fondată în 1895
bpt
serie nouă

demostene • eschine • licurg

pagini alese din oratorii greci

**

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Ilustrația copertei : *Simona Runcan*

https://biblioteca-digitala.ro

demostene • eschine
hiperide • licurg

pagini alese
din oratorii greci

★ ★

ANTOLOGIE, NOTE BIOGRAFICE ȘI TRADUCERE
DE ANDREI MARIN
NOTE EXPLICATIVE DE
MARIA MARINESCU-HIMU

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

II. DEMOSTENE

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

BIOGRAFIA

Cel mai mare creator al antichității și unul dintre cei mai de seamă oratori ai tuturor timpurilor a trăit în secolul al IV-lea î.e.n. (384—322), în timpul cînd Filip, regele Macedoniei, amenința libertatea Greciei, scump cîștigată în lupte grele duse împotriva perșilor. În vremea aceasta la Atena, poporul moleșit de viață ușoară și lipsit de energie nu voia războaie; partidul păcii în frunte cu Eubul, Focion, Eschine, încurajat de atitudinea lui Isocrate, socotea că dominația lui Filip nu poate fi decît binefăcătoare pentru greci și era de partea lui Filip; partidul național, în frunte cu Demostene, Hiperide și Licurg, îndemna pe greci să se unească cu toții și să lupte împotriva lui Filip, pentru păstrarea libertății.

Demostene s-a născut în anul 384 î.e.n. în demosul Paiania din Atica. Tatăl său era bogat, avea două ateliere, unul de arme și altul de mobile. El rămase orfan de tată la vîrsta de șapte ani. Tutorii îi jefuiseră averea lăsată de acesta. Cînd ajunse la majorat, după zadarnice eforturi de a recîștiga bunurile părintești, Demostene dă în judecată pe tutori. Pentru a-și susține singur procesul în fața tribunalului el se pregăti trei ani sub conducerea oratorului Isaios, reputat pentru cunoașterea dreptului și pentru succesele discursurilor lui juridice. Cîștigînd procesul, el reușește să redobîndească numai o parte din bunurile sale. Îl atrăgea însă cariera de orator, dar era împiedicat de unele defecte naturale, ca pronunțarea neclară

https://biblioteca-digitala.ro

și vocea slabă, împotriva cărora luptă cu răbdare și curaj, învingîndu-le. În anul 355 î.e.n. este gata pentru luptele oratorice și politice.

Cariera lui politică se poate împărți în trei perioade. În prima perioadă, de la 351 la 340 î.e.n., în calitate de orator al opoziției, el combate partidul păcii care era la putere. Aceasta este perioada marilor discursuri politice, Filipicele *și* Olinticele. *În perioada a doua, de la 340 la 338 î.e.n., el este șeful partidului aflat la putere și pregătește lupta împotriva lui Filip. În perioada a treia, după lupta de la Cheroneea (388 î.e.n.), în urma venirii la tron a lui Alexandru cel Mare și a ruinării Tebei, Demostene aparține partidului învins și se ocupă numai cu combaterea atacurilor dușmanilor săi, mai întîi în procesul* Pentru coroană, *cînd învinge pe Eschine (330 î.e.n.) și apoi în afacerea Harpal, cînd, acuzat pentru corupție și condamnat la o amendă peste puterile lui, fu obligat să se exileze. După moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.), el fu rechemat printr-un decret al poporului și întoarcerea lui la Atena fu un adevărat triumf. În anul următor, după ce armata ateniană fu zdrobită la Crannon (322 î.e.n.) de Antipatros, aproape toată Atica căzu în mîinile macedonenilor, iar Demostene, silit să se exileze și urmărit de soldații generalului biruitor, fugi în insula Calauria, adăpostindu-se în templul lui Poseidon și aci se otrăvi (322 î.e.n.).*

Sub numele lui Demostene ni s-au păstrat șaizeci de discursuri, dar fără ca toate să fie autentice. Vreo douăzeci, mai ales pledoarii civile, trebuie înlăturate ca apocrife. Celelalte sînt discursuri politice, pledoarii politice și pledoarii civile. Printre principalele discursuri politice se numără Filipicele, Olinticele, Asupra situației din Chersones, *iar printre principalele pledoarii politice menționăm :* Împotriva lui Midias, Împotriva legii lui Leptines, Asupra ambasadei necredincioase *și* Pentru coroană.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *FILIPICA ÎNTIIA*

Acest discurs a fost pronunţat în primele luni ale anului 351 î.e.n. Era la numai cîţiva ani, după ce Filip devenise rege al Macedoniei în 350 î.e.n. În acest scurt interval de timp, Filip respinsese şi învinsese pe vecinii lui din Peonia, Tracia şi Iliria, cucerise cele mai multe oraşe greceşti de pe litoral, Amfipolis, Pidna, Potideea, Methona, ocupase Chersonesul, pătrunsese în Tesalia, luase în stăpînire portul Pagasiticos şi o parte din Magnesia. Atenienii au încercat de multe ori să-l oprească, iar de la cucerirea oraşului Amfipolis erau în război cu el. Ei duceau lupta fără să aibă însă convingerea că-i ameninţă o primejdie. Cînd şi-au dat seama de acest pericol, atenienii se aflau prinşi în războiul numit social (357—355 î.e.n.) împotriva aliaţilor lor, care voiau independenţa şi au reuşit să şi-o cîştige. Din acest război Atena a ieşit slăbită, sărăcită şi descurajată. Cu toate acestea, ea a încercat de multe ori să oprească pe Filip, dar n-a izbutit, sosind totdeauna mai tîrziu, din cauza organizării defectuoase a armatei sale de uscat şi de mare. O dată trupele ateniene n-au mai întîrziat şi Filip a fost silit să se retragă de la Termopile. După aceasta, Filip trebui să se ducă cu armata în Tracia unde, după o scurtă campanie, se îmbolnăvi. Ştirea falsă a morţii lui se răspîndi pentru un moment în Atena.

În asemenea împrejurări, la începutul anului 351 î.e.n. fu rostit acest discurs în Adunarea poporului, care-şi desfăşura

https://biblioteca-digitala.ro

activitatea într-o stare de deprimare. După ce încurajează pe concetăţenii săi, Demostene le expune, în vederea reuşitei unui război, un plan de acţiune precis şi practic, studiat în toate amănuntele sale. În esenţă, propunerile lui se reduc la două: prima — să se formeze în Atena un corp de armată alcătuit din cetăţeni, gata să facă faţă atacurilor neaşteptate ale lui Filip, în orice punct ameninţat; a doua — să se organizeze un corp expediţionar, puţin numeros, format din mercenari şi cetăţeni, dar care să se poată mişca foarte uşor, spre a hărţui duşmanul chiar în propria lui ţară. Aceste două propuneri sînt încadrate în diferite dezvoltări, menite sau să pregătească aceste propuneri, sau să le explice. Discursul se termină cu un epilog, format din cuvinte simple şi grave.

FILIPICA ÎNTÎIA

(1) Atenieni, dacă vi s-ar fi propus un nou subiect spre dezbatere, eu aş fi aşteptat pînă cînd cei mai mulţi dintre oratorii care obişnuiesc să se urce la tribună şi-ar fi expus părerea; şi dacă unele lucruri din cele spuse m-ar fi mulţumit, aş fi păstrat tăcerea, iar dacă nu, atunci aş fi încercat să-mi exprim şi eu părerea. Dar fiindcă şi acum s-a nimerit ca să fie supuse spre cercetare lucruri asupra cărora aceştia şi-au spus deseori cuvîntul mai înainte, nădăjduiesc că mă veţi ierta, dacă mă voi ridica eu cel dintîi la tribună. Într-adevăr, dacă sfaturile lor din trecut ar fi corespuns nevoilor noastre, n-ar fi trebuit ca acum voi să deliberaţi din nou.

https://biblioteca-digitala.ro

(2) Mai întîi, atenieni, voi nu trebuie să vă lăsaţi descurajaţi de situaţia actuală, nici chiar dacă ar apărea foarte apăsătoare*. Căci ceea ce a cauzat nenorocirile voastre în trecut, poate deveni motivul cel mai bun pentru speranţe în viitor. Cum se explică aceasta ? Situaţia voastră este atît de rea fiindcă voi, din nepăsare, n-aţi întreprins la timp cele necesare ; desigur, în cazul cînd situaţia voastră ar fi rămas la fel de rea, chiar dacă voi v-aţi fi îndeplinit toate datoriile, n-ar mai fi fost nici o speranţă de a fi îmbunătăţită. (3) În fine, trebuie să vă gîndiţi şi voi, cei care aţi auzit de la alţii şi voi, cei care aţi văzut cu ochii şi vă amintiţi, cît de mare era odinioară puterea lacedemonienilor — nu e multă vreme de atunci — şi cît de frumos şi la timpul potrivit aţi săvîrşit numai acţiuni vrednice de cetate şi aţi susţinut împotriva Spartei un război pentru salvarea drepturilor grecilor **. În ce scop vă amintesc acestea ? Pentru ca voi, atenieni, să vedeţi şi să înţelegeţi că nu trebuie să vă temeţi de nimic cîtă vreme vă preocupaţi de apărarea voastră şi că, dacă veţi rămîne nepăsători, nimic nu va fi aşa precum doriţi, luînd ca exemplu atît puterea de atunci a lacedemonienilor pe care aţi învins-o, fiindcă v-aţi ocupat de aproape de treburile voastre, cît şi trufia de acum a lui Filip, din pricina căruia

* Descurajarea atenienilor se datora pierderii posesiunilor din Tracia şi Macedonia, Amfipolis, Pidna şi Potideea.

** Oratorul are în vedere Războiul corintic din 395—387, cînd corintienii, argienii, tebanii şi atenienii s-au aliat împotriva Spartei, temîndu-se de puterea ei crescîndă şi fiind îndemnaţi deopotrivă de regele persan, impresionat de înaintarea regelui spartan Agesilau în Asia.

https://biblioteca-digitala.ro

sîntem tulburaţi deoarece nu ne îngrijim întru nimic de cele ce trebuie să facem.

(4) Dacă vreunul dintre voi, atenieni, crede că Filip este de neînvins privind la mulţimea oştilor sale şi la toate poziţiile pe care le-a smuls cetăţii, nu greşeşte, dar să se gîndească şi la faptul că altădată noi, atenienii, eram stăpîni în Pidna *, Potideea **, Methona *** şi pe întreaga coastă, de jur-împrejurul golfului Thermaicos **** şi că multe din populaţiile care acum sînt supuse lui erau independente şi libere şi că ele ar voi să întreţină prietenie mai degrabă cu noi decît cu el. (5) Dacă deci Filip ar fi avut atunci această părere că este greu ca el, cel lipsit de aliaţi, să se războiască cu atenienii, ale căror numeroase fortăreţe ameninţau frontierele lui, el n-ar fi întreprins nimic din cele ce a înfăptuit acum. Căci el, atenieni, ştia bine că toate aceste poziţii întărite sînt recompense de război, aşezate în mijlocul unei arene aşa cum se obişnuieşte la jocuri şi că în chip firesc absenţii sînt deposedaţi de cei prezenţi, iar nepăsătorii de către oamenii care voiesc să se străduiască şi să se expună la primejdii. (6) Traducînd în viaţă această cugetare, el a supus şi stăpîneşte totul, în unele părţi cu dreptul de cuceritor, iar în altele în calitate de aliat

* Oraş în Macedonia, în preajma golfului Thermaicos.
** Colonie a Corintului, aflată pe istmul care leagă peninsula Pallene cu Macedonia.
*** Colonie a erytreenilor, în preajma golfului Thermaicos.
**** Golful Thermaicos (Thermaios) sau golful Thermai, azi golful Salonicului, în Macedonia.

https://biblioteca-digitala.ro

şi prieten ; căci toţi doresc să se alieze şi să asculte de acei pe care îi văd că se pregătesc de luptă şi sînt hotărîţi să îndeplinească ceea ce trebuie. (7) Dacă, în fine, atenieni, veţi traduce şi voi în viaţă acum aceeaşi cugetare — fiindcă înainte n-aţi făcut aceasta —, dacă fiecare dintre voi, acolo unde trebuie şi acolo unde ar putea să devină folositor cetăţii, în pofida oricărui pretext, va fi gata să treacă la fapte, bogatul contribuind cu averea sa, tînărul luînd armele în mînă, pe scurt, dacă vă veţi hotărî să vă bizuiţi numai pe voi şi veţi renunţa la comportarea voastră, fiecare sperînd că alţii vor întreprinde pentru el totul, fără ca el să facă nimic, atunci, prin bunăvoinţa divină * voi veţi recăpăta posesiunile voastre, veţi reface pierderile suferite de pe urma nepăsării şi-l veţi pedepsi pe acel individ.

(8) Într-adevăr, să nu vă închipuiţi că situaţia prezentă este pentru el de o trăinicie veşnică aşa cum se întîmplă cu zeii, ci oamenii îl urăsc şi pe el, se tem de el, atenieni, şi-l pizmuiesc chiar unii dintre acei care par a-i fi foarte devotaţi ; toate pasiunile cîte clocotesc în sufletul celorlalţi oameni, trebuie să credeţi că se găsesc şi în inima celor ce sînt în jurul lui **. Totuşi, aceşti oameni stau acum înlemniţi de frică,

* În pietatea lui, Demostene socotea că, pe lîngă voinţa şi dîrzenia oamenilor, era necesar şi sprijinul zeilor în reuşita unei acţiuni.

** Demostene pare să subevalueze tăria sentimentului monarhic din Macedonia şi ataşamentul nobilimii macedonene faţă de Filip. Totuşi, oratorul acordă importanţa cuvenită faptului că venirea la tron a lui Filip a întîmpinat o puternică opoziţie.

https://biblioteca-digitala.ro

neavînd pe ce să se bizuie din cauza încetinelii şi nepăsării voastre ; această încetineală susţin eu că trebuie s-o lepădaţi acum. (9) Vedeţi, atenieni, pînă la ce grad de îndrăzneală a ajuns acest om care nu vă lasă să puteţi alege între acţiune şi linişte, ci vă ameninţă şi vă aruncă, zice-se, cuvinte pline de semeţie, iar el nu este omul care, o dată stăpîn peste ceea ce a supus, să se mulţumească cu acestea, ci mereu pretinde mai mult şi ne încercuieşte din toate părţile pe noi, care tărăgănăm lucrurile şi stăm cu braţele încrucişate. (10) Atenieni, cînd vă veţi face oare datoria ? Aşteptaţi oare un eveniment sau, pe Zeus, o necesitate strigătoare la cer ? Dar cum trebuie să priviţi evenimentele ce se petrec acum ? Căci eu nu cunosc o nevoie mai urgentă pentru oamenii liberi decît primejdia dezonoarei, rezultată din faptele întîmplate. Spuneţi-mi oare, voiţi ca, plimbîndu-vă prin piaţa publică, să vă întrebaţi fără încetare unii pe alţii : „Care este ultima noutate" ? Ce ar putea fi mai nou decît un macedonean învingător al Atenei şi conducător al treburilor Greciei ? (11) „A murit Filip ?"* — „Nu, pe Zeus, el este bolnav !" Întrucît vă interesează pe voi aceasta ? Căci dacă i s-ar întîmpla o nenorocire, voi îndată vă veţi crea un alt Filip, în cazul că vă veţi ocupa la fel de puţin de treburile publice. Într-adevăr, Filip şi-a extins atît de mult puterea nu

* Punînd întrebarea „A murit Filip ?" Demostene face aluzie la zvonurile răspîndite în legătură cu îmbolnăvirea lui Filip în timpul campaniei din Tracia. Dialogul introdus de Demostene este caracteristic pentru curiozitatea nesecată a grecilor.

https://biblioteca-digitala.ro

din cauza forței pe care o reprezintă, ci din cauza nepăsătorii voastre. (12) Totuși, să admit și această presupunere : că Filip ar muri și că soarta, care se îngrijește de noi mai bine decît o facem noi înșine, ar săvîrși și acest act, și atunci voi, fiind la fața locului și gata să interveniți în situația generală tulbure, ați putea hotărî totul după voia voastră ; însă în situația în care vă găsiți acum, dacă împrejurări prielnice, datorite soartei, v-ar oferi Amfipolisul *, nici pe acesta nu l-ați putea primi, fiindcă pentru așa ceva nu aveți forța militară necesară și nici nu vă îngrijiți s-o aveți.

(13) Nu vă mai vorbesc despre faptul că voi toți trebuie să fiți gata spre a face de bună voie cele ce se cuvin, în credința că le cunoașteți și sînteți convinși de acestea. Ce fel de pregătire cred că ne-ar putea scoate din asemenea încurcături ? Cîte trupe ne trebuie, care sînt contribuțiile în bani pentru întreținerea lor, care sînt celelalte măsuri de luat ce mi se par mie cele mai folositoare și mai urgente ? Despre acestea vă voi vorbi îndată, nu fără a vă face o mică rugăminte. (14) După ce veți asculta poate propunerile mele, judecați și nu vă pronunțați mai înainte și nici, dacă se va părea că eu vorbesc despre noi pregătiri, să nu se creadă că eu întîrzii lucrurile. Căci nu cei ce întrebuințează cuvintele „repede" și „azi" vă dau sfatul cel mai bun ; de bună seamă, noi de acum

* Amfipolis, oraș la gura Strimonului, azi Neohori.

https://biblioteca-digitala.ro

n-am putea împiedica, cu ajutorul nostru, cele ce s-au săvîrşit. (15) Singurul lucru folositor este să vedem ce trupe trebuie să ne procurăm, cît de numeroase să fie ele şi cîte contribuţii necesită întreţinerea lor permanentă, pînă în clipa cînd sau vom termina războiul printr-un tratat, sau îi vom învinge pe duşmani ; numai aşa n-am mai suferi nici un rău în viitor. Despre acestea cred că trebuie să vă vorbesc, fără a împiedica prin aceasta pe altcineva să facă propuneri mai bune. Făgăduiala mea este mare, expunerea care va urma va fi proba ; iar voi veţi fi judecători !

(16) Mai înainte de toate, atenieni, eu spun că voi trebuie să înarmaţi cincizeci de trireme *, şi apoi să luaţi hotărîrea ca la nevoie, voi înşivă, cetăţeni, să vă îmbarcaţi pe ele. Pe lîngă aceasta, vă sfătuiesc să pregătiţi trireme pentru transportul unei jumătăţi din cavalerie, caii şi destule corăbii din cele obişnuite pentru încărcătură. (17) Acestea, cred, formează mijlocul de apărare neapărat trebuincios împotriva expediţiilor pornite pe neaşteptate de Filip din Macedonia la Termopile **, Chersones ***, Olint **** şi oriunde vrea.

* Numărul de cincizeci de trireme, propus de Demostene, era mic faţă de posibilităţile Atenei de a echipa chiar patru sute de trireme.

** Aşezare cunoscută între muntele Oeta şi Golful Maliacos, pe care Filip a căutat s-o ia în stăpînire în anul 352 î.e.n., dar a fost respins de atenieni.

*** Expediţia de la Termopile a fost urmată de o altă expediţie, împotriva Chersonesului tracic.

**** Cetate în golful Toronaios, între muntele Atos şi peninsula Pallene din Chalcidica.

https://biblioteca-digitala.ro

Trebuie să faceţi să-i intre în cap şi ideea că voi, renunţînd la această prea mare nepăsare a voastră, aţi putea porni de aici, tot aşa de năvalnic precum aţi pornit la Eubeea * şi altădată, — aşa cum se zice — la Haliart ** şi, în sfîrşit, în ultimul timp la Termopile. (18) Chiar dacă voi n-aţi face totul, aşa precum zic eu, totuşi, operaţiile unei asemenea flote nu sînt un lucru ce ar putea fi în întregime dispreţuit din partea lui Filip. Căci, ştiindu-vă pregătiţi — ce-i drept el ştie totul exact, întrucît sînt, sînt printre voi unii ***, chiar mai mulţi decît trebuie, care îl informează despre toate — sau se va potoli de frică sau, dispreţuind aceste pregătiri, dînsul va fi prins fără veste, fiindcă nimic n-ar împiedica triremele noastre să năvălească pe coastele ţării lui, dacă el ne-ar oferi prilejul.

(19) Iată care sînt măsurile care după părerea mea trebuie luate de toţi. Iată care sînt pregătirile care cred că trebuie făcute îndată. Înaintea flotei de rezervă, afirm că voi, atenieni, trebuie să aveţi mobilizată o armată permanentă, care va duce fără încetare război cu Filip şi-l va hărţui. Să nu-mi vorbiţi

* Expediţia din Eubeea întreprinsă de atenieni în anul 357 î.e.n. a fost pusă sub comanda lui Timotheos, care a învins pe tebanii instauraţi acolo, obligîndu-i să părăsească insula.

** În expediţia de la Haliart, pe ţărmul sudic al lacului Copais din Beoţia, care a avut loc în anul 395 î.e.n., tebanii, aliaţi cu corintienii, argienii şi atenienii, au învins pe lacedemonieni.

*** Demostene vizează un număr de filipizanţi ca Phrynon, Aristodemos, Neoptolemos, Ctesifon şi alţii.

https://biblioteca-digitala.ro

mie de zece mii, nici de douăzeci de mii de mercenari şi nici de trupe care nu există decît pe hîrtie *, ci de acea armată care va sta la dispoziţia cetăţii şi care, chiar dacă veţi alege unul sau mai mulţi comandanţi, pe cutare sau pe oricare altul, ea va da ascultare acestuia şi-l va urma. De asemenea, vă cer să vă îngrijiţi şi de mijloacele pentru întreţinerea ei.

(20) Care va fi compoziţia acestei armate, cît de numeroasă va fi, din ce se va întreţine şi cum va înţelege ea să asculte de ordinele primite ? Despre acestea voi vorbi, răspunzînd separat la fiecare din aceste întrebări. Vorbesc despre mercenari **. Înainte de toate însă, feriţi-vă să porniţi la acţiuni care adesea v-au pricinuit neajunsuri. Deşi credeţi totdeauna că toate măsurile pe care le luaţi sînt mai prejos decît trebuie şi deşi adoptaţi în decretele voastre cele mai serioase hotărîri, cînd este vorba să treceţi la fapte, voi nu executaţi nimic ; apoi după neînsemnate eforturi şi cheltuieli, dacă acestea vi se par neîndestulătoare, mai adăugaţi cîte ceva. (21) Eu deci cer în total două mii de pedestraşi şi susţin că din aceştia cinci sute să fie atenieni, de vîrsta pe care aţi găsi-o cu cale, servind sub arme un timp hotărît şi acesta nu lung, ci atît cît

* Demostene are cuvinte de ironie pentru armatele care nu există ca efectiv de oameni, ci figurează doar în planurile generalilor.

** Atenienii Polystratos, Ificrate şi Chabrias erau comandanţii unor detaşamente de mercenari din prima jumătate a secolului al IV-lea, aflaţi în solda Atenei şi cărora atenienii, printre alte onoruri, le acordaseră şi dreptul de cetăţenie.

https://biblioteca-digitala.ro

se pare suficient, succedîndu-se rînd pe rînd * ; restul pedestraşilor sînt de părere să fie mercenari. După aceştia cer două sute de călăreţi, iar dintre aceştia susţin ca cincizeci cel puţin să fie atenieni, servind sub arme în acelaşi fel ca şi pedestraşii atenieni ; pentru cai cer să se procure corăbii de transport. (22) Ei bine ! ce mai trebuie pe lîngă acestea ? Zece trireme de război ; acestea sînt necesare pentru transportarea în siguranţă a armatei noastre, fiindcă Filip dispune şi de flotă. De unde se va scoate întreţinerea pentru trupe ? Eu voi vorbi şi despre asta, arătîndu-vă şi mijloacele, după ce vă voi aduce la cunoştinţă de ce cred că este destulă această armată şi de ce pretind ca să servească în ea cetăţenii ca soldaţi.

(23) Atenieni, am făcut o astfel de propunere fiindcă acum nu ne este cu putinţă să înrolăm trupe în stare să susţină o luptă cu Filip în toată regula, ci e nevoie să facem un război de jaf, de surprindere şi aceasta cît mai curînd ; armata noastră deci nu trebuie să fie nici prea mare — fiindcă n-avem cu ce-o plăti şi hrăni —, dar nici slabă din cale-afară. (24) Voiesc ca cetăţenii să fie prezenţi în această armată şi să se îmbarce împreună cu mercenarii, fiindcă sînt informat că şi altădată cetatea a întreţinut la Corint o trupă de mercenari, pe care a comandat-o pe rînd Polystratos, Ifi crate, Chabrias şi alţii şi că voi înşivă serveaţi ca soldaţi alături de mercenari ; de asemenea ştiu din

* O măsură eficace propusă de Demostene era ca demobilizarea soldaţilor să se efectueze treptat, iar rîndurile celor demobilizaţi să fie completate.

https://biblioteca-digitala.ro

auzite că aceşti mercenari împreună cu voi şi voi împreună cu ei aţi învins pe lacedemonieni *. Dar de cînd mercenarii luptă singuri pentru voi, ei învinge pe prietenii şi aliaţii noştri, iar duşmanii noştri au devenit din ce în ce mai puternici **. Cînd este vorba să lupte pentru cetate, trupele mercenare pleacă fără să le pese, plutind cu corăbiile pe mare, la Artabazos *** şi oriunde mai degrabă decît să se supună ordinelor voastre ; firește, comandantul le urmează, căci, din moment ce nu le plăteşte solda, nu-i este cu putinţă să le ducă unde socoate el că este necesar.

(25) Ce cer eu deci ? Cer ca atît generalul cît şi soldaţii să nu aibă nici un pretext de nemulţumire, plătindu-li-se solda şi înrolînd cetăţeni care să supravegheze conducerea războiului. Într-adevăr, este ridicol felul cum ne conducem acum treburile statului. Dacă v-ar întreba cineva : — „Atenieni, vă bucuraţi de pace ?" — „Pe Zeus, nu, ar putea zice cineva, noi ducem război împotriva lui Filip !" (26) În fine, nu aţi ales dintre voi înşivă, zece taxiarhi ****, zece stra-

---

* În portul Corintului Lechaion, Ifierate, aflat în fruntea unui detaşament de atenieni, a obţinut victoria asupra spartanilor.

** Prin duşmani mai puternici se subînţeleg tebanii, hioţii, rodienii şi mai ales Filip.

*** Chares, comandantul de mercenari, neputînd să le plătească solda, s-a refugiat la satrapul Pharnabazos, care dispunea de bani şi răsplătea cu dărnicie atît pe comandant, cît şi pe mercenari.

**** Taxiarhii erau comandanţii unităţilor de infanterie *(taxis)* şi se aflau sub ordinele celor zece strategi.

https://biblioteca-digitala.ro

tegi *, zece filarhi ** şi doi hiparhi *** ? Ce fac aceştia ? Afară de unul singur, pe care îl trimiteţi la război, ceilalţi conduc procesiunile religioase **** împreună cu preoţii ; întocmai ca olarii ***** care plăsmuiesc soldaţi din argilă, voi alegeţi taxiarhi şi filarhi pentru paradă, nu pentru război. (27) Şi pentru ca armata să fie cu adevărat a Atenei, n-ar trebui ca voi să încredinţaţi comanda unor căpetenii de-ale voastre, unor taxiarhi aleşi dintre voi, unui hiparh de pe-aici ? Dar negreşit, hiparhul atenian trebuie să plece la Lemnos ******, iar Menelaos *******, un străin, să comande cavaleria care apăra posesiunile Atenei. Spun aceasta nu fiindcă aş avea ceva de imputat lui Menelaos, pretind numai că, oricare ar fi comandantul, el trebuie să fie ales de voi.

---

* Colegiul celor zece strategi avea atribuţii militare, întreţinea legăturile cu diferite cetăţi şi veghea asupra securităţii cetăţii. Era singura instituţie în care se admitea alegerea de mai multe ori a aceleiaşi persoane şi unde nu exista obligaţia de a face dări de seamă anuale. Strategii erau traşi la răspundere numai în caz de înfrîngere sau trădare.

** Filarhii erau subalternii hiparhilor.

*** Hiparhii erau comandanţi ai cavaleriei.

**** Cu prilejul procesiunilor religioase, ca şi la alte serbări, cavaleria avea un rol preponderent, fapt ce rezultă din frizele Partenonului.

***** Asemenea olarilor care modelau din argilă chipuri de taxiarhi şi de diferiţi comandanţi pentru delectarea copiilor, tot aşa şi atenienii îşi alegeau conducători nu spre a întreprinde acţiuni importante, ci ca să însoţească procesiunile religioase.

****** Insulă în Marea Egee pentru administrarea căreia atenienii trimiteau anual un corp de cavalerie sub comanda unui hiparh.

******* Macedoneanul Menelaos, fiul lui Amyntas, frate vitreg cu Filip, regele Macedoniei, se refugiase de teama acestuia la Atena, devenind hiparh.

https://biblioteca-digitala.ro

(28) Recunoaşteţi cred că aceste propuneri sînt drepte, dar ceea ce doriţi mai ales să aflaţi este ceva despre cheltuieli şi anume cît de mari vor fi şi de unde vor fi scoase acestea. Sînt gata să vă împlinesc dorinţa. Totalul cheltuielilor, socotind din întreţinere numai costul hranei, se ridică pentru toată armata la puţin mai mult de nouăzeci de talanţi, dintre care patruzeci de talanţi pentru zece corăbii uşoare *, adică douăzeci de mine de corabie pe fiecare lună, tot atîţia talanţi pentru cele două mii de pedestraşi, aşa ca fiecare soldat să primească pentru hrană zece drahme pe lună, în fine pentru cei două sute de călăreţi, în cazul cînd fiecare va primi treizeci de drahme pe lună, doisprezece talanţi. (29) Dacă cineva crede că aceşti bani de hrană sînt neîndestulători pentru soldaţi, nu judecă bine; eu ştiu sigur că dacă aceste sume se vor acorda, armata însăşi îşi va procura restul din război, aşa încît, fără a jefui pe greci şi pe aliaţi, să-şi completeze solda. Eu sînt gata să mă îmbarc voluntar, alături de voi şi să îndur orice, dacă aceste lucruri nu se vor întîmpla aşa. Şi acum vă voi spune îndată de unde se vor procura banii pe care îi cer de la voi.

(Grefierul citeşte expunerea oratorului asupra căilor de procurare a mijloacelor financiare.)

(30) Acestea sînt, atenieni, mijloacele de a procura banii pe care noi le-am putut găsi; cînd veţi pune

* Corăbiile uşoare aveau două rînduri de vîsle.

https://biblioteca-digitala.ro

la vot propunerea dacă veţi socoti binevenite propunerile noastre, voi le veţi vota pentru ca lupta voastră împotriva lui Filip să nu fie dusă numai cu decrete şi scrisori, ci şi prin fapte.

(31) Mi se pare că voi aţi delibera cu mult mai bine asupra războiului şi asupra pregătirilor în totalitatea lor, dacă v-aţi gîndi la situaţia ţării împotriva căreia luptaţi şi aţi ţine seama că Filip săvîrşeşte totul, luîndu-vă înainte şi profitînd de vînturi şi anotimpuri şi că dă lovituri, pîndind sosirea vînturilor etesiene * şi a iernii, răstimp cînd voi n-aţi putea, după părerea lui, să ajungeţi la punctul atacat. (32) Trebuie deci ca voi, ţinînd seama de aceste împrejurări, să nu luptaţi împotriva lui cu trupe improvizate, căci totdeauna vom sosi în urma evenimentelor, ci cu o armată permanentă, pregătită fără răgaz. Aveţi putinţa să faceţi să ierneze această armată în Lemnos, Thasos **, Skiatos *** şi în celelalte insule din această parte, în care se găsesc porturi, provizii şi toate cele de trebuinţă pentru o armată plecată la luptă ; pe timp frumos, cînd e uşor să mergi de-a lungul ţărmului şi cînd vînturile etesiene nu sînt primejdioase, această armată va putea sta aproape de ţară şi de porturile comerciale.

(33) Generalul pus de voi în fruntea armatei va chibzui, după împrejurări, modul şi momentul cînd o

* Vînturi care suflă în Marea Egee de la nord sau nord-est, timp de 40 de zile, pe vremea canicului.

** Insulă în Marea Egee, în faţa golfului Strymonicos.

*** Insulă din grupul Sporadelor, la nord de Eubeea.

https://biblioteca-digitala.ro

va întrebuința ; iar datoria voastră este să înfăptuiți propunerile pe care le-am făcut în scris. Dacă mai întîi, atenieni, voi veți procura banii pe care eu vi-i cer, apoi dacă, după pregătirea celorlalte, a pedestrașilor, a triremelor, a cavaleriei, veți obliga prin lege ca toată armata în întregime să nu părăsească cîmpul de luptă, voi înșivă devenind mînuitorii și distribuitorii banilor publici și cerînd socoteală comandantului pentru faptele sale, atunci veți înceta să deliberați într-una asupra acelorași chestiuni, fără a traduce în faptă nimic. (34) Pe lîngă acestea, atenieni, voi veți smulge lui Filip încă un cîștig, cel mai bogat dintre veniturile lui. Care este acesta ? Cutreierînd marea și răpind corăbiile aliaților, el vă face război cu ceea ce a luat de la aceștia. Și mai ce încă ? Voi vă veți pune la adăpost de a mai suferi pagube din partea lui și lucrurile nu se vor mai petrece ca în trecut cînd, năvălind în Lemnos și Imbros *, el a plecat luînd prizonieri pe cetățenii voștri, cînd, împresurînd corăbiile voastre lîngă Geraistos **, a pus mîna pe bogății imense și, cînd, în ultima vreme, debarcînd la Maraton, s-a întors de acolo cu trirema sfîntă ***, fără ca voi să-l puteți opri de la acestea și să puteți aduce la timpul priincios vreun ajutor.

* Insulă în apropierea Helespontului.

** Oraș și port pe lîngă promontoriul sudic al Eubeei, în fața Aticei.

*** Grecii aveau două trireme sfinte, numite Paralos și Salaminia, de care se serveau în diferite solii sacre. Aici este vorba de corabia Paralos ce trebuia să pornească spre Delos.

https://biblioteca-digitala.ro

(35) De altfel, atenieni, de ce credeți că sărbătoarea Panateneelor și sărbătorilor Dionysiilor * se desfășoară totdeauna la timpul fixat, fie că sînt pricepuți, fie că sînt nepricepuți aceia care sînt desemnați de sorți cu organizarea acestor sărbători, pentru care se cheltuiesc atîția bani cît pentru una din flotele voastre și care cer mai multă agitație și pregătire decît oricare alta dintre treburile voastre, precum știu, iar pe de altă parte, de ce credeți că flotele voastre ajung totdeauna prea tîrziu, ca la Maraton, Pagasai ** și Potideea ? (36) Fiindcă toate acestea sînt orînduite prin lege și fiecare din voi, cu multă vreme înainte, știe cine va fi horegul *** sau gymnasiarhul **** tribului său, cînd, de la cine și ce trebuie să primească sau să facă, fără ca ceva din acestea să fie lăsat necercetat cu de-amănuntul și nefixat ; însă cu privire la

---

* Serbările Dionysiace erau cea mai mare sărbătoare în cinstea lui Dionysos, constînd dintr-o procesiune, dintr-un concurs ditirambic, specie de cîntec liric care avea ca subiect elogierea lui Dionysos, din Comos și, în sfîrșit, din concursul de tragedie și comedie. Procesiunea transporta statuia din sanctuarul lui Dionysos, situat pe versantul de sud al Acropolei, în incinta teatrului, după opriri în anumite puncte ale cetății, și în agora, unde erau executate dansuri în cinstea celor doisprezece zei. Procesiunea se îndrepta apoi spre Academie, situată în partea de vest a cetății, unde se găsea un templu. După așezarea statuii pe altar, procesiunea parcurgea din nou cetatea, ajungînd în incinta teatrului la căderea nopții.

** Oraș în Tesalia, situat în fundul golfului cu același nume dintre Magnezia și Phtiotis.

*** Horegii erau cetățenii atenieni avuți cărora cetatea le impunea organizarea pe cont propriu a unui cor cu prilejul reprezentării unei tragedii.

**** Gymnasiarhul era conducătorul unui *gymnasion*, instituție pentru cultură fizică obligatorie în toate cetățile grecești.

https://biblioteca-digitala.ro

război şi la pregătirea acestuia, totul este neorînduit, necontrolat, neprevăzut. Îndată ce am auzit ceva, alegem trierarhii *, judecăm schimburile de averi prevăzute de lege ** şi ne ocupăm de procurarea banilor ; după acestea hotărîm să se îmbarce străinii stabiliţi în Atena şi liberţii, apoi ne hotărîm să-i înlocuim noi înşine. Apoi trimitem iarăşi pe cei dinainte. (37) În timpul cît întîrziem cu aceste pregătiri, au dispărut obiectivele pentru care noi voiam să facem expediţia. Timpul de a acţiona noi îl pierdem cu pregătirile şi ocaziile prielnice nu aşteaptă tărăgănelile şi pretextele noastre iar forţele care, adăstînd terminarea pregătirilor, noi le credeam suficiente, se dovedeau a fi neîndestulătoare în momentul hotărîtor. Pe de altă parte, Filip a ajuns la atît de mare îndrăzneală, încît nu de mult a trimis eubeenilor o astfel de scrisoare.

(Citirea scrisorii trimisă de Filip eubeenilor.)

(38) Cele mai multe lucruri din cele citite, atenieni, sînt adevărate, prea adevărate, deşi poate acest adevăr nu vă place să-l auziţi. Dacă ar fi destul ca în discursuri să treci sub tăcere lucrurile supărătoare, pentru ca în fapt ele să nu se realizeze, atunci ora-

* Trierarhul îndeplinea sarcina întreţinerii din propriile lui cheltuieli a unei trireme, adică a unei corăbii de război cu trei rînduri de rame suprapuse. Trierarhia făcea parte din liturghiile, adică din sarcinile impuse de stat cetăţenilor bogaţi. Refuzarea unei astfel de sarcini era interzisă, adesea ea fiind atît de împovărătoare, încît ruina pe cetăţeni.

** Cetăţeanul destinat pentru o astfel de sarcină avea latitudinea să propună în locul lui un cetăţean mai bogat ca el, care să preia cheltuiala, propunînd totodată schimbul de avere *„antidosis"*.

https://biblioteca-digitala.ro

torii ar trebui să vorbească numai pe placul ascultătorilor lor ; iar dacă discursurile măgulitoare devin în fapt pieirea voastră, e ruşinos, atenieni, ca voi să vă înşelaţi singuri şi, amînînd mereu tot ceea ce ar cere osteneală din partea voastră, să rămîneţi în urma evenimentelor. (39) E ruşinos, zic, ca voi să nu puteţi înţelege că, pentru a duce cu folos un război, nu trebuie ca voi să fiţi sub cîrma evenimentelor, ci evenimentele sub cîrma voastră şi că, asemenea unui general pe care datoria îl obligă să meargă în fruntea trupelor sale, tot aşa şi cetăţenii ce duc o politică chibzuită trebuie să stea în fruntea treburilor lor cu scopul de a înfăptui cele ce au hotărît în comun şi de a nu se lăsa siliţi să alerge în urma evenimentelor. (40) Atenieni, deşi aveţi cea mai mare putere dintre toţi, în trireme, pedestraşi, călăreţi şi venituri băneşti, voi nu v-aţi folosit pînă în ziua de azi, ori de cîte ori a fost nevoie, de nimic din toate acestea şi nimic n-a lipsit ca voi, întocmai cum barbarii se măsoară cu pumnul la jocuri, tot aşa să luptaţi împotriva lui Filip. Fiind lovit la jocuri, unul dintre aceştia ţine mereu mîna la locul izbiturii, iar dacă va fi lovit în altă parte, duce mîna îndată acolo ; el nu ştie şi nici nu îndrăzneşte să pareze lovitura sau să privească duşmanul în faţă. (41) Tot aşa voi, cînd aflaţi că Filip este în Chersones, îndată decretaţi ajutor pentru Chersones ; dacă el este la Termopile, decretaţi ajutor pentru Termopile ; dacă e în oricare altă parte, voi vă ţineţi după el, în sus, în jos ; vă mişcaţi după comanda lui, voi singuri nu hotărîţi nimic folositor pen-

https://biblioteca-digitala.ro

tru război, niciînd nu prevedeți nimic înaintea evenimentului, niciodată înainte de a afla că faptul s-a petrecut sau că el se petrece. Altădată poate era îngăduit să ne purtăm așa, acum situația a ajuns la un moment hotărîtor, încît nu ne mai este îngăduit o astfel de purtare.

(42) Mi se pare, atenieni, că unul dintre zei, roșind de rușine pentru Atena de cele ce se petrec, a inspirat lui Filip această sete de acțiune. Dacă stăpînind ceea ce a cucerit, luîndu-vă înainte, Filip s-ar fi hotărît să rămînă liniștit și să nu mai întreprindă nimic, cred că unii dintre voi s-ar fi resemnat în fața pierderilor prin care noi am atras asupra națiunii învinuiri de lipsă de onoare, lipsă de curaj, cea mai urîtă dintre toate infamiile ; acum însă el, întreprinzînd mereu cîte ceva și dorind tot mai mult, poate vă va trezi din nepăsarea voastră, dacă nu cumva voi v-ați pierdut cu totul speranța. (43) În ce mă privește, atenieni, mă minunez că nici unul dintre voi nu cugetă, nici nu se înfurie, văzînd că un război început pentru a vă răzbuna pe Filip pentru răul făcut se sfîrșește printr-un război de apărare împotriva lui. Este învederat că Filip nu se va opri dacă nimeni nu-l va împiedica să înainteze. Vom aștepta să se oprească el ? Credeți că totul va merge bine dacă veți trimite împotriva lui corăbii goale și speranțe zadarnice inspirate de la tribună de cutare sau cutare ? (44) În sfîrșit, nu ne vom bucura noi înșine ? Nu vom pleca noi înșine la război cel puțin acum cu o parte din soldați — cetățeni de-ai noștri —, dacă n-am făcut-o mai înainte ? Nu ne vom

https://biblioteca-digitala.ro

îndrepta cu corăbiile spre țara acestuia ? — „În ce loc vom debarca ?“ mă întreabă cineva. Punctele slabe ale dușmanului, atenieni, le va descoperi însuși războiul, dacă îl vom începe ; dacă totuși vom sta acasă ascultînd pe oratori, insultîndu-se și acuzîndu-se unii pe alții, niciodată noi nu vom înfăptui nimic din cele trebuincioase. (45) Căci pretutindeni, unde o parte din cetățeni dacă nu toți pleacă în expediție, chiar zeii ne vor fi prielnici și soarta va lupta alături de noi ; pretutindeni însă, unde veți trimite un general fără soldați, un decret fără putere și speranțe zadarnice, aruncate de la tribuna publică, nu se va înfăptui nimic din cele de trebuință, dimpotrivă, dușmanii vor rîde de noi, iar aliații vor pieri de frică la apropierea unor astfel de expediții. (46) Într-adevăr, nu este cu putință ca un om singur să poată aduce la îndeplinire toate sarcinile ce i le puneți în seamă ; este cu putință însă ca el să vă facă promisiuni, să vă dea asigurări și apoi, în caz de înfrîngere, să acuze pe cutare și pe cutare ; în chipul acesta, situația noastră se prăbușește. Cînd un general comandă o armată alcătuită din nenorociți de mercenari rău plătiți, cînd aici oamenii vă dau cu ușurință informații mincinoase cu privire la cele ce Filip face acolo la el, cînd voi, bizuindu-vă pe știri din auzite, votați orice la întîmplare, la ce trebuie să ne așteptăm ?

(47) În cel fel vor înceta toate acestea ? Atunci cînd voi, atenienii, veți deveni soldați și supraveghetori ai generalilor voștri, precum și judecătorii faptelor acestora la întoarcerea lor în țară, așa încît să cunoașteți

https://biblioteca-digitala.ro

treburile voastre nu numai din auzite, ci prezenți la fața locului, să le vedeți chiar cu ochii voștri. Acum lucrurile au ajuns pînă la așa grad de nerușinare, încît fiecare dintre generalii voștri se expune judecății de două, trei ori pentru a fi condamnați la moarte, dar nici unul dintre ei n-a înfruntat măcar o dată moartea, luptînd împotriva dușmanilor, ci alege mai degrabă moartea piraților * și a tîlharilor decît moartea generoasă de soldat ; căci a muri în urma unei condamnări este ceva propriu unui făcător de rele, însă datoria unui general este să moară cu arma în mînă, luptînd împotriva dușmanului. (48) Dintre noi, cei de aici, în plimbările pe străzi, unii răspîndesc vorba că Filip, împreună cu lacedemonienii, unelteşte ruina tebanilor ** și dizolvarea uniunii cetăților din Beoția, unii că Filip a trimis ambasadori la regele perșilor ***, alții că el întărește cu ziduri orașe din Iliria ****, în sfîrșit, fiecare, născocind povestea sa, o împrăștie pretutindeni. (49) Pe zei, atenieni, eu cred că Filip se îmbată de măreția isprăvilor sale și că în închipuirea

* Aluzie la piraţii care ridicau oamenii de condiţie liberă pentru a-i vinde.

** După lupta de la Leuctra, atît atenienii cît şi spartanii nutreau o ură neîmpăcată împotriva tebanilor. De aceea unii răspîndeau zvonul că Filip cu ajutorul lacedemonienilor voia să distrugă hegemonia tebanilor. Autorul acestor zvonuri era în realitate însuşi Filip, care voia să-şi ascundă planurile.

*** Regele perşilor menţionat este Artaxerxes Ochos care a domnit între 359—338 î.e.n., şi cu care Filip încheiase o alianţă.

**** Ilirii din răsăritul Mării Adriatice erau vrăjmaşii Macedoniei iar Filip i-a supus îndată ce a venit pe tron în 359 î.e.n. O încercare a lor din anul 356 î.e.n. de a scutura jugul macedonean a fost înăbuşită de către Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

lui visează numeroase izbînzi asemănătoare, fiindcă vede absența deplină a celor care să-l oprească și este entuziasmat de faptele săvîrșite, totuși, eu nu cred că el își propune să lucreze așa încît cei mai lipsiți de minte de la noi să pătrundă planurile sale ; iar făuritorii de noutăți sînt tocmai oamenii cei mai lipsiți de minte de la noi.

(50) Lăsînd deci la o parte aceste flecăreli, să ne gîndim că un bărbat, dușman nouă, ne lipsește de posesiunile noastre, că de multă vreme el ne insultă, că toate ajutoarele în care am sperat cîndva că ni le va aduce cineva s-au întors împotriva noastră și că deci viitorul depinde numai de noi ; că dacă, în sfîrșit, nu ne vom hotărî să ducem războiul la el în țară, vom fi siliți să-l purtăm chiar la noi ; dacă, zic, ne vom gîndi la acestea, atunci noi ne vom hotărî să facem cele ce trebuie și vom alunga de la noi aceste născociri deșarte. Căci voi nu trebuie să vă gîndiți acum prea mult la ceea ce va fi în viitor, ci trebuie să fiți convinși că situația noastră va fi dezastruoasă dacă nu vă veți ocupa serios de treburile voastre și nu vă veți hotărî să aduceți la îndeplinire cele ce sînt de datoria voastră.

(51) Eu niciodată, în nici o împrejurare n-am ținut să vă vorbesc pentru a vă fi pe plac, dacă ceea ce v-am spus n-aș fi fost convins că vă va folosi, iar acum v-am grăit în chip deschis, simplu, spunîndu-vă tot ce știu, fără a ascunde de teamă ceva. Aș dori să fiu sigur că vor fi tot atît de folositoare pentru orator cele mai bune sfaturi date de el, cît de folositoare

https://biblioteca-digitala.ro

vor fi ele — sînt sigur — pentru voi, ascultîndu-le ; abia atunci m-aş simţi cu mult mai bine. Acum însă, deşi nu ştiu ceea ce va rezulta pentru mine din aceste sfaturi, prefer totuşi să vi le dau cu convingerea că ele vă vor folosi, dacă le veţi urma. Fie ca să biruie prin votul vostru ceea ce trebuie să fie de folos pentru toţi.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSURILE *OLINTICE*

Olintul era o cetate, cu locuitorii de neam grec, aşezată în peninsula Chalcidică, în drumul expansiunii lui Filip. În anul 359 î.e.n. Olintul era cea mai puternică cetate greacă din această regiune şi avea o situaţie preponderentă în peninsulă.

Primele succese ale lui Filip neliniştiră pe olintieni şi de aceea ei se gîndiră la o alianţă cu Atena. Filip însă le-o ia înainte, înşelîndu-i şi pe ei, şi pe atenieni. Promiţînd atenienilor că le va da înapoi oraşul Amfipolis, de curînd devenit liber, îl cucereşte pentru sine, ba mai mult, le ia şi Potideea, unde atenienii aveau o garnizoană, şi o dă olintienilor. Rupînd astfel relaţiile cu Atena, Filip încheie alianţă cu Olintul, care intră în război cu Atena. Teama de Filip, a cărui putere creştea, îi împinse pe olintieni din nou spre Atena. În 351 î.e.n., atunci cînd Filip se afla în Tracia, olintienii încheie pace cu atenienii. Deşi era ocupat în Tracia şi pe deasupra şi bolnav, totuşi, în vara anului 349, regele invadează pe neaşteptate teritoriul Olintului. Încheind imediat alianţă cu Atena, Olintul rezistă cu ajutorul ei mai bine de un an (349—348 î.e.n.). După ce prin forţă sau trădare se face stăpîn pe mai multe alte cetăţi din Confederaţia Chalcidică, Filip atacă Olintul. După a doua luptă,

https://biblioteca-digitala.ro

olintienii sînt închiși între ziduri și trădați de Lasthenes, șeful cavaleriei, și de complicele lui, Euticrates.

În fața acestei situații, după transformarea tratatului de pace în tratat de alianță, Atena trimite un prim ajutor sub comanda strategului Chares, care n-a adus nici o ameliorare. Constrînși de Filip, olintienii cer un nou ajutor. Poporul ordonă ca Charidemos, împreună cu trupele aflate sub comanda sa în Helespont, să vină în peninsula Chalcidică. Filip întărește și mai mult asediul Olintului, iar o ambasadă olintiană cere Atenei un ajutor și mai mare. O a treia expediție sub comanda lui Chares, care o comandase și pe cea anterioară, pleacă în ajutor, dar ajunge prea tîrziu. Ajutoarele trimise de Atena erau insuficiente, fiindcă ea avea de făcut față și unui război în Eubeea.

Acestea sînt împrejurările în care Demostene rostește cele trei discursuri olintice. Primul a fost rostit în momentul cînd delegații Olintului aduceau propunerea de alianță și discursul lui Demostene va fi contribuit la primirea ei. Al doilea și al treilea discurs au fost rostite înaintea trimiterii primei expediții de sub comanda lui Chares.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *OLINTICA ÎNTÎIA*

Olintica întîia a fost rostită cu ocazia deliberării poporului asupra cererii de alianţă adusă de delegaţia Olintului. Această deliberare a avut loc după toate probabilităţile în august 349 î.e.n. Prin discursul său, Demostene sprijină delegaţia şi îndeamnă pe atenieni să ajute Olintul, susţinînd că salvarea lui înseamnă siguranţa Atenei. Dacă Filip nu va fi oprit în peninsula Chalcidică, ei vor avea de luptat cu el în Atica. Demostene propune să fie trimise două expediţii, una în peninsula Chalcidică pentru a ajuta pe olintieni şi o alta în Macedonia pentru a sili pe Filip să-şi apere propria ţară. În ce priveşte mijloacele financiare care provocau îngrijorarea multora, el atinge cu multă precauţie problema fondurilor pentru spectacole, a căror destinaţie nu putea fi schimbată, fiind oprită de lege sub pedeapsă de moarte, şi declară că va trebui să se recurgă la serioase contribuţii. Ţine să sublinieze că în momentul de faţă Filip este silit să facă faţă multor dificultăţi. Alianţa a fost votată de Adunare şi, prin cuvîntul lui, Demostene a contribuit la aceasta. Însă planul de operaţii şi măsurile financiare sugerate n-au fost adoptate.

https://biblioteca-digitala.ro

(1) Atenieni, cred că aţi fi gata să consimţiţi la mari sacrificii materiale dacă, în privinţa evenimentelor supuse acum deliberării voastre, vi s-ar înfăţişa într-o lumină clară ceea ce pretinde stăruitor interesul cetăţii în viitor. Fiindcă aşa se prezintă lucrurile, se cuvine ca voi să ascultaţi cu dragă inimă pe cei ce năzuiesc să vă dea un sfat. Căci nu numai propunerile îndelung chibzuite vă pot fi folositoare ascultîndu-le, dar spre norocul vostru sînt unii cetăţeni care, printr-o fericită inspiraţie de moment, v-ar putea prezenta multe idei prielnice. Din toate aceste propuneri veţi alege cu mai mare uşurinţă ceea ce vă poate fi de folos *.

(2) Clipa de faţă deci, atenieni, vă spune aproape în gura mare că voi trebuie să vă ocupaţi serios de treburile publice, dacă vă este scumpă salvarea voastră. Eu nu ştiu care este părerea noastră a tuturor cu privire la aceste evenimente. În ce mă priveşte, iată părerea mea : să se voteze îndată ajutorul cerut de olintieni ** ; acesta să fie pregătit cît mai curînd cu forţe chiar din Atena, ca să nu suferiţi ca mai înainte, amînînd lucrurile ; să se trimită o solie care să anunţe aceste măsuri şi să supravegheze totul la faţa locului.

* Oratorul insistă în exordiu asupra tergiversării treburilor de către atenieni, fapt care ar putea avea drept consecinţă invadarea teritoriului lor de către Filip.

** Olintul, azi Stilari, centru comercial şi meşteşugăresc de frunte în peninsula Chalcidică.

https://biblioteca-digitala.ro

(3) Într-adevăr, noi trebuie să ne temem mai ales ca nu cumva acest individ, acest om şiret şi iscusit în a profita de împrejurări, făcînd concesii cînd este cazul, altădată ameninţînd — şi atunci el se arată, firesc, vrednic de încredere —, în fine în alte prilejuri defăimîndu-ne pe noi şi întemeindu-se pe absenţa noastră, să nu întoarcă şi să nu abată mersul general al evenimentelor ce ne privesc pe toţi grecii. (4) Şi, lucru ciudat, atenieni, ceea ce face pe Filip să reziste tuturor atacurilor, tocmai acest lucru constituie un foarte mare bine pentru voi. Căci faptul că el, suveran absolut, hotărăşte singur ceea ce trebuie spus şi ceea ce nu trebuie, faptul că în acelaşi timp este comandant, stăpîn şi intendent al tezaurului şi că se află pretutindeni unde este armata, aceasta pe de o parte contribuie în mare măsură ca operaţiile impuse de război să se desfăşoare cu repeziciune şi la timpul priincios, iar pe de altă parte se opune înţelegerii pe care Filip ar voi bucuros s-o încheie cu olintienii. (5) Este învederat pentru aceştia că ei nu duc război pentru glorie sau pentru o bucată de pămînt din ţara lor, ci pentru a preveni distrugerea şi înrobirea patriei lor. Ei ştiu bine ce le-a făcut Filip amfipolitanilor *, care i-au predat cetatea şi pidneenilor **, care l-au primit. Într-un cuvînt, un rege inspiră după

* Amăgind pe atenieni că va ocupa Amfipolisul pentru ei, Filip şi-l păstrează pentru sine, aşa cum rezultă din *Olintica a doua*, paragr. 6.

** În faţa pericolului reprezentat de Filip al II-lea, Pidna şi Potideea au încheiat o alianţă provizorie cu Filip pe perioada 356—351 î.e.n. pentru ca apoi cele două cetăţi să solicite sprijinul Atenei.

https://biblioteca-digitala.ro

părerea mea neîncredere oricărui stat, mai ales cînd aceste state sînt vecine. (6) Susţin deci că voi, atenieni, cunoscînd aceste evenimente şi reflectînd aşa cum se cuvine şi la toate celelalte împrejurări, trebuie să faceţi un efort de voinţă, să vă îndîrjiţi şi să vă apucaţi de război mai serios ca oricînd, aducînd cu dragă inimă contribuţiile voastre în bani, plecînd voi înşivă la luptă şi în sfîrşit aducînd totul la îndeplinire. Vouă nu vă mai rămîne deci nici un motiv şi nici un pretext pentru a refuza să vă faceţi datoria. (7) Ceea ce toţi aţi repetat fără încetare şi anume, ca olintienii să fie aţîţaţi la război împotriva lui Filip, acum s-a întîmplat de la sine şi aceasta spre folosul vostru deplin. Căci dacă la stăruinţa voastră ar fi purces la război, olintienii ar fi fost poate nişte aliaţi nestatornici şi ar fi stăruit în această alianţă numai pînă la un moment oarecare. Fiindcă ei însă îl urăsc pe Filip pentru nedreptăţile suferite, e firesc ca această ură, întemeiată pe temeri şi suferinţe, să fie statornică.

(8) Desigur, atenieni, nu trebuie să lăsaţi să vă scape o ocazie pe care norocul v-o pune în faţă şi să căderi în aceeaşi greşeală, săvîrşită deseori mai înainte. Într-adevăr, dacă atunci cînd ne-am întors după ajutorul dat Eubeei * şi cînd deputaţii din Amfipolis, Hierax şi Stratocles, s-au urcat la tribună, cerînd stăruitor ca noi să trimitem flota şi să primim de la ei, spre pază, cetatea lor, am fi dovedit acelaşi zel pen-

* Este vorba de o campanie a atenienilor în Eubeea, de unde au izgonit pe tebani.

https://biblioteca-digitala.ro

tru interesele noastre pe care l-am arătat pentru salvarea Eubeei, voi aţi fi pus mîna atunci pe Amfipolis şi aţi fi scăpat de toate încurcăturile care au urmat după pierderea acestei cetăţi. (9) Tot aşa cînd ni s-a anunţat împresurarea cetăţilor Pidna, Potideea *, Methona **, Pagasai *** şi altor fortificaţii — ca să nu pierd vremea vorbind de fiecare în parte —, dacă noi atunci am fi trimis cu tot zelul un ajutor uneia dintre aceste cetăţi şi anume celei dintîi atacate, noi am fi tratat azi cu un Filip mai puţin dîrz şi cu mult mai umil ****. De fapt însă, nepăsători totdeauna faţă de prezent şi crezînd că viitorul va fi mai bun de la sine, noi, atenieni, am contribuit ca puterea lui Filip să crească şi l-am făcut să ajungă atît de tare cum n-a fost nicicînd un rege al Macedoniei.

Acum iată că de la sine se oferă cetăţii un prilej: este vorba de cererea de ajutor trimisă de olintieni care nu este întru nimic mai puţin prielnică decît împrejurările de mai înainte. (10) Dacă cineva ar supune unei judecăţi drepte tot ceea ce zeii au făcut pentru noi, deşi multe lucruri nu sînt cum trebuie, mie cel puţin mi se pare totuşi că ar trebui să avem faţă de

---

* Colonie a Corintului în peninsula Chalcidică din nordul Greciei.

** Oraş în Tracia, azi Eleuterohori; alte aşezări cu acelaşi nume existau în Messenia şi în Argolida Peloponesului.

*** Port în fundul golfului Pagasiticos, în Tesalia, pe unde se exportau grînele ţării.

**** Demostene susţine că numai datorită îmbolnăvirii lui Filip al II-lea în Tracia, Olintul n-a căzut încă sub stăpînire macedoneană.

https://biblioteca-digitala.ro

ei, pe bună dreptate, o mare recunoştinţă ; ce-i drept, faptul de a fi încercat numeroase pierderi în război, cineva le-ar putea pune cu tot dreptul pe seama nepăsării noastre, iar faptul că n-am suferit încă mai de mult de pe urma lor şi că nouă ni se prezintă o alianţă în stare să cumpănească toate acele pierderi, eu unul aş socoti toate acestea ca o binefacere datorită bunăvoinţei zeilor. (11) Există, după părerea mea, o asemănare între aceasta şi ceea ce se întîmplă cu dobîndirea averilor. Dacă un om păstrează toată averea pe care a primit-o, el arată o mare recunoştinţă faţă de soartă, iar dacă o pierde, risipind-o fără nici o socoteală, el uită, o dată cu averea, chiar şi de recunoştinţă. Tot astfel şi în treburile politice, cei ce nu au profitat de împrejurările favorabile, uită binefacerile primite din partea zeilor ; căci după rezultatul final se judecă fiecare din faptele anterioare. De aceea trebuie ca noi să ne ocupăm mult de ce ne-a rămas, pentru ca, îndreptînd lucrurile, să ştergem ruşinea din trecut.

(12) Dacă vom părăsi pe aceşti oameni şi ca urmare vrăjmaşul va supune Olintul, să mi se răspundă ce-l va mai împiedica pe Filip să se îndrepte oriunde. Nu se găseşte nimeni printre voi care să judece şi să cerceteze cu luare aminte, cum s-a întîmplat ca Filip, deşi era slab la început, să devină atît de puternic mai apoi ? Punînd mîna întîi pe Amfipolis, după aceasta pe Pidna, apoi pe Potideea şi Methona, în

https://biblioteca-digitala.ro

cele din urmă a năvălit în Tesalia *. (13) După acestea punînd la cale lucrurile aşa cum a voit în Pherai **, Pagasai şi Magnesia ***, a pornit împotriva Traciei **** ; aici, după ce a izgonit pe unii regi şi a aşezat pe alţii pe tron, se îmbolnăvi. Întremîndu-se, el nu se cruţă, ci atacă îndată pe olintieni. Trec peste expediţiile lui împotriva ilirilor, peonienilor *****, împotriva lui Arybbas ****** şi oriunde s-ar mai putea spune.

(14) De ce, ar putea zice cineva, ne spui nouă toate acestea acum ? Ca să ştiţi şi să înţelegeţi două lucruri : cît de păgubitoare este pentru voi această nepăsare care vă face să pierdeţi ocaziile, una după alta, şi cît de pătimaşă este această activitate a lui Filip, sufletul şi viaţa lui, sub influenţa căreia nu-i este cu putinţă să se astîmpere, mulţumindu-se cu ceea ce a cucerit. Dacă el va fi hotărît că trebuie să obţină mereu ceva mai mult decît ceea ce are şi voi că nu trebuie să întreprindeţi nimic cu energie, gîn-

---

* Deşi preocupat de tesalieni, Filip a invadat brusc teritoriul Olintului în vara anului 349 î.e.n.

** Oraş de frunte al Tesaliei, de unde au pornit argonauţii în legendara lor expediţie.

*** Importanţa Magnesiei reiese din faptul că Filip al II-lea a aşezat aici mai tîrziu o garnizoană permanentă, considerînd cetatea o poziţie strategică.

**** Tracia, ţinut între Marea Egee, Marea Neagră şi Dunăre.

***** Demostene face o enumerare rapidă a succeselor dobîndite de Filip între nord-est, întrucît acestea i se păreau mai puţin ameninţătoare decît cele repurtate de el în Tracia şi în Grecia propriu-zisă.

****** Arybbas, prinţul moloşilor, era fiul lui Alketas şi unchiul Olimpiadei, mama lui Alexandru cel Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

dîți-vă la ce trebuie să ne așteptăm în cele din urmă. (15) O, zei! Cine dintre voi, atenieni, este atît de nepriceput încît să nu înțeleagă că războiul, dacă vom sta nepăsători, va trece de la Olint la Atena? Totuși, dacă aceasta se va întîmpla, mă tem, atenieni, că la fel cu aceia care se împrumută cu ușurință pe dobînzi mari și obțin astfel o îmbelșugare trecătoare, în cele din urmă își pierd și averea personală, tot așa și noi, plătind evident scump nepăsarea noastră și căutînd satisfacerea plăcerilor cu orice preț, să nu fim siliți la urmă să împlinim multe fapte dureroase împotriva voinței noastre și să expunem primejdiilor chiar țara noastră cu tot ce există într-însa.

(16) Mi s-ar putea spune poate că a defăima este un lucru ușor și la îndemîna oricui, însă a arăta lămurit ce trebuie făcut în împrejurările prezente, aceasta este datoria unui sfătuitor al poporului. Știu bine aceasta, atenieni, dar de asemenea mai știu că dacă faptele se petrec împotriva așteptărilor noastre, voi adesea vă descărcați furia nu asupra celor vinovați, ci asupra oratorilor care au vorbit cei din urmă; cu toate acestea, eu cred că nu trebuie ca, gîndindu-mă la siguranța mea, să păstrez tăcerea cu privire la cele ce socot că vă sînt folositoare. (17) Declar deci că este nevoie de un îndoit ajutor, unul pentru a salva cetățile olintienilor, trimițînd trupe ca să le apere, altul pentru a pustii țara lui Filip cu flota voastră și cu alte trupe. Trimițînd numai unul din aceste ajutoare, mă tem că va deveni zadarnică expediția noastră. (18) Căci dacă voi veți pustii nu-

https://biblioteca-digitala.ro

mai țara lui, Filip, fără a se tulbura, va supune Olintul și, la întoarcere, ușor vă va alunga ; dacă voi veți trimite ajutor numai Olintului, regele, văzînd țara sa în siguranță, va rămîne stăruitor în fața Olintului și va pîndi ocaziile favorabile, iar cu timpul va învinge pe cei asediați. Ajutorul trebuie să fie deci puternic și dat din două părți deodată.

(19) Aceasta este părerea mea cu privire la felul ajutorului ; cît privește însă banii necesari, atenieni, voi aveți pentru război mai multe fonduri decît oricare alt popor ; de aceste fonduri voi dispuneți după cum vă place. Dacă voi le veți destina pentru armată, ele vor ajunge, dar dacă nu le veți da, nu veți dispune din plin de altele, sau mai degrabă vă lipsește cu totul orice mijloc de a vi le procura. Cum, ar putea spune cineva, tu propui ca aceste fonduri să fie întrebuințate pentru armată ? Eu ? Ferească-mă zeii ! (20) În realitate, eu cred numai că trebuie pregătită o armată, că trebuie să existe fonduri pentru întreținerea acesteia și să se ia măsuri ca fiecare, după ce va fi primit banii, să facă ceea ce trebuie ; voi însă credeți că, cu prilejul serbărilor publice, trebuie să primiți bani din aceste fonduri, fără a face ceva în schimb. Nu ne rămîne, cred, decît ca toți să contribuim cu bani, cu mulți bani — dacă e nevoie de mulți —, cu puțini — dacă e nevoie de puțini. Căci banii trebuie și fără ei nu este cu putință să se facă nimic din cele necesare. Alți oratori vă indică și alte mijloace pentru a vă procura fonduri ; dintre acestea, alegeți mijlocul care vi se pare folositor ; dar

https://biblioteca-digitala.ro

pînă mai este timp, ocupați-vă imediat de treburile publice, cu toată seriozitatea *.

(21) Merită de asemenea să fie cercetată și bine judecată situația în care se găsește acum Filip. Aceasta nu este atît de ușoară și atît de strălucitoare pe cît se pare și precum ar putea afirma cineva, fără să fi examinat lucrurile de aproape ; căci el n-ar fi început acest război dacă ar fi crezut că va fi nevoit să-l ducă de fapt, ci el spera atunci că, de îndată ce se va apropia de Olint, va pune stăpînire pe tot, dar s-a înșelat. Această amăgire care s-a produs împotriva așteptărilor sale, l-a tulburat la început și i-a provocat o mare descurajare. A urmat apoi hotărîrile tesalienilor. (22) Prin firea lor, tesalienii sînt un neam șiret, rînd pe rînd ei s-au purtat cu vicleșug față de toți oamenii, iar acum se poartă la fel și cu Filip. În urma unui vot, ei au cerut înapoi de la Filip orașul Pagasai și l-au împiedicat să întărească Magnesia. Am auzit de la unii dintre tesalieni că ei nu i-ar mai îngădui să ridice veniturile din porturile și tîrgurile lor, socotind mai degrabă ca aceste venituri să fie destinate pentru nevoile țării lor și nu să fie luate de Filip. Căci, lipsit de aceste venituri, regele va fi cu totul strîmtorat în ce privește întreținerea trupelor mercenare. (23) De asemenea, trebuie să vă gîndiți că peonienii, ilirii și în general toți vecinii lui ar fi mai satisfăcuți cînd ar fi independenți și liberi și nu sclavi. Ei nu sînt obișnuiți să se supună cuiva, iar Filip

* Demostene preconizează un plan de organizare militară și financiară.

https://biblioteca-digitala.ro

— zic ei — este un stăpîn aprig. Dar, pe Zeus! * această învinuire nu este fără îndoială de loc de necrezut, căci o izbîndă nemeritată este pentru cei fără de minte punctul de plecare al unei mîndrii nemăsurate. De aceea se pare că este mai greu să păstrezi bunurile decît să le cîştigi.

(24) Trebuie deci ca voi, atenieni, socotind favorabil pentru voi tot ceea ce este nefavorabil pentru Filip, să prindeţi în grabă momentul, trimiţînd ambasador acolo unde trebuie, mergînd voi înşivă la război şi înflăcărînd pe toţi ceilalţi greci, gîndindu-vă cît de repede Filip s-ar arunca asupra voastră, dacă ar prinde o astfel de ocazie şi războiul s-ar aprinde la hotarele noastre! Apoi nu vă năvăleşte oare sîngele în obraz dacă voi nu veţi îndrăzni, cînd vi se oferă o ocazie prielnică, să faceţi lui Filip tot răul pe care ni l-ar pricinui şi el îndată ce ar fi în stare?

(25) Şi încă ceva să nu vă scape din vedere: anume că acum vouă vă stă în putinţă să alegeţi dacă trebuie să atacaţi pe Filip la el în ţară sau să fiţi atacaţi la voi. Dacă olintienii vor rezista, voi veţi purta războiul acolo şi veţi pustii ţara lui, în timp ce vă veţi bucura, fără teamă, de ţinuturile pe care le stăpîniţi şi de ţara care este a voastră. Iar dacă Filip va pune mîna pe Olint, cine îl va împiedica să pornească asupra Atenei? (26) Tebanii? Mi-e teamă să nu fie prea crudă vorba mea, dar ei se vor năpusti degrabă asupra noastră împreună cu el. Poate

* Invocarea divinităţilor este folosită în toate momentele critice.

https://biblioteca-digitala.ro

foceenii * ? Aceştia nu sînt în stare să-şi apere nici măcar ţara lor, dacă voi nu alergaţi în ajutorul lor ! Oare vreun alt popor ? — „O, dragul meu, va spune cineva, Filip nu va voi să încerce aceasta !" — „Dar ar fi ciudat de tot dacă, îndată ce va putea, el nu va înfăptui ceea ce totuşi trîmbiţează acum, chiar dacă ar trebui să treacă drept nebun !" (27) Cred că nu este nevoie să vorbesc prea mult despre cît de mare deosebire este pentru voi între a purta războiul aici sau acolo. Şi iată de ce : dacă ar trebui ca voi înşivă să vă opriţi numai pentru treizeci de zile, înarmaţi fiind, afară din ţară şi să luaţi de pe cîmpiile Aticei tot ceea ce este necesar pentru întreţinerea unei armate, fără ca vreun duşman să se afle pe teritoriul ei, cred că agricultorii voştri ar păgubi mai mult decît aţi fi cheltuit voi pentru întreg războiul pînă acum. Iar dacă războiul va veni aici, cît de mari credeţi că vor fi pagubele ? Şi la aceasta se va adăuga insulta şi ruşinea care în ochii oamenilor înţelepţi nu este întru nimic mai prejos decît pagubele materiale.

(28) Ştiind bine toate acestea, trebuie deci ca toţi să ajutăm Olintul ** şi să alungăm războiul de la noi acolo ; bogaţii pentru ca, jertfind puţin din multele bunuri pe care le au întru fericirea lor, să se bucure

* Locuitorii Focidei din Grecia continentală, unde îşi avea sediul sanctuarul din Delfi.

** Ajutorul trimis Olintului de atenieni, constînd din 17 corăbii echipate, din două mii de hopliţi şi 300 de corăbii aflate sub comanda lui Chares, a sosit cu întîrziere. În consecinţă, Olintul a căzut în mîinile lui Filip, iar locuitorii au fost vînduţi ca sclavi în vara anului 348 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

fără teamă de ceea ce le mai rămîne ; tinerii în stare de a purta armele pentru ca, dobîndind experienţa războiului în ţara lui Filip, să devină apărători de temut ai pămîntului patriei necălcat de duşman ; iar oratorii pentru ca să-şi dea fără greutate socoteala de actele lor politice, căci după cum va fi sfîrşitul evenimentelor, tot astfel de judecători ai faptelor lor veţi fi şi voi. Fie deci ca toate să iasă în interesul fiecăruia !

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *OLINTICA A DOUA*

Olintica a doua este oarecum o urmare a celei dintîi. În timpul care s-a scurs între datele la care au fost pronunţate, situaţia nu se schimbase cu nimic. Atenienii primiseră bine delegaţia Olintului şi votaseră alianţa. Propunerile lui Demostene nu fuseseră nici adoptate şi nici sprijinite. Se hotărîse numai trimiterea de ajutoare. Însă atenienii întîrzie cînd este vorba de a pleca la război şi se lasă impresionaţi de puterea lui Filip. De aceea Demostene, urcîndu-se la tribună pentru a doua oară, se sileşte pe de o parte să inspire atenienilor încredere în ei înşişi şi să-i încurajeze la acţiune, iar pe de alta le arată care este slăbiciunea lui Filip. Minţind şi înşelînd pe aliaţii săi, regele le-a devenit suspect, de aci urmează nestatornicia alianţelor şi a cuceririlor sale, iar în interior puterea lui nu este temeinică. Macedonia prin ea însăşi este slabă, ea n-are putere decît aliindu-se cu alţii. Între alte cauze ale slăbiciunii ei este şi faptul că interesul regelui nu era şi acela al supuşilor săi. Discursul se sfîrşeşte cu specificarea în puţine cuvinte a diferitelor sarcini care se impun bunilor cetăţeni.

https://biblioteca-digitala.ro

(1) Atenieni, deşi bunăvoinţa zeilor faţă de cetate s-a manifestat în chip neîndoios cu mai multe prilejuri, ea ni se înfăţişează cu deosebire în împrejurările de azi. Faptul că propriii săi vecini şi oameni înzestraţi cu oarecare putere dezlănţuie lupta împotriva lui Filip * şi, lucru şi mai însemnat, faptul că aceştia sînt împinşi în război de astfel de sentimente, încît socotesc că mai întîi tratatele cu el nu inspiră nici o încredere şi mai apoi că ele sînt ruina patriilor lor, toate acestea par semnul neîndoios al unei bunăvoinţe supranaturale şi divine. (2) Deci, din acest moment, atenieni, trebuie să chibzuim ca să nu ne arătăm mai prejos de împrejurările actuale ; căci ar fi ruşinos, ba încă foarte ruşinos ca noi să părem în ochii tuturor că renunţăm nu numai la cetăţile şi poziţiile asupra cărora odinioară eram stăpîni, dar chiar şi la alianţele şi la ocaziile favorabile pe care soarta ni le-a pregătit **.

(3) Într-adevăr, a enumera izbînzile lui Filip şi prin aceasta a vă îndemna să faceţi cele ce trebuie, cred că nu este acum prilejul potrivit. De ce ? Fiindcă mi se pare că tot ce ar putea spune cineva asupra acestor izbînzi constituie un titlu de glorie pentru el,

* În *Olintica a doua* Demostene urmăreşte insistent discreditarea lui Filip în ochii grecilor simpatizanţi ai Macedoniei, destul de numeroşi la Atena. Ei erau recrutaţi din clasele bogate şi chinuite de teama izbucnirii unei revolte în Atena.

** Aluzie la zvonurile răspîndite de Filip prin emisarii săi.

https://biblioteca-digitala.ro

iar nouă nu ne face cinste. Căci Filip este socotit de toți cu atît mai vrednic de admirație, cu cît prin faptele sale el s-a depășit ; iar voi cu atît mai mult v-ați expus unei mai mari ocări cu cît n-ați știut să vă folosiți de împrejurări. (4) Voi trece peste acestea: Căci dacă cineva, atenieni, ar judeca după realitate, ar putea vedea că Filip a devenit puternic datorită nouă și nu prin el însuși. Despre faptele pentru care el datorează recunoștință acelora care ne-au guvernat potrivit intereselor lui, în timp ce vouă vă revine sarcina de a-i pedepsi, nu văd că a sosit momentul prielnic de a vorbi acum ; dar voi încerca să vorbesc despre tot ce este în afară de acestea, despre ceea ce este mai bine ca voi toți să auziți și, în sfîrșit, atenieni, despre faptul ce ar trebui să-l acopere de o mare rușine în fața celor ce voiesc să-l judece drept. (5) Căci a-l numi pe acesta sperjur și om nevrednic de încredere, fără să aduci dovezi, ar putea spune cineva, și pe bună dreptate, că aceasta este o insultă neîntemeiată ; iar pe de altă parte pentru a-l arăta pe el așa cum este în realitate, povestind toate cîte a săvîrșit vreodată, nu este nevoie de un discurs lung. Socotesc că acestea vă sînt folositoare din două motive : întîi, pentru ca Filip să se arate așa cum este de fapt, ca un om pornit spre rele și al doilea, pentru ca cei ce au fost loviți de el, ca de un om de neînvins, să vadă că s-au sfîrșit cu toate acele mijloace prin care, înșelînd la început, a devenit mare și că succesele sale au ajuns la sfîrșitul lor.

https://biblioteca-digitala.ro

(6) Aş putea crede şi eu, atenieni, că Filip este un om de temut şi vrednic de admiraţie, dacă aş vedea că el şi-a dobîndit mărirea prin fapte de dreptate. Dar acum, cercetînd cu atenţie, constat că la început, cînd unii dintre noi au gonit de la tribună pe trimişii olintienilor care voiau să trateze cu noi, Filip a profitat prin surprindere de naivitatea noastră, încredinţîndu-ne prin declaraţiile lui că ne va da cetatea Amfipolis şi că el îndeplineşte astfel un acord secret, despre care s-a făcut atunci mare vîlvă. (7) Tot aşa mai tîrziu a cîştigat prietenia olintienilor, răpind Potideea care vă aparţinea şi dăruind-o acestora, nedreptăţindu-vă pe voi, vechii lor aliaţi ; acum în cele din urmă i-a atras pe tesalieni, făgăduindu-le că le va da Magnesia * şi că se însărcinează să ducă el în locul lor războiul din Focida. Într-un cuvînt, nu este nici unul din cei ce au tratat cu Filip pe care el să nu-l fi înşelat ; căci amăgind rînd pe rînd nesocotinţa fiecăruia din cei ce nu-l cunoşteau şi prin acest mijloc atrăgîndu-i, şi-a mărit puterea. (8) Deoarece el a ajuns la mărire prin aceste popoare, căci fiecare din ele credea că el va întreprinde ceva în folosul lor, tot aşa trebuie acum ca aceleaşi popoare să-l răstoarne la rîndul lor după ce se va dovedi că el a făcut totul numai pentru el. În acest moment, atenieni, astfel se prezintă situaţia lui Filip ; dacă cineva nu recunoaşte acestea, să vină acum la tribună şi să-mi dovedească mie, dar mai ales vouă, că nu

* Cu toate promisiunile făcute, Filip nu numai că pusese stăpînire pe Magnesia, ci ridicase acolo chiar fortificaţii.

https://biblioteca-digitala.ro

sînt adevărate faptele arătate de mine, că cei înşelaţi de el mai înainte vor mai avea încredere în el şi pe viitor sau că tesalienii, aruncaţi în sclavie împotriva aşteptării lor, nu s-ar bucura acum să devină liberi.

(9) Desigur, dacă vreunul dintre voi crede că situaţia lui Filip este aşa cum o înfăţişez eu, dar se gîndeşte că el şi-o poate menţine prin silnicie, fiindcă s-a grăbit să pună mîna pe poziţii militare, pe porturi şi pe alte puncte de rezistenţă asemănătoare, acesta greşeşte. Într-adevăr, cînd o situaţie puternică se bizuie pe bunăvoinţa tuturor şi cînd toţi cei ce au împărtăşit primejdiile războiului au aceleaşi interese, atunci aceşti oameni consimt să împartă împreună osteneli, să sufere nenorociri, să stăruie în unirea lor ; dar cînd cineva îşi sprijină puterea pe ambiţie şi răutate ca acest individ, atunci la cel dintîi prilej, la cea mai mică lovitură, totul se răstoarnă şi se năruie. (10) Căci nu este cu putinţă, atenieni, nu este cu putinţă ca acela care săvîrşeşte fărădelegi, care calcă jurămîntul, care minte, să întemeieze o putere de lungă durată ; o asemenea putere rezistă o singură dată şi, pentru scurtă vreme, devine chiar înfloritoare în speranţa unui viitor strălucit, dacă o favorizează norocul ; cu trecerea timpului însă îşi dă pe faţă slăbiciunea şi se prăbuşeşte sub propria-i povară. Căci după cum partea de jos a unei case, a unei corăbii şi a oricărei construcţii asemănătoare trebuie să aibă soliditate, tot aşa adevărul şi dreptatea se cuvine să fie principiile şi temelia faptelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel de principii însă nu se găsesc acum la baza faptelor săvîrşite de Filip.

(11) Susţin deci că trebuie să le trimitem ajutor olintienilor şi cu cît ajutorul propus va fi mai însemnat şi mai prompt, cu atît mai mult îl voi aproba şi eu ; în acelaşi timp, tesalienilor trebuie să le trimitem o ambasadă care să-i informeze de hotărîrea noastră, iar pe alţii să-i încurajeze, căci ei au decis acum ca să ceară înapoi de la Filip cetatea Pagasai şi să trateze cu el în privinţa Magnesiei. (12) Gîndiţi-vă şi la aceasta, atenieni : ambasadorii trimişi de noi să nu ducă numai vorbe, ci să poată să arate şi cîteva fapte şi anume că armata voastră vrednică de cetatea sa a plecat cu zel la luptă şi că se află la faţa locului, fiindcă orice vorbă care nu se sprijină pe fapte apare ca ceva zadarnic şi gol, dar mai ales cuvîntul rostit în numele cetăţii noastre. Cu cît noi ne vom folosi de mai multe şiretlicuri în discursurile noastre, cu atît mai mult toată lumea îşi va pierde încrederea în noi. (13) Trebuie deci să arătăm o mare îmbunătăţire şi o totală schimbare în deprinderile noastre, contribuind cu averea noastră, plecînd la război şi îndeplinind cu zel totul pentru patrie, dacă vreţi ca să se ţină seama de cuvîntul vostru. Iar dacă voi veţi consimţi să vă achitaţi de toate obligaţiile voastre aşa cum se cuvine şi în cel mai scurt timp posibil, atunci, atenieni, nu numai că alianţele lui Filip vă vor apare şubrede şi nedemne de încredere, dar chiar vor ieşi la lumină atît neorînduiala din regatul său, cît şi slăbiciunea puterii sale personale.

https://biblioteca-digitala.ro

(14) Îndeobşte, atunci cînd trupele statului macedonean servesc în cadrul altor armate ca trupe auxiliare, ele nu sînt lipsite de valoare. Acest lucru l-aţi constatat voi înşivă odinioară, pe timpul lui Timotheos, cînd duceam războiul împotriva olintienilor, apoi cu prilejul atacului îndreptat de olintieni împotriva Potideei, cînd trupele macedonene au luptat alături de ei ca trupe aliate *, iar în ultima vreme l-au văzut şi tesalienii, în timpul neînţelegerilor şi tulburărilor de la ei din ţară, cînd au fost ajutaţi de Filip împotriva tiranilor de acolo **. Într-adevăr, oriunde, după părerea mea, cineva adaugă o forţă oricît de mică, aceasta asigură izbînda. Macedonia însă, singură, este slabă şi sfîşiată de numeroase rele. (15) Căci Filip, prin toate acţiunile, datorită cărora cineva ar putea crede că el a devenit un om cu renume, adică prin războaie şi expediţii, şi-a întemeiat un imperiu care se clatină mai mult decît e firesc. Să nu credeţi, atenieni, că faptele care constituie o pricină de bucurie pentru Filip constituie o bucurie şi pentru supuşii lui ; dînsul doreşte gloria şi asta îi este ambiţia ; el s-a hotărît să înfrunte orice risc în mijlocul străduinţelor şi primejdiilor, alegînd mai degrabă reputaţia de a fi săvîrşit ceea ce nici un rege macedonean n-a putut face vreodată, decît siguranţa unei vieţi liniştite. (16) Supuşii săi însă nu-i împărtăşesc această ambiţie, ci obosiţi de neîncetatele lui

* În 364 î.e.n. Atena s-a războit cu Olintul avînd ajutorul Macedoniei. În 357—356 î.e.n. Filip a cedat Potideea olintienilor.

** Tiranii din Pherai au stăpînit o vreme Tesalia.

https://biblioteca-digitala.ro

expediţii militare pe toate meleagurile, sînt mîhniţi şi duc o neîntreruptă viaţă de mizerie deoarece nu sînt lăsaţi să se ocupe cu muncile şi în general cu afacerile lor proprii şi fiindcă nu au putinţa să vîndă tot ceea ce produc aşa cum pot, tîrgurile din ţara lor fiind închise din pricina războiului.

(17) Ţinînd seama de această situaţie, oricine ar putea uşor presupune de ce sentimente sînt însufleţiţi faţă de Filip mulţi dintre macedoneni. Mercenarii din jurul său şi garda sa personală au reputaţia că sînt soldaţi vrednici de admirat şi deprinşi cu disciplina militară dar, după cum am auzit de la un locuitor din Macedonia, bărbat care nu este în stare să mintă, aceştia nu sînt întru nimic mai buni decît primii veniţi. (18) Mai spunea acel macedonean că, dacă printre dînşii se găsesc oameni încercaţi în meşteşugul războiului şi al luptelor, Filip din gelozie îi îndepărtează pe toţi, vrînd să pară că totul este înfăptuit de el, căci, pe lîngă celelalte cusururi, gelozia la el întrece orice măsură, iar dacă vreunul, om cumpătat şi drept, nu poate suporta destrăbălarea de fiecare zi a vieţii lui, beţia şi dansurile necuviincioase, este alungat şi socotit un om de nimic. (19) Nu rămîn deci, după spusele aceluiaşi om, în jurul lui Filip decît jefuitorii, linguşitorii şi oameni de acelaşi soi, încît la beţie se apucă să danseze jocuri cărora mă sfiesc acum să le spun pe nume în faţa voastră. E lucru vădit că toate acestea sînt adevărate ; căci pe aceia pe care noi toţi i-am gonit de aici ca pe cei mai

https://biblioteca-digitala.ro

nerușinați dintre scamatori, pe acel Callias *, sclav public și pe atîția alții de teapa lui, bufoni și alcătuitori de cîntece nerușinate pe care le întocmesc pentru a face publicul să rîdă, pe aceștia îi iubește și-i ține Filip în jurul său. (20) Aceste fapte nerușinate, oricît de mică importanță le-ar acorda cineva, sînt totuși pentru oamenii înțelepți dovezi izbitoare ale felului de a cugeta a aceluia și ale nebuniei unui om părăsit de zei. Dar acum cred, atenieni, că toate acestea sînt acoperite de izbînzile lui, deoarece acțiunile fericite au deosebitul dar de a acoperi astfel de nerușinări ; iar dacă el va avea un eșec undeva, atunci toate viciile lui se vor da îndată pe față. Mi se pare, atenieni, că acestea vor ieși la lumină în scurtă vreme, dacă zeii o vor îngădui și voi veți dori. (21) Căci după cum în trupurile noastre, cît timp vom fi sănătoși, nu vom resimți nici o slăbiciune, dar dacă se întîmplă vreo boală, toate durerile se răscolesc, fie că va fi o ruptură, fie că va fi o scrîntitură, fie că va fi ori ce fel de beteșug, tot așa și racilele cetăților, cît timp războiul se desfășoară departe de țara lor, rămîn ascunse pentru cei mulți, dar cînd războiul izbucnește la hotare, atunci ele ies la lumină pînă la ultima.

(22) Fără îndoială, dacă vreunul dintre voi, văzînd norocul lui Filip, socotește că din această pricină este un lucru de temut să te războiești cu el, acesta judecă întocmai ca un om înțelept, căci norocul este de

* Personaj necunoscut.

https://biblioteca-digitala.ro

o mare însemnătate, mai mult i este totul în treburile omeneşti. Cu toate acestea, eu cel puţin, aş alege mai degrabă norocul cetăţii noastre decît norocul lui Filip, cu condiţia numai ca voi înşivă să consimţiţi să faceţi cele ce se cuvin, ba chiar o parte oricît de mică din ele ; căci eu văd că voi aveţi cu mult mai multe drepturi la bunăvoinţa zeilor decît acela. (23) Dar după părerea mea, noi stăm nemişcaţi şi nu întreprindem nimic. Nu este însă cu putinţă ca cel ce stă cu braţele încrucişate să pretindă nici chiar prietenilor să facă ceva pentru el, cu atît mai-puţin zeilor. Şi nu este de mirare dacă Filip, mereu prezent pe cîmpul de luptă ca soldat şi comandant, înfruntînd toate ostenelile şi însufleţind totul cu prezenţa sa, nelăsînd să-i scape nici o ocazie şi nici un moment priincios, ne biruie pe noi care ne pierdem timpul cu votarea decretelor şi căutarea noutăţilor. De acest lucru eu nu mă mir, dimpotrivă, ar fi o mare surpriză pentru mine dacă noi, neînfăptuind nimic din cele ce războiul ne cere să facem, am birui totuşi pe acela care face tot ceea ce războiul îi cere.

(24) Altceva însă mă uimeşte. Voi, atenieni, altădată aţi ridicat armele împotriva lacedemonienilor pentru apărarea drepturilor grecilor * şi, cu toate că aţi avut numeroase ocazii să vă sporiţi bogăţiile, n-aţi voit s-o faceţi ci, pentru ca ceilalţi să-şi obţină drepturile, voi aţi cheltuit averile voastre prin contribuţii băneşti, v-aţi expus primejdiilor plecînd la război, şi tocmai acum vă

* Aluzie la cele petrecute pe vremea războiului corintic, în anul 395 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

e frică să porniți la război, șovăiți să contribuiți chiar pentru posesiunile voastre și, deși ați salvat pe toți grecii și pe fiecare în parte, acum, cînd vi s-a luat ceea ce este al vostru, voi stați cu brațele încrucișate! (25) Pe lîngă aceasta mă mai mir că nimeni dintre noi, atenieni, nu vrea să socotească de cît timp vă războiți cu Filip și puținul ce ați făcut voi în acest interval. Voi, desigur, știți că toată această vreme ați pierdut-o întîrziind, sperînd că alții vor face ceea ce voi ar fi trebuit să faceți, acuzîndu-vă unii pe alții și dîndu-vă în judecată, nutrind noi speranțe, procedînd tot așa ca și acum. (26) În sfîrșit, ați ajuns atît de nechibzuiți încît să credeți că atitudinea voastră care v-a dus de la o stare de prosperitate la decădere, vă va aduce de la aceasta către una înfloritoare? Dar această speranță este împotriva judecății și a naturii, căci este cu mult mai ușor de a păstra ceea ce ai decît de a cîștiga totul. Acum, din cauza războiului nu ne-a mai rămas nimic din bunurile de mai înainte pe care să le păstrăm, ci totul trebuie recîștigat. Porniți așadar la acțiune!

(27) Aceasta este datoria voastră de azi înainte. Eu vă sfătuiesc deci: să contribuiți cu bani, să plecați de bună voie la război, și să nu mai acuzați pe nimeni, înainte de a fi voi înșivă stăpîni pe situație, iar atunci, judecînd după fapte, să cinstiți pe cei vrednici de laudă, să pedepsiți pe cei vinovați, să le luați acestora orice pretext de a scăpa și orice motiv de acuzare împotriva voastră; căci nu se poate să cercetați cu severitate ce au făcut alții, dacă voi nu v-ați făcut mai întîi datoria. (28) De ce credeți, atenieni, că toți ge-

https://biblioteca-digitala.ro

neralii însărcinați cu acest război fug de el și se duc în altă parte să lupte pe propria lor socoteală, dacă trebuie să vorbesc ceva și despre generali în situația de față ? Fiindcă în războiul de acum răsplata pentru victoria în luptă este a voastră. Dacă cetatea Amfipolis va fi reluată, voi veți pune îndată mîna pe pradă, iar pe seama generalilor comandanți rămîn numai primejdiile și nici o recompensă. Dimpotrivă, în altă parte, primejdiile sînt mai puține, iar generalii și soldații au drept pradă orașele Lampsacos *, Sigeion ** și corăbiile pe care vor pune mîna. Deci fiecare din ei se duce acolo unde îl cheamă interesul său. (29) Voi, cînd vă aruncați privirile asupra relei situații a treburilor voastre, judecați pe comandanți și cînd, oferindu-le putința să se apere, auziți nevoile de care au fost constrînși, le dați drumul și-i achitați. Iar vouă vă rămîne să vă certați unii cu alții, să vă învrăjbiți, unii fiind de o părere, alții de alta, în timp ce treburile publice merg prost. Altădată, atenieni, voi plăteați impozitele pe clase, acum conduceți chiar treburile publice potrivit intereselor de clasă ; pe fiecare din cele două partide îl conduce un orator, acesta are sub el un general și trei sute de inși, gata să-l ajute cu strigătele lor ; voi, ceilalți, veniți să vă adăugați unii la un partid, alții la altul.

* Lampsacos, azi Lampraki, colonie veche în Troada, pe țărmul asiatic al Helespontului, vestită prin vinurile sale.

** Sigeion, azi Ienuser, la intrarea în Helespont. După Homer, la Sigeion ar fi staționat corăbiile grecești în timpul războiului troian.

https://biblioteca-digitala.ro

(30) E nevoie deci ca voi, renunțînd la această stare de lucruri și devenind independenți încă de pe acum, să redați fiecărui atenian și dreptul de a vorbi, și dreptul de a delibera, ca și pe acela de a acționa. Iar dacă unora dintre voi le veți da dreptul să comande ca niște despoți, în timp ce alții vor fi siliți să echipeze corăbii, să plătească impozite și să plece la război, în fine alții vor avea dreptul să voteze decrete împotriva acestora din urmă, fără a lua parte la vreunul din sacrificiile lor, voi nu veți realiza la timpul potrivit nimic din cele ce trebuie, căci aceia dintre cetățeni ce se vor simți totdeauna nedreptățiți vor arăta mai puțin zel în îndeplinirea sarcinilor prea grele și, fără îndoială, voi îi veți putea pedepsi pe aceștia în locul dușmanilor voștri.

(31) Pe scurt, susțin că toți trebuie să plătiți impozit în mod egal, după averea fiecăruia, că toți trebuie să mergeți la război pe rînd, pînă cînd toți își vor fi îndeplinit datoria de soldat, că tuturor celor ce cer trebuie să li se dea cuvîntul și că în urmă trebuie să alegeți părerile cele mai bune dintre acelea pe care le veți auzi și nu pe acelea ce le va rosti întîmplător unul sau altul. Dacă veți proceda astfel nu numai că veți lăuda pe orator la sfîrșitul cuvîntării sale, dar chiar pe voi înșivă vă veți lăuda mai la urmă, cînd veți vedea ameliorîndu-se starea cetății voastre.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *OLINTICA A TREIA*

Olintica a treia a fost rostită, ca şi a doua, înainte de trimiterea primului ajutor, în perioada deliberărilor din Adunarea poporului. La începutul discursului, oratorul înlătură diversiunea adversarilor săi care, spre a fi pe placul poporului, propuneau să se servească de corpul de mercenari din Helespont de sub comanda strategului Charidemos, pentru a relua din mîinile lui Filip unele teritorii cucerite de acesta. Ei numeau aceasta „a pedepsi pe Filip", ceea ce în realitate însemna părăsirea Olintului.

Demostene era convins că nu se poate întreprinde nimic serios, dacă fondurile pentru spectacole nu sînt destinate pentru război, spre a înlesni astfel înrolarea cetăţenilor. Oratorul vorbise şi în primul discurs despre chestiunea acestor fonduri, dar numai sub forma unor sugestii, acuma reia această propunere, dar nu direct, ci cu multă precauţiune, dîndu-le ideea alegerii unor nomothţi, sau mai degrabă a unei comisii legislative în faţa căreia să se introducă o moţiune de abrogare a legii care pedepsea aspru pe acela care propunea ca fondurile pentru spectacole să fie destinate pentru război.

După aceasta, oratorul se transformă în cenzor al obiceiurilor şi atacă moliciunea concetăţenilor, pretextele sub care ei acoperă lipsa lor de activitate şî deprinderea de a arunca numai pe unii responsabilitatea, care cade asupra tuturor. Pre-

https://biblioteca-digitala.ro

zintă apoi contrastul între vechea Atenă, pe care o idealizează, și Atena în declin a timpului său.

Termină făcînd apel la energia concetățenilor și revenind asupra propunerii sale în legătură cu înrolarea cetățenilor.

OLINTICA A TREIA

(1) Atenieni, nu reușesc să-mi împac gîndurile cînd privesc la situația noastră și cînd cuget la discursurile pe care le ascult. Într-adevăr, văd că, pe de o parte, în discursuri se vorbește despre pedepsirea lui Filip și că, pe de alta, treburile noastre au ajuns în așa stare, încît sîntem siliți să chibzuim cum să procedăm ca să nu ne pricinuiască el vreun rău mai înainte. Cei ce vorbesc astfel în discursurile lor mi se pare că nu fac nimic altceva decît că se înșală singuri, înfățișîndu-vă chestiunea asupra căreia deliberați altfel de cum este în realitate. (2) Eu știu și încă foarte exact că, nu de mult, cetatea noastră a avut posibilitatea să stăpînească în siguranță posesiunile ei și în același timp să pedepsească pe Filip; căci chiar în timpul meu și nu în vremuri mai vechi, cetatea noastră a fost în stare să se achite de amîndouă obligațiile; totuși, sînt convins că în momentul de față, înainte de toate trebuie să luăm măsuri pentru a salva pe aliații noștri. Dacă acest lucru va fi asigurat, numai atunci vom putea gîndi pe cine vom pedepsi și în ce chip; înainte de a fi stabilit bine cu

https://biblioteca-digitala.ro

ce să începem, socotesc zadarnic să discutăm despre cum se vor sfîrşi lucrurile.

(3) Atenieni, împrejurarea de faţă pretinde în chip aparte multă chibzuinţă şi multă judecată, chiar dacă şi altă dată a fost nevoie de acestea. În ce mă priveşte, socotesc că nu este prea greu să vă sfătuiesc ce aveţi de făcut cu privire la situaţia de azi, ci ceea ce mă pune pe mine în încurcătură este chipul cum trebuie să vă fie înfăţişate sfaturile mele. Căci sînt convins din cele ce ştiu, din tot ce am văzut şi din tot ce am auzit, că voi aţi pierdut numeroase prilejuri, mai ales fiindcă n-aţi voit să vă faceţi numai datoria şi fiindcă nu aţi înţeles lucrurile. Găsesc deci că se cuvine din parte-vă că, dacă vorbele mele vor fi rostite cu sinceritate, să le ascultaţi cu răbdare, gîndindu-vă numai dacă spun adevărul şi dacă îl spun cu scopul ca viitorul să devină mai bun. Vedeţi că, datorită linguşirii unora dintre oratori, situaţia actuală a cetăţii a ajuns pînă la marginea prăpastiei.

(4) Cred însă necesar ca mai întîi să vă amintesc cîteva din faptele petrecute mai înainte. Atenieni, amintiţi-vă de timpul cînd vi s-a anunţat — sînt trei sau patru ani de atunci — că Filip împresura, în Tracia, fortul Heraion *. Era prin luna Maimacterion**. După lungi discursuri şi multă zarvă, voi

* Asedierea fortului Heraion situat în Propontida Traciei a avut loc în anul 352 î.e.n., în timpul arhontelui Aristodemos.

** Maimacterion era a cincea lună a calendarului atenian, durînd de la 15 octombrie pînă la 15 noiembrie. Aici este de observat precizia cu care se exprimă oratorul, făcînd calculul pe luni.

https://biblioteca-digitala.ro

ați votat atunci echiparea a patruzeci de trireme pe care să se îmbarce chiar cetățenii pînă la vîrsta de patruzeci și cinci de ani * și să se strîngă o contribuție de șaizeci de talanți. (5) După acest vot, trecu un an, trecură și lunile Hecatombaion **, Metagheitnion *** și Boedromion ****; în această lună din urmă, după sărbătorirea misterelor din Eleusis, voi ați trimis cu mare greutate pe Charidemos ***** cu zece corăbii neechipate și cu cinci talanți de argint. Cînd s-a aflat că Filip este bolnav sau mort — ce-i drept, amîndouă știrile se răspîndiseră — voi, atenienii, socotind că nu este încă momentul de a trimite ajutor, ați renunțat la expediție. Dar tocmai acesta era momentul potrivit, căci dacă noi am fi trimis atunci ajutor acolo, cu același zel cu care l-ați votat, Filip o dată însănătoșit nu ne-ar fi tulburat acum atît.

(6) Desigur, faptele săvîrșite atunci nu s-ar mai putea îndrepta de fel. Acum a sosit momentul unui alt război, cu prilejul căruia vă amintesc și despre aceste fapte, pentru ca să vă feresc de a cădea în aceleași greșeli. Cum ne vom folosi deci, atenieni, de acest nou prilej? Dacă voi nu veți ajuta pe olintieni cu toate forțele de care dispuneți, gîndiți-vă dacă în

---

* Evenimentele se petreceau în noiembrie 351 î.e.n.

** Hecatombaion era prima lună a calendarului atenian, durînd de la 15 iulie pînă la 15 august.

*** Metagheitnion era a doua lună a calendarului atenian, durînd de la 15 august pînă la 15 septembrie.

**** Boedromion era a treia lună la atenieni și dura de la 15 septembrie pînă la 15 octombrie.

***** General atenian.

https://biblioteca-digitala.ro

felul acesta nu cumva ați dus războiul în interesul lui Filip ! (7) Olintienii dobîndiseră o putere de oarecare însemnătate și situația se prezenta astfel : pe de o parte, Filip se ferea de olintieni, iar pe de alta, aceștia se fereau de Filip. Am încheiat atunci pace între noi și ei ; aceasta era o piedică și un lucru supărător pentru Filip ca o cetate mare, aliată cu noi, să pîndească clipa potrivită de a se arunca asupra lui. Noi socoteam că prin orice chip trebuie să aținem la război pe olintieni împotriva lui Filip și iată că ceea ce toată lumea cerea fără încetare, s-a înfăptuit acum. Felul în care am izbutit nu interesează. (8) Ce a mai rămas deci de făcut, decît ca voi să ajutați cu hotărîre și zel pe olintieni, căci eu nu văd altă cale de ieșire. În afară de faptul că ne-am acoperi de rușine, dacă am renunța la vreunul din interesele noastre, eu mă gîndesc cu groază la cele ce vor urma. Tebanii purtîndu-se față de noi așa cum știți, foceenii fiind ruinați, pentru Filip, o dată Olintul ocupat, nu mai există nici o piedică de a se năpusti asupra Aticei. (9) Iar dacă vreunul din voi așteaptă pînă atunci ca să-și facă datoria, acesta vrea să vadă groaznice primejdii în apropierea patriei, deși îi este îngăduit să audă că ele se petrec în alte părți, și să cerșească ajutor pentru sine, cînd acum îi este cu putință să dea el ajutor altora. Că situația noastră va ajunge aici, dacă vom pierde ocazia prezentă, desigur că acest lucru îl știm aproape toți.

(10) Cineva s-ar putea ridica să spună că trebuie să dăm ajutor olintienilor ; acest lucru îl știm cu

https://biblioteca-digitala.ro

toţii. Acest ajutor îl vom da, însă cum? Iată lucrul pe care vrem să ni-l spuneţi. Să nu vă miraţi deci, atenieni, dacă eu voi exprima o părere pe care mulţi o vor socoti ciudată. Numiţi nomotheţi*. Prin aceşti nomotheţi să nu aduceţi legi noi — căci aveţi destule — ci desfiinţaţi mai degrabă acele legi care în momentul de faţă vă sînt vătămătoare. (11) Vorbesc fără înconjur, după cum vedeţi, despre legile privitoare la serviciul militar, dintre care unele prevăd ca fondurile de război să fie împărţite pentru spectacole** celor rămaşi acasă, iar altele lasă nepedepsiţi pe cei ce se sustrag serviciului militar, descurajează pe cetăţenii hotărîţi să-şi facă datoria. După ce veţi desfiinţa aceste legi şi veţi deschide un drum sigur pentru exprimarea părerilor celor mai bune, atunci găsiţi cetăţeanul gata să propună decretarea măsurilor pe care toţi le ştiţi că sînt folositoare. (12) Înainte de a face aceasta, nu căutaţi în jurul vostru creatorul care să vrea să piară de mîna voastră, propunînd măsuri salvatoare pentru voi. Desigur, nu-l veţi găsi; căci acest lucru nu va avea alt rezultat decît că, pe de o parte, va atrage nenorociri nedrepte asupra propunătorului şi autorului unui astfel de decret, fără să aducă cetăţii vreun folos şi, pe de altă, va face şi mai de temut decît este acum rolul înţelepţilor sfătuitori.

---

* Nomotheţii formau un juriu însărcinat cu revizuirea legilor la Atena.

** Era interzisă sub pedeapsă capitală orice propunere cu privire la suprimarea fondului destinat de cetate spectacolelor puse la dispoziţia poporului ori întrebuinţarea acestora în vederea unor pregătiri militare.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai mult, voi trebuie să cereți ca să desființeze aceste legi tocmai aceia care le-au întocmit. (13) Căci n-ar fi drept ca popularitatea cîștigată printr-o propunere care a vătămat întreaga cetate să aparțină autorilor acestor legi și ca ura împotriva oratorului, datorită propunerilor căruia situația noastră a tuturor ar putea prospera, să se transforme în pedeapsă pentru el, care ne propune acum măsurile cele mai bune. Înainte de a aduce această schimbare a legilor, atenieni, să nu cereți nicidecum ca cineva dintre voi să fie atît de puternic încît să calce aceste legi fără a fi pedepsit și nici să fie atît de nebun încît să se arunce într-o primejdie atît de evidentă.

(14) De altfel, atenieni, voi nu trebuie să pierdeți din vedere că un decret nu reprezintă nici o valoare prin el însuși fără o neclintită voință din partea voastră de a îndeplini cu zel ceea ce s-a hotărît prin el, căci dacă decretele ar avea puterea să vă silească să vă faceți datoria sau să îndeplinească ele însele faptele în vederea cărora au fost întocmite, nici voi, după ce ați votat atît de multe decrete, n-ați fi ajuns la așa de neînsemnate rezultate sau mai bine zis la nimic, și nici Filip nu v-ar fi insultat vreme atît de îndelungată, căci dacă decretele ar fi fost de ajuns, Filip de mult și-ar fi primit pedeapsa. (15) Dar lucrurile nu stau așa ; dacă în privința timpului, acțiunea vine în urma deliberării și a votării, în fapt, prin puterea ei de a produce efectul, ea e mai presus de orice. Acțiunea deci trebuie să se adauge decretului și celelalte urmează de la sine. Și printre voi, atenieni,

https://biblioteca-digitala.ro

se află cetățeni destoinici pentru a vă da sfaturi trebuincioase, iar voi sînteți cei mai ascuțiți la minte dintre toți oamenii, pentru a înțelege spusele lor și aveți de asemenea în mîinile voastre întreaga putere de a acționa dacă voi veți voi să faceți ce trebuie. (16) Ce moment sau ce prilej mai potrivit ca cel de față așteptați? Sau cînd vă veți face datoria, dacă nu acum? N-a pus mîna pe toate pozițiile noastre favorabile acest om, iar dacă va deveni stăpînul Olintului, nu vom îndura noi cele mai umilitoare situații? Aceia cărora le-am făgăduit că sîntem gata să-i salvăm în caz de război nu sînt ei cei atacați acum? (17) Iar cel care îi atacă nu este el oare dușmanul nostru? Nu stăpînește bunurile noastre? Nu este el un barbar *? Nu este el tot ce poate fi mai rău? În numele zeilor! după ce i-am lăsat acestuia totul și am fost aproape complicii lui, abia atunci căutăm pe cei vinovați de nenorocirile noastre? Desigur, nu vom declara că noi înșine sîntem vinovați, o știu bine. În primejdiile războiului, nici unul din fugari nu se acuză pe sine, ci acuză mai ales pe general, pe tovarășii săi de luptă, acuză pe toți în afară de el însuși. Desigur însă, înfrîngerea a fost pricinuită de toți fugarii la un loc; celui care acuză pe alții îi era îngăduit să rămînă la postul său și dacă fiecare ar fi făcut la fel, s-ar fi cîștigat victoria. (18) Tot așa, în împrejurarea de față, un orator care

* În secolul al IV-lea î.e.n. Macedonia era considerată în afara hotarelor lumii elenice. Acest fapt determină epitetul de barbar acordat lui Filip, ca unul care nu avea parte de binefacerile culturii elenice.

https://biblioteca-digitala.ro

ia cuvîntul nu vă dă sfaturile cele mai bune ? Să se ridice atunci un altul şi să vorbească, fără a acuza pe cel ce a vorbit înaintea sa. Vi se face o propunere mai bună ? Îndepliniţi-o pe aceasta ! Fie-vă zeii în ajutor ! Dar această propunere nu este oare plăcută ? De aceasta nu este vinovat oratorul, afară numai dacă el, trebuind să vă linguşească, nu face acest lucru. A linguşi, atenieni, este uşor, căci linguşitorul strînge în aceeaşi scurtă formulă tot ceea ce poate dori un astfel de om, însă nu este tot aşa de uşor a lua hotărîri, cînd se deliberează în mod public asupra unor afaceri serioase ; în acest caz să alegem ceea ce este folositor în loc de ceea ce este plăcut, dacă nu ne e îngăduit să le alegem pe amîndouă deodată.

(19) Dar dacă vreun orator, ar putea spune cineva, e în stare să ne lase fondurile pentru spectacole şi în acelaşi timp să găsească alte mijloace pentru întreţinerea armatei, n-ar fi de preferat propunerea acestuia ? Sînt şi eu de aceeaşi părere, cu condiţia numai să existe vreunul. Aş rămîne însă uimit dacă a existat cîndva sau s-ar întîmpla să existe vreun om care, după ce a cheltuit bunurile ce avea pentru lucruri netrebuincioase, să mai găsească în ceea ce i-a mai rămas mijloace pentru satisfacerea cheltuielilor necesare. De bună seamă, dorinţele fiecăruia au mare greutate în astfel de propuneri, de aceea a se înşela pe sine însuşi este cel mai uşor din toate lucrurile, căci fiecare crede că lucrurile sînt aşa cum doreşte el să fie, pe cînd realitatea faptelor adesea este alta. (20) Priviţi deci la aceste lucruri în măsura în care

https://biblioteca-digitala.ro

adevărul faptelor o îngăduie și atunci voi veți putea pleca și la război și veți avea și solda pentru ostașii voștri. Desigur, nu este de demnitatea unor oameni înțelepți și mărinimoși ca, părăsind pregătirile militare din lipsă de bani, să sufere cu ușurință atît de cumplite jigniri și nici, după ce altă dată au pornit cu armele împotriva corintienilor și megarienilor, să îngăduie lui Filip să arunce în sclavie cetăți grecești din lipsă de provizii pentru ostași.

(21) Am preferat să vă spun aceste lucruri, nu ca să mă fac în zadar urît de unii dintre voi, căci nu sînt atît de nesăbuit și urgisit de soartă, încît să vreau să atrag ură asupră-mi, fără credința că sînt folositor patriei. Socotesc însă că este de datoria unui cetățean adevărat de a alege mai degrabă salvarea statului în locul folosului pe care l-ar avea, linguşindu-vă prin discursuri. Și eu știu din auzite, tot așa ca și voi, că oratorii de pe vremea strămoșilor noștri, pe care toți cei ce se urcă la tribună îi laudă, dar nu-i iau de loc drept pildă, își făceau din aceste principii o regulă și o lege politică, ca alde Aristide *, Nikias**, Demostene***, al cărui nume îl port, și Pericles****. (22) De cînd însă s-au ivit acești ora-

* Aristide, făuritor al hegemoniei ateniene, avea faima unui om drept și cinstit prin excelență.

** Nikias a fost șeful partidului păcii din Atena.

*** Este vorba nu de oratorul Demostene, ci de un alt Demostene, care s-a distins în timpul războiului peloponesiac.

**** Pericles, fiul lui Xantip, a fost conducătorul statului atenian în perioada 443—429 î.e.n., perioadă denumită „veacul de aur al Atenei".

https://biblioteca-digitala.ro

tori care, urcîndu-se la tribună, vă întreabă: „Ce voiți? Ce propunere să fac? Cum să vă fiu pe plac?", cînd interesele cetății au fost oferite în dar plăcerii voastre de o clipă și au urmat rezultatele pe care le vedeți, toate treburile acestor oratori merg bine, iar ale voastre sînt vrednice de jale.

(23) Cu toate acestea, atenieni, gîndiți-vă la trăsăturile generale pe care cineva le-ar putea prezenta într-o scurtă paralelă, atît ale purtării strămoșilor, cît și ale purtării voastre. Deci voi fi scurt și vă voi spune numai ceea ce vă este dinainte cunoscut. Fără îndoială, atenieni, folosindu-vă nu de exemplele altora, ci de cele oferite de propria noastră patrie, voi veți putea deveni fericiți. (24) Ei bine! Acei strămoși cărora oratorii nu le vorbeau pe plac și pe care nici nu-i iubeau așa cum aceștia vă iubesc pe voi acum, timp de patruzeci și cinci de ani avură conducerea grecilor, pe care o primiseră fără constrîngere; aceștia strînseră în Acropole mai mult de zece mii de talanți, iar regele care stăpînea țara lui Filip li se supunea, așa cum se cuvenea ca un barbar să se supună grecilor *. Ridicară multe și frumoase trofee, luptînd ei înșiși pe uscat și pe mare și, dintre oameni, singuri ei lăsară pentru isprăvile lor o glorie mai mare decît însăși invidia care nu îndrăznește s-o tăgăduiască. (25) Astfel au fost strămoșii în legăturile lor cu grecii; priviți-i acum cum s-au purtat ei chiar în patria lor, ca oameni de stat sau ca simpli cetățeni. Atunci, ca oameni de stat

* Ideea că barbarii trebuie să se supună grecilor e un loc comun în literatura greacă.

https://biblioteca-digitala.ro

au ridicat, cu voia poporului, clădiri și temple atît de numeroase și de frumoase și în acestea din urmă au atîrnat ofrande atît de scumpe, încît n-au lăsat urmașilor putința de a-i depăși. (26) Ca simpli cetățeni, aceiași oameni erau atît de cumpătați și atît de stăruitori în obiceiurile republicane încît, dacă vreunul dintre voi ar cunoaște locuința lui Aristide, a lui Miltiade * și a cetățenilor străluciți de atunci, ar vedea că aceste locuințe sînt tot atît de modeste ca și locuințele vecinilor. Căci treburile cetății nu erau pentru acești oameni prilej de a se îmbogăți ei înșiși, ci fiecare socotea de datoria lui să înmulțească averea statului. Prin conducerea cu gînduri curate a treburilor, prin pietate față de zei, prin egalitate în raporturile dintre ei, strămoșii s-au ridicat în chip firesc la o mare înflorire.

(27) Astfel stăteau lucrurile pe atunci, iar conducerea o aveau unii oratori ca cei despre care v-am vorbit. Cum se prezintă oare situația acum, sub conducerea „bunilor noștri oratori" ? Este ea oare asemănătoare sau cel puțin se apropie ea oare de cea dinainte ? Cu privire la aceștia... celelalte fapte le trec sub tăcere, fiindcă aș avea multe de spus, mă mărginesc însă numai la atît : toți vedeți că nu mai avem de loc rivali acum, căci lacedemonienii au fost răpuși, tebanii sînt ocupați în altă parte și nici un alt popor nu este atît de puternic ca să lupte cu noi pentru întîietate, nouă fiindu-ne îngăduit, pe de o parte, să păstrăm în siguranță bunurile noastre iar, pe de alta, să decidem

* Strateg atenian, eroul luptei de la Maraton (480 î.e.n.).

https://biblioteca-digitala.ro

ca arbitri soarta drepturilor altora. Cu toate acestea, noi am fost jefuiți de un teritoriu pe care am fost stăpîni, (28) am cheltuit fără nici un folos mai mult decît o mie cinci sute de talanți, iar aliații pe care i-am cîștigat în timp de război, acești „vrednici" oratori i-au pierdut în timp de pace ; iar noi, împotriva noastră înșine, am deprins cu războiul un dușman atît de puternic. Dacă cineva tăgăduiește aceasta, să urce la tribună și să-mi spună cui altcuiva decît nouă Filip îi datorează puterea sa. (29) Dar s-ar putea să-mi riposteze cineva că, dacă în afară treburile noastre merg rău, înăuntru cel puțin ele se află într-o situație mai bună. Și ce dovadă s-ar putea aduce în sprijinul acestei afirmații ? Crenelele pe care le văruim, drumurile pe care le reparăm, fîntînile și alte lucruri de mică importanță ? Priviți la acei oameni politici care au condus aceste lucrări ; dintre aceștia unii, deși săraci, au devenit bogați, alții, deși puțin cunoscuți, au devenit oameni cu renume ; cîțiva și-au ridicat locuințe mai falnice decît clădirile publice și averea lor a crescut cu atît mai mult pe măsură ce averea statului s-a micșorat.

(30) Care este cauza acestei stări de lucruri și pentru ce odinioară totul mergea bine și acum totul merge rău ? Fiindcă poporul, încumetîndu-se să lupte el însuși în război, era stăpînul oamenilor politici și puternicul gospodar al tuturor bunurilor și fiindcă fiecare era fericit că primește din partea poporului onoruri, magistraturi și orice alt bun. (31) Acum, dimpotrivă, stăpîni ai tuturor bunurilor sînt oamenii po-

https://biblioteca-digitala.ro

litici și prin ei se fac toate, iar voi, poporul cu nervii zdrobiți, jefuiți de bani și lipsiți de aliați, ați ajuns slugi și oameni de prisos, socotindu-vă fericiți dacă guvernanții vă împart bani pentru spectacole și organizează o procesiune pentru sărbătorile Boedromia *. Și ceea ce dovedește mai mult decît toate că sînteți cu adevărat bărbați curajoși, este faptul că voi sînteți recunoscători acestora pentru ce vă dau din avutul vostru. După ce v-au închis între zidurile cetății, ei vă împart acest vînat — partea cîinilor — și vă îmblînzesc, făcîndu-vă supușii lor. (32) Niciodată nu sînt însuflețiți de sentimente înălțătoare și generoase oamenii care urmăresc fapte neînsemnate și josnice, căci așa cum sînt deprinderile oamenilor, așa sînt neapărat și sentimentele lor. Jur pe zeița Demeter, nu m-aș mira dacă mie, care vă înfățișez aceste neorînduieli, mi-ar fi impusă o pedeapsă mai grea decît acelora care le-au săvîrșit. Într-adevăr, la voi sinceritatea nu se bucură totdeauna de o bună primire și mă mir că acum mi-o îngăduiți !

(33) Dacă voi, schimbîndu-vă cel puțin acum aceste deprinderi, veți voi să porniți la război și să săvîrșiți fapte vrednice de voi înșivă și dacă vă veți folosi de prisosul de avuții dinăuntru ca de un mijloc pentru a recîștiga posesiunile voastre din afară, poate, poate, atenieni, ați obține un mare profit și, hotărît lucru, ați scăpa de aceste daruri umilitoare care seamănă cu alimentele prescrise bolnavilor de către medici. Aceste ali-

* Procesiunele nu erau simple spectacole, ci prevedeau sacrificii bogate în cinstea zeilor pentru desfătarea poporului.

https://biblioteca-digitala.ro

mente nici nu dau bolnavilor putere, nici nu-i lasă să moară. Tot așa, acești bani pe care îi împărțiți acum între voi sînt prea puțini ca să îndestuleze nevoile voastre și prea mulți ca, renunțînd la ei, să vă facă să vă apucați de o muncă folositoare ; ei măresc nepăsarea fiecăruia dintre voi. (34) Tu propui deci ca în locul banilor pentru spectacole să fie hotărîtă o soldă ? va zice cineva. Eu propun ca același regim, atenieni, să se aplice îndată tuturor, pentru ca fiecare, primind o parte din banii tezaurului public, să fie gata să îndeplinească ceea ce va pretinde cetatea. Este oare cu putință să trăim în pace ? În acest caz, rămînînd acasă, fiecare va deveni un cetățean mai bun pentru cetate, fiind ferit ca din cauza lipsurilor să săvîrșească nepărat fapte rușinoase. Se ivesc cumva împrejurări cum sînt cele de acum ? Ca soldat care ai datoria de a lupta pentru patrie, așa cum se cuvine, tu vei primi drept soldă ceea ce primeai ca dar. Cel care este trecut de vîrsta militară și care primea, în chip neregulat și fără nici un folos pentru cetate, o sumă de bani, va fi mai bine s-o primească de acum încolo pe baza acestui regim de egalitate, supraveghind și conducînd toate treburile cetății. (35) Într-un cuvînt, fără a suprima sau a adăuga aproape nimic, prin înlăturarea dezordinii, eu aduc rînduială în cetate, introducînd pentru toți aceeași obligație de a primi, dar și de a lupta pentru patrie, de a judeca și de a face tot ceea ce poate fiecare după vîrstă și împrejurări. Eu n-am spus nicăieri că trebuie să li se împartă celor trîndavi bunurile cetățenilor harnici și nici

https://biblioteca-digitala.ro

că voi înșivă trebuie să vă dedați lenei, repaosului, trăind din cei doi oboli pentru spectacole și tot întrebînd dacă soldații mercenari ai cutărui sau cutărui general sînt victorioși; ceea ce tocmai se petrece acum cu voi *. (36) Mai mult, eu nu dezaprob pe cei ce îndeplinesc pentru voi ceva din ceea ce voi trebuie să faceți, dar cer ca și voi să săvîrșiți faptele pentru care aduceți laude altora și să nu părăsiți pentru alții acest post al virtuții, pe care strămoșii voștri, cucerindu-l cu glorie prin înfruntarea multor primejdii, vi l-au lăsat vouă moștenire.

Eu am spus ceea ce cred că vă este de folos. Fie ca voi să alegeți calea cea mai bună și pentru cetate, și pentru fiecare din voi!

* Pare să fie o aluzie la un succes obținut de Charidemos din Helespont, unde se afla în fruntea unui detașament de mercenari.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *FILIPICA A DOUA*

Acest discurs a fost rostit în timpul arhonatului lui Lychiscos (344—343 î.e.n.) în Adunarea poporului, care delibera asupra unui răspuns ce urma să fie dat lui Filip. Acesta protesta împotriva deputaților atenieni care-l înfățișaseră cetăților din Peloponez ca pe un dușman al grecilor.

Messenienii, arcadienii și argienii, amenințați de Sparta, se adresară Atenei care nu putea renunța în favoarea lor la alianța cu Sparta. Atunci ei căutară protecția lui Filip, care le oferi prietenia și sprijinul său ; aceasta însemna asigurarea controlului lui Filip asupra cetăților din Peloponez, reprezentînd o reală primejdie pentru Atena. De aceea atenienii trimit în aceste cetăți deputați, între care și pe Demostene cu sarcina de a le face să se ferească de promisiunile lui Filip. Deputații n-au obținut nici un rezultat, iar Filip, aliat cu Atena din 346 î.e.n., trimite o ambasadă acolo spre a protesta împotriva deputaților atenieni care-l calomniază în fața messenienilor, arcadienilor și argienilor. După ce Adunarea îl ascultă, ambasadorii plecară rămînînd ca un răspuns scris să fie trimis regelui. În Adunarea care delibera asupra răspunsului își dădu părerea și Demostene. Aici însă discuțiile se prelungeau. Atenienii neștiind ce să răspundă, Demostene, urcîndu-se la tribună, declară că Filip este dușmanul hotărît al Atenei și că toate acțiunile lui sînt îndreptate împotriva ei, fiindcă el știa bine că Atena este singura cetate pe care nu spera s-o corupă. Oratorul le face promisiuni

https://biblioteca-digitala.ro

şi le atrage atenţia că răspunsul ce trebuie trimis regelui s-ar cădea să fie formulat de acei care, înşelîndu-l, au convins poporul să se alieze cu Filip, totuşi, promite că-l va formula el.

Răspunsul nu ni s-a păstrat, dar el trebuie să fi fost de acord cu declaraţiile făcute de Demostene în Adunare, adică se afirma şi în răspuns dreptul Atenei de a fi arbitru între popoarele din Peloponeş şi de a se opune chiar cu forţa oricărui amestec în treburile acestora.

FILIPICA A DOUA

(1) De cîte ori, o, atenieni, sînt arătate încălcările lui Filip şi procedeele lui silnice împotriva tratatului de pace, constat că, pe de o parte, aceste discursuri * rostite pentru apărarea cauzei noastre le credeţi inspirate de un sentiment de dreptate şi generozitate umană, şi că toţi acuzatorii lui Filip vi se par că spun cele ce se cuvin să fie spuse : pe de altă parte, aş putea afirma că nimic nu se înfăptuieşte din cele ce ar îndreptăţi rîvna cu care veniţi să ascultaţi aceste discursuri. (2) Şi am ajuns acum la situaţia în care, cu cît cineva va dovedi mai bine şi mai limpede că Filip încalcă pacea încheiată cu voi** şi că el întinde curse tuturor

* Spre deosebire de *Filipica întîia* şi de cele trei *Olintice* care au fost pronunţate chiar în timpul ostilităţilor, *Filipica a doua*, a treia şi a patra au fost pronunţate în perioada de ostilităţi surde între cele două războaie duse de Filip împotriva atenienilor.

** După distrugerea Olintului (348 î.e.n.) s-a încheiat la Pella în Macedonia o pace între macedoneni şi atenieni, pace cunoscută sub numele de Pacea lui Filocrate (346 î.e.n.), po-

https://biblioteca-digitala.ro

grecilor, cu atît este mai greu să dea cineva sfaturi utile despre ce trebuie făcut. (3) Iată cauza : atenienii, trebuie ca pe cei ce caută să devină stăpîni pe o posesie ce nu le aparţine, să-i oprim noi toţi de la aceasta prin acţiuni hotărîte, nu prin vorbe. În loc de aşa ceva, mai întîi noi, oratorii, urcîndu-ne la tribună, renunţăm de a vă face propuneri şi de a vă da sfaturi bune de teamă să nu vă supărăm, însă vă arătăm ce fel de fapte săvîrşeşte Filip şi cît de groaznice şi de dureroase sînt ele ; apoi voi, aşezaţi liniştiţi spre a ne asculta, sînteţi mai bine pregătiţi decît Filip ca să rostiţi discursuri juste şi să înţelegeţi pe altul cînd vorbeşte, dar sînteţi cu totul inactivi cînd este vorba să-i opriţi să săvîrşească fapte ca cele de acum. (4) De aci urmează un lucru necesar, cred eu, şi foarte firesc ; unul depăşeşte pe celălalt în măsura în care se ocupă şi se îngrijeşte mai mult de unele lucruri. Filip depăşeşte pe alţii cînd e vorba de acţiune, iar voi îl depăşiţi cînd e vorba să rostiţi discursuri. Dacă şi acum vă mulţumiţi a discuta despre drepturile voastre, apoi acest lucru este uşor şi nu cere nici o osteneală ; (5) dar dacă trebuie să ne gîndim la mijloacele prin care situaţia de faţă se va îndrepta şi prin care ea să nu se înrăutăţească pe nesimţite, precum şi la ameninţările ce se ridică asupra noastră din partea unei puteri uriaşe căreia noi nu-i vom putea ţine piept, atunci modul de a delibera de pînă acum nu mai poate dura, ci toţi

---

trivit căreia Atenei i se luau posesiunile din nord, cu excepţia coloniilor. Această pace nu satisfăcea nici una din părţi, fapt care dădu prilej lui Demostene să organizeze rezistenţa Greciei împotriva lui Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

laolaltă, oratori și auditori, trebuie să căutăm măsurile cele mai bune și mai salvatoare și nu aclamațiile prea ușoare și încîntătoare.

(6) Și mai întîi, atenieni, dacă cineva rămîne liniștit, văzînd cît de puternic este Filip și cît de multe cetăți stăpînește și dacă socotește că situația lui nu prezintă nici un pericol pentru Atena și că totul nu este pregătit de el împotriva noastră, acest lucru nu-l înțeleg și vreau să vă rog pe toți fără deosebire să ascultați în puține cuvinte motivele care mă fac să prevăd o situație tocmai contrară și pentru care îl socotesc dușman pe Filip ; iar dacă vă dau impresia că eu văd mai limpede viitorul, să ascultați sfaturile mele ; și dacă, dimpotrivă, cei ce-și întemeiază siguranța pe încrederea în Filip, vă lasă impresia că văd lucrurile mai bine, alăturați-vă lor !

(7) Eu deci, atenieni, gîndesc astfel : care sînt ținuturile peste care Filip a devenit stăpîn imediat după încheierea păcii * ? Peste Termopile și peste cetățile din Focida. Ce a făcut el pe urmă ? Cum s-a folosit el de aceste cotropiri ? Prin acestea el a voit să satisfacă mai degrabă interesele tebanilor și nu pe ale cetății noastre. Pentru ce oare ? Fiindcă și-a îndreptat întreaga atenție spre a avea mai mult decît alții și pentru a subjuga totul și nu către menținerea păcii și liniștii, fără să-i peste cîtuși de puțin de dreptate.

* Deși Filip încheiase pacea cu atenienii, el traversase Tesalia lăsînd să se creadă că se îndreaptă asupra Tebei. În realitate, el a pus stăpînire pe Termopile, a devastat orașele focidiene ai căror locuitori au luat drumul exilului și a intervenit în afacerile Peloponesului.

https://biblioteca-digitala.ro

(8) El a înțeles bine că, ținînd seama de politica cetății și de caracterul vostru, nu v-ar putea convinge, orice v-ar promite și orice v-ar face, să-i aruncați în brațe în interesul vostru personal vreuna din cetățile grecești ; ci că voi, conducîndu-vă după normele dreptății, fugind de orice faptă rușinoasă și prevăzînd toate rezultatele, vă veți împotrivi dacă el ar încerca o nouă încălcare a tratatului de pace, cu tot atîta îndîrjire ca și cum ați fi în război cu el (9) Pe de altă parte Filip credea că tebanii — ceea ce s-a și întîmplat — în schimbul cîștigului ce le-ar reveni, îl vor lăsa să facă restul așa cum va voi și nu numai că nu i se vor opune și nu-l vor împiedica, ci chiar vor lupta alături de el, dacă le va cere. Acum chiar, el tratează drept prieteni pe messenieni și argieni *, presupunîndu-i însuflețiți față de el de aceleași sentimente ca și tebanii. Aceasta pentru voi, atenieni, constituie o foarte mare laudă.

(10) Căci prin asemenea fapte, voi singuri dintre toate popoarele sînteți judecați de el incapabili de a trăda drepturile comune ale grecilor în vederea vreunui cîștig și nici de a schimba, pentru vreo favoare sau vreun folos, gloria de a-i apăra **. Și pe bună dreptate el și-a făcut această părere despre voi și o părere cu totul alta despre argieni și tebani, privind nu nu-

* Filip se erijase în postura de protector al Messenei, Arcadiei și Argosului care, înspăimîntate de ambițiile Spartei, deveniră aliatele lui.

** Filip evita consecvent o apropiere de Atena care în orice împrejurare se arăta hotărîtă să apere libertatea cetăților grecești.

https://biblioteca-digitala.ro

mai prezentul, ci ducîndu-se cu gîndul şi în trecut. (11) Căci, după părerea mea, Filip descoperă în trecut şi află din auzite că strămunii voştri, atunci cînd le era cu putinţă să devină stăpînii celorlalţi greci cu condiţia ca ei înşişi să se supună regelui persan, nu numai că au respins această propunere, pe care Alexandru, un strămoş al regilor Macedonici *, le-o făcuse în numele perşilor, ci au preferat să părăsească ţara şi au avut curajul să sufere cîte şi mai cîte, iar după aceasta au săvîrşit fapte pe care toţi doresc să le povestească, dar nimeni nu le poate povesti după cum ar merita. De aceea şi eu trec peste ele — şi pe bună dreptate — căci faptele acelora sînt prea măreţe ca să le poată cineva înfăţişa prin vorbe. De asemenea, Filip ştie că strămoşii tebanilor şi argienilor au luptat unii alături de barbari, iar alţii nu li s-au opus. (12) El a înţeles deci că amîndouă aceste popoare se vor îngriji de interesele lor particulare şi nu se vor gîndi la interesele comune ale grecilor. De aceea el îşi face socoteala că, alegîndu-vă pe voi ca prieteni, numai dreptatea ar conduce legăturile dintre voi, iar că dacă s-ar alătura argienilor şi tebanilor, îi va avea pe toţi aceştia colaboratori în opera lui de cucerire. Iată motivul pentru care el i-a preferat pe aceia în locul vostru şi atunci şi acum. Căci desigur, el n-a renunţat la pretenţia de a stăpîni asupra mării şi la ocuparea porturilor mari-

* După lupta de la Salamina, Mardonios, comandantul perşilor care rămăsese în Grecia cu o elită a armatei persane, propuse atenienilor înainte de lupta de la Plateea o alianţă cu Marele Rege în condiţii avantajoase. Pentru negocieri fusese desemnat Alexandru din Macedonia, fiul lui Amyntas.

https://biblioteca-digitala.ro

time * nici fiindcă îi vedea pe aceştia în posesia unui număr mai mare de trireme decît voi, nici fiindcă a reuşit să cîştige dominaţia pe continent ; apoi el nici nu a uitat cuvintele şi făgăduielile prin care a obţinut pacea **.

13) Dar, pe Zeus, mi-ar putea spune unul dintre aceia care ştiu de toate, Filip nu s-a purtat aşa din ambiţie şi nici din motivele pe care tu i le atribuiai atunci, ci fiindcă el a socotit mai îndreptăţite pretenţiile tebanilor decît erau ale voastre. Dintre toate motivele, acesta este singurul pe care nu-l poate invoca acum. Căci cel care a poruncit lacedemonienilor să renunţe la Messenia ***, cum s-ar putea dezvinovăţi de faptul că a făcut aceasta fiindcă a socotit că este drept în timp ce tot atunci preda în mîinile tebanilor oraşele Orchomenos **** şi Coroneea *****.

(14) Dar, pe Zeus, el a fost silit — aceasta a mai rămas de spus în favoarea lui — şi împotriva voinţei lui a cedat aceste două cetăţi, înconjurat fiind pe neaşteptate de călăreţii tesalieni şi de pedestraşii tebani. Foarte bine, înţeleg şi acest lucru ; ca urmare ni se spune că Filip nu va mai avea încredere în te-

---

* Filip ar fi fost mai degrabă interesat de raporturi bune cu puterea maritimă a Atenei, decît cu Teba şi Argosul.

** Promisiunile nu fuseseră făcute de Filip, ci de oameni aflaţi în serviciul lui.

*** Demostene subliniază politica inconsecventă dusă de Filip care-şi urmăreşte numai propriul său interes, neţinînd seamă de drepturi şi de principii.

**** Oraş în Beoţia, la vărsarea rîului Cefis în lacul Copais, lîngă actualul Skripu.

***** Oraş în Beoţia, la sud-est de lacul Copais.

https://biblioteca-digitala.ro

bani, iar unii, în plimbările lor, răspîndesc ici-colo vorba că Filip va întări îndată Elateea *. (15) El urmăreşte aceasta şi-o va urmări totdeauna, după credinţa mea, însă a da ajutor messenienilor şi argienilor nu este un plan pe care şi-l făureşte pentru viitor, ci el chiar acum le trimite acestora trupe de mercenari, le oferă bani şi el însuşi este aşteptat cu o mare armată. Astfel, pe lacedemonieni, care sînt duşmanii tebanilor, vrea să-i nimicească, dar totodată se gîndeşte să refacă acum Focida, pe care a distrus-o mai înainte în interesul tebanilor. (16) Cine ar putea să creadă aceasta ? Eu n-aş crede că Filip s-ar opune atît de dîrz duşmanilor acestora, nici dacă silit şi fără voia lui ar fi cedat în interesul tebanilor, nici dacă acum n-ar mai avea încredere în ei. Este însă evident din cele ce face acum că el şi pe acelea le-a făcut din calcul şi că toate acţiunile lui nu urmăresc decît un complot îndreptat împotriva cetăţii noastre. (17) De altfel, dacă nu altădată, cel puţin acum, după răul ce ni l-a făcut, această purtare a devenit pentru el un fel de necesitate. Gîndiţi-vă deci. El vrea să se ridice peste toţi şi pe acest drum el nu întîlneşte alţi adversari decît pe voi. De multă vreme el încalcă drepturile voastre şi în sinea lui îşi dă foarte bine seama de aceasta, fiindcă toate cuceririle lui sînt bine străjuite de cetăţile voastre pe care le stăpîneşte el acum ; dacă Filip ar pierde Amfipolis şi Potideea, nu

* Oraş în Focida, în preajma rîului Cefis. Fortificarea acestui oraş ar fi asigurat pe focidieni împotriva unei invazii tebane.

https://biblioteca-digitala.ro

s-ar mai crede în siguranţă nici în regatul lui. (18) Deci el ştie bine aceste două lucruri, că adică el urmăreşte să vă piardă şi că voi îl înţelegeţi. Socotindu-vă oameni cu judecată, el crede pe bună dreptate că voi îl urîţi şi este tulburat din această pricină, aşteptîndu-se să sufere vreun neajuns din partea voastră, dacă voi aţi folosi prilejul ivit şi el nu s-ar grăbi să v-o ia înainte. De aceea el veghează, stă la pîndă, împotriva cetăţii noastre face concesii unora dintre tebani şi acelora dintre peloponesieni care gîndesc ca şi ei. (19) El crede că foloasele prezente îi vor mulţumi pe aceştia din urmă, satisfăcîndu-le lăcomia şi că, din cauza prostiei lor, ei nu vor prevedea nimic din nenorocirile viitoare. Cu toate acestea, oamenii cu dreapta judecată şi chiar cu nu prea multă, pot să înţeleagă izbitoarele exemple pe care eu am avut ocazia să le dau atît messenienilor, cît şi argienilor * şi pe care este, poate, folositor să vi le spun şi vouă.

(20) „Messenieni, le spuneam, cu cîtă indignare credeţi voi că olintienii ar fi ascultat pe omul care le-ar fi vorbit ceva împotriva lui Filip, pe vremea cînd acesta le ceda lor oraşul Anthemus **, asupra căruia îşi ridicaseră pretenţiile toţi regii de mai înainte ai Macedoniei, atunci cînd el le dădea Potideea, izgonind de acolo colonia atenienilor şi cînd, împins de duşmănie împotriva noastră, le dăruia lor spre folosire teritoriul acestei cetăţi? Credeţi oare că se aş-

* Demostene rezumă aici discursurile pronunţate de el în aceste două cetăţi, în calitate de sol al atenienilor şi în care a susţinut ideea că prietenia lui Filip le va fi funestă.

** Oraş în Macedonia.

https://biblioteca-digitala.ro

teptau ei atunci la nenorocirile pe care aveau să le sufere sau că ar fi dat crezare cuiva, dacă li le-ar fi prezis? (21) Cu toate acestea, le spuneam eu, după ce s-au folosit puţină vreme de pământul altora, olintienii au fost jefuiţi pentru multă vreme de propriul lor pământ, fiind izgoniţi în mod ruşinos şi nu numai învinşi de către Filip, dar chiar trădaţi unii prin alţii şi vînduţi, căci legăturile prea strînse cu regii sînt periculoase pentru democraţie.

(22) Dar tesalienii? Oare, spuneam eu, cînd Filip le gonea tiranii * şi apoi le dăruia Niceea ** şi Magnesia ***, credeţi că se aşteptau ca să se instaleze la ei decadarhia **** de acum? Sau că cel care le acorda dreptul de a participa la consiliul amfictionilor ***** îi va lipsi de propriile lor venituri? Nu, fără îndoială. Totuşi, acestea s-au întîmplat şi s-au făcut în văzul tuturor grecilor. (23) Voi, le mai spuneam, vedeţi că Filip dă şi promite, însă, dacă sînteţi oameni înţelepţi, rugaţi-vă zeilor să nu-l vedeţi minţindu-vă şi înşelîndu-vă. Într-adevăr, adăugam eu, s-au născocit tot

* Expulzarea tiranilor din Pherai a avut loc în anul 352 î.e.n.

** Oraş în Tesalia.

*** La sfîrşitul războiului sacru din anul 346 î.e.n., Filip a redat tesalienilor Magnesia pe care aceştia o reclamau de mult.

**** Termen impropriu pentru denumirea unui regim oligarhic conform căruia fiecare cetate era cîrmuită de un consiliu de zece magistraţi.

***** Consiliul amfictionic era alcătuit din amfictioni sau deputaţi ai cetăţilor greceşti care se întruneau într-o adunare cu caracter politic-religios la Delfi primăvara, iar toamna în preajma Termopilelor, avînd drept sarcină să apere interesele comune ale cetăţilor pe care le reprezentau.

https://biblioteca-digitala.ro

felul de mijloace pentru apărarea și siguranța cetăților : palisade, ziduri, șanțuri și cîte altele asemenea. (24) Toate aceste lucrări de apărare sînt făcute de mînă omenească și cu cheltuieli mari ; firea oamenilor cu judecată posedă în ea însăși un singur mijloc comun de apărare bun și mîntuitor pentru toți, mai ales pentru democrații împotriva regilor. Care este acest mijloc ? Neîncrederea. Păstrați-o, nu renunțați la ea ; dacă nu o veți pierde, nu veți suferi nimic îngrozitor. (25) În sfîrșit, ce doriți mai mult ? Libertatea ? Apoi vedeți că Filip poartă titluri care tocmai tăgăduiesc libertatea ; căci orice rege, orice tiran este dușmanul libertății, este adversarul legilor. Luați seama, le ziceam eu, să nu vă găsiți un stăpîn, căutînd să vă feriți de război !"

(26) După ce messenienii au ascultat acestea, arătînd prin aplauze că spusele mele sînt adevărate, după ce au ascultat multe alte discursuri din partea ambasadorilor voștri și în prezența ca și după plecarea mea, ei au continuat, după cum se pare, să se simtă legați de prietenia cu Filip și de făgăduielile lui. Și nu este lucru de mirare, dacă messenieni și unii peloponesieni vor lucra împotriva bunelor sfaturi pe care văd ei că le dă dreapta judecată. (27) Mă miră însă că voi, atenieni, oameni care înțelegeți de la sine și ne ascultați și pe noi cînd vă spunem că se urzesc comploturi împotriva noastră și că sînteți împresurați din toate părțile, veți îndura, fără ca să vă dați seama, aceleași nenorociri ca și ceilalți, fiindcă amînați mereu să treceți la fapte. Pînă într-atîta plăcerea imediată și

https://biblioteca-digitala.ro

viaţa dulce au mai mare putere asupra voastră decît ceea ce vă va fi de folos cîndva în viitor !

(28) În privinţa celor ce trebuie să faceţi, dacă sînteţi oameni înţelepţi, veţi delibera mai tîrziu, voi între voi. Eu însă vă voi spune ce răspuns, cerut de nevoile voastre, ar putea fi votat acum *.

Ar fi drept, atenieni, să cereţi acest răspuns, invitîndu-i să vorbească chiar pe cei ce v-au făcut făgăduielile pe baza cărora aţi fost convinşi să încheiaţi pacea **. (29) Într-adevăr, în ce mă priveşte, nici eu n-aş fi primit să plec în ambasadă *** şi nici voi, ştiu bine, n-aţi fi încetat războiul dacă aţi fi crezut că, o dată pacea obţinută, Filip va săvîrşi fapte ca acestea ; căci spusele lui de atunci nu se potrivesc de loc cu faptele lui de acum.

După aceştia, ar fi drept să invitaţi să vorbească pe alţii. Pe cine ? Pe aceia care, atunci cînd eu, după încheierea păcii şi la întoarcerea mea din cea de-a doua ambasadă, trimisă pentru schimbul de jurăminte, înţelegînd că cetatea noastră este înşelată, vă spuneam aceasta deschis, v-o dovedeam cu glas tare şi nu voiam să fie părăsite Termopile şi Focida ; (30) pe aceia care ziceau că eu, fiind un băutor de apă, sînt în chip firesc un om supărăcios şi posac şi

* Răspunsul ce trebuia dat solilor lui Filip nu ne-a parvenit.

** Eschine pretindea că în vederea mesajului de răspuns pe care-l vor trimite lui Filip să fie consultaţi Ctesifon, Aristodemos şi Filocrate, sprijinitorii regelui macedonean.

*** Demostene participase la cele două ambasade trimise de Filip, în prima pentru a discuta condiţiile de pace, în a doua pentru a lua jurămîntul.

https://biblioteca-digitala.ro

că Filip, dacă va trece de Termopile, va face tot ce voi ați dori *, că va întări cetățile Thespiae ** și Plateea, că va pune capăt nerușinării tebanilor, că pe cheltuiala sa va separa Chersonesul *** de continent printr-un canal și că vouă vă va ceda orașul Oropos **** ca despăgubire pentru Amfipolis. Vă amintiți, știu bine, că toate acestea au fost spuse aici la tribună, deși voi uitați cu ușurință pe cei ce vă fac rău. (31) Ceea ce este mai rău este faptul că, pe baza acestor speranțe, voi ați votat în așa fel că această pace obligă chiar pe urmașii voștri, atît de mult ați fost înșelați atunci.

De ce vă reamintesc acum aceste promisiuni și susțin că aceștia trebuie chemați să vorbească la tribună? Eu, pe zei, vă voi spune cu sinceritate adevărul și nu voi ascunde nimic! (32) Și mă port așa nu pentru că, dedîndu-mă la insulte, să dau prilej cuiva de a-mi arunca insulte, la rîndu-i, în fața voastră, nici ca să ofer celor care m-au atacat de la început și mă atacă și azi un motiv de a primi iarăși bani de la Filip și nici ca să mă pierd în declamații zadarnice,

---

* Spre a-i amăgi pe atenieni, Filip s-a slujit de Ctesifon, Aristodemos și de Eschine. Așadar, s-ar fi cuvenit ca atenienii să li se adreseze lor, spre a răspunde mesajului lui Filip.

** Întărirea cetății Thespiae ar fi ajutat la păstrarea independenței celorlalte cetăți.

*** Chersonesul era pe acea vreme ocupat de coloniști atenieni, iar cel mai bun mijloc pentru a-l asigura împotriva invaziunii tracilor era de a-l separa de continent printr-un canal pe care Filip făgăduia să-l construiască pe socoteala lui.

**** Cetate în nord-vestul Aticei la granița cu Beoția, disputată de Atena și Teba. După spusele lui Tucidide (VIII, 60), orașul fusese cucerit de tebani încă din anul 411 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

ci pentru că sînt convins că purtarea lui Filip vă va pricinui mai multe necazuri în viitor decît în prezent. (33) De altfel, eu observ că situaţia se înrăutăţeşte pe zi ce trece şi n-aş dori ca presupunerile mele să se adeverească. Mă tem însă că o astfel de situaţie să nu se fi apropiat. În ziua cînd nu veţi mai putea privi cu nepăsare la cele ce se petrec, cînd veţi afla nu din vorbele mele, nici ale altuia, ci văzînd cu ochii voştri şi ştiind sigur că vi se pregăteşte pieirea, atunci socotesc că vă veţi aprinde de mînie şi veţi deveni furioşi. (34) Fiindcă ambasadorii voştri * au trecut sub tăcere faptele pentru care au conştiinţa că s-au vîndut, mă tem că mînia voastră va cădea asupra cetăţenilor care se silesc să îndrepte ceva din cele pierdute prin trădarea lor ; văd că adesea unii dintre voi îşi descarcă mînia nu asupra celor vinovaţi, ci asupra acelora care le vin la îndemînă mai întîi.

(35) Cît timp deci furtuna se pregăteşte şi nu izbucneşte încă, iar noi ne sfătuim unii cu alţii, vreau să reamintesc fiecăruia dintre voi, deşi o ştie precis, cine este omul care v-a convins atunci să lăsaţi lui Filip Termopile şi Focida peste care, întinzîndu-şi puterea, el a devenit stăpîn şi pe drumul spre Atica şi pe cel ce duce spre Pelopones, fapt care v-a făcut să nu mai deliberaţi azi asupra drepturilor voastre şi nici asupra afacerilor Greciei, ci asupra apărării ţării noastre şi asupra războiului ce ameninţă Atica, răz-

* Ambasadorii vizaţi sînt Filocrate şi Eschine. Cel dintîi este autorul păcii din anul 346 î.e.n., în urma căreia Atena era deposedată de aşezările ei din nord, cu excepţia coloniilor.

https://biblioteca-digitala.ro

boi ce va lovi dureros pe fiecare cînd va izbucni și care datează din ziua cînd ați săvîrșit nesocotința de mai sus. (36) Dacă voi n-ați fi fost înșelați atunci, pentru cetate n-ar fi fost nici o încurcătură, căci desigur Filip, învingînd pe mare, n-ar fi venit totuși niciodată cu flota sa * în Atica, iar pe uscat n-ar fi trecut peste Termopile și Focida, căci sau ar fi respectat drepturile voastre și ar fi stat liniștit, păstrînd pacea, sau ar fi intrat într-un război asemenea aceluia prin care a fost silit să ceară pacea.

(37) Am vorbit destul pentru a vă trezi în suflet amintirea cîtorva fapte. O, zei ! fie ca spusele mele să nu se adevereaască întocmai ! Întrucît mă privește, eu cel puțin n-aș voi ca cineva, chiar dacă ar merita moartea, să sufere această pedeapsă cu prilejul primejduirii și ruinării Atenei.

* Deși dispunea de o flotă, Filip nu avea curajul s-o opună flotei ateniene.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL
ASUPRA SITUAȚIEI DIN CHERSONES

Demostene a rostit acest discurs pe la începutul primăverii anului 341 î.e.n. în următoarele împrejurări. Planul lui Filip era ca, după asigurarea supremației în Grecia, să năvălească în Asia. Pentru aceasta trebuia să supună mai întîi toate regatele din Tracia și orașele grecești de pe țărmul Propontidei și al Bosforului. Aceasta însă era o amenințare directă la adresa Atenei, deoarece Atena se aproviziona cu cea mai mare parte din grîul necesar din țările de pe țărmurile Pontului Euxin prin strîmtorile Propontidei. Prin realizarea planului său, Filip ar fi hotărît asupra aprovizionării și comerțului Atenei.

Din cauza acestei nevoi vitale, Atena de multă vreme ocupase Chersonesul Traciei pe țărmul Propontidei, iar după pacea cu Filip din 346 î.e.n. a trimis o nouă colonie de țărani în Chersones pentru a întări această poziție. Compatrioții stabiliți mai de mult acolo îi primesc bine, dar cînd ei pătrund pe teritoriul cetății Cardia, sînt opriți cu hotărîre de cardieni. Strategul Diopeithes, care condusese această colonie, recrutează o armată de mercenari și pornește împotriva cardienilor. Aceștia cer ajutorul lui Filip. Se pare că, din cauza ajutorului trimis de rege, Diopeithes a renunțat la asediul Cardiei, dar, indignat de intervenția lui Filip, năvălește într-un ținut din Macedonia și-l pustiește.

Aceste evenimente se petreceau la începutul primăverii anului 341 î.e.n., cînd Filip era reținut în Tracia și nu putea

https://biblioteca-digitala.ro

pleca. De aceea el trimite atenienilor o scrisoare în care acuză pe Diopeithes de călcarea tratatului, cere poporului să-l recheme pe strateg și să supună unui arbitraj litigiul cu Cardia. Oratorii filipizanți acuză cu violență pe Diopeithes și cer îndepărtarea lui. Luînd o atitudine diametral opusă, Demostene se ridică la tribună și apără interesele cetății. Dezvoltarea și compunerea discursului sînt dominate de un dublu scop, să mențină la comandă pe Diopeithes fără justificarea actelor lui și să hotărască poporul de a pregăti neîntîrziat războiul, fără însă a-l declara. Pentru Demostene războiul era o stare de fapt: Filip a călcat tratatul, deschizînd ostilitățile, el care este și dușmanul cetăților libere. A rechema pe Diopeithes, declara el, însemna a dizolva armata din Chersones și a lăsa lui Filip drum liber spre cetățile Perint, Bizanț și Chersones. După ce se ridică împotriva pasivității poporului și a indiferenței lui față de pericolul ce-l amenința, oratorul stabilește că între Filip și Atena există o dușmănie și o ură de neîmpăcat, care fac imposibilă orice înțelegere. De aceea, dacă Atena nu vrea să fie distrusă sau înrobită, trebuie să impună lui Filip pacea, prin pregătirile ei imediate.

În ultima parte a discursului, Demostene respinge atacurile și obiecțiunile adversarilor săi, afirmînd că datoria unui bun cetățean este de a vorbi ceea ce crede că este folositor pentru cetate și de a da cele mai bune sfaturi, în fine, că voința de a acționa aparține poporului. Pentru momentul de față el cere stăruitor menținerea armatei în Chersones și încercarea de a cîștiga pe ceilalți greci pentru cauza libertății.

Din *Filipica a treia*, pronunțată după un interval de trei săptămîni, rezultă că discursul lui Demostene și-a atins ținta: Diopeithes n-a fost rechemat și armata a fost menținută în Chersones.

https://biblioteca-digitala.ro

(1) Atenieni, se cuvine ca toți cei ce țin discursuri în fața voastră să nu rostească vreun cuvînt pornit din dușmănie sau din dorința de a vă desfăta, ci numai pentru a vă propune ceea ce fiecare crede că este mai bine, mai ales acum, cînd voi luați hotărîri asupra unor lucruri de cel mai mare interes comun. Dar fiindcă unii dintre aceștia sînt împinși să vorbească din spirit de rivalitate sau din alte motive *, trebuie ca voi, atenieni, renunțînd la toate acestea, să votați și să aduceți la îndeplinire numai ceea ce socotiți că este folositor cetății.

(2) Acum trebuie să fim preocupați numai de întîmplările din Chersones și de războiul pe care îl duce Filip în Tracia de mai bine de zece luni. Cei mai mulți dintre oratori ne-au vorbit despre ceea ce întreprinde Diopeithes ** și despre ceea ce are el de gînd să facă. Eu însă, atunci cînd cineva aduce acuzații vreunuia din acești oratori — pe care, după lege, vă stă în putință să-i pedepsiți oricînd veți voi — cred că voi puteți să faceți cercetări în legătură cu aceste acuzații. Le puteți face îndată — dacă găsiți cu cale — sau mai tîrziu, și nu este de loc cazul ca eu sau un altul să ducem o luptă pentru aceasta. (3) Dim-

* Aluzie la anumite fapte josnice.

** Strategul sub a cărui comandă a fost pusă expediția în Chersonesul tracic (vezi nota introductivă la acest discurs). Fiul lui, Difilos, este întîlnit ca trierarh în 325—324 și 323—322 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

potrivă, toate pozițiile pe care un dușman declarat al cetății *, dispunînd de o putere mare în Helespont, încearcă să le cucerească înaintea noastră, pe acestea, dacă vom fi sosit prea tîrziu, noi le vom putea pierde. Iată de ce cred eu că este în interesul nostru să luăm hotărîri cît mai repede cu putință, să fim pregătiți și să nu ne sustragem de la acestea prin discuții zgomotoase asupra altor chestiuni și prin acuzații aduse unuia sau altuia.

(4) Deși sînt uimit de multe ori de cele ce se vorbesc în mod obișnuit, cu toate acestea de nimic n-am fost surprins mai mult decît de ceea ce am auzit ieri în Consiliul celor cinci sute **, cînd cineva declara că trebuie să vi se dea deschis sfatul de a alege sau războiul, sau menținerea păcii. (5) Alegerea este posibilă numai dacă Filip, pe de o parte, stă liniștit și nu are în stăpînirea sa nimic din ce este al nostru, nu unelteşte împotriva tratatului de pace și nici nu atîtă toată lumea împotriva noastră ; în acest caz nu trebuie să spunem nimic, ci e posibil să trăim în pace ; pe de altă parte, văd că și voi sînteți gata să faceți la fel. Dar dacă jurămintele pe care le-am depus și noi, și Filip, precum și condițiile în care am încheiat pacea, se pot vedea și stau scrise pe coloane (6) și dacă, cu toate acestea, este vădit că, de la început chiar, înainte ca

* Sub numele de Diopeithes anumiți oratori își imaginau vrăjmașul lor preferat.

** Consiliul celor cinci sute era organul de conducere suprem la Atena a cărui principală funcție era cercetarea prealabilă a chestiunilor ce urmau să fie examinate de Adunarea poporului (vezi și discursul lui Lisias *Împotriva negustorilor de grîu*, vol. I, p. 93, n *).

https://biblioteca-digitala.ro

Diopeithes să fi plecat și înainte ca să fi fost trimiși colonii acuzați acum că au pricinuit războiul, Filip a luat, încălcînd dreptatea, multe din posesiunile noastre și decretele voastre sînt dovezi fără putință de tăgadă despre toate acestea, iar de atunci neîncetat își însușește din posesiunile grecilor și barbarilor și răzvrătește pe toți împotriva noastră, ce rost dar mai are declarația că trebuie să se facă război sau să trăim în pace ?

(7) De fapt, noi nu avem de făcut această alegere, ci nouă ne rămîne să adoptăm — așa cum este foarte drept și foarte necesar — acea atitudine peste care oratorii trec dinadins cu vederea. Și care este ea ? Obligația de a ne apăra împotriva aceluia care ne va ataca întîi ; afară numai dacă aceștia nu susțin, pe Zeus, că atîta timp cît Filip nu se atinge de Atica și Pireu, el nu aduce nici un rău cetății și nu ne face război. (8) Dacă acești oratori stabilesc astfel drepturile fiecăruia și dacă aceasta o socotesc pace, este vădit pentru toți că, fără îndoială, ei nu fac afirmații nici pioase, nici acceptabile, care să prezinte vreo siguranță pentru voi. Nu ! desigur, ci cuvintele lor sînt în contradicție cu acuzațiile pe care ei le aduc lui Diopeithes. Căci de ce am îngădui lui Filip să facă tot ce vrea, cu condiția numai să nu se atingă de Atica, iar lui Diopeithes să nu-i fie îngăduit nici măcar să ajute pe traci, fără ca noi să nu-l acuzăm că face război ?

https://biblioteca-digitala.ro

(9) „În sfîrșit, mi se va spune, asupra acestui argument nu avem de dat nici un răspuns. Numai că mercenarii noștri continuă să săvîrșească grozăvii, pustiind ținutul Helespontului și Diopeithes nesocotește într-una dreptatea, capturînd corăbiile cu bunuri, noi însă nu trebuie să-i dăm această împuternicire!" Fie, întîmple-se așa; eu nu sînt întru nimic împotrivă. Desigur, socot că așa trebuie să facem, cu condiția numai ca ei să ne dea sfaturi izvorîte din simțul de dreptate. (10) Și atunci, după cum ei încearcă să dizolve armata care aparține cetății, ponegrind pe cel care o comandă și-i procură întreținerea, tot așa să caute a dovedi că Filip își va dizolva și el armata, dacă voi veți asculta sfaturile lor. Iar dacă nu, băgați de seamă ca ei să nu vă întoarcă la politica datorită căreia în prezent vedem că totul este pierdut! (11) Căci voi știți bine că Filip a învins în primul rînd prin faptul că peste tot el s-a înfățișat cel dintîi, gata de a interveni înaintea noastră. Dispunînd de o armată pe care o ține tot timpul la îndemînă și știind dinainte ceea ce vrea, dînsul are putința să se năpustească asupra cuiva îndată ce a hotărît acest lucru; în timp ce noi, cînd aflăm că se întîmplă ceva, abia atunci ne pregătim în mijlocul unei agitații furtunoase. (12) Așa cred că se explică de ce Filip stăpînește în siguranță tot ce a prădat, iar noi, sosim totdeauna după ce el a dat lovitura. În felul acesta noi irosim toate cheltuielile cîte le vom fi făcut, ne dăm pe față dușmănia și

https://biblioteca-digitala.ro

voința de a-l opri, iar pe deasupra, sosind în urma evenimentelor, ne expunem umilințelor.

(13) De altfel, atenieni, nu uitați că cele ce se spun azi sînt vorbe goale și pretexte ; doar se lucrează, se țes intrigi, pentru ca în timp ce voi stați liniștiți acasă și cetatea nu are nici o armată în afară, Filip să-și poată orîndui în cea mai mare tihnă tot ceea ce vrea. Înainte de toate, gîndiți-vă la ceea ce se petrece acum. (14) În clipa de față, Filip zăbovește cu forțe mari în Tracia și trimite să-i vină alte multe forțe din Macedonia și Tesalia, așa cum o spun martorii oculari. Dacă el așteaptă vînturile etesiene *, ca să pornească la asediul Bizanțului, credeți mai degrabă că bizantinii vor stărui în atitudinea lor nesăbuită de acum și că nu vă vor chema pe voi, că nu vor cere să le veniți în ajutor ? (15) Eu nu cred ; ba mai mult, dacă sînt oameni în care locuitorii Bizanțului au mai puțină încredere decît în noi, cred că pe aceștia îi vor primi ei între zidurile lor mai degrabă decît să-i predea lui Filip cetatea, presupunînd că el n-ar apuca s-o cucerească mai înainte. Astfel, dacă noi nu vom putea trimite flota noastră la ei și dacă nici o armată de ajutor nu se va găsi acolo, nimic nu va împiedica pieirea lor. (16) Pe Zeus ! ** ei sînt împinși de un geniu rău și depășesc măsura prin lipsa lor de judecată. Fără îndoială, așa este, totuși, ei trebuie să fie salvați, întrucît este în interesul cetății noastre.

* Despre vînturile etesiene vezi n.*, p. 23.

** Jurămintele nu se făceau invocînd numai pe Zeus, ci și alte divinități : pe Heracle, Hera și pe toți zeii. De jurămîntul „Pe Hera !" se serveau îndeosebi femeile.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi negreşit noi nu avem siguranţa că Filip nu va merge împotriva Chersonesului * ; căci, dacă trebuie să judecăm după scrisoarea pe care v-a trimis-o, el afirmă că se va răzbuna pe aceia dintre voi care se află în Chersones **. (17) Dar dacă noi dispunem încă de o armată formată acolo, ea va putea veni în ajutorul unei ţări ameninţate şi va putea pricinui pagube vreuneia din posesiunile acesteia ; iar dacă va fi dizolvată această armată, ce vom face dacă Filip va porni împotriva Chersonesului ? „Pe Zeus, vom da în judecată pe Diopeithes !" Întrucît situaţia noastră va fi mai bună ? „Dar noi am putea trimite ajutoare de aici !" Dacă nu vom putea, fiind împiedicaţi de vînturi ? „Nu, pe Zeus, Filip nu va porni împotriva Chersonesului !" Şi cine este acela care va fi chezaş pentru aceasta ?

(18) Nu vedeţi oare, atenieni, şi nu vă gîndiţi că se apropie anotimpul în care unii oameni sînt de părere să părăsiţi Helespontul şi să-l predaţi lui Filip ? Cum ? Dacă părăsind Tracia, în loc de a se îndrepta împotriva Chersonesului sau a Bizanţului — într-adevăr, gîndiţi-vă şi la aceasta — Filip s-ar năpusti asupra cetăţilor Calchis *** şi Megara ****, aşa cum a făcut

---

* Chersonesul tracic, azi peninsula Galipoli, avea pe vremea aceea importanţa pe care în timpurile moderne au căpătat-o Dardanelele, căci toate ţinuturile de la nord de Pontul Euxin reprezentau un adevărat grînar pentru Atena.

** Aluzie la coloniştii trimişi de Atena în Chersones, pentru a-i întări poziţia strategică.

*** Singurul oraş din Eubeea unde adepţii lui Filip nu reprezentau majoritatea.

**** În 343 î.e.n. Filip pusese la cale o lovitură de stat a prietenilor săi la Megara.

https://biblioteca-digitala.ro

de curînd cu cetatea Oreos *, atunci ar fi oare mai bine pentru noi să ne apărăm aici şi să lăsăm să vină războiul pînă în Atica, decît să-i dăm chiar de acum de lucru acolo ? Întrucît mă priveşte, cred că aşa este mai bine.

(19) Deci, ştiind toate acestea şi reflectînd asupra lor, trebuie, pe Zeus, să nu defăimaţi armata pe care Diopeithes încearcă s-o organizeze pentru cetate şi nici să încercaţi s-o discreditaţi ci, mai mult, se cuvine ca voi la rîndul vostru să pregătiţi o altă armată, ajutîndu-l cu bani şi susţinîndu-l de aici cu toate mijloacele posibile. (20) Dacă cineva ar întreba pe Filip : „Spune-mi, ai prefera ca aceşti soldaţi de care dispune azi Diopeithes — oricum ar fi ei, căci n-am nimic de spus din acest punct de vedere — să fie bine aprovizionaţi şi bine văzuţi de atenieni şi ca numărul lor, datorită ajutorului dat de cetate, să crească, sau să se împrăştie şi să dispară din cauza defăimărilor şi acuzaţiilor unora ?" După părerea mea, el ar răspunde că doreşte dispariţia lor. Aşadar, unii dintre voi cei de aici voiesc să se înfăptuiască tocmai ceea ce Filip ar cere în rugăciunile lui către zei. Şi după toate acestea, vă mai întrebaţi de ce a pierdut cetatea noastră totul ? (21) Deci iată de ce socotesc că este momentul să vă spun întreg adevărul asupra situaţiei în care ne găsim şi să cercetez ce întreprindem noi înşine în clipa de faţă, cum ne comportăm faţă de aceste condiţii.

Noi nu vrem să plătim nici impozit pe avere, nici

* În anul 342 î.e.n. cetatea Oreos din Eubeea căzuse în mîinile partizanilor lui Filip (vezi şi *Filipica a treia*, par. 59—62).

https://biblioteca-digitala.ro

să plecăm noi înșine la război ca soldați, nici nu renunțăm să trăim pe cheltuiala cetății, nici nu îngăduim lui Diopeithes să ridice tributul și nici nu aprobăm mijloacele de întreținere pe care și le procură singur. (22) În schimb, îl defăimăm și ne întrebăm ce are de gînd să facă și cu ce și altele de același fel. Purtîndu-ne astfel față de el, noi nu voim să facem ceea ce este de datoria noastră, ci lăudăm pe aceia care în discursurile lor rostesc cuvinte vrednice de cetatea noastră, iar cînd e vorba de fapte, ne alăturăm celor care sînt adversarii acestora. (23) De fiecare dată cînd un orator se ridică la tribună, voi aveți obiceiul să-l întrebați: „Ce trebuie deci să facem?" Eu însă vreau să vă întreb: „Despre ce oare trebuie să vorbesc?" Într-adevăr, dacă voi nu voiți nici să plătiți impozitele, nici să mergeți voi înșivă la război, nici să renunțați la distribuirea de bani publici, nici să-i dați lui Diopeithes banii rezultați din taxe și nici să-i îngăduiți să-și procure el singur cele necesare aprovizionării, dacă nu vreți să vă îndepliniți sarcinile ce vă revin, eu nu mai am atunci nimic de discutat. Căci dacă voi acordați o libertate atît de mare celor înclinați să-l acuze pe acest general și să-l calomnieze, dîndu-le ascultare și cu privire la cele ce ei îi atribuie ca intenții, spre a-l învinui chiar dinainte, în acest caz ce aș mai putea spune?

(24) Trebuie ca unii dintre voi să afle totuși urmările acestei libertăți! Eu vă voi vorbi cu toată sinceritatea, căci n-aș putea proceda altfel. Toți stra-

https://biblioteca-digitala.ro

tegii care au plecat cîndva cu un număr de corăbii de la voi — şi dacă aceasta nu este întocmai aşa, atunci eu mă declar gata să suport orice pedeapsă — toţi scot bani de la locuitorii din Chios, din Eritreea şi de oriunde poate fiecare *, adică este vorba de cetăţile din Asia. (25) Iau mai puţini bani cei ce au una sau două corăbii, cei ce au o putere mai mare iau mai mulţi bani. Şi, firește, cei ce dau, nu dau nici puţin, nici mult pentru nimic — căci nu sînt atît de nebuni — ci cu acest preţ cumpără asigurarea că negustorii care pleacă cu mărfuri din porturile lor nu vor suferi pagube, că ei nu vor fi prădaţi şi că navele lor vor fi escortate, precum şi alte avantaje de acelaşi fel. Acestea, pretind ei, sînt dovezi de prietenie. Iată numele ce se dă contribuţiilor respective. (26) Astăzi chiar, dacă Diopeithes are o armată, fără îndoială este clar că toţi aceştia îi vor da bani. Căci de unde credeţi că poate scoate el fonduri pentru a întreţine soldaţii, cînd el nu primeşte nimic de la voi şi nu are de unde să plătească mercenarilor solda ? Din cer ? N-are de unde, ci din ceea ce strînge de la unul şi de la altul, din ce cerşeşte sau se împrumută, din acestea se susţine. (27) Cei ce-l acuză pe general, nu fac altceva decît să înştiinţeze pe toată lumea să nu-i dea nimic ca unuia care, după spusa lor, va fi pedepsit pentru ceea ce este pe punctul să facă şi nu numai pentru ce a făcut sau a reuşit să-şi procure cumva. Iată unde duc aceste vorbe :

* Din cuprinsul operei lui Demostene ştim că generalii aflaţi în fruntea trupelor de mercenari jefuiau deopotrivă pe prieteni ca şi pe duşmani ca să-şi poată întreţine armatele.

https://biblioteca-digitala.ro

„El este pe punctul de a asedia. El predă dușmanilor pe greci!" Dar la drept vorbind, vreunul din aceștia se îngrijește oare de grecii care locuiesc în Asia? În acest caz, el s-ar îngriji mai mult de alții decît de propria lor patrie.

(28) Iar faptul de a trimite în Helespont un al doilea strateg, aceasta înseamnă același lucru. Dacă Diopeithes săvîrșește lucruri înspăimîntătoare și oprește corăbiile de comerț, atenieni, o mică tăbliță l-ar putea opri de la toate acestea. Legile noastre spun să trimitem în fața judecății pe cei vinovați de asemenea fapte, dar, pe Zeus, nu spun să facem risipă de bani și să construim atîtea trireme pentru a ne păzi pe noi înșine, pentru că aceasta ar fi culmea nebuniei. (29) Ei bine! împotriva dușmanilor față de care legile sînt neputincioase, trebuie și este necesar să întreținem trupe, să trimitem trireme, și să strîngem impozite, însă împotriva noastră înșine, atenieni, ajunge un decret, un act de acuzare și trimiterea triremei Paralos *. Iată mijloacele de înfrînare de care dispunem. Pe acestea le-ar propune oamenii cu dreaptă judecată; ceea ce însă ne insuflă acum aceștia este fapta unor oameni care caută să facă rău și care lovesc în interesele noastre.

(30) Faptul că unii dintre voi se comportă astfel, este revoltător, însă nu primejdios. Iar voi, care ne ascultați din bănci, sînteți însuflețiți de astfel de sen-

* Cu toate că erau aleși pentru un an, strategii puteau oricînd să fie revocați sau suspendați din funcția lor și puși sub acuzație. Ordinele poporului erau aduse celor interesați de corabia sacră numită Paralos.

https://biblioteca-digitala.ro

timente încît, dacă cineva, urcîndu-se la tribună, ar spune că Diopeithes este răspunzător de toate neajunsurile noastre, sau Chares, sau Aristofan, sau oricare altul dintre concetățenii voștri pe care cineva l-ar indica, voi îndată îl aprobați pe vorbitor și declarați că are dreptate. (31) Iar dacă, urcînd la tribună, cineva ar spune adevărul : „Vorbiți prostii, atenieni ; Filip este de vină pentru toate relele și de tot ce se face spre paguba voastră, căci nici o greutate n-ar exista pentru cetate, dacă el ar sta liniștit !" Că acesta n-ar fi adevărul, nu puteți tăgădui, însă voi aveți aerul de a fi supărați și de a crede că vi se pricinuiește o pagubă.

(32) Care este cauza acestor stări de spirit ? În numele zeilor, dați-mi libertatea de a spune tot ce cred atunci cînd vorbesc în vederea celor mai de seamă interese ale voastre. Unii dintre oamenii politici v-au făcut pe voi de temut și neînduplecați în adunări, iar în pregătirile de război nepăsători și vrednici de dispreț. Deci, dacă cineva v-ar indica drept vinovat de acestea pe un om pe care știți bine că veți pune mîna chiar aici, voi aprobați cele spuse și hotărîți ; iar dacă cineva v-ar indica vinovat pe un om pe care nu l-ați putea pedepsi altfel decît învingîndu-l cu armele, voi nu știți, cred, ce să faceți și, simțindu-vă vinovați, vă supărați. (33) Dimpotrivă, atenieni, toți oamenii voștri politici ar fi trebuit să vă obișnuiască să fiți blînzi și îngăduitori cu oamenii în adunări — căci aici chestiunile de drept se pun între voi înșivă și aliați — iar în pregătirile de război să vă arătați de

https://biblioteca-digitala.ro

temut şi neînduplecaţi, căci aici cu adevărat aveţi de dus luptă împotriva duşmanilor şi adversarilor. (34) În loc de aceasta ei, conducîndu-vă în chip demagogic şi făcîndu-vă pe voie, depăşind chiar orice măsură, v-au corupt într-atît, încît în adunări faceţi pe delicaţii şi vreţi să fiţi linguşiţi, ascultînd numai ceea ce vă place, iar evenimentele în mersul lor vă expun la cele mai mari primejdii.

Pe Zeus ! să presupunem că grecii v-ar cere socoteală de ocaziile pe care le-aţi pierdut din cauza nepăsării voastre, (35) întrebîndu-vă : „Atenieni, nu trimiteţi voi oare neîncetat la noi ambasadori şi nu ne spuneţi că Filip ne întinde curse nouă şi tuturor grecilor şi că trebuie să ne păzim de acest om şi alte multe de acelaşi fel ?“ Ar trebui s-o confirmăm şi s-o mărturisim, căci tocmai aceasta facem. Apoi : „O, voi, cei mai slabi dintre oameni ! — ar putea continua ei. În timp ce Filip de zece luni stă departe şi este împiedicat de boală, de iarnă şi de război, încît n-ar putea să se întoarcă la el acasă, (36) voi n-aţi eliberat nici Eubeea şi nici n-aţi recucerit nimic din ce vă aparţine. Pe cînd voi staţi acasă, trîndavi şi sănătoşi — dacă el ar putea totuşi admite că cei ce se poartă astfel sînt sănătoşi — Filip a aşezat în Eubeea două tiranii, una în faţa Aticei ca un avanpost, alta împotriva insulei Skiathos *. (37) Voi n-aţi desfiinţat

* Cleitarchos şi Filistides, instrumente ale lui Filip, unul tiran în Eritreea Eubeii, iar celălalt în Oreos din aceeaşi insulă, se sprijineau pe o puternică garnizoană macedoneană ce reprezenta o ameninţare permanentă pentru atenieni ca şi pentru insula Skiathos din faţa Eubeii.

https://biblioteca-digitala.ro

aceste tiranii — măcar aceasta ați fi putut face — ci le-ați îngăduit. V-ați retras în fața lui și i-ați arătat desigur foarte clar că voi nu veți face nici o mișcare chiar dacă el ar muri de zece ori. Atunci de ce ne trimiteți ambasadori, de ce ne acuzați, de ce ne faceți încurcături ?" Dacă grecii ne vor vorbi astfel, ce vom răspunde noi sau ce vom face ? Mărturisesc că eu nu văd ce.

(38) Sînt, ce-i drept, unii oameni care cred că înfundă pe oratorul care se urcă la tribună, dacă îl întreabă : „Ce trebuie deci să facem ?" Acestora le voi da un răspuns foarte drept și foarte adevărat : „Să nu procedați așa cum procedați acum !" Dar, mai bine nu ; ci mai degrabă eu vă voi vorbi exact despre fiecare punct în parte. Iar ei să se apuce de lucru cu aceeași grabă cu care întreabă !

(39) Mai întîi, atenieni, să vă intre bine în cap acest lucru : că Filip duce război împotriva cetății, că el a călcat pacea — deci, încetați de a vă mai acuza unii pe alții în această privință — și că el ne voiește răul și că este dușmanul întregii cetăți și chiar al pămîntului Atenei ; (40) voi adăuga : și al tuturor oamenilor din Atena fără deosebire, mai ales al celor ce cred că-i sînt pe plac. Dacă aceștia nu cred, să se gîndească la olintienii Euticrates și Lasthenes, care se socoteau că sînt în cele mai bune relații cu Filip. După ce au predat lui Filip cetatea lor, ei au pierit mult mai rău decît toți *. De altfel, Filip poartă război și

* În pofida serviciilor aduse, se pare că acești doi hiparhi nu s-au bucurat de prea mare atenție din partea lui Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

unelteşte mai ales împotriva constituţiei noastre democratice. El nu se gîndeşte la nimic altceva decît la posibilitatea de a o desfiinţa. (41) Dintr-un punct de vedere, este drept, Filip lucrează aşa cum e firesc să lucreze ; căci el ştie bine că nu va putea deveni stăpîn al tuturor celorlalte posesiuni şi că nu va avea nimic sigur în mîna sa, cît timp voi aveţi o constituţie democratică. Dar dacă într-o zi va suferi pe neaşteptate o înfrîngere — ceea ce totdeauna se poate întîmpla unui om —, atunci vor alerga la voi toţi cei pe care el îi ţine acum uniţi prin forţă şi aceştia la voi vor căuta scăpare. (42) Într-adevăr, voi aveţi din naştere fericita dispoziţie de a nu alerga cu lăcomie după dominaţie şi de a nu dori să o deţineţi, ci sînteţi în stare de a opri pe altul să pună mîna pe ea şi de a o smulge din mîinile celor ce o posedă şi, într-un cuvînt, voi sînteţi gata de a vă opune celor ce vor să devină stăpîni şi doriţi să-i vedeţi liberi pe toţi oamenii. Prin urmare, el nu vrea ca libertatea ce o aveţi să pîndească ocazia de a-l surprinde ; departe de el aceasta ! De aceea el îşi face bine socotelile şi profită de orice. (43) Din capul locului deci, voi trebuie să-l socotiţi pe acesta ca un duşman neîmpăcat al formei voastre de guvernămînt şi al democraţiei noastre, căci dacă nu veţi fi convinşi pînă-n fundul sufletului vostru de acest adevăr, voi nu veţi putea acorda evenimentelor atenţia pe care o impun. În al doilea rînd, trebuie să ştiţi bine că tot ceea ce întreprinde şi pregăteşte el acum, este îndreptat împotriva cetăţii voastre şi că, oriunde ar lupta cineva împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

lui, acela luptă pentru noi. (44) Desigur că nimeni dintre voi nu este așa de naiv încît să creadă că Filip dorește, pe de o parte, aceste mizerabile localități din Tracia — căci ce alt nume ar putea atribui careva orășelelor Dronghilos *, Cabylé **, Masteira *** și tuturor celor pe care le-ar putea cuceri în acel moment — și că, pentru a le dobîndi, el înfruntă oboselile, gerurile și cele mai mari primejdii, (45) dar că, pe de altă parte, el nu rîvnește porturile Atenei, șantierele navale, trierele, minele de argint **** și marile sale venituri, și că ne va lăsa pe noi să dispunem de toate acestea, în timp ce pentru meiul și alacul din hrubele de păstrat grăunțe ale Traciei el își petrece iarna în fundul unei prăpăstii ! Desigur, aceasta nu este cu putință, ci el, prin expedițiile sale și prin politica sa se străduiește să devină stăpîn aici la noi.

(46) Care este deci datoria unor oameni care judecă bine lucrurile ? Datoria unor asemenea oameni este ca, știind și cunoscînd aceste adevăruri, să înlăture nepăsarea covîrșitoare și fără seamăn, să plătească contribuțiile în bani, să le ceară de la aliați, să se îngrijească și să facă așa ca armata existentă să rămînă pe picior de război. La fel cu acela care are o armată gata să facă rău și să înrobească pe toți grecii, tot așa să aveți și voi o armată gata să-i scape și să dea ajutor tuturor.

---

* Localitate din Tracia, în apropiere de Strymon și Amfipolis.

** Cabylé, azi Golowitza, așezare din Tracia.

*** Localitate tracică.

**** Este vorba de minele de la Laurion, unde fuseseră date în exploatare noi filoane argintifere.

https://biblioteca-digitala.ro

(47) Voi nu veți izbuti niciodată să realizați ceva dacă vă veți mulțumi să trimiteți doar ajutoare de aici, ci aveți datoria ca, după ce ați organizat armata și i-ați procurat toate mijloacele de subzistență, precum și supraveghetori și sumele necesare, și după ce ați făcut, pe cît este cu putință, ca finanțele să fie păzite cu străşnicie, trebuie, zic, ca voi mai întîi să cereți să vă dea socoteală funcționarii însărcinați cu mînuirea fondurilor bănești și apoi generalii pentru operațiile militare. Și dacă voi veți proceda astfel și vă veți hotărî cu adevărat pentru acestea, atunci sau îl veți sili pe Filip să respecte în realitate pacea, rămînînd în țara lui, sau veți lupta cu el în condiții egale.

(48) Dacă cineva crede că acestea vor pretinde și bani mulți, și multă osteneală, și trudă, credința lui este într-adevăr destul de întemeiată ; însă dacă ne vom gîndi la cele ce mai tîrziu se pot întîmpla cetății, în cazul că ea nu consimte la luarea acestor măsuri, vom vedea că este mai folositor să facem acum de bunăvoie ceea ce ne impune neapărat situația. (49) Iar dacă vreun zeu s-ar oferi să ne fie chezaș — într-adevăr, nici un om n-ar putea da destule garanții pentru o faptă atît de mare — că, atîta vreme cît voi veți trăi liniștiți și veți privi cu nepăsare la toate evenimentele, Filip în cele din urmă nu va porni un atac împotriva voastră înșivă, chiar atunci desigur ar fi rușinos, pe Zeus și pe toți zeii, și nedemn de voi, de puterea cetății și de faptele săvîrșite de strămoși ca, din cauza nepăsării de care ați dat dovadă să lăsăm în sclavie pe toți ceilalți greci. În ceea ce mă privește,

https://biblioteca-digitala.ro

aș voi mai degrabă să mor decît să vă dau acest sfat ; totuși, dacă cineva vă propune aceasta și vă convinge, fie, nu vă supărați, părăsiți totul ! (50) Dar dacă nimeni nu gîndește așa și, din contră, toți știm de mai înainte că cu cît noi îl vom lăsa pe Filip să devină stăpîn pe mai multe teritorii, cu atît mai mult vom avea de furcă cu un dușman mai răuvoitor și mai puternic, atunci pînă cînd să șovăim ? Ce mai așteptăm ? Cînd vom hotărî ce trebuie să facem ? (51) Pe Zeus, îndată ce se va ivi necesitatea ! mi se va spune. Care necesitate ? Căci dacă este vorba de acea necesitate pe care cineva ar putea-o numi necesitate a unor oameni liberi, aceasta nu se mai face acum simțită, căci ea a dispărut de multă vreme ; iar nevoia cum o înțeleg sclavii, trebuie să ne rugăm zeilor să nu ne ajungă niciodată. Care este deosebirea între ele? Pentru omul liber, cea mai mare necesitate este onoarea ce rezultă din faptele sale și o mai mare necesitate decît aceasta n-aș putea numi ; iar pentru sclav necesitatea constă în loviturile și torturile trupești. De aceasta să ne ferească zeii! Nici nu merită să vorbesc.

(52) Într-adevăr, deși mi-ar face plăcere să vă spun totul despre acestea și să vă arăt cum unii dintre oamenii voștri politici caută să vă piardă prin politica lor, totuși, îmi îngădui să vă spun numai atît. Ori de cîte ori se întîmplă să se vorbească ceva despre Filip, ridicîndu-se îndată, unul dintre ei vă vorbește despre satisfacția de a trăi în pace și despre greutatea de a întreține o armată mare : „Unii oameni, strigă ei, voiesc să ne secătuiască tezaurul !" și spun și alte

https://biblioteca-digitala.ro

cuvinte de acest fel prin care, pe de o parte, vă duc pe voi cu vorba, iar pe de alta, dau răgaz lui Filip să săvîrşească în linişte tot ceea ce doreşte el acum. (53) Din toate acestea rezultă pentru voi o stare de liniştire, deocamdată de inactivitate. Mă tem însă că într-o zi veţi socoti că acestea v-au costat prea mult — iar lor le revin favoruri din partea voastră şi un salariu aşa cum s-a convenit. După părerea mea, nu voi trebuie să fiţi convinşi să trăiţi în pace, voi care nu acţionaţi din convingere, ci acela care săvîrşeşte fapte de război. (54) Căci dacă Filip va fi convins să respecte pacea, nu va întîlni nici o piedică, din partea voastră cel puţin, voi însă trebuie să vă gîndiţi că o povară este nu cheltuiala pe care o vom face pentru scăparea noastră, ci ceea ce vom suferi în caz că noi nu vom voi să facem cele ce trebuie. În ce priveşte afirmaţia că „tezaurul va fi jefuit", va trebui să împiedicaţi aceasta, propunînd mijloacele prin care poate fi cruţat, iar nu nesocotind interesele voastre. (55) De altfel, atenieni, pe mine mă revoltă şi faptul că pe unii dintre voi îi supără dacă va fi jefuit tezaurul public pe care aveţi datoria să-l păziţi şi să pedepsiţi pe cei vinovaţi, dar nu-i supără în aceeaşi măsură Filip, care jefuieşte rînd pe rînd pe toţi grecii şi face aceasta spre a vi se împotrivi vouă cu mai multă tărie.

(56) Care este deci, atenieni, cauza că unul singur măcar din aceşti oameni * nu spune niciodată că războiul îl începe acela care face expediţii militare,

* Aluzie la partizanii regelui macedonean Filip al II-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

care calcă dreptatea, care cucereşte cetăţi şi că, dimpotrivă, sînt acuzaţi că stîrnesc războiul aceia care vă sfătuiesc să nu priviţi cu nepăsare la ce face el şi să nu-i lăsaţi lui totul ? (57) Acest lucru vi-l voi arăta eu. Mînia care este natural să se nască o dată în sufletele voastre, în cazul că voi veţi avea de suferit ceva de pe urma războiului, ei urmăresc s-o îndrepte împotriva celor ce, în interesul vostru, vă dau cele mai bune sfaturi, cu scopul ca pe aceştia să-i daţi pe mîna judecăţii, în loc să luaţi măsurile de apărare împotriva lui Filip şi ca să poată deveni ei înşişi acuzatori *, fără să fie pedepsiţi pentru cele ce fac acum. Ei bine ! Acest lucru îl urmăresc ei cînd vă spun că aici sînt unii care doresc să stîrnească războiul şi de aici se naşte neînţelegerea.

(58) Eu însă ştiu bine că, deşi nici unul dintre atenieni n-a propus încă să se declare război, Filip totuşi stăpîneşte multe teritorii ale cetăţii voastre şi chiar acum a trimis ajutor în Cardia. Dacă desigur nouă ne convine să ne facem iluzii că el nu se află în război cu noi, el ar fi cel mai prost dintre toţi oamenii dacă ar căuta să ne convingă de aceasta. (59) Dar cînd el o să vină aici cu război împotriva noastră înşine, ce vom spune atunci ? Filip firesc va declara că nu este în război cu noi, după cum a declarat şi locuitorilor din Oreos, cînd trupele lui se aflau în ţara lor, tot aşa mai înainte locuitorilor din Pherai cînd se repezi împotriva zidurilor cetăţii lor şi tot

* Cînd regele Filip s-ar năpusti asupra atenienilor, aceştia ar fi ocupaţi cu judecarea proceselor patrioţilor.

https://biblioteca-digitala.ro

așa olintienilor la început, pînă în clipa cînd el apăru cu armata chiar pe meleagurile lor. Oare și în acest caz vom spune că cei ce ne sfătuiesc să ne apărăm stîrnesc războiul ? Atunci nu ne va rămîne decît sclavia. Căci nimic nu este cu putință din clipa în care renunți la apărarea ta și nu-ți este îngăduit să trăiești în pace. (60) Și de bună seamă, pericolul este cu mult mai mare pentru noi decît pentru alții, căci Filip nu vrea numai să-și supună cetatea noastră, ci vrea de-a dreptul s-o distrugă. El știe bine că voi nu veți consimți nici să fiți sclavi și că nici nu veți putea deveni chiar dacă ați vrea, obișnuiți cum sînteți să conduceți voi. Și mai știe că, la prima ocazie, îi veți putea pricinui mult mai multe încurcături decît toți ceilalți oameni.

(61) Și fiindcă lupta pe care o dați este o luptă pe viață și pe moarte, se cuvine ca voi să luați hotărîrea de a condamna pe toți cei ce s-au vîndut acestui om, stîlcindu-i cu lovituri de ciomag *. Căci nu este cu putință, da, nu este cu putință ca voi să învingeți dușmanii dinafara cetății, înainte de a fi pedepsit pe dușmanii ce acționează înăuntrul ei. (62) De ce credeți că acum Filip vă insultă — căci mi se pare că el nu face nimic altceva — și de ce socotiți că pe ceilalți îi înșală, făcîndu-le pe plac, iar pe voi vă amenință chiar de la început ? De pildă, pe tesalieni, după ce le-a dat cîte și mai cîte, i-a redus la sclavia în care se află acum ; nimeni n-ar putea spune cît i-a înșelat pe nenorociții de olintieni, după ce le-a dăruit mai întîi

* *Tympanon*, instrument de tortură pentru delicvenții de drept comun, constînd dintr-o bîtă cu care erau loviți pînă mureau sau dintr-o scîndură pe care erau țintuiți.

https://biblioteca-digitala.ro

Potideea şi multe alte avantaje. (63) Acum i-a atras în cursă pe tebani, dîndu-le Beoţia şi scăpîndu-i de un război îndelung şi greu. Şi aşa, după ce fiecare s-a bucurat de cîte ceva din cele ce şi le dorea pe nedrept, unii au îndurat de mult ceea ce ştiţi, iar alţii vor suferi cînd le va veni rîndul.

În ceea ce vă priveşte, nu vorbesc despre cele de care aţi fost păgubiţi de către Filip înainte de pace, dar cît de înşelaţi aţi fost prin însăşi încheierea tratatului de pace ! De cîte nu aţi fost lipsiţi ! (64) Ni-aţi pierdut pe focidieni *, Termopilele, poziţiile voastre din Tracia, Doriscos **, Serrion *** şi chiar pe Kersobleptes **** ? Oare nu stăpîneşte acum cetatea cardienilor ***** şi nu recunoaşte chiar el aceasta ? De ce dar se poartă el cu alţii aşa cum am spus, iar faţă de voi nu se poartă în acelaşi fel ? Fiindcă dintre toate cetăţile, numai în cetatea noastră poate cineva fără teamă de pedeapsă să vorbească în interesul duşmanilor noştri şi poate lua bani nepedepsit, pentru ceea ce vorbeşte înaintea voastră, chiar dacă voi aţi fi jefuiţi de cele ce vă aparţin. (65) În Olint ar fi fost primej-

* Focidienii ocupau ţinutul dintre Etolia, Ftiotida şi Beoţia, numit Focida.

** Doriscos (azi Tusla), aşezare în Tracia.

*** Fortăreaţă pe promontoriul cu acelaşi nume.

**** Rege al odrisilor, la mijlocul sec. al IV-lea î.e.n., prieten şi aliat al atenienilor ; după ce a rezistat şi s-a războit îndelung cu Filip al II-lea al Macedoniei, Kersobleptes a fost înfrînt.

***** Cardienii căutau să-şi menţină independenţa faţă de Atena, susţinînd că se află în afara liniilor Chersonesului atenian şi că atenienii nu aveau dreptul să trimită cleruhi pe teritoriul lor. Aceste vederi ale cardienilor erau sprijinite şi de Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

dios să vorbească cineva în interesul lui Filip, dacă toţi olintienii laolaltă n-ar fi fost mulţumiţi de ceea ce primeau din Potideea ; în Tesalia ar fi fost de asemenea primejdios să se vorbească în favoarea lui Filip dacă poporul tesalienilor n-ar fi fost mulţumit că el a izgonit pe tirani şi că le-a restabilit drepturile în Sfatul amfictionilor ; şi la Teba * ar fi fost primejdios acest lucru, mai înainte ca să le fi fost dată înapoi Beoţia ** şi ca focidienii să fi fost distruşi. (66) Dar aici, la Atena, nu numai după ce Filip ne-a răpit Amfipolis şi ţinutul cardienilor, ci chiar după ce face din Eubeea o citadelă împotriva noastră iar, în clipa de faţă, el se îndreaptă spre Bizanţ, poţi vorbi fără teamă în favoarea lui Filip ! De aceea unii dintre aceştia, din săraci au devenit deodată bogaţi, din oameni necunoscuţi şi disprețuiţi au devenit oameni preţuiţi şi cu renume, iar voi din preţuiţi aţi devenit oameni disprețuiţi şi din bogăţie aţi ajuns la neagră sărăcie. Căci eu socotesc că bogăţia unei cetăţi sînt aliaţii săi, încrederea şi simpatia pe care o inspiră ea, lucruri de care sînteţi lipsiţi cu desăvîrşire. (67) În timp ce vă preocupaţi prea puţin de aceasta şi îngăduiţi să vi se răpească totul, Filip este fericit, mare şi temut de toţi, greci şi barbari, iar voi, dimpotrivă, sînteţi izolaţi şi umiliţi, lăudaţi pentru abundenţa mijloacelor de

* Oraş de frunte în Beoţia, în jurul căruia s-au afiliat oraşele beoţiene în războiul sacru (355—346 î.e.n.) dus împotriva focidienilor, deoarece aceştia răpiseră bogăţiile sanctuarului de la Delfi.

** Ţinut cuprins între munţii Citheron, Parnes, Parnas, Oeta şi Golful Euboic cu vestitele aşezări Cheroneea, Orchomenos, Tanagra, Leuctra, Plateea etc.

https://biblioteca-digitala.ro

trai și vrednici de rîs în ce privește pregătirile de război, necesare salvării statului. Într-adevăr, observ că unii dintre oratorii voștri nu gîndesc în același fel despre voi și despre ei înșiși, ci pretind să stați liniștiți, chiar dacă cineva vă nedreptățește ; ei însă nu pot rămîne liniștiți, deși nimeni aici nu le face nici un rău.

(68) S-ar putea ca unul sau altul să se ridice la tribună și să-mi spună : „ Este adevărat, Demostene, că nu vrei să faci o propunere de decret ? Și aceasta pentru a nu te expune unei primejdii. Așadar, tu nu vrei să dai dovadă de îndrăzneală și de energie !" Fără îndoială eu nu sînt — și facă zeii să nu fiu niciodată — nici semeț, nici nemernic, nici nerușinat. Mă socotesc însă mai curajos decît foarte mulți dintre cei care duc la noi o politică îndrăzneață. (69) Căci, atenieni, omul care în disprețul lui pentru interesul public dă lumea în judecată, confiscă, distribuie bani, se ocupă tot timpul cu denunțurile, acesta face astfel de lucruri fără să fie curajos, avînd în schimb garanția că va scăpa, fiindcă prin discursurile și politica lui caută să vă fie pe plac. Iar cel care pentru binele vostru se împotrivește adesea dorințelor voastre, care nu vă spune nimic pentru a vă face pe plac, ci totdeauna pentru a vă fi folositor, care alege o politică ale cărei izbînzi atîrnă de întîmplările capricioase ale soartei mai mult decît de calculele oamenilor și care, totuși, se oferă pe sine chezaș în fața voastră și pentru unele și pentru celelalte, (70) acela este cu adevărat curajos. Acesta este un bun cetățean și nu aceia care, pentru a vă face zi de zi pe plac, au jertfit cele

https://biblioteca-digitala.ro

mai mari interese ale cetății. Pe aceștia eu sînt atît de departe de a-i imita sau de a-i socoti cetățeni vrednici de cetatea voastră, încît dacă cineva m-ar întreba: „Dar spune, tu ce bine ai făcut pentru cetatea noastră?" eu, deși pot să vă vorbesc despre trierarhii, despre sarcinile mele de horeg, despre contribuții bănești, despre dezrobiri de prizonieri și de multe alte fapte de omenie * de același fel, n-aș vrea să pomenesc nimic despre toate acestea. (71) Eu însă aș putea spune că activitatea mea publică nu are nimic asemănător cu acțiunea politică a unor astfel de oameni și că, deși este just că am posibilitatea ca și alții să acuz, să lingușesc, să confisc și să fac tot ceea ce fac ei, în ruptul capului nici n-am primit vreodată un asemenea rol și nici nu m-am lăsat atras de cîștig sau de ambiții, ci fără încetare vă rostesc discursuri care aduc pentru mine mai puțină favoare decît pentru mulți alții, discursuri care însă pe voi, dacă m-ați asculta, v-ar face mai puternici. Cred că aceste lucruri le pot spune fără a fi acuzat de semeție. (72) Eu cel puțin cred că nu e datoria unui bun cetățean să insufle o astfel de politică prin care eu să devin îndată cel dintîi dintre voi, iar voi cei din urmă dintre toate popoarele. Dimpotrivă, e necesar ca cetatea noastră să se mărească prin acțiunea politică a bunilor cetățeni și ca toți să propună, în orice împrejurare, cea mai bună politică, nu pe aceea care solicită cel

* Demostene enumeră serviciile pe care le-a adus patriei în situația lui de om avut, capabil să facă față unor sarcini costisitoare în favoarea cetății.

https://biblioteca-digitala.ro

mai mic efort. Spre această din urmă politică, firea oamenilor se îndreaptă de la sine, spre cealaltă politică însă cetățeanul destoinic trebuie să împingă pe oameni prin îndemnurile sale și prin rațiune.

(73) Am auzit pe cineva exprimîndu-se cam așa: că eu fac totdeauna cele mai bune propuneri, dar că acestea, la urma urmelor, nu sînt nimic altceva decît vorbe, pe cînd cetatea are nevoie de fapte și acțiuni practice. Eu voi vorbi despre aceasta așa cum mă pricep și nu vă voi ascunde nimic. Socot că datoria celui ce vă dă sfaturi nu este alta decît ca să vă facă cele mai bune propuneri și am credința că vă voi dovedi ușor acest lucru. (74) Desigur, voi știți că vestitul Timotheos * într-o zi a luat cuvîntul în fața voastră, afirmînd că trebuie să-l ajutați și să-i scăpați pe eubeeni, atunci cînd tebanii încercau să-i înrobească. Și în cuvîntarea lui spunea cam așa: „Cum, zicea el, voi deliberați atunci cînd tebanii sînt în insulă și vă întrebați ce atitudine să adoptăm și ce trebuie să facem? Nu veți acoperi, atenieni, marea cu triremele voastre? Ridicîndu-vă, nu veți porni în sfîrșit la Pireu? Nu veți da corăbiilor drumul pe mare?" (75) Acestea au fost îndemnurile lui Timotheos și voi le-ați adus la îndeplinire. Prin cuvintele lui și prin acțiunea voastră izbînda a fost asigurată **. Dacă Timotheos

* Strateg atenian, fiul lui Conon, care s-a distins cu prilejul asediului Bizanțului din anul 357 î.e.n.

** În anul 357 î.e.n. tebanii, profitînd de certurile interne din Eubeea, au încercat să pună stăpînire pe insulă, dar atenienii, îndemnați de Timotheos, i-au respins. Oratorul subliniază rolul pe care l-a avut poporul în declanșarea războiului. Acest succes este amintit și în *Filipica întîia*.

https://biblioteca-digitala.ro

v-ar fi făcut cele mai bune propuneri, cum a şi făcut, şi dacă voi din moliciune v-aţi fi abţinut şi nu l-aţi fi ascultat, cetatea ar fi izbutit în vreo acţiune din cele ce aţi săvîrşit atunci? Desigur, în nici una. Tot astfel şi în privinţa celor ce vă vorbesc eu acum şi în privinţa celor ce vă va spune un altul, traduceţi-le în fapte voi înşivă, iar oratorilor pretindeţi-le să vă dea, ca unii ce ştiu, cele mai bune sfaturi.

(76) Acum rezum cele ce am spus şi cobor de la tribună. Spun deci că trebuie să plătim impozite, să ţinem pe picior de război armata existentă în Tracia, îndreptînd lucrurile dacă ni se pare că ceva nu este bine, ferindu-ne de a o desfiinţa cu totul prin învinuirile pe care i le-ar putea aduce cineva, de asemeni, să trimitem pretutindeni soli care să informeze, să dojenească, să lucreze. Pe lîngă acestea mai spun că trebuie să fie pedepsiţi aceia care se lasă corupţi, primind bani în schimbul serviciilor politice, să-i urîm fără încetare, pentru ca să se vadă că oamenii cinstiţi şi care îşi fac datoria iau tot atît de bine măsuri atît pentru alţii, cît şi pentru ei înşişi. (77) Dacă voi veţi şti astfel să vă folosiţi de împrejurări şi dacă veţi înceta de a fi nepăsători faţă de orice, poate că şi acum situaţia s-ar îmbunătăţi. Dar dacă voi veţi stărui în pasivitate, dacă nu vă veţi entuziasma decît pentru a fluiera pe unii oratori şi a-i aplauda pe alţii, susträgîndu-vă îndată ce va fi nevoie de a acţiona, eu nu văd că ar exista vreun discurs care să fie în stare de a salva cetatea, dacă voi nu veţi depune nici un fel de efort.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *FILIPICA A TREIA*

Acest discurs, unul din cele mai frumoase ale lui Demostene, a fost rostit în luna mai, anul 341 î.e.n., îndată după pronunţarea discursului *Asupra situaţiei din Chersones*. Starea de lucruri era din ce în ce mai ameninţătoare. Filip înainta în Tracia, ameninţa Bizanţul, deşi era încă aliatul său, şi instala tirani în Eubeea, sub ochii Atenei. În faţa acestui pericol care ameninţa necontenit, Demostene crede necesar să facă poporul să simtă gravitatea primejdiei ce-l ameninţa. De aceea, urcîndu-se la tribună, face o propunere precisă, formulată într-un decret care nu se cunoaşte şi adresează poporului stăruitoare avertismente. Din discurs se poate admite că oratorul propunea şi cerea formarea unei flote şi a unei armate, contribuţii extraordinare, poate chiar trimiterea de deputaţi în Peloponez, la Chios şi Rodos, pentru a-i face pe greci să se asocieze la sforţarea Atenei, singura care putea lua iniţiativa unirii pentru apărarea libertăţii ameninţate. Cu toate că încheiase pace cu Atena, prin tot ce făcea, Filip arăta ambiţia lui de a supune, ca stăpîn cu o autoritate absolută, pe toţi grecii. În faţa acestei primejdii care îi ameninţa pe ei şi pe toţi grecii, oratorul îndeamnă pe atenieni să se ridice împotriva lui Filip şi să respingă toate atacurile lui. După ce, spre a evidenţia decăderea moravurilor, arată că Olintul, Eretria şi Oreos au căzut prin trădare, oratorul termină cu un îndemn stăruitor la acţiune şi la înfăp-

https://biblioteca-digitala.ro

tuirea propunerii formulate de el. Faptul că în luna septembrie din același an, Atena intervenì în Eubeea, alungînd pe tiran și restabilind democrația, desigur, este o consecință a acestui discurs.

FILIPICA A TREIA

(1) Aproape în fiecare adunare se fac auzite multe discursuri cu privire la încălcările pe care Filip le săvîrșește de cînd a încheiat pacea, nu numai împotriva noastră, dar chiar și împotriva celorlalți greci și sînt convins că toți ar declara, deși nu fac aceasta, că se impune ca prin cuvintele și faptele noastre să oprim și să pedepsim îndrăzneala acestui om. Am totuși convingerea că întreaga situație a fost împinsă atît de departe prin nepăsarea și delăsarea voastră, încît mi-e teamă că voi rosti cuvinte defăimătoare, spunînd numai adevărul; căci dacă v-ați învoi ca toți oratorii de aici să facă propuneri și voi să votați cele mai vătămătoare măsuri, n-aș crede că situația noastră ar putea deveni mai rea decît este acum.

(2) Multe, fără îndoială, sînt pricinile acestei stări de lucruri, și nu dintr-o singură cauză sau din două s-a ajuns la o situație atît de grea. Dacă veți cerceta în chip nepărtinitor, veți constata că cea dintîi pricină rezidă în preferința oratorilor de a vă vorbi căutînd mai degrabă să vă fie pe plac decît

https://biblioteca-digitala.ro

să vă dea sfaturile cele mai utile. Unii dintre aceştia, atenieni, silindu-se să păstreze starea de lucruri existentă * în care se bucură de renume şi putere, nu văd mai departe viitorul şi de aceea cred că şi voi nu trebuie să aveţi privirile îndreptate spre viitor; alţii, acuzînd şi calomniind pe cei ce se ocupă cu treburile publice, nu fac nimic altceva decît să îndemne pe cetăţeni să se încaiere între ei, ocupîndu-le atenţia numai cu aceasta, şi să dea lui Filip putinţa să spună şi să facă orice vrea. Acestea sînt deprinderile politice care vă stăpînesc, deprinderi care sînt cauza tulburării ce ne frămîntă şi a greşelilor noastre.

(3) Vă cer, atenieni, ca în situaţia cînd vă voi spune cu sinceritate adevărul, să nu vă mîniaţi pe mine, ci mai degrabă să cugetaţi. Voi socotiţi că a vorbi deschis asupra oricărei chestiuni trebuie să fie un drept comun pentru toţi locuitorii Atenei, de aceea voi aţi îngăduit acest lucru atît străinilor **, cît şi sclavilor. La noi, atenieni, deşi se pot vedea mulţi sclavi spunînd cu mai multă libertate ceea ce vor, decît în unele din celelalte cetăţi greceşti, voi totuşi aţi alungat cu desăvîrşire această libertate din adunările voastre deliberative.

(4) De aci urmează firesc că voi în adunări vă desfătaţi şi vă lăsaţi linguşiţi, ascultînd discursuri

* Demostene vizează pe financiarul Eubulos, renumit demagog din gruparea oligarhilor. El avea convingerea că alianţa cu Macedonia va rezolva criza financiară a Atenei.

** Este vorba de străinii domiciliaţi la Atena, aşa-numiţii metecі.

https://biblioteca-digitala.ro

anume rostite pentru a vă delecta, iar la urmă, în afacerile voastre și în evenimentele ce se petrec, vă expuneți la cele mai mari primejdii. Dacă deci și acum gîndiți la fel, eu n-am ce vă vorbi, însă dacă vreți să ascultați fără a fi lingușiți cele ce vă sînt de folos, sînt gata să vă spun cuvîntul meu. Deși treburile noastre se află într-o stare foarte rea, în urma atîtor renunțări, totuși, dacă voi vă veți hotărî să vă faceți datoria, este încă posibil ca ele să se îndrepte. (5) Ceea ce vreau eu să vă spun este poate ciudat, dar este adevărat; pricina nenorocirilor noastre din trecut poate deveni un izvor dătător de speranțe pentru viitor. Cum se explică acest lucru? Treburile noastre merg rău fiindcă voi n-ați îndeplinit nici una din datoriile voastre, fie ea oricît de mică; însă în cazul cînd voi, deși v-ați fi îndeplinit toate îndatoririle, treburile ar fi rămas într-o stare tot atît de rea, n-ar mai fi nici o nădejde de îndreptare. Acum Filip a biruit nepăsarea și lipsa voastră de prevedere, dar el n-a biruit și cetatea; voi n-ați fost învinși, dar nici nu v-ați mișcat din loc.

(6) Dacă toți am recunoaște că Filip duce război împotriva cetății și nu respectă pacea, celui urcat la tribună nu i-ar rămîne nimic altceva de făcut decît să ne arate și să ne sfătuiască cum ne putem apăra prin mijloacele cele mai sigure și cele mai repezi. Unii cetățeni au o judecată atît de greșită încît, în timp ce Filip cucerește cetăți, ia în stăpînire posesiunile voastre și nedreptățește pe toată lumea, ei as-

https://biblioteca-digitala.ro

cultă în liniște pe oratorii care în adunare spun neîncetat că unii dintre noi aţiţă războiul ; de aceea e necesar să luăm măsuri de prevedere şi să punem lucrurile la punct în această privinţă. (7) Desigur, există teama ca într-o zi acela care v-a propus şi v-a sfătuit să vă apăraţi să fie acuzat că v-a îndemnat să dezlănţuiţi războiul. Cumpănind înainte de toate, stabilesc lămurit această deosebire : dacă este în puterea noastră să alegem una din două, sau să păstrăm pacea, sau şă începem războiul... (8) Dacă cetăţii noastre îi este îngăduit să păstreze pacea şi acest lucru stă în puterea noastră — ca să încep de aici — eu îndată declar că trebuie să păstrăm pacea şi cer ca acel care susţine acest lucru să facă propuneri şi fără a ne înşela să indice măsurile ce trebuie luate *. Dacă însă potrivnicul nostru, cu armele în mînă şi cu o puternică armată în jurul lui ne aruncă în faţă drept momeală cuvîntul pace şi în realitate duce război împotriva noastră, ce ne mai rămîne altceva decît să ne apărăm ? Dacă vreţi însă, după pilda lui Filip, să spunem numai că respectăm pacea, sînt de acord. (9) Dacă cineva crede că aceasta este pace şi la adăpostul ei Filip, punînd mîna pe toate celelalte cetăţi, va veni cu război împotriva noastră, spun mai întîi că delirează şi apoi că pretinde ca noi să respectăm pacea cu Filip, dar Filip să nu se comporte la fel ; şi tocmai acest lucru îl susţin eu :

* Demostene pretinde că aceia care susţin că pacea este posibilă să propună soluţii şi să acţioneze în aşa fel, încît să garanteze că Filip nu va încerca să ajungă stăpîn pe strîmtori.

https://biblioteca-digitala.ro

Filip, cheltuind mulți bani, cumpără putința ca el să ducă război împotriva voastră, iar el în schimb să nu fie atacat de voi.

(10) Iar dacă noi vom aștepta clipa cînd el va mărturisi că pornește cu război asupra noastră, vom fi prea naivi; căci în cazul cînd va porni împotriva Aticei și a Pireului, el nu o va declara înainte, căci așa trebuie să judecăm după comportarea lui față de celelalte popoare. (11) Iată primul exemplu: Filip, fiind la o depărtare de numai patruzeci de stadii de cetatea lor, a pus pe olintieni în fața alternativei ca sau ei să părăsească Olintul, sau el Macedonia și, dacă cineva l-ar fi acuzat pînă atunci de o asemenea declarație, el s-ar fi indignat și ar fi trimis soli care să dezmintă lucrurile. Al doilea exemplu: Filip porni spre foceeni ca spre niște aliați, fiind însoțit în marșul lui de solii foceenilor. La noi însă mulți * susțineau împotriva tuturor că această expediție a regelui va prilejui nenorocirea tebanilor. (12) Nu e mult de cînd Filip a pus stăpînire pe orașul Pherai **, deși intrase în Tesalia ca prieten și aliat. În sfîrșit, Filip a spus nenorociților de oretani că din bunăvoință pentru ei a trimis soldați să-i supravegheze, fiind informat că la ei se iviseră neînțelegeri civile și că era de datoria aliaților și prietenilor adevărați să-i ajute în asemenea împrejurări. (13) Și apoi voi mai credeți că Filip, cînd a preferat

* Prin cuvîntul „mulți" se înțelege poporul înșelat de promisiunile lui Filocrate și Eschine.

** Filip așezase o garnizoană în acropola de la Pherai.

https://biblioteca-digitala.ro

să înşele mai degrabă decît să atace în urma unei declaraţii de război pe aceia care nu i-ar fi putut face nici un rău şi care poate ar fi luat măsuri de apărare în cazul declarării războiului, mai credeţi deci că Filip vă va ataca, declarîndu-vă anume război şi aceasta cînd voi înşivă consimţiţi să fiţi înşelaţi? Acest lucru nu este cu putinţă! (14) Atunci regele ar fi cel mai nesăbuit dintre oameni, atîta timp cît voi, cei păgubiţi în drepturile voastre, nu ridicaţi nici o plîngere împotriva lui, ci vă acuzaţi unii pe alţii; lichidînd certurile şi discuţiile dintre voi, el v-ar pofti să vă întoarceţi împotriva lui şi ar închide gura celor pe care-i plăteşte şi, prin ale căror discursuri vă face să pierdeţi timpul, tot spunîndu-vă că Filip nu face război cetăţii!

(15) Dar, în numele lui Zeus, există cineva întreg la minte care ar putea să hotărască, legîndu-se de vorbe mai mult decît de fapte, dacă cutare sau cutare se află în pace sau război cu el? Nimeni, desigur! De la bun început, îndată după încheierea păcii, înainte ca Diopeithes să primească comanda şi înainte ca să fie trimise în Chersones trupele ce se găsesc acum acolo, Filip a pus stăpînire pe Serrion şi Doriscos şi a gonit din fortul Serrion şi Muntele Sfînt * garnizoanele pe care generalul vostru le aşezase acolo. Şi totuşi, ce l-a îndemnat să se dedea la asemenea fapte? El jurase doar să respecte pacea. (16) Ni-

* Regele Kersobleptes încredinţase apărarea poziţiilor fortificate Serrion şi Muntele Sfînt trupelor aflate în solda Atenei şi comandate de Chares. În anul 346 î.e.n. aceste localităţi ajung în stăpînirea lui Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

meni să nu-mi spună: „Ce importanță au aceste neînsemnate cuceriri?" sau „Ce îngrijorări pot provoca ele cetății noastre?" Dacă acestea sînt lucruri fără importanță și nu vor pricinui nici o îngrijorare, aceasta este o altă problemă. Dar dacă cineva va încălca un act pios și drept cum este jurămîntul, fie într-o măsură mai mică, fie într-o măsură mai mare, acest lucru are aceeași valoare. Să mergem acum mai departe: cînd el trimite trupe mercenare în Chersones pe care regele perșilor și toți grecii l-au recunoscut ca al vostru, cînd recunoaște că trimite ajutoare acolo și cînd dînsul vă trimite această scrisoare, cum poate fi privită atitudinea lui? (17) Căci el spune că nu vă face război, iar eu sînt atît de departe să admit că el, săvîrșind aceste fapte, respectă pacea, încît susțin că acel care încearcă să atace Megara, care instaurează tirania în Eubeea, pune la cale intrigi în Peloponeș și săvîrșește totul cu arma în mînă, susțin încă o dată că acela încalcă pacea și pornește război, afară numai dacă voi nu susțineți că cei ce pregătesc mașini de război respectă pacea, pînă în momentul cînd ei vor aduce mașinile aproape de zidurile Atenei. Desigur, nu veți susține aceasta. Căci un om care pregătește toate mijloacele ca să mă strîmtoreze și să mă supună, acela se află în război cu mine chiar dacă nu-mi aruncă săgeți sau suliți.

(18) Datorită căror fapte v-ați găsi voi expuși la un mare pericol, dacă s-ar întîmpla să fiți înfrînți? Prin înstrăinarea Helespontului, prin faptul că dușmanul vostru a devenit stăpîn peste Megara

https://biblioteca-digitala.ro

și Eubeea, prin alăturarea peloponesienilor la interesele lui Filip. Ei bine, după aceasta aș mai putea să declar eu că cel care pregătește această mașină de război împotriva Atenei, acesta respectă pacea față de voi? (19) Desigur, nu; eu însă afirm că el se găsește în război cu voi încă din ziua cînd a nimicit pe foceeni *. Pe de altă parte spun că voi veți proceda cu înțelepciune dacă îl veți respinge chiar de acum, iar dacă veți întîrzia, nu veți mai putea face aceasta, chiar dacă veți voi.

Iar eu mă deosebesc atît de mult de ceilalți oratori, atenieni, încît nu găsesc potrivit să cercetăm acum situația Chersonesului și nici a Bizanțului **, (20) ci să alergăm în ajutorul lor, să luăm seama ca ele să nu sufere vreun rău, să trimitem soldaților ce se află acolo toate lucrurile de care au nevoie și, în sfîrșit, să deliberăm asupra situației în care se află toți, cu convingerea că ei sînt amenințați de un mare pericol.

Vreau să vorbesc despre lucrurile care-mi inspiră temeri cu privire la treburile noastre și dacă judecata mea o veți găsi dreaptă, atunci să primiți argumentele mele și să vă îngrijiți cel puțin de voi înșivă, dacă nu de alții; iar dacă vi se pare că spun lucruri fără șir și sînt orbit să nu-mi dați atenția

* Faptul s-a petrecut la cîteva săptămîni după încheierea păcii.

** Bizanțul sau Byzantium se afla pe peninsula care desparte Cornul de aur de Marea de Marmara.

https://biblioteca-digitala.ro

cuvenită unui om cu mintea întreagă, nici acum, nici altă dată.

(21) Las la o parte faptul că Filip a crescut în putere, căci el cel umil şi neînsemnat la început a devenit acum puternic, că elenii n-au încredere unii în alţii, că nu se înţeleg între ei şi că este mai puţin surprinzător faptul că regele a devenit din cale afară de puternic, decît acela că acum, după cucerirea atîtor şi atîtor posesiuni, are de gînd să pună stăpînire şi pe restul Greciei. Toate aceste lucruri şi altele de acest fel, pe care le-aş putea enumera, le voi trece sub tăcere. (22) În schimb mă opresc asupra altui lucru. Văd că toţi, începînd cu voi, aţi acordat lui Filip un drept pe temeiul căruia, în decursul anilor s-au iscat toate războaiele între greci. Care este acest drept? Dreptul de a face tot ce vrea şi, în chipul acesta, dreptul de a ciunti şi prăda unul după altul popoarele Greciei şi de a înrobi cetăţile, năvălind asupra lor. (23) Şi cu toate acestea voi aţi fost conducătorii grecilor timp de şaptezeci şi trei de ani *, iar lacedemonienii douăzeci şi nouă de ani ** ; au avut oarecare putere şi tebanii în timpul

* Demostene socoteşte că supremaţia ateniană a durat de la constituirea primei confederaţii maritime (477 î.e.n.) pînă la cucerirea Atenei de către Lysandros.

** Victoria navală a Spartei de la Aigos Potamoi (Rîul caprei) a avut loc în 405 î.e.n. Atenienii fură complet înfrînţi ; trei mii de soldaţi căzuţi în captivitate fură executaţi. Bătălia de la Aigos Potamoi a însemnat nu numai zdrobirea flotei ateniene, ci şi înfrîngerea democraţiei ateniene. De la această izbîndă şi pînă la înfrîngerea Spartei în apropiere de Naxos în 376 î.e.n. trecuseră 29 de ani. Această ultimă bătălie dădu atenienilor dreptul la supremaţia pe mare.

https://biblioteca-digitala.ro

din urmă, după lupta de la Leuctra *. Cu toate acestea, niciodată nu vi s-a îngăduit nici vouă, nici tebanilor şi nici lacedemonienilor să faceţi tot ceea ce aţi voi. Nicidecum ! (24) Însă toţi grecii, chiar şi cei ce nu aveau nimic de imputat Atenei, credeau că trebuie să lupte alături de cei nedreptăţiţi împotriva voastră sau mai exact împotriva atenienilor de îndată ce aceştia păreau că depăşesc drepturile lor ; şi mai tîrziu, pe cînd lacedemonienii erau conducătorii Greciei şi ajunseseră la aceeaşi supremaţie ca şi voi, fiindcă au încercat să abuzeze de puterea lor şi să schimbe vechile constituţii **, toţi grecii s-au înarmat împotriva lor, chiar şi cei care nu aveau de ce să le facă vreo imputare. (25) Dar de ce trebuie să vorbesc de alţii ? Noi înşine şi lacedemonienii, deşi la început nu aveam a ne plînge unii de alţii, pentru nedreptăţi reciproce, totuşi am crezut că trebuie să intrăm în război pentru nedreptăţile făcute altora în văzul nostru.

De altfel, oricît de mari greşeli ar fi săvîrşit lacedemonienii în cei trezeci de ani ai hegemoniei lor şi strămunii noştri în cei şaptezeci de ani de hegemonie, astea sînt puţin lucru, atenieni, sau mai degrabă nu reprezintă nimic faţă de nedreptăţile pe care le-a săvîrşit Filip împotriva grecilor în cei

* Lupta de la Leuctra (Beoţia) din anul 371 î.e.n. între spartani şi tebani a luat sfîrşit prin înfrîngerea celor dintîi, datorită unei tactici noi de luptă, a „frontului oblic", pusă în aplicare de tebani, tactică preluată apoi de Filip al II-lea al Macedoniei.

** Adică statorniceau regimuri oligarhice.

https://biblioteca-digitala.ro

aproape treisprezece ani de cînd se ridică mereu. (26) Uşor pot arăta acest lucru în cîteva cuvinte. Trec peste Olint, Methona, Apollonia * şi cele treizeci şi două de cetăţi ** din Tracia, pe care Filip le-a distrus în întregime cu atîta cruzime încît, trecînd pe acolo, ţi-ar fi greu să spui că au fost cîndva locuite; nu mai vorbesc că neamul atît de numeros al foceenilor a fost nimicit. Dar în Tesalia cum stau lucrurile? N-a înlăturat el din aceste cetăţi constituţiile lor şi le-a impus tetrarhii *** pentru a înrobi nu numai cetăţi, ci ţinuturi întregi? (27) Cetăţile din Eubeea nu sînt ele conduse de tirani şi toate acestea nu se petrec într-o insulă vecină cu Teba **** şi Atena? În sfîrşit, nu stă scris în chip precis în scrisorile lui: „Sînt în legături de pace cu cei ce voiesc să-mi dea ascultare"? Şi el, Filip, nu scrie acestea fără a le înfăptui! Astfel el se află în drum spre Helespont, mai înainte s-a năpustit asupra Ambraciei ***** şi este stăpîn în Elida ******, cetate populată din Pelopones. Nu de mult plănuia să pună mîna prin surprindere

* Este vorba de Apollonia din nordul Peninsulei Chalcidice, care nu se ştie cînd a fost distrusă de macedoneni.

** Aceste treizeci şi două de cetăţi erau incluse în Confederaţia olintică.

*** Tetrarhiile sînt cele patru comandamente în care a fost împărţită Tesalia.

**** Cu sprijinul Atenei, Teba izbuteşte să înjghebeze în prima jumătate a secolului al IV-lea î.e.n. alianţa oraşelor beoţiene sub hegemonia ei. Şefii democraţilor tebani au fost Pelopidas şi Epaminondas.

***** Ambracia, azi Arta, cetate din sud-estul Epirului, situată în preajma golfului cu acelaşi nume.

****** Din pricina neînţelegerilor, Elida devenise aliata lui Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

pe Megara ; pe scurt, nici Grecia, nici ţinuturile barbare nu mai pot satisface ambiţia acestui om.

(28) Şi noi, grecii de pretutindeni, deşi vedem şi ştim acestea, nu ne trimitem ambasadori unii altora ca să discute această situaţie şi nu ne indignăm, ci sîntem stăpîniţi de o aşa nepăsare şi cetăţile noastre rămîn izolate prin şanţuri şi parapete, încît pînă în ziua de azi n-am putut face nimic folositor şi absolut trebuitor tuturor şi nu ne-am putut uni, înjghebînd o comunitate bazată pe ajutor şi prietenie împotriva duşmanului comun. (29) În schimb, îngăduim cu indiferenţă ca acest om să devină din ce în ce mai puternic şi fiecare, după cum cred eu, este hotărît să profite de timpul în care altul piere, fără a se gîndi la un mijloc de a scăpa Grecia şi fără a întreprinde vreo acţiune pentru aceasta. Desigur, toată lumea ştie că primejdia din partea lui Filip, întocmai ca atacurile periodice ale frigurilor sau ale unei alte boli, se atinge de acel care crede că acum se află foarte departe de pericol. (30) De asemenea, voi ştiţi şi aceasta că în tot ceea ce grecii au suferit din partea lacedemonienilor sau din partea voastră, ei au fost nedreptăţiţi de nişte fii legitimi ai Eladei ; şi tot ce se petrecea atunci se aseamănă cu ce se întîmplă într-o casă bogată, unde un fiu legitim conduce rău şi risipeşte averea sa : oricine ar putea socoti că acest fiu este vrednic, în acest caz, de dezaprobare şi învinovăţire, fără însă a putea susţine că el nu are drepturi asupra acestei averi şi că nu este moştenitorul ei. (31) Iar dacă un sclav sau un co-

https://biblioteca-digitala.ro

pil presupus legitim ar pierde şi risipi o avere ce nu-i aparţine, o, Hercule, cu atît mai mult toţi ar susţine că aceasta este o faptă îngrozitoare şi revoltătoare! Dar lucrurile nu stau aşa, nu, pentru Filip şi pentru faptele pe care el le săvîrşeşte acum, fiindcă el nu numai că nu este grec şi nu are nici o legătură cu grecii *, dar, la drept vorbind, nu este nici măcar un barbar cu o origine strălucită, ci un macedonean mizerabil dintr-o ţară de unde nu era cu putinţă să cumperi înainte vreun sclav cinstit **.

(32) Cu toate acestea, de ce merge el mai departe cu nerușinarea lui? În afară de nimicirea oraşelor greceşti, nu prezidează el jocurile *** comune tuturor grecilor şi, cînd el nu poate fi prezent la aceste jocuri, nu trimite sclavii săi **** care să prezideze jocurile? Stăpîn pe Termopile şi pe intrările Gre-

* Demostene respinge pretenţiile prinţilor macedoneni de a se socoti coborîtori din Heraclizi (urmaşi ai lui Heracle) şi care reprezentau vechile tradiţii de organizare gentilică spartană.

** Un argument că pe acea vreme nu se mai exportau sclavi din Macedonia.

*** Jocurile au fost instituite în amintirea victoriei repurtate de Apolo asupra lui Python, balaur fabulos zămislit, după legendă, din mărunţaiele pămîntului, pe vremea lui Deucalion şi a Potopului şi înzestrat cu darul profeţiei. Jocurile Pythice erau organizate la început la un interval de opt ani şi apoi la un interval de patru ani, în localitatea Crissa din preajma Delfilor. Ele au început să fie celebrate începînd cu anul 582 î.e.n. şi comportau concursuri muzicale, concursuri dramatice şi recitări. Ulterior s-au adăugat concursuri sportive şi întreceri de care. Răsplata concurenţilor consta dintr-o cunună de laur, arbore consacrat lui Apolo.

**** După ce Filip însuşi a prezidat în anul 346 î.e.n. Jocurile Pythice, ulterior a delegat să prezideze aceste jocuri pe Antipatros, unul din aghiotanţii lui, el fiind solicitat în Tracia.

https://biblioteca-digitala.ro

ciei, nu ocupă el aceste poziţii cu gărzi şi cu soldaţi mercenari? Nu are privilegiul de a consulta el cel dintîi oracolul zeului de la Delfi — privilegiu la care n-au dreptul nici măcar toţi grecii — alungîndu-ne pe noi, pe tesalieni, pe dorieni şi pe ceilalţi amfictioni *? (33) Prin scrisorile sale nu impune el tesalienilor să adopte o formă de guvernămînt pe care o doreşte? Nu trimite el mercenari, pe unii la Porthmos ca să gonească partidul democrat din Eretria, iar pe alţii la Oreos ca să instaleze acolo pe tiranul Filistides? Grecii, deşi văd acestea, le îndură. Mi se pare că ei privesc la aceste acte de îndrăzneală întocmai cum ar privi dezlănţuirea unei ploi cu grindină, fiecare din ei rugîndu-se ca ploaia să nu se abată asupra lui, fără ca vreunul însă să încerce a împiedica prăpădul.

(34) Nu numai că nimeni nu se răzbună pentru acţiunile prin care Grecia întreagă a fost insultată de el, dar nici pentru acelea prin care a fost nedreptăţit fiecare în parte: aceasta este ultima parte a nepăsării! Nu s-a năpustit el asupra Ambraciei şi

* Cetăţile amfictionice, în număr de douăsprezece, erau grupate în jurul sanctuarului de la Delfi, veghind la administrarea acestuia şi la apărarea intereselor lor. Solii acestor state avea dreptul de a consulta oracolul înaintea tuturor. Răspunsurile zeului erau date solicitanţilor prin preoteasa Pythia, aşezată pe un trepied deasupra crăpăturii unei peşteri care exala gaze ameţitoare. Cuvintele Pythiei erau interpretate de preoţi după interesele lor. În interiorul templului lui Apolo se găsea omfalosul, piatra sfîntă considerată drept centru al pămîntului. În perioada lui de strălucire, sanctuarul de la Delfi a fost înzestrat cu numeroase ofrande şi statui şi prevăzut cu un teatru şi un stadion. Preoţii templului erau foarte influenţi, intervenind în treburile interne ale oraşelor greceşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Leucadei, coloniile corintienilor * ? Nu s-a jurat el că va preda etolienilor Naupactos **-ul, oraşul aparţinînd acheenilor ? Nu a smuls tebanilor oraşul Echinos *** şi acum nu se îndreaptă împotriva bizantinilor, care-i sînt aliaţi ? (35) Trec peste celelalte posesiuni ale noastre ; nu deţine el de la noi Cardia, cel mai mare oraş al Chersonesului ? Deci noi toţi, deşi îndurăm aceste acte de îndrăzneală, tărăgănăm lucrurile, cedăm şi privim la vecinii noştri, neîncrezători unii în alţii, dar nu şi în acela care ne asupreşte pe toţi. Ce credeţi că va face acest om care se poartă faţă de toţi cu atîta trufie cînd va deveni rînd pe rînd stăpînul fiecăruia dintre voi ?

(36) Care este, aşadar, pricina acestui rău ? Căci nu din întîmplare şi nu fără de dreptate ţineau grecii atît de mult atunci la libertate, iar acum aleargă după sclavie. Odinioară, atenieni, sălăşluia ceva în sufletul tuturor, ceva care în ziua de azi nu mai există, ceva care a învins aurul perşilor şi a făcut Grecia să trăiască în libertate şi să nu fie înfrîntă nici pe mare, nici pe uscat. Cînd a dispărut acel ceva în Grecia, totul a fost corupt şi s-a răsturnat pînă la unu fiecare lucru. (37) Care este acest ceva ? Nu este ceva complicat, nu prea savant, ci pur şi simplu

* O bună parte a ţării care înconjura golful Ambraciei a fost colonizată de Kypselos, care ajunsese tiran în Corint (sec. VII î.e.n.), izgonind de acolo ginta influentă a Bachiazilor.

** Naupactos, azi Lepanto, oraş de pe coasta Etoliei.

*** Oraş situat în Tesalia, în faţa Locridei, pe coasta nordică a Golfului Maliacos.

https://biblioteca-digitala.ro

faptul că grecii urau pe toți cetățenii care primeau bani de la cei ce voiau să domine Grecia sau s-o corupă și era un lucru foarte grav faptul de a fi acuzat de venalitate, căci această faptă rea atrăgea după sine pedeapsa cea mai cumplită. (38) Căci nici de la oratori, nici de la generali nu era cu putință să fie cumpărate nici ocaziile favorabile pe care soarta le pregătește adesea celor nepăsători împotriva celor vigilenți, nici înțelegerea dintre cetățeni, nici neîncrederea în tirani și barbari, într-un cuvînt nimic de felul acesta. (39) În zilele noastre, toate acestea s-au vîndut ca marfa în piață și s-au introdus în locul lor toate relele care au pierdut Grecia și au corupt-o. Care sînt acele rele ? Invidia împotriva celui care a primit bani ; deprinderea de a rîde, dacă acesta mărturisește ; iertarea, dacă a fost dovedit ; ura împotriva aceluia care ar imputa aceste lucruri poporului și trădătorilor ; în sfîrșit, toate relele legate de faptul de a primi bani. (40) Cu toate acestea, trireme, pîlcuri de soldați și venituri publice, abundență în aprovizionare, precum și toate mijloacele după care cineva ar putea judeca că o cetate e puternică, pe toate acestea le avem acum într-un număr mult mai mare și mai important decît altădată. Dar toate acestea, datorită celor care fac din ele o marfă de vînzare devin fără întrebuințare, fără rezultat și fără vreun folos imediat.

(41) Că așa stau lucrurile acum, vedeți și voi desigur și nu aveți nevoie de mărturia mea ; altădată erau altfel. Acest lucru vi-l voi arăta eu nu prin cu-

https://biblioteca-digitala.ro

vinte întărite de mine, ci prezentîndu-vă o inscripţie a străbunilor voştri pe care aceştia au aşezat-o pe Acropolă, gravînd-o pe o coloană de bronz, nu ca să le fie lor de folos — căci şi fără această inscripţie ei erau însufleţiţi de patriotism — ci ca voi să aveţi monumente şi exemple de rîvna ce trebuie să depuneţi în asemenea împrejurări. (42) Să vedem dar ce spune inscripţia: „ARTHMIOS", glăsuieşte ea, DIN ZELEIA *, FIUL LUI PYTHONAX, SĂ FIE ÎNFIERAT DE ATIMIE ** ŞI DECLARAT DUŞMAN AL POPORULUI ATENIAN ŞI AL ALIAŢILOR LOR, ATÎT EL CÎT ŞI NEAMUL LUI". Apoi urmează motivul acestei condamnări: „PENTRU CĂ A ADUS AUR DE LA PERŞI ÎN PELOPONES". Aceasta este inscripţia. (43) În numele zeilor, scrutaţi în cugetele voastre care era intenţia atenienilor de atunci, cînd ei procedau aşa sau ce pretindeau ei să facă? Pe un locuitor, Arthmios, originar din Zeleia — Zeleia se află în Asia Mică —, sclav al regelui, fiindcă a adus din porunca stăpînului său aur, în Peloponeş şi nu în Atena, atenienii de atunci l-au privit ca duşman al lor şi al aliaţilor lor pe el şi neamul lui şi pe toţi i-au pedepsit cu pierderea de drepturi civile. (44) Dar aceasta nu este pedeapsa care de obicei se înţelege prin *atimie*. Căci ce-l interesa pe un locuitor din Zeleia dacă el era oprit să se bucure de drepturile civile ale atenienilor? În legile privitoare la omor stă scris despre cei al căror delict de omucidere nu poate să dea loc la o urmărire judiciară, dar care

* Oraş în Troada, la sud de Propontida.
** Pierderea drepturilor civile.

https://biblioteca-digitala.ro

pot să fie uciși fără a se săvîrși o nelegiuire : *„Să moară cel pedepsit, fără dreptul de a fi răzbunat"*. Deci legea glăsuiește că cel care omoară pe unul din cei astfel înfierați este considerat nevinovat. (45) Așadar, acei atenieni socoteau că ei trebuie să se îngrijească de salvarea tuturor grecilor ; căci le-ar fi fost indiferent dacă cineva din Pelopones cumpăra sau corupea pe unul sau pe altul, dacă ei n-ar fi socotit așa. Ei însă așa pedepseau și înfierau pe cei ce-i știau vînduți, încît fapta lor rușinoasă era gravată pe o colbană de bronz. Firește, prin astfel de măsuri, grecii inspirau teama barbarilor și nu barbarii grecilor.

(46) Dar în ziua de azi nu mai este așa ; căci voi simțiți cu totul altfel și în această împrejurare, și în altele. Dar cum se explică aceasta ? Voi înșivă o știți bine ; de ce trebuie să vă acuzați pe voi de toate ? Căci toți ceilalți greci sînt asemenea cu voi și ei nu sînt întru nimic mai buni decît voi. De aceea susțin și eu că situația prezentă cere o rîvnă mare din partea voastră și sfaturi chibzuite îndelung. Ce fel de sfaturi ? Trebuie să spun lucrurilor pe nume ? Mă veți asculta fără mînie.

(Lectura unui memoriu scris.) *

(47) Există o vorbă fără înțeles, pornită de la cei ce voiesc să ne liniștească, anume că Filip nu este de

* Mențiunea pare a fi introdusă din greșeală, deoarece Demostene n-ar fi omis să comenteze memoriul, după obiceiul său. De altfel nu se bănuiește în ce consta acest document.

https://biblioteca-digitala.ro

bună seamă încă atît de puternic cum erau odinioară lacedemonienii, care stăpîneau marea şi tot pămîntul, aveau aliat pe regele perşilor şi nimeni nu le rezista ; dar cu toate acestea, zic ei, cetatea noastră i-a respins şi pe aceştia, iar ea n-a suferit nici un rău. Eu însă cînd toate, ca să zic aşa, au luat un mare avînt şi cînd situaţia nu se aseamănă deloc cu cea din trecut, cred că nimic nu s-a schimbat şi n-a propăşit mai mult decît tot ceea ce-i legat de război. (48) Mai întîi, ştiu din auzite că în vremea aceea lacedemonienii şi toţi grecii după ce, în chip obişnuit, purtau război patru, cinci luni în timpul verii şi pustiau ţara duşmanului cu soldaţi greci înarmaţi şi cu trupe formate din cetăţeni, se întorceau apoi acasă ; ei erau stăpîniţi de sentimentul măreţiei trecutului şi erau de o cinste vrednică de cetăţile libere, încît nimic nu se cumpăra de la nimeni cu bani, iar războiul se făcea potrivit regulilor şi în văzul tuturor. (49) În vremea noastră, vedeţi desigur că trădătorii au făcut să piară totul şi că nimic nu se mai hotărăşte prin bătălii sau lupte. Iar Filip, aţi auzit, merge oriunde vrea, fără a fi însoţit de falanga formată din soldaţi greu înarmaţi, ci are totdeauna în preajma lui soldaţi uşor înarmaţi, arcaşi, mercenari, deci o armată de felul acesta. (50) Cu aceste trupe uşoare, el se năpusteşte asupra cetăţilor, ai căror cetăţeni sînt atinşi de patima neînţelegerii între ei şi cînd vede că nimeni nu iese la luptă din cauza neîncrederii reciproce, aşezîndu-şi maşinile de război, începe asediul. Nu mai vorbesc că nu-i pasă de vreme, iarnă

https://biblioteca-digitala.ro

sau vară, și că nu există pentru Filip un anotimp anume în care el să înceteze acțiunile militare.

(51) Voi însă, știind toate acestea și cugetînd la ele, nu trebuie să lăsați să pătrundă războiul în Atica și nici nu trebuie să vă pierdeți, luînd seama la felul simplu cum se ducea războiul altădată împotriva lacedemonienilor, ci, cît se poate de timpuriu, trebuie să vă îngrijiți de siguranța noastră prin politica ce-o urmați și să înarmați cetatea, gîndindu-vă cum să-l opriți pe Filip de a ieși din hotarele lui și de a începe o luptă corp la corp. (52) În ce privește războiul, atenieni, față de el mai avem, în chip firesc, multe avantaje, dacă voim să facem cele ce trebuie: astfel un avantaj reprezintă așezarea țării lui Filip, de unde putem lua și aduce totul și unde putem pricinui multe neajunsuri, precum și numeroase alte avantaje; însă în privința luptei corp la corp, acela are mai multă experiență decît noi.

(53) Nu trebuie numai să știți acestea și să luptați împotriva lui Filip cu armele, ci, judecînd lucrurile limpede și din spirit de prevedere, trebuie să urîm pe aceia care pledează pe lîngă voi pentru Filip, gîndindu-vă că nu este cu putință să învingeți vrăjmașii voștri dinafară înainte ca voi să fi pedepsit pe acei care slujesc chiar înăuntrul cetății. (54) Iau martor pe Zeus și pe toți zeii că tocmai aceasta nu sînteți în stare voi să faceți și nici nu doriți. Căci ați ajuns la așa grad de prostie sau nebunie, sau nu știu ce să mai zic — adesea îmi vine să mă tem ca nu cumva vreun zeu răufăcător să conducă trebu-

https://biblioteca-digitala.ro

rile noastre — încît voi, de dragul insultei, din invidie, din înclinare pentru batjocură, invitați să vorbească la tribună oameni plătiți de străini, dintre care unii n-ar putea nega că sînt cumpărați, și faceți haz dacă ei ne insultă. (55) Și oricît ar fi de înspăimîntător, acest lucru nu este încă atît de îngrozitor ; căci voi ați dat acestora mai multă siguranță pentru participarea politicii lor decît oratorilor care vorbesc pentru binele vostru. Cu toate acestea, gîndiți-vă cît de mari nenorociri aduce popoarelor faptul de a asculta de bună voie de oameni de teapa acestora. Eu vă voi enumera fapte pe care toți le cunoașteți.

(56) În Olint, unii dintre oamenii politici erau de partea lui Filip, stînd întru totul la dispoziția lui ; alții, urmărind binele concetățenilor lor, se străduiau ca ei să nu devină sclavi. Care din aceștia au făcut să piară patria ? Cine a predat cavaleria, aducînd pieirea Olintului ? Desigur, partizanii lui Filip care, pe cînd cetatea era în picioare, calomniară și acuzară atît de mult pe cei ce în discursurile lor dădeau cele mai bune sfaturi, încît olintienii se lăsară convinși și izgoniră chiar pe Apollonides.

(57) Această rătăcire a pricinuit toate nenorocirile nu numai la olintieni, ci pretutindeni. În Eretria * cînd, în urma izgonirii tiranului Plutarh **

* Eretria, cetate în Eubeea. O altă localitate cu același nume se află în Tesalia, la poalele muntelui Kynoskefalai.

** Plutarh, tiranul Eretriei, se bucura de sprijinul atenienilor, cu toate rezervele manifestate de oratorul Demostene.

https://biblioteca-digitala.ro

şi a străinilor aflaţi în solda lui, poporul a reluat puterea în cetate şi în Porthmos *, unii erau de partea voastră, alţii de partea lui Filip. Ascultînd în multe privinţe mai ales de aceştia din urmă, eretrienii, vrednici de milă şi nenorociţi, au fost convinşi pînă la urmă să izgonească pe cei ce pledau pentru binele lor. (58) Iar Filip, aliatul lor, trimiţînd la Hipponicos şi o mie de mercenari, dărîmă zidurile cetăţii Porthmos şi instală acolo trei tirani : pe Hiparh, Automedon şi Cleitarchos. După acestea Filip a izgonit din ţara lor pe democraţii eretrieni, hotărîţi să scape de tirani, trimiţînd mai întîi trupe mercenare sub comanda lui Eurîloh şi apoi altele sub comanda lui Parmenion.

(59) E nevoie pentru aceasta de multe exemple ? În Oreos Filistides lucra în interesul lui Filip ca şi Menip, Socrate, Thoas şi Agapaios, care acum sînt stăpîni acolo ; şi cu toate acestea toţi ştiau ce urmăresc ei. Un oarecare Eufraios însă, care altădată locuise printre noi, se străduia din răsputeri ca toţi concetăţenii săi să fie liberi şi să nu fie sclavii nimănui. (60) Mi-ar trebui prea mult timp ca să vă povestesc cîte insulte şi cîte batjocuri a suferit Eufraios din partea poporului din Oreos. Cu un an înainte de cucerirea cetăţii, Eufraios denunţă ca trădător pe Filistides şi pe complicii lui, pricepînd uneltirile urzite de aceştia. O mulţime de oameni din Oreos, înţeleşi între ei, mituiţi şi conduşi de Filip, îl aruncă în

* Portul Eretriei.

https://biblioteca-digitala.ro

închinare pe Eufraios, ca tulburător al cetății. (61) Văzînd acestea, poporul din Oreos, în loc să vină în ajutorul lui Eufraios și să snopească în bătăi pe ceilalți, nu se înfurie împotriva lor, ba spunea că Eufraios merită să sufere și se bucura. Apoi oretanii, fără a fi stînjeniți de cineva, unelteau ca cetatea să fie predată și făceau toate pregătirile în vederea împlinirii acestui fapt. Dacă cineva din mulțime înțelegea acest lucru, tăcea și rămînea mut de teamă, amintindu-și de cîte a suferit Eufraios. Atît de abătuți erau toți încît la apropierea unei nenorociri atît de mari, nimeni nu îndrăzni să ridice glasul înainte ca dușmanii, bine pregătiți, să ajungă în fața zidurilor cetății ; iar atunci unii se apărau, alții trădau. (62) După căderea cetății prin mijloace atît de rușinoase și mișelești, trădătorii au devenit stăpîni și tirani, iar pe acei care i-au ajutat și au fost gata să facă orice împotriva lui Eufraios, pe unii i-au izgonit și pe alții i-au omorît ; iar Eufraios și-a luat singur viața, dovedind prin faptă că el a dus o luptă dreaptă și dezinteresată împotriva lui Filip și pentru binele cetății.

(63) Vă mirați poate și vă întrebați care este cauza care face că olintienii, eretrienii și oretanii să asculte mai cu plăcere pe oratorii care pledează pentru Filip decît pe cei care pledează pentru interesele lor.? Explicația o puteți găsi și la voi. Într-adevăr, oratorii care vorbesc pentru binele vostru nu pot totdeauna, chiar cînd ar voi, să vă vorbească după pla-

https://biblioteca-digitala.ro

cul vostru ; căci ei sînt siliți să se gîndească la mijloacele prin care situația voastră va fi îndreptată, iar trădătorii dau ajutor lui Filip, chiar cînd vă linguşesc prin discursurile lor. (64) Astfel, în timp ce aceia propuneau să se impună taxe, aceştia susţineau că nu este nevoie, unii îndemnau să se facă pregătiri de război şi să nu fie încrezători, ceilalţi susţineau fără încetare să se menţină pacea, pînă ce într-o zi au fost împresurați. Cred că şi în celelalte chestiuni situația era la fel, ca să nu vorbesc de fiecare în parte. Unii deci în discursurile lor spuneau cetăţenilor ceea ce pentru moment le făcea plăcere acestora, iar ceilalţi ceea ce trebuia să le aducă scăparea. În cele din urmă, mulţi părăseau totul, nu atît pentru plăcere şi nici din ignoranţă, ci trebuind să cedeze, cînd simţeau că sînt definitiv învinşi.

(65) O astfel de stare sufletească, pe Zeus şi pe Apolo, mă tem că o veţi încerca şi voi în ziua cînd vă veţi da seama că nu mai este nimic de făcut. Cu toate acestea, atenieni, facă zeii să nu ajungem niciodată în această situaţie ! Atunci ar fi de zece mii de ori mai bine să murim, decît să facem ceva din linguşire faţă de Filip şi să-i sacrificăm pe oratorii credincioşi intereselor voastre. (66) Frumoasă recompensă au primit oretanii fiindcă s-au încrezut în prietenia lui Filip şi l-au alungat pe Eufraios ! Frumoasă recompensă a primit şi poporul din Eretria fiindcă a îndepărtat pe ambasadorii voştri şi s-a dat pe mîna tiranului Cleitarhos ! Acum eretrienii în-

https://biblioteca-digitala.ro

dură sclavia sub lovituri de bici şi sînt răpuşi. Ce mult i-a cruţat Filip pe olintieni care au ales comandant al cavaleriei pe Lasthenes iar pe Apollonides l-au gonit! (67) Ar fi o nebunie şi o mişelie ca voi să speraţi aceleaşi lucruri ca şi partizanii lui Filip şi ca, luînd hotărîri proaste şi nevoind să faceţi nimic din cele ce se cuvine, ci ascultînd numai de oratorii care pledează pentru duşmanii noştri, să credeţi că locuiţi într-o cetate atît de puternică încît, datorită strălucirii proprii, ea nu va suferi nici o nenorocire, orice s-ar întîmpla. (68) Desigur, ar fi ruşinos să ajungeţi să spuneţi mai tîrziu: „Cine s-ar fi putut gîndi că asemenea lucruri se vor întîmpla? Pe Zeus, ar fi trebuit făcut cutare lucru, n-ar fi trebuit făcut cutare." Olintienii ar putea spune acum multe lucruri, care nu i-ar fi dus la pieire dacă le-ar fi prevăzut atunci. Multe ar putea spune oretanii, multe foceenii, ca şi toţi cei care au pierit. (69) Dar la ce ar mai folosi aceste triste amintiri? Cît timp o corabie se menţine teafără, fie că e mai mare, fie că e mai mică, trebuie ca matelotul, cîrmaciul şi orice alt călător fără deosebire să depună tot zelul şi să ia seama ca nimeni, cu voie sau fără voie, să n-o lase să se răstoarne, căci după ce valurile o vor birui, zadarnică este orice sforţare.

(70) Iar noi, atenieni, cît timp sîntem teferi şi avem o cetate puternică, venituri foarte multe şi o prea frumoasă reputaţie ce trebuie să facem? Poate că nu unul, ci mai mulţi dintre auditori bucuros ar

https://biblioteca-digitala.ro

fi pus această întrebare de mult adunării. Pe Zeus, vă voi spune bucuros ceea ce trebuie şi voi face chiar o propunere în acest sens, aşa ca voi s-o votaţi, dacă veţi găsi cu cale.

Mai întîi, să ne apărăm prin noi înşine şi să ne pregătim, vreau să spun : să pregătim trireme, bani, soldaţi, căci chiar dacă toţi grecii ar consimţi să fie sclavi, noi trebuie să luptăm pentru libertate. (71) După ce vom fi făcut toate aceste pregătiri şi cînd ele vor fi evidente pentru toţi grecii, atunci să-i chemăm pe toţi alături de noi, să trimitem ambasadori care să facă cunoscute aceste pregătiri pretutindeni, în Pelopones, în Rodos, în Chios, chiar şi la regele perşilor (căci este şi în interesul acestuia ca să nu i se îngăduie lui Filip să supună totul) deoarece, după ce îi veţi convinge, îi veţi avea părtaşi şi la primejdii şi la cheltuieli, dacă va fi nevoie, iar dacă nu, cel puţin veţi cîştiga timp pentru treburile voastre. (72) Cînd războiul se poartă împotriva unui singur om şi nu împotriva puterii unei cetăţi bine apărate, acest timp este folositor, ca şi ambasadele de anul trecut, cele din Peloponeş precum şi acuzaţiile aduse lui Filip pe care eu şi Polyeuctos *, acel distins patriot, Hegesip ** şi ceilalţi ambasadori le-am împrăştiat peste tot

* Unul dintre marii patrioţi atenieni, orator vehement a cărui extrădare a cerut-o Alexandru, înainte de plecarea lui în Asia.

** Oratorul Hegesip era presupus autor al discursului *Asupra Halonesului*.

https://biblioteca-digitala.ro

şi am reuşit să oprim pe Filip de a merge împotriva Ambraciei şi de a se năpusti asupra Peloponesului.

(73) Totuşi, eu nu spun ca să îmbiaţi pe ceilalţi greci, dacă voi nu vreţi să faceţi nimic din ce este necesar pentru interesele voastre; ar fi de-a dreptul ridicol ca, părăsindu-vă interesele personale, să pretindeţi că vă îngrijiţi de ale altora şi ca, privind cu nepăsare la prezent, să îngroziţi pe ceilalţi cu viitorul. Desigur, nu aceasta vă spun, ci declar că noi trebuie să trimitem bani celor din Chersones, să le acordăm tot ajutorul pe care ni-l cer, să ne pregătim noi înşine şi numai apoi să chemăm alături de noi pe ceilalţi greci, să-i apropiem pe unii de alţii, să-i lămurim, să-i dojenim; aceasta este datoria unei cetăţi care se bucură de o autoritate atît de mare ca cetatea noastră. (74) Dacă credeţi că megarienii şi chalcidienii * vor salva Grecia şi că voi veţi ieşi uşor din încurcătură, vă înşelaţi; socotiţi fericite aceste două cetăţi, dacă vor scăpa singure din greutăţi, fiecare în parte. Voi însă trebuie să luaţi asupra voastră salvarea tuturor grecilor; strămoşii voştri, cîştigînd această onoare cu preţul a multe şi mari primejdii, v-au lăsat-o vouă. (75) Dar dacă fiecare va sta liniştit, gîndindu-se să nu întreprindă nimic el însuşi, întrebîndu-se ce doreşte Filip, să nu se aştepte să găsească vreodată pe unii care să lucreze în locul lui şi în al doilea rînd mă tem ca nu cumva nevoia să nu ne silească să facem tocmai ceea ce nu dorim.

* Din acest pasaj rezultă că aceste două cetăţi se aflau în conflict cu Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

(76) Atenienî, acestea sînt recomandările mele, acestea sînt sfaturile care vi le dau în scris şi cred că situaţia noastră s-ar putea îndrepta chiar acum, dacă aţi aduce la îndeplinire cele ce vă propun. Iar dacă cineva are alte propuneri mai bune ca acestea, să vorbească, să-şi spună părerea. Facă zeii ca hotărîrile ce le veţi lua să fie spre folosul cetăţii !

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *ÎMPOTRIVA LEGII LUI LEPTINES*

După războiul social, tezaurul Atenei se golise şi pentru acoperirea golurilor s-a recurs la diferite măsuri excepţionale. Pentru a fi mai uşor primite, oamenii politici s-au gîndit la desfiinţarea scutirilor referitoare la sarcinile din timp de pace, pe care le suportau oamenii bogaţi greci sau străini, ca formarea şi instruirea corurilor pentru reprezentaţiile teatrale, organizarea jocurilor gimnice, contribuţii la cheltuielile pentru banchetele publice de la serbările triburilor etc. Aceste sarcini numite *leiturghii* erau foarte costisitoare, oamenii bogaţi însă le suportau cu bunăvoinţă, fiindcă aşa se recomandau concetăţenilor pentru voturile lor. Unora dintre cetăţeni, poporul le acorda scutiri care se transmiteau adesea şi urmaşilor. Scutirile acestea nu atingeau veniturile publice pentru că alţi cetăţeni în locul celor scutiţi erau obligaţi să contribuie la cheltuielile pentru reprezentaţii teatrale, jocuri gimnice şi banchete date în comun. *Leiturghiile* din timp de război, ca trierarhia erau excluse de la scutire. Inegalitatea acestor sarcini indispunea pe mulţi, iar poporul de cîtva timp făcea risipă cu acordarea de scutiri.

Făcîndu-se ecoul acestei stări de lucruri, Leptines propune în anul 356 î.e.n. un decret prin care se desfiinţau, pentru prezent şi viitor, scutirile de *leiturghiile* din timp de pace ; numai Harmodios, Aristogiton şi urmaşii lor rămîneau să se bucure mai departe de scutiri. Această propunere a fost votată de Adunarea poporului, cu toate că era în dezacord cu legislaţia în vigoare ; ea nu putea fi aplicată conform constituţiei Atenei

https://biblioteca-digitala.ro

decît după abrogarea legilor preexistente contradictorii. Pînă atunci, autorul unei astfel de propuneri putea fi dat în judecată pentru ilegalitate. Tocmai acest lucru îl face Batippos împreună cu alţi doi cetăţeni ; îl dau în judecată pe Leptines pentru propunere ilegală. Batippos murind, urmărirea este întreruptă şi apoi reluată după un an de Apsefion, fiul lui Batippos, şi Ctesippos, fiul generalului Chabrias. La proces pe Apsefion îl asistă Formion şi pe Ctesippos Demostene care, tînăr fiind — avea numai treizeci de ani — nu pierde ocazia de a lua cuvîntul la un mare proces politic.

Demostene susţine că legea lui Leptines loveşte în suveranitatea poporului, ridicîndu-i-se dreptul de a acorda recompense pentru serviciile primite, că este contrară onoarei cetăţii, deoarece calcă angajamentele contractate şi că în fine este şi nepolitică, fiindcă va descuraja pe cei mai buni cetăţeni.

Demostene şi Formion obţin cîştig de cauză. Leptines scapă de pedeapsă datorită prescripţiunii, fiindcă responsabilitatea autorului unei propuneri durează numai un an, iar legea este abrogată. Scutirile rămîn cu restricţia că pot fi urmăriţi în justiţie acei care le-au obţinut în chip fraudulos sau care s-ar fi arătat nedemni de ele.

ÎMPOTRIVA LEGII LUI LEPTINES *

(Fragmente)

I. Exordiu

(1) Judecători, deoarece socotesc în mod special că abrogarea acestei legi este atît în folosul cetăţii, cît şi

* Procesul lui Leptines a fost adus în faţa tribunalului cu juraţi numit Heliaia, care număra şase mii de membri aleşi cîte şase sute din fiecare trib. În atribuţiile Heliaiei intrau cauzele

https://biblioteca-digitala.ro

în interesul fiului lui Chabrias *, am consimțit că pe cît îmi este mie cu putință să vin în ajutorul acuzatorilor. Nu este nici o îndoială, atenieni, că Leptines sau oricare altul ar vorbi în favoarea legii, va susține că oameni fără merit, obținînd scutirea, s-au sustras de la sarcina *leiturghiilor* ** și de aceasta se vor folosi ca de cel mai puternic argument. (2) Întrucît mă privește, trec peste faptul că este nedrept să se revoce toate privilegiile date de voi pentru motivul că unele din ele pot fi criticate. Căci s-a vorbit despre această chestiune și voi fără îndoială v-ați format o părere a voastră. Cu toate acestea, cu dragă inimă aș întreba pe Leptines: admițînd prin absurd că nu un număr mic, ci toți ar fi nedemni, de ce v-a aplicat același tratament vouă, ca și acelora? Căci dispoziția „orice scutire se desființează" smulge acest privilegiu celor care-l au, iar cealaltă dispoziție: „în

---

juridice ale întregului stat atenian. Heliaștii primeau o indemnizație de doi oboli la început, apoi de trei și ulterior de patru oboli.

* Chabrias, fiul lui Conon, general atenian, experimentat mai ales în luptele navale, a învins de mai multe ori pe lacedemonienii condamnați de Agesilaos.

** *Leiturghiile* cu semnificația de servicii publice (de la *leiturgheo:* a presta un serviciu public) erau sarcini costisitoare pe care statul le impunea celor mai avuți dintre cetățeni și care trebuiau să suporte cheltuielile de rigoare. Unele din aceste *leiturghii* erau sarcini care reveneau anual, altele erau accidentale. Cele ce reveneau anual purtau numele de *leiturghii* periodice, iar celelalte se numeau extraordinare. *Leiturghiile* periodice erau horegia, adică sarcina de a organiza un cor în vederea unor reprezentații dramatice și *hestiasis,* obligația de a contribui la ospețele impuse de marile solemnități religioase ca Dionysiile sau Panatencele și care reuneau pe toți membrii unui trib. O *leiturghie* extraordinară era trierarhia, care consta în suportarea cheltuielilor pentru echiparea unei corăbii.

https://biblioteca-digitala.ro

viitor nici o scutire nu poate fi acordată" vă ia vouă dreptul de a acorda asemenea privilegii. Căci nu este cu putinţă ca Leptines să spună că, aşa cum el socotea nedemn de scutire pe cei ce beneficiau de ea, tot astfel socoteşte că şi poporul este nedemn de dreptul de a acorda recompense oricui pofteşte. (3) Dar, jur pe Zeus, poate că acesta ar răspunde că tocmai pentru faptul că poporul se lasă uşor înşelat, el a propus această lege. După această judecată, ce piedică ar fi ca să vi se răpească toate drepturile şi chiar şi drepturile voastre politice în întregime ? Nu poate fi vorba de nici unul din drepturile pe care le exercitaţi, asupra căruia voi să nu fi fost induşi în eroare, căci adesea, surprinşi, aţi votat multe decrete şi aţi fost convinşi să preferaţi alianţa unor popoare mai slabe în locul celei a altora mai puternice ? Pe scurt, în multe hotărîri pe care le aveţi de luat, asemenea accidente, cred, sînt de neînlăturat. (4) Din această cauză vom depune noi oare o lege care să interzică pe viitor Senatului orice deliberare prealabilă şi poporului orice vot ? Eu nu am această părere. Căci nu este just ca noi să fim deposedaţi de un drept, fiindcă am fost induşi în eroare, ci drept este ca noi să fim lămuriţi cum să ne ferim de asemenea accidente, aducînd o lege care nu ne va smulge puterea noastră supremă, ci prin care vom putea pedepsi pe înşelători.

(5) Să lăsăm aceste consideraţii şi să cercetăm miezul însuşi al problemei. Oare este mai folositor pentru voi să puteţi dispune în chip absolut de recompensele voastre chiar de ar trebui să le acordaţi une-

https://biblioteca-digitala.ro

ori în chip neprevăzut unui cetățean rău sau, răpinduvi-se toate drepturile voastre, să nu puteți onora nici pe cel ce s-ar dovedi vrednic? Fără îndoială, voi veți socoti că este mai folositor primul caz. De ce? Pentru că, onorînd pe mai mulți inși decît se cuvine, voi veți îndemna un mare număr de oameni să vă aducă servicii, pe cînd, nerecompensînd pe nimeni, nici chiar pe cel care merită, voi veți îndepărta pe toți de la această nobilă rîvnă. (6) La aceasta adaug încă un motiv: cel care onorează pe un om nedemn ar cîștiga reputația de om naiv, iar cel care nu face binele în schimbul binelui, ar cîștiga reputația de om josnic. Deci, în măsura în care este mai bine să treci drept un naiv decît un om rău, în aceeași măsură este mai vrednic de cinste ca legea lui Leptines să fie abrogată.

(7) Astfel, gîndindu-mă, atenieni, mi se pare nelogic ca, din pricina unor recompense cîștigate care dau naștere la juste critici, cetățenii cei buni să fie lipsiți de onorurile cîștigate pe drept. Dacă, în ciuda acestor onoruri, există după pretenția adversarilor noștri oameni răi și nedemni, la ce trebuie să ne așteptăm atunci cînd pentru oamenii cinstiți nu va mai exista nici un avantaj?

II. Caracterul cetății Atena

(8) Și la această chestiune, voi trebuie să mai gîndiți încă. După legile actuale — legi pe care timpul le-a consacrat și despre care Leptines n-ar putea sus-

https://biblioteca-digitala.ro

ţine că nu sînt foarte bune — fiecare cetăţean în exerciţiul funcţiunii sale, abia după ce a trecut un interval de un an între două leiturghii, se bucură de scutire pentru o jumătate de timp. Ei bine ! de jumătatea acestei scutiri se bucură şi cei care nu v-au făcut nici un serviciu, şi cei ce v-au făcut. Noi vom răpi oare binefăcătorilor noştri partea în plus pe care le-am acordat-o ? Nicidecum. Căci acest act nicăieri nu este considerat moral, iar pentru voi este de-a dreptul nedemn. (9) Una din legile voastre, atenieni, pedepseşte frauda pe piaţă cu toate că, chiar dacă cineva înşală, nu aduce nici o pagubă Statului. N-ar fi oare ruşinos ca cetatea care a impus ea însăşi această lege pentru particulari, să nu o respecte în actele ei politice, ci să înşele pe binefăcătorii ei, mai ales atunci cînd această purtare va putea să-i aducă grave prejudicii ? (10) Căci va trebui să vă gîndiţi nu atît dacă pierdeţi bani, ci la faptul că pierdeţi onoarea, onoare la care ţineţi mai mult decît la bani şi cînd vorbesc de voi, mă gîndesc şi la strămoşii voştri. Dovada : ei, care odinioară au cîştigat foarte multe bogăţii, le-au consacrat pe toate grijii pentru prestigiul lor, iar pentru glorie, n-au dat înapoi pînă acum în faţa nici unei primejdii şi n-au încetat să cheltuiască averile lor personale. Azi legea lui Leptines răpeşte cetăţii această glorioasă reputaţie pentru a-i aduce în schimb un nume ruşinos, nedemn atît de strămoşii voştri, cît şi de voi. Căci legea lui Leptines are trei cusururi foarte mari. Conform acestei legi

https://biblioteca-digitala.ro

lumea vă va judeca invidioşi, necinstiţi, nerecunoscători.

(11) Voi încerca să vă arăt în puţine cuvinte că a adopta o astfel de lege este un lucru cu totul contrar caracterului vostru şi vă voi aminti un singur fapt din istoria cetăţii. Se spune că cei Treizeci * au împrumutat bani de la lacedemonieni pentru a combate partidul naţional din Pireu. Cînd cetatea şi-a recăpătat unitatea şi tulburările au luat sfîrşit, lacedemonienii au cerut înapoi banii împrumutaţi, trimiţîndu-ne soli. (12) S-a discutat îndelung despre aceasta; unii voiau ca înapoierea banilor s-o facă cei ce au contractat împrumutul, adică partidul din cetate, alţii, socotind că acesta este primul semn de împăcare, erau de părere că Statul să plătească datoria. Poporul, zice-se, a hotărît să contribuie şi el şi să ia parte la cheltuieli, aşa încît să fie respectate întru totul angajamentele luate. Atenieni, dacă atunci voi aţi consimţit ca, din respect pentru cuvîntul dat, să contribuiţi cu bani, făcînd să profite vechii voştri duşmani, nu este oare ciudat ca să vă împotriviţi acum, cînd sînteţi în măsură, fără nici o cheltuială, să vă arătaţi drepţi faţă de binefăcătorii voştri, pentru asta fiind de ajuns să abrogaţi legea. Eu, cel puţin, nu găsesc cu cale aceasta.

(13) Deci caracterul cetăţii noastre s-ar putea cunoaşte, atenieni, şi din alte multe fapte şi între altele

* După plecarea celor mai violenţi dintre cei Treizeci de tirani, oligarhii făcură la Sparta un împrumut de 100 de talanţi spre a susţine lupta împotriva partidului democratic care deţinea puterea în Pireu.

https://biblioteca-digitala.ro

şi din acela despre care v-am vorbit ; el dovedeşte respectul cuvîntului dat, este generos şi nu urmăreşte ceea ce aduce mai mult profit, ci ceea ce aduce onoare. În ceea ce priveşte pe autorul legii, caracterul lui nu-mi este cunoscut şi nici nu vreau să vorbesc sau să ştiu nimic rău despre el. Dar, judecînd după legea propusă, el este mult deosebit de caracterul cetăţii. (14) De aceea, eu declar că este mai bine ca el să se ia după voi, abrogînd legea, decît ca voi să vă luaţi după el, confirmînd-o ; este mult mai folositor şi pentru voi şi pentru el ca tocmai cetatea să-l convingă pe Leptines ca, în aparenţă măcar, să fie asemenea ei, decît ca aceasta să fie convinsă ca să se asemene cu el. Căci oricît ar fi el omul cel mai cinstit din lume — în ce mă priveşte, admit acest lucru din toată inimă — tot n-ar putea fi un model de moralitate pentru cetatea noastră...

III. Lauda lui Chabrias

(Printre multe alte victime ale legii lui Leptines va fi şi generalul Chabrias.)

(75) Dar, pe Zeus, vom îngădui noi ca lui Ctesippos, fiul din Chabrias, să i se ridice scutirea pe care Chabrias, primind-o de la voi, i-a transmis-o în chip legitim ? Eu cred că nici un om cu dreaptă judecată n-ar putea spune că această măsură este o faptă bună. Fără îndoială, voi toţi ştiţi şi fără ca să vă spun eu că Chabrias a fost un bărbat devotat, totuşi,

https://biblioteca-digitala.ro

nimic nu mă împiedică ca şi eu să vă amintesc pe scurt isprăvile lui. (76) Despre faptul că, aflîndu-se în fruntea voastră, el a dus lupta înaintea Tebei împotriva întregului Pelopones, despre faptul că a omorît în Egina* pe Gorgopas**, cîte trofee a ridicat în Cipru şi apoi în Egipt*** şi cum, străbătînd aproape lumea întreagă fără să fi umilit nici numele cetăţii, nici pe al vostru, este foarte greu de a vorbi în chip demn despre asemenea isprăvi. Pe de altă parte ar fi o mare ruşine pentru mine ca, ascultîndu-mă, voi să vă faceţi despre isprăvile lui o părere inferioară celei pe care o aveţi acum. Voi încerca deci să vă povestesc pe acelea pe care vorbele n-ar putea nicidecum, cred eu, să le micşoreze. (77) El învinse pe lacedemonieni într-o luptă navală ****, le captură patruzeci şi nouă de corăbii, cuceri cele mai multe din insulele vecine şi vi le dădu vouă, iar, din duşmane cum vă erau înainte, vi le făcu aliate ; aduse aici trei mii de prizonieri şi declară peste o sută zece talanţi luaţi de la duşmani. Despre aceste fapte, mulţi dintre voi, anume cei mai în vîrstă, pot să aducă mărturii. Pe lîngă aceasta el captură mai mult de douăzeci de trireme, cîte una sau două deodată şi

---

* Insulă în golful Saronic, vestită prin templul ei în stil doric.

** Gorgopas, harmost lacedemonian, a fost înlăturat de la putere atunci cînd Chabrias, în drumul lui spre Cipru, a debarcat în Egina (vezi Xenofon, *Helenicele*, I, 5).

*** În urma luptelor duse în Egipt împotriva regelui persan, Chabrias a restabilit pe tronul Egiptului pe Nectenabos.

**** Chabrias repurtează la Naxos o victorie navală împotriva lacedemonienilor, în urma căreia a fost restabilit imperiul maritim atenian.

https://biblioteca-digitala.ro

le aduse pe toate în porturile voastre. (78) Într-un cuvînt, el este singurul general dintre toţi care, pe cînd era în fruntea voastră, n-a pierdut nici o cetate, nici un port, nici o corabie, nici un soldat. Nu există nici un trofeu ridicat de duşmani şi cîştigat în urma înfrîngerii voastre sau a lui; există însă un mare număr ridicat de voi în urma victoriei obţinute împotriva a numeroşi duşmani, sub comanda lui. Dar ca nu cumva să uit vreuna din faptele sale, vi se va citi inventarul tuturor vaselor capturate, şi pentru fiecare în parte locul capturării lui, numărul oraşelor, totalul sumelor de bani şi sediul fiecărui trofeu *(Grefierului:)* Citeşte!

(Faptele lui Chabrias *.)

(79) I se pare vreunuia dintre voi, atenieni, că acest bărbat care a cucerit atîtea oraşe, care a învins pe mare atîtea corăbii ale duşmanilor şi care a săvîrşit spre binele vostru atîtea fapte glorioase şi nu ne-a adus nici o umilinţă, să fie lipsit de scutirea pe care a obţinut-o de la voi şi pe care a transmis-o fiului său? Eu nu cred. Căci ar fi o judecată nedreaptă! Dacă ar fi pierdut o singură cetate sau numai zece corăbii, Leptines şi ai lui l-ar fi acuzat de trădare şi, dacă ar fi fost condamnat, s-ar fi sfîrşit cu el pentru totdeauna. (80) Dimpotrivă, fiindcă el a capturat şaptezeci de corăbii şi trei mii de prizonieri, fiindcă a declarat o sută zece talanţi şi a ridicat foarte multe

* Grefierul citeşte un memoriu scris, întocmit desigur de oratorul însuşi.

https://biblioteca-digitala.ro

trofee, după atîtea isprăvi, azi i se vor retrage recompensele acordate de voi? Cu toate acestea, atenieni, este limpede pentru fiecare, că tot ceea ce a făcut Chabrias în timpul vieţii a fost pentru interesele voastre şi că însăşi moartea lui * n-a fost în folosul altora. Aşadar, ar fi drept ca voi să vă arătaţi binevoitori faţă de fiul lui, nu numai din cauza faptelor săvîrşite de el cît a fost în viaţă, dar chiar şi din cauza morţii lui. (81) În afară de asta, atenieni, se cuvine să luăm în seamă şi faptul că nu se cuvine să ne arătăm mai răi decît locuitorii din Chios faţă de binefăcătorii noştri. Căci chiar şi aceia, împotriva cărora Chabrias a mers ca duşman cu arma în mînă, nu i-au retras nici azi vreunul din privilegiile de altă dată, ci au acordat o şi mai mare importanţă serviciilor aduse în trecut, decît neînţelegerilor ivite de curînd. Omului care a murit mergînd împotriva lor, în loc de a-i înmulţi onorurile, voi veţi arăta în chip evident că-i retrageţi chiar şi recompensele acordate pentru serviciile lui de mai înainte. Nu vă veţi acoperi oare de ruşine şi încă pe bună dreptate? (82) De altfel, şi din alt punct de vedere fiul lui Chabrias ar fi tratat în chip nedemn dacă i s-ar retrage recompensa. Deşi în numeroasele expediţii conduse de Chabrias nici unul din copiii voştri n-a devenit orfan din cauza lui, fiul lui, din pricina devotamentului tatălui său pentru voi, a crescut ca un orfan. Căci Cha-

* Chabrias a murit în anul 357 î.e.n. în faţa insulei Chios, forţînd intrarea în portul vrăjmaş. Viaţa şi moartea lui eroică au fost descrise de istoricul latin Cornelius Nepos.

https://biblioteca-digitala.ro

brias după părerea mea, a fost cu adevărat un mare patriot; astfel socotit şi fiind în realitate cel mai prudent general dintre toţi, el s-a folosit în interesul vostru de această virtute a lui, oriunde v-a comandat, iar în momentul cînd el a primit ordinul să se expună primejdiei, a disprețuit prudenţa şi a preferat să moară decît să păteze onorurile primite de la voi. (83) Şi tocmai aceste onoruri pentru care el a crezut că trebuie să învingă sau să moară, pe acestea noi le vom răpi fiului său? Şi ce vom spune, atenieni, cînd toată lumea, privind la trofeele ridicate de Chabrias în expediţiile întreprinse pentru voi, va afla în acelaşi timp că voi i-aţi retras o parte din darurile cu care l-aţi recompensat pentru aceste trofee dobîndite? Nu vă gîndiţi, atenieni, şi nu socotiţi că în acest proces nu se judecă dacă legea este bună sau nu, ci că voi sînteţi judecaţi dacă în viitor meritaţi sau nu să vi se facă servicii...

IV. Onoarea Atenei

(163) Cineva ar putea găsi numeroase motive să spună şi să arate că legea lui Leptines nu este întru nimic şi în nici un caz potrivită cu onoarea voastră şi nu este întru nimic folositoare pentru interesele voastre. Dar ca voi să vă convingeţi de aceasta dintr-o scurtă privire, eu voi încerca să vă vorbesc rezumînd faptele: comparaţi şi gîndiţi-vă ce se va întîmpla dacă legea va fi votată de voi sau nu. Apoi

https://biblioteca-digitala.ro

întipăriți-vă în minte ce va rezulta și dintr-un caz și din altul, pentru ca voi să alegeți calea cea mai bună. (164) Dacă voi veți abroga legea așa cum vă sfătuim noi, oamenii demni vor continua să se bucure de drepturile acordate de voi, iar dacă cineva este nedemn, pe lîngă faptul că i se va retrage recompensa, el va suferi pedeapsa pe care voi o veți hotărî potrivit legii contrapropuse de noi; iar în ce privește cetatea, ea se va arăta credincioasă, dreaptă și sinceră față de toți. Iar dacă voi veți vota legea — dea zeii să nu faceți una ca asta — cei buni vor suferi din pricina celor răi, iar cei nedemni vor fi pentru cei buni izvor de nenorociri, fără ca ei să sufere vreo pedeapsă și, contrar celor ce v-am spus adineaori, cetatea noastră va arăta în fața tuturor că este nesinceră, invidioasă și necinstită. (165) Deci n-ar fi demn de voi, atenieni, să vă alegeți cu o reputație atît de supărătoare, în locul unor calități și virtuți care vă sînt proprii. Căci fiecare din voi va avea partea sa personală din renumele pe care vi-l aduc deciziunile luate în comun. Ce-i drept, nu ignoră nimeni, nici printre asistenții care ascultă, nici printre ceilalți cetățeni dinafară, că în fața tribunalului Leptines luptă împotriva noastră, dar în conștiința fiecăruia dintre voi, judecători, bunăvoința luptă împotriva invidiei, dreptatea împotriva necinstei și toate sentimentele cele bune împotriva celor rele. (166) Dacă vă veți lăsa convinși de cele mai bune sentimente și dacă voi vă veți da voturile potrivit sfaturilor noastre, lumea va judeca că voi ați făcut ceea ce se cuvine ca

https://biblioteca-digitala.ro

judecători, iar cetatea va culege cele mai bune rezultate din verdictul nostru și dacă vreodată se va ivi ocazia, voi nu veți fi lipsiți de oameni care să înfrunte primejdiile pentru interesele voastre. Pentru toate aceste motive, eu cred că voi trebuie să vă îngrijiți de interesele voastre și să fiți atenți spre a nu fi siliți să căderi în greșeală. Căci adesea multe deciziuni, de a căror dreptate n-ați fost convinși, v-au fost smulse prin strigătele, violența și nerușinarea oratorilor. (167) Aceasta n-o mai îngăduiți azi; căci nu s-ar potrivi cu onoarea voastră. Dacă argumentele aduse de mine vi s-au părut drepte, întipăriți-le în minte, pînă cînd veți depune votul cerut de jurămîntul făcut împotriva celor ce vă dau sfaturi rele. Pe mine mă miră un lucru: voi pedepsiți cu moartea pe cei ce falsifică banii și oamenilor care falsifică reputația de onoare și sinceritatea cetății noastre, voi le veți da dreptul de a vorbi! Nu, aceasta nu se poate: Jur pe Zeus și pe toți zeii!

Nu găsesc că mai are rost să stărui în această privință. Socot că n-a rămas nimic nelimpede în tot ceea ce v-am spus.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *ÎMPOTRIVA LUI MIDIAS*

Om de o rară aroganţă, Midias era un personaj cu multă trecere la Atena din cauza bogăţiei, dărniciei şi a legăturilor sale cu oameni politici influenţi ai timpului. Ca partizan al oligarhiei, el era adversarul politic al lui Demostene. Încă de la începutul carierei sale, marele orator întîlni în Midias un duşman înverşunat. În timpul procesului lui Demostene cu tutorii, Midias intră în conflict acut cu Demostene, insultîndu-l pe el şi familia lui. Dat în judecată, el refuză să plătească amenda la care fusese condamnat. Ulterior, în Adunarea poporului, Demostene se opuse trimiterii unei expediţii militare în Eubeea, expediţie susţinută de Midias, fapt care reaprinse vechea duşmănie. Această împrejurare contribui la dezvoltarea antagonismului politic dintre aceşti doi bărbaţi. Prin politica sa antimacedoneană Demostene intra în conflict cu gruparea politică a lui Eubulos, care urmărea pacea, iar Midias făcea parte din această grupare şi era susţinut cu tărie de ea.

În aceste împrejurări, Demostene îşi ia de bunăvoie sarcina unei horegii, la ale cărei cheltuieli tribul lui Demostene, Pandionis, uitase să contribuie. Demostene nu cruţă nimic pentru strălucirea reprezentaţiei teatrale, prilejuită de serbările Dionysiace din anul 348 î.e.n., asigurînd succesul corului său. Midias s-a folosit însă de cele mai condamnabile mijloace pentru ca Demostene să nu izbutească: astfel, el dezorganiză corul, convinse pe conducătorul corului să rupă contractul încheiat

https://biblioteca-digitala.ro

cu Demostene şi deterioră veşmintele şi corcanele coriştilor. În sfîrşit, în momentul cînd un numeros public format din atenieni şi străini se adunase în teatrul lui Dionysos şi aştepta intrarea corului, în văzul tuturor Demostene fu pălmuit de Midias, probabil în urma unei discuţii. Midias fu huiduit iar după cîteva zile Demostene îl acuză de sacrilegiu faţă de serbare, în Adunarea poporului. Conform legii, Adunarea îşi ţinea şedinţa chiar în teatru, îndată după Marile Dionysii. Poporul îl declară vinovat de această crimă. Dar succesul a fost numai moral, întrucît acest fel de vot nu atrăgea nici o sancţiune. Pentru a obţine o satisfacţie întreagă, Demostene se adresă tribunalului Heliaştilor. Midias încearcă să oprească acţiunea prin mijlocirea prietenilor care urmăreau o înţelegere între cei doi adversari. La refuzul lui Demostene, Midias înfuriat îl acuză de dezertare în faţa duşmanului şi de complicitate la un omor, dar nu izbuti să obţină condamnarea lui.

În al doilea an de la insultă (347 î.e.n.), Demostene scrise acest discurs, dar nu-l rosti, ba chiar îşi retrage plîngerea, fie că a primit în schimb treizeci de mine, după cum îi reproşează duşmanul său, Eschine, în discursul *Împotriva lui Ctesifon*, fie din motive politice.

În acest discurs, Demostene acuză pe Midias că prin actul lui l-a insultat nu numai pe el, ci şi pe horeg în exerciţiul funcţiunilor sale, deci a insultat şi poporul care-i încredinţase aceste funcţiuni şi pe zeul în onoarea căruia se desfăşurau serbările Dionysiace. Midias recunoaşte că actul săvîrşit de el este o insultă, fiindcă a lovit un om liber ; Demostene susţine că actul lui este o impietate, fiindcă el, victima, era un horeg şi fiindcă actul s-a săvîrşit în timpul serbărilor zeului Dionysos şi în plin teatru.

https://biblioteca-digitala.ro

ÎMPOTRIVA LUI MIDIAS

(Fragmente)

I. Exordiu

(1) Judecători, cred că nu există nimeni printre voi şi nici printre ceilalţi cetăţeni, care să nu fi aflat despre marea nerușinare de care a dat totdeauna dovadă faţă de toţi Midias. În ce mă priveşte, eu am procedat aşa cum ar fi procedat oricare dintre noi, cînd s-ar fi văzut copleşit de insulte. Iată cum am făcut : l-am acuzat pe Midias în faţa poporului că a săvîrşit un sacrilegiu, pălmuindu-mă în timpul sărbătorilor Dionysiace, că s-a dedat faţă de mine la acte de violenţă în timp ce eu îmi exercitam sarcina de horeg. (2) Însufleţit de un măreţ spirit de dreptate, poporul întreg a clocotit de mînie şi a fost de partea mea într-o pricină care i-a adus şi lui jigniri. De aceea, cu toate eforturile lui Midias şi ale altor cetăţeni, care i-au venit în ajutor, poporul nu s-a lăsat înduplecat, n-a ţinut seama de averile şi promisiunile acestora, ci a votat într-un singur glas împotriva lui. Judecători, au venit atunci la mine mulţi oameni, unii chiar dintre aceia care se află astăzi în tribunal ; de asemeni mulţi alţi cetăţeni mi-au cerut şi m-au îndemnat să-l urmăresc pe Midias şi să-l dau în judecată în faţa voastră, concomitent pentru două motive. Atenieni, jur pe toţi zeii că eu am credinţa că am procedat astfel, deoarece am socotit că am fost umi-

https://biblioteca-digitala.ro

lit şi fiindcă voiam să pedepsesc în acelaşi timp şi alte purtări ale acestui individ îndrăzneţ şi nerușinat şi care nu se dă în lături de la nimic. (3) Astfel stînd lucrurile, eu am luat în interesul vostru toate măsurile de prevedere care se impuneau şi, după cum vedeţi, acum, cînd acţiunea a fost introdusă, mă aflu în faţa voastră spre a susţine acuzaţia. Deşi aş fi putut primi mulţi bani din cei ce mi se ofereau spre a renunţa la acuzaţie, n-am primit ; am rezistat la rugăminţi şi demersuri, v-o jur pe Zeus, ba şi la ameninţări. (4) Privitor la ceea ce vă rămîne de făcut, vă arăt că, cu cît Midias va supăra pe mai mulţi, dîndu-le ordine — căci mai adineaori l-am văzut făcînd acest lucru în tribunal —, cu atît mai mult sper că voi obţine dreptate. De bună seamă n-aş putea acuza pe nici unul dintre voi că nu s-a interesat de cauza mea, care mi-a atras simpatia voastră şi nici că vreunul dintre voi, în ciuda jurămîntului depus, va vota altceva decît ce îi va dicta simţul lui de dreptate, pentru ca în viitor Midias să continue cu insultele sale fără nici o teamă. (5) Deci, judecători, dacă eu l-aş acuza pe acesta de călcare de lege, de mituire cu prilejul unei solii sau pentru orice alt motiv asemănător, n-aş socoti nimerit să vă adresez nici o cerere, gîndindu-mă că în asemenea chestiuni acuzatorului i se cuvine să aducă numai dovezi, iar celui acuzat să recurgă la rugăminţi. Dar fiindcă acest individ a corupt pe judecătorii concursului * şi fiindcă din această

* Acuzaţia adusă lui Midias de a fi corupt pe judecători trebuia susţinută în faţa forului de judecată.

https://biblioteca-digitala.ro

cauză tribul meu * a fost lipsit de trepiedul pe care-l merita, (6) fiindcă eu însumi am fost pălmuit şi insultat aşa cum nici un horeg n-a fost niciodată insultat, fiindcă mă găsesc în faţa voastră pentru a urmări o faptă pe care poporul indignat şi înfuriat ca şi mine a condamnat-o, nu stau la îndoială să vă prezint chiar rugăminţi. Dacă-mi este îngăduit să vorbesc astfel — eu sînt astăzi acela care se apără, cu toate că este într-adevăr o nenorocire ca cineva să nu obţină dreptatea cînd este insultat. (7) Vă rog deci pe voi toţi, judecători, să mă ascultaţi cu bunăvoinţă şi dacă voi face dovada că omul acesta, Midias, m-a insultat nu numai pe mine, dar chiar şi pe voi, şi legile, şi pe toţi cetăţenii, să-mi daţi şi mie ajutor, şi vouă înşivă. Căci situaţia se prezintă astfel, atenieni: dacă atunci eu am fost insultat şi lovit, acum, cînd problema este pusă în discuţie, se va hotărî dacă trebuie să îngăduim asemenea fapte şi dacă putem admite să fie insultat oricare dintre voi, fără ca vinovatul să aibă a se teme de pedeapsă. (8) Dacă unii dintre voi au crezut pînă-n clipa de faţă că procesul de astăzi este o afacere cu caracter particular, acum să aibă în vedere că este în interesul nostru comun ca să nu se îngăduie nimănui astfel de fapte. Fiind vorba deci de o chestiune de ordin public, să mă asculte cu atenţie şi să voteze fiecare ceea ce i se va părea că este în conformitate cu dreptatea. Acum vi se va citi legea după care se rînduiesc plîngerile către

* Demostene, născut în 384 î.e.n. la Atena, aparţinea tribului Leontis din demosul Paiania.

https://biblioteca-digitala.ro

Adunarea poporului. După aceasta voi încerca să vă informez despre celelalte puncte ale cauzei. Grefier, citeşte legea!

Legea:

[Pritanii trebuie să convoace adunarea în teatrul lui Dionysos**, a doua zi după sărbătoarea Pandia***. În această şedinţă trebuie să se treacă mai întîi în ordinea de zi afacerile religioase, apoi urmează plîngerile privind procesiunea şi concursurile care au loc la sărbătoarea Dionysiilor, plîngeri pentru care solicitanţii n-au obţinut încă satisfacţie.]*

(9) Aceasta este legea, atenieni, lege care orînduieşte plîngerile supuse judecăţii poporului; după cum aţi auzit, legea impune ca Adunarea poporului să fie convocată în teatrul lui Dionysos după sărbătoarea Pandia. În aceeaşi şedinţă, după ce preşedinţii se vor fi ocupat cu gestiunea arhontelui, trebuie să delibereze cu privire la delictele şi ilegalităţile săvîrşite în legătură cu sărbătoarea. Iată, atenieni, o lege bună şi folositoare, aşa cum dovedeşte şi cauza de faţă. Cînd în ciuda acestei legi, unii oameni se arată atît de porniţi spre insultă, la ce să ne aşteptăm de la asemenea oameni dacă nici o sentinţă judecătorească şi nici un pericol nu se vor abate asupra lor?

* Înaintea oricărei şedinţe, Adunarea poporului alegea prin tragere la sorţi pe proedrii care alcătuiau biroul. Şedinţele începeau printr-un sacrificiu. Apoi crainicul pronunţa rugăciuni însoţite de imprecaţii împotriva acelora care ar fi încercat să trădeze interesele poporului.

** Teatrul lui Dionysos era situat pe versantul sudic al Acropolei.

*** Sărbătoare în cinstea lui Zeus, celebrată la un interval de opt zile după Marile Dionysii.

https://biblioteca-digitala.ro

(10) Voiesc acum să vi se citească și legea care este o urmare a acesteia ; ea va arăta chiar tuturor prudența voastră și îndrăzneala acestui individ. Grefier, citește legea !

Legea :

*[Evagoros a propus : cînd se desfășoară fie procesiunea în onoarea lui Dionysos în Pireu (cu reprezentații de comedie și de tragedie), procesiunea Leneelor * (cu actori comici și tragici) sau procesiunea Dionysiilor din cetate ** (cu băieți tineri, cu defilări și concursuri de tragedie și de comedie), de asemenea în timpul procesiunii și concursului din luna Thargelion ***, în timpul acestor zile nu este permis de a lua amanet nici de a pune sechestru, chiar dacă termenul de scadență a trecut. Dacă cineva va călca vreuna din aceste dispoziții, să fie urmărit de partea păgubită și o plîngere prealabilă să fie depusă împotriva celui vinovat — în adunare cînd se ține ședința în teatru lui Dionysos — și în forma prescrisă pentru celelalte delicte ****.]*

(11) Reflectați, judecători, la aceasta : dacă în prima lege plîngerea supusă judecății poporului se referă la

* Leneenele, sărbătoare a teascului și a vinului, închinată lui Dionysos, numită astfel după templul lui Dionysos, Lenaion, unde se celebra sărbătoarea. Organizarea serbării revenea arhontelui rege. Leneenele se celebrau la Atena în luna Gamelion (ianuarie-februarie).

** Dionysiile urbane se celebrau la Atena în luna Elafebolion, corespunzătoare lui martie-aprilie. Cu acest prilej aliații Atenei din Liga maritimă aduceau la Atena contribuțiile datorate și tot felul de mărfuri. Prin acest fapt sărbătoarea capătă un caracter panhelenic. Majoritatea marilor tragedii au fost reprezentate la această sărbătoare.

*** Sărbătoarea în cinstea lui Apolo, care împrumuta numele unei luni a anului.

**** Întrucît nu sînt menționate și celelalte sărbători, s-ar putea trage concluzia că Demostene n-a citit legea întreagă.

https://biblioteca-digitala.ro

delicte săvîrşite cu ocazia sărbătorii, în a doua voi aţi stabilit aceeaşi procedură a plîngerii prealabile împotriva acelora care cer achitarea datoriilor neplătite la scadenţă sau împotriva celor care aplică un sechestru sau îndeobşte recurg la orice mijloc de constrîngere. Căci voi socotiţi că în aceste zile nu-i este îngăduit nimănui să insulte pe un cetăţean şi nici să batjocorească pregătirile pe care le-a făcut din banii săi pentru a asigura o astfel de sarcină *, ci pe durata sărbătorii voi aţi lăsat celor ce le-au posedat înainte toate bunurile ce-au fost acordate pfin sentinţă judecătorească reclamantului. (12) Voi dar, atenieni, aţi ajuns pînă la o atît de mare omenie şi de pietate încît pe timpul acelor zile aţi suspendat pedepsirea nedreptăţilor săvîrşite mai înainte. Midias însă în acele zile a săvîrşit crime vrednice de cea mai mare pedeapsă, aceasta o voi dovedi. Eu, la început vreau să vă arăt toate insultele pe care le-am suferit şi apoi să vă vorbesc despre palmele pe care, în cele din urmă, mi le-a tras ; se va vedea în chip evident că nu este nici un act din cele pe care le-a săvîrşit, care să nu merite moartea...

II. Midias a insultat în Demostene pe horegul, reprezentant al cetăţii

(31) Apoi atunci cînd Midias afirmă că „Demostene a fost insultat", eu îi răspund că vorbesc în nu-

* Sarcinile de horeg sau trierarh, numite *leiturghii.*

https://biblioteca-digitala.ro

mele dreptății, al interesului comun și în numele tuturor. Căci în ziua aceea insulta lui Midias a lovit nu numai în mine, în persoana lui Demostene, ci mai ales în horegul vostru * ; voi veți înțelege această distincție din cele ce vă voi spune. (32) Fără îndoială, știți că nici unul dintre thesmoteții de față nu poartă numele de thesmotet, ci fiecare are un nume oarecare. Dacă pe unul din acești thesmoteți cineva îi va insulta ca pe un om particular prin acte sau vorbe, autorul faptului va trebui să răspundă fie unei acuzări, fie unei defăimări ; dacă însă el va insulta pe thesmotet, el va fi pedepsit prin decăderea lui din toate drepturile civile pentru totdeauna. De ce ? Fiindcă acela care se poartă astfel insultă legile și coroana, care este semnul funcțiunii publice, insultă și cetatea, căci numele de thesmotet nu aparține nimănui ca particular, ci cetății Atena. (33) Același lucru se petrece și cu arhontele. Dacă cineva îl va lovi sau îl va calomnia cînd poartă cununa pe cap **, acela va fi pedepsit prin decăderea din drepturile sale de cetățean, iar dacă va

* Horegul era cetățeanul căruia cetatea îi impunea ca sarcină organizarea unui cor și a tuturor obligațiilor ce decurgeau de aici. Intr-un fragment dintr-o comedie pierdută, Aristofan ne spune că un horeg care a depus un deosebit zel în organizarea unui cor, procurînd veșminte brodate pentru choreuți, a rămas în zdrențe din pricina marilor cheltuieli pe care le-a suportat. Membrii corului sau choreuții erau în număr de doisprezece, împărțiți în două grupe. Sofocle a ridicat numărul choreuților la cincisprezece. Veșmintele choreuților variau după caracterul personajelor : bătrîni, sfetnici, fecioare, barbari, Erinii. Corul își însoțea cîntarea prin gesturi ritmate. Cîntecul era acompaniat de un flautist.

** Cununa de mirt pe care o purta pe cap arhontele era simbolul autorității.

https://biblioteca-digitala.ro

insulta pe arhonte ca particular, el va fi expus unei acțiuni civile. Situația este similară nu numai pentru acești magistrați, dar și pentru toate persoanele cărora cetatea le dă în anumite ocazii fie dreptul de a purta coroană, fie orice altă onoare. Tot așa se petrec lucrurile și în cazul meu ; dacă Midias m-ar fi insultat pe mine în calitatea mea de simplu cetățean și în afara acelor zile, el n-ar fi trebuit supus rigorilor unei acțiuni civile. (34) Dar dacă este evident că el a insultat pe horegul nostru în zile de sărbătoare prin acte de sacrilegiu, el merită pe bună dreptate indignarea și răzbunarea poporului, căci o dată cu Demostene a fost insultat horegul vostru, reprezentantul cetății, și asta tocmai în acele zile în care legile nu o îngăduie. Se impune ca atunci cînd voi statorniciți legi, să examinați de aproape fondul lor, căci o dată ce au fost întocmite, voi trebuie să le apărați și să le aplicați. Voi sînteți obligați la aceasta prin jurămîntul vostru și acest lucru este drept sub toate aspectele. (35) Din vremuri de demult, voi aveți o lege privitoare la daune, una cu privire la violențe și de asemeni una cu privire la insulte. Dacă aceste legi ar fi fost de ajuns pentru a pedepsi pe cei ce în timpul serbărilor Dionysiace au săvîrșit asemenea fapte, n-ar fi fost nevoie de această lege specială. Și iată dovada : voi ați întocmit o lege sfîntă pentru respectarea zeului însuși și a regulilor religioase în zilele de sărbătoare. Cînd cineva se va face vinovat față de legile anterioare, față de cele ce au fost întocmite după acestea și față de toate

https://biblioteca-digitala.ro

celelalte, un astfel de om nu este drept să fie sancționat și să primească o pedeapsă și mai grea? Eu afirm că da...

III. Prin Demostene, Midias a insultat Legea, Divinitatea și Cetatea

(126) Ați auzit, atenieni, din gura mea, cîte insulte am îndurat în timpul exercitării sarcinii mele în demnitatea mea de om, cîte uneltiri și maltratări de care abia am scăpat. Multe lucruri le omit, căci mi-e greu să le expun pe toate. Dar adevărul faptelor acesta este. Căci nu numai eu am fost păgubit de actele lui Midias; nedreptățile față de cor nu m-au atins numai pe mine, ci și tribul meu, adică a zecea parte din voi, iar insultele și uneltirile îndreptate împotriva mea au atins și legile care veghează asupra siguranței fiecăruia dintre voi. De asemeni și Zeul, în slujba căruia am fost numit horeg, și Legea divină în tot cuprinsul ei și augusta putere a Divinității au fost atinse o dată cu mine. (127) Se cuvine deci ca voi, dacă vreți să apreciați în chip just faptele săvîrșite de ei, să aveți în vedere în mînia voastră că nu numai eu sînt în cauză, ci și Legea, Divinitatea, Cetatea, deoarece toate în același timp au fost ținta insultelor lui.

În consecință pe el să-l pedepsiți, iar pe cei care-l ajută și luptă alături de el trebuie să-i socotiți nu numai apărători ai cauzei lui, dar chiar ca pe unii care-i justifică faptele...

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Votul de blam al poporului și disprețul lui Midias pentru popor

(199) Ce credeți că ar fi în stare să pună la cale în viitor un om cu această trufie nesăbuită dacă ar scăpa acum ? Eu vă voi vorbi despre ceea ce v-ar putea convinge de aceasta, dacă ați lua în cercetare purtarea avută după votul de blam dat împotrivă-i. Există oare vreun om care după un vot care-l condamna pentru o impietate săvîrșită cu prilejul unei sărbători chiar dacă n-ar fi fost amenințat de nici un proces sau pericol, să nu se fi ascuns pentru un moment și care să nu fi dovedit o oarecare modestie, cel puțin pînă la sfîrșitul procesului, dacă nu pentru totdeauna. Desigur, nimeni nu s-ar fi purtat altfel. (200). Nu, Midias nu are o asemenea comportare, ci din ziua aceea el vorbește, insultă, strigă. Dacă are loc vreo alegere, Midias Anaghirasios * candidează. El este protectorul lui Plutarh, cunoaște toate secretele statului, cetatea noastră este prea mică pentru dînsul. În toate acestea este evident că el nu face altceva decît să declare solemn că : „Eu n-am suferit nimic din cauza votului de blam, nu mă tem nici nu mi-e frică de procesul care va începe !". (201) Așadar, atenieni, un om care socotește rușinos faptul de a se teme de voi și care se mîndrește cu faptul că nu-i pasă de voi, nu merită el de zece ori moartea ? El crede că voi nu veți avea cum s-o scoateți la capăt cu el. Bogat, îndrăznet, mîndru, lăudăros, violent, nerușinat, dacă acum vă va scăpa, cum va mai fi el prins ?

* Midias era din demosul Anagyrus.

https://biblioteca-digitala.ro

(202) Dar chiar dacă n-ar exista nici un alt motiv, ci numai discursurile rostite de el de obicei cu diferite ocazii în faţa poporului, eu cred că i se cuvine pe drept cea mai mare pedeapsă. Voi ştiţi desigur că, dacă ni se vesteşte pe cale oficială că treburile cetăţii voastre decurg aşa cum se cuvine sau dacă ne parvine o ştire de acest fel, toţi se bucură. Midias însă niciodată nu s-a numărat printre cei care se bucurau sau se simţeau fericiţi împreună cu poporul. (203) Dimpotrivă, dacă ni se anunţă un eveniment supărător, de care nimeni n-ar voi să audă, cel dintîi Midias se ridică îndată şi, folosindu-se de ocazie şi profitînd de liniştea ce se aşterne în faţa unei dureri copleşitoare prilejuită de acest eveniment, ia cuvîntul şi spune: „Astfel de oameni sînteţi, atenieni! Voi nu voiţi nici să mergeţi la război şi nici nu credeţi că trebuie să contribuiţi cu bani la acesta. Vă mai miraţi apoi că vă merg rău treburile cetăţii? Credeţi că lucrurile pot continua astfel, ca eu să contribui, iar voi să împărţiţi banii între voi? Vă închipuiţi că eu mă voi achita de sarcina de trierarh în timp ce voi veţi refuza să vă îmbarcaţi?" (204) Insultîndu-vă cu astfel de vorbe, el dă pe faţă cu prima ocazie răutatea şi duşmănia care mocneşte în fundul sufletului său. La rîndul vostru, atenieni, acum, cînd el căutînd să vă amăgească şi să vă înşele, se jeleşte, plînge şi vă roagă, voi trebuie să-i răspundeţi astfel: „Iată ce fel de om eşti, Midias! Eşti furios, nu vrei să-ţi ţii braţele în repaus de-a lungul trupului tău! Şi apoi, te mai miri, ticălosule, că vei pieri în chip nenorocit? Crezi că noi te

https://biblioteca-digitala.ro

vom suporta pe tine, în timp ce tu ne dai lovituri? Crezi că noi te vom achita şi tu vei continua să ne insulţi?"...

V. Atenienii vor apăra propria lor securitate, dacă vor răzbuna pe zeu.

(226) Voi care aţi asistat aproape cu toţii la serbările lui Dionysos, aţi fluierat pe acest individ cînd intra în teatru, l-aţi huiduit şi v-aţi manifestat toată ura voastră înainte de a mă fi auzit pe mine vorbindu-vă ceva despre el. Astfel, înainte ca vina lui să fi fost dovedită, voi v-aţi indignat, aţi îndemnat la răzbunare pe cel ce a suferit insulte şi m-aţi aplaudat cînd l-am acuzat printr-o plîngere în faţa poporului. (227) Şi acum, cînd dovada vinei lui s-a făcut şi cînd poporul, ţinînd şedinţa într-un loc sfînt, s-a pronunţat împotriva lui şi cînd toate actele săvîrşite de el au fost constatate şi votul v-a chemat pe voi pentru a-l judeca şi cînd vă este cu putinţă de a sfîrşi cu el printr-un singur vot, acum voi şovăiţi de a mă ajuta, şovăiţi de a face pe placul poporului, şovăiţi de a da celorlalţi o lecţie de înţelepciune, de a întări pentru viitor siguranţa voastră, dîndu-l pe acesta ca exemplu celorlalţi?

Reflectaţi la cele ce v-am spus, mai ales la Zeul a cărui serbare a fost tulburată de sacrilegiul lui Midias. Pedepsiţi-l, punînd în urnă votul cerut de dreptatea Zeilor şi a oamenilor!

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL
ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

Cucerirea şi distrugerea Olintului de către regele macedonean Filip în anul 348 î.e.n. au stîrnit un val puternic de indignare şi de îngrijorare în întreaga Grecie. Atenienii crezură că pot să se folosească de această stare de spirit spre a alcătui o ligă a tuturor grecilor împotriva Macedoniei. De aceea soli ai Atenei străbat Grecia şi Peloponesul spre a convinge pe toţi grecii ca să pornească război împotriva lui Filip. Primiţi uneori cu entuziasm, de cele mai multe ori cu neîncredere, cu toate sforţările lor solii n-au reuşit să-şi atingă ţinta ; ambiţia şi ura dintre cetăţile greceşti au fost mai puternice decît iubirea pentru o patrie comună. De aceea şi atenienii au găsit cu cale să se îngrijească numai de interesele lor şi au încercat să obţină de la regele învingător o pace în condiţii cît mai avantajoase. De altfel şi Filip, deşi se temea numai de atenieni, fără a încerca vreun demers oficial, se folosea de orice prilej pentru a-i face pe aceştia să înţeleagă că el este gata la orice sacrificiu pentru a cîştiga prietenia lor. Pe cînd Filip se mărginea numai la asigurări vagi, atenienii se hotărăsc să delege în Macedonia o ambasadă, cea dintîi, din care făceau parte Eschine şi Demostene. Filip primeşte binevoitor ambasada şi, fără a-şi lua vreun angajament, declară că va trimite deputaţi la Atena, ca să încheie cu Adunarea poporului un tratat de pace şi alianţă. Atenienii credeau că prin acest tratat li se vor da înapoi unele colonii şi mai ales Amfipolisul. Filip ordonase însă deputaţilor

https://biblioteca-digitala.ro

săi ca, din acest punct de vedere, să menţină situaţia care exista de fapt. Filocrate propune în adunare un tratat prin care părţile contractante păstrau ceea ce aveau în stăpînire în momentul încheierii păcii. Atenienii mai înţelegeau că în condiţiile păcii intrau şi aliaţii lor. Printre cetăţile şi insulele în chip real unite cu Atena, atenienii voiau să introducă şi alte populaţii, mai ales pe focidieni ; de aceea ei au propus ca să li se dea şi altor cetăţi care ar dori răgaz de a fi prevăzute în tratat. Această clauză a fost respinsă de deputaţii lui Filip şi atenienii trimit o a doua ambasadă, formată din aceeaşi membri ca cea dintîi în Macedonia, ca să primească jurămîntul lui Filip şi al aliaţilor lui. Pe de o parte, Filip nu se grăbeşte să depună jurămîntul ; înainte de a se întoarce la Pela, el întîrzie cît mai mult timp pentru a supune pe regele Traciei, Kersobleptes, iar pe de altă parte, cheamă la Pela pe aliaţii săi spre a depune jurămîntul, împotrivindu-se ca deputaţii atenieni să meargă ei la fiecare din aceştia. Prin reţinerea deputaţilor Atenei la curtea sa şi prin încetineala lui, Filip urmărea să cîştige timpul necesar spre a-şi îndrepta armata spre Termopile. Abia întoarsă, ambasada adusese poporului la cunoştinţă bunele intenţii ale lui Filip şi Adunarea poporului, după propunerea lui Filocrate, abia votase mulţumiri lui Filip, cînd acesta, ca împuternicit al consiliului amfictionic, cere atenienilor în numele alianţei încheiate ajutor pentru a pedepsi pe nelegiuiţii de focidieni. Încremeniţi de atitudinea neaşteptată a lui Filip, atenienii refuză să-i dea ajutorul cerut şi trimit o a treia ambasadă, din care Demostene nu face parte. În acest timp, Filip ocupă trecătoarea Termopile şi năvăleşte în Focida, ocupînd-o.

Lupta între Demostene şi Eschine începe imediat după întoarcerea din cea de-a doua ambasadă în legătură cu propunerea făcută de Filocrate în Adunarea poporului pentru a se aduce mulţumiri lui Filip. Îndată ce se întoarce din Macedonia, Demostene denunţă în faţa Consiliului celor cinci sute gravitatea situaţiei şi dă pe faţă planurile lui Filip ; Eschine însă amăgeşte poporul cu cele mai frumoase speranţe, încredinţîndu-l că regele nutreşte cele mai bune intenţii pentru atenieni şi că,

https://biblioteca-digitala.ro

dacă el trece prin Termopile, face aceasta spre a pedepsi nu pe focidieni, ci pe tebani, dușmanii de totdeauna ai Atenei. Fie că atențiile deosebite ale lui Filip în timpul ședерii lui la Teba, fie că aurul primit de la Filip l-au făcut pe Eschine să ia o astfel de atitudine, poporul votează mulțumirile propuse de Filocrate în loc să se înarmeze și să oprească pe Filip de a trece de Termopile.

Cînd Filip, stăpîn pe orașele Focidei, avea la dispoziția lui întreaga Grecie, partidul național din Atena cere lui Eschine să dea seama de rolul compromițător jucat de el și de abuzul de elocință făcut de el pentru ruina Atenei. În aceste împrejurări, Demostene deferă unei Adunări judiciare pe Eschine, acuzîndu-l în discursul ținut că în timpul celei de-a doua ambasade și-a călcat datoriile și a primit bani, trădînd astfel patria. Acuzația nu se mărginește numai la conduita lui Eschine în timpul celei de-a doua ambasade, ci se întinde și asupra conduitei lui din timpul primei ambasade, dar mai ales asupra conduitei lui în perioada de după întoarcerea din Macedonia, cînd, prin sfaturile date poporului, înlesnise invadarea Greciei de către Filip și înaintarea lui pînă aproape de zidurile Atenei.

Acest discurs a fost rostit în anul 343 î.e.n. El nu este o acuzație formală de înaltă trădare, ci o urmărire pentru dare de socoteli.

ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

(Fragmente)

I. Apel către judecători

(1) Cît de mari au fost patimile, atenieni, și cît de multe intrigile stîrnite de acest proces, cred că aproape toți v-ați dat seama, văzînd adineauri pe cei care,

https://biblioteca-digitala.ro

chiar în momentul cînd numele vostru se trăgea la sorți, vă tulburau și căutau să vă găsească. În ce mă privește, vă voi cere deci vouă tuturor, ceea ce de altfel dreptatea trebuie să acorde chiar și celor ce nu o cer, de a nu prețui nici favoarea, nici pe cutare sau cutare om mai mult decît dreptatea și jurămîntul depus de fiecare dintre voi înainte de a veni aici. Gîndiți-vă că sînt în joc interesele voastre și ale cetății, pe cînd rugăciunile și stăruințele celor ce ajută pe Eschine urmăresc avantaje particulare (pe care legile v-au chemat aici să le înfrînați și nu pentru a asigura celor vinovați o nedreaptă izbîndă)...

II. De ce fapte trebuie să răspundă un ambasador

(4) De aceea, în împrejurările de față, eu vă voi spune cum ați putea pricepe voi ceea ce este drept în această afacere și cum ați putea pronunța acum verdictul vostru: și anume cu condiția ca să examinați voi înșivă, judecători, și să socotiți de ce fapte trebuie să răspundă un ambasador. Mai întîi trebuie să răspundă de lucrurile pe care vi le-a raportat, apoi să răspundă de sfaturile pe care vi le-a dat, în al treilea rînd de instrucțiunile primite de la voi, după aceasta de timpul folosit; în sfîrșit, el trebuie pe deasupra să răspundă dacă a îndeplinit toate aceste obligații, lăsîndu-se corupt sau nu. (5) De ce trebuie să răspundă de acestea? Pentru ca voi să puteți să vă bazați deliberările pe aceste rapoarte; dacă acestea sînt adevă-

https://biblioteca-digitala.ro

rate, voi veți hotărî măsurile ce se impun, iar dacă nu, veți hotărî tocmai dimpotrivă. Pe de altă parte, voi socotiți că sfaturile cele mai demne de încredere sînt acelea ale ambasadorilor ; căci voi îi ascultați ca pe niște oameni bine informați asupra scopului lor ; nu trebuie dar ca un ambasador să fie convins să vă dea un sfat rău sau nefolositor. (6) Mai mult, ei trebuie să aducă la îndeplinire misiunea pe care voi i-ați încredințat-o, fie ca să vorbească, fie ca să acționeze, fie să execute prompt ordinele pe care voi le-ați votat. Prea bine ; dar de ce trebuie să răspundă de timpul folosit ? Pentru că adesea, atenieni, se întîmplă ca prilejul favorabil pentru multe acțiuni mari să nu dureze decît puțin timp ; dacă cineva de bunăvoie ar renunța la acest prilej și l-ar lăsa adversarilor, orice ar face, nu va mai putea să-l cîștige din nou. (7) În sfîrșit, în ceea ce privește luarea de mită, dacă voi spune că a te îmbogăți de pe urma nenorocirilor patriei tale este o groaznică crimă care merită o dreaptă indignare, nimeni dintre voi nu mă va dezminți. Însă cel ce a întocmit legea nu face această distincție, ci el a hotărît ca să nu se primească bani în nici un caz, socotind (după părerea mea) că cel care a încasat o dată și a fost corupt prin bani nu mai este în stare să discearnă în toată siguranța interesele statului. (8) Dacă eu voi dovedi și voi arăta limpede că Eschine, care este de față, a întocmit un raport fals, că a împiedicat poporul să afle de la mine adevărul, că, fiind trimis ca ambasador, nu s-a conformat nici uneia din instrucțiunile pe care i le-ați dat, că a pierdut timpul, că

https://biblioteca-digitala.ro

a lăsat să se irosească ocaziile favorabile cetății pentru multe și importante acțiuni, că pentru toate acestea a primit bani și salarii împreună cu Filocrate *, condamnați-l și dați-i o pedeapsă vrednică de crimele lui ! Iar dacă eu nu voi putea dovedi aceste crime sau nu pe toate, pe mine socotiți-mă un om de nimic și pe el achitați-l !...

III. Demostene amintește ce a raportat el și Eschine în Senat și Adunarea poporului cînd s-au întors din a doua ambasadă.

(17) Atenieni, veți afla îndată că, după ce voi l-ați ales din nou pe Eschine pentru a efectua schimbul de jurăminte, el a pierdut timpul, a pricinuit pagube tuturor intereselor cetății și a stîrnit ura împotriva mea atunci cînd am voit să împiedic uneltirile lui. După ce ne-am întors din acea ambasadă pentru efectuarea schimbului de jurăminte, ambasadă referitor la care azi noi dăm socoteală și cu prilejul căreia n-am obținut nimic din ceea ce ni se făgăduise sau din ceea ce nădăjduisem cînd voi ați încheiat pacea ; înșelați întru totul, fiindcă acești oameni uneltiseră împotriva intereselor noastre și-și îndepliniseră misiunea lor altfel decît o hotărîse votul nostru, noi ne înfățișarăm înaintea Consiliului. Mulți dintre voi știu ceea ce voi spune, căci sala era plină de cetățeni simpli. (18) Ur-

* Filocrate din demosul Hagnont, autorul păcii din anul 346 î.e.n., este condamnat de Demostene pentru corupție și trădare.

https://biblioteca-digitala.ro

cîndu-mă la tribună, am dat pe față tot adevărul: am acuzat pe Eschine și complicii săi, am enumerat toate întîmplările de la primele speranțe pe care Ctesifon * și Aristodemos ** vi le dăduseră; apoi, în momentul cînd se încheia pacea, discursurile pe care Eschine le-a rostit și limita pînă unde au condus ei Statul; și relativ la celelalte chestiuni (cele privitoare la Focida și la Termopile) vă sfătuim să nu le pierdeți din vedere, să nu păstrați aceeași atitudine, agățîndu-vă cînd de o speranță, cînd de alta, cînd de o promisiune, cînd de alta, să nu lăsați lucrurile să ajungă în cea mai rea situație. Și cuvintele mele convinseseră Consiliul. (19) Cînd Adunarea poporului s-a întrunit și a trebuit să luăm cuvîntul în fața voastră, Eschine, aici de față, urcîndu-se la tribună a vorbit cel dintîi dintre noi toți (pe Zeus și pe toți zeii, atenieni, ajutați-mă să pot reînvia amintirile voastre pentru a ști dacă eu spun adevărul, căci în momentul acela, dînsul a dăunat tuturor treburilor voastre și a distrus totul!). S-a abținut de a da vreun raport asupra ambasadei sau de a pomeni despre cele ce se vorbise în Consiliu (de vreme ce pretindea că eu n-am spus adevărul). El rosti însă un discurs atît de strălucit și care cuprindea avantaje atît de mari, încît plecă după ce vă cucerise pe toți, (20) căci, spunea el, s-a întors după ce

* Ctesifon din Atena propusese încoronarea lui Demostene în incinta teatrului lui Dionysos pentru meritele lui deosebite față de patrie. Eschine atacă decretul de încoronare ca fiind ilegal. Demostene pronunță în anul 330 î.e.n. (după șapte ani de la adjudecarea coroanei onorifice) discursul *Pentru coroană*, în care trece în revistă viața sa politică, dînd socoteală în fața atenienilor și, mai departe, în fața posterității.

** Unealtă a lui Filip, ca și Eschine.

https://biblioteca-digitala.ro

a convins pe Filip de tot ce era de folos pentru cetate atît în ceea ce privea afacerea amfiqionilor, cît şi pentru toate celelalte probleme. El v-a prezentat un discurs amplu pe care spunea că l-a rostit în faţa lui Filip împotriva tebanilor, vă scotea din el punctele principale şi socotea că, datorită purtării lui cu prilejul ambasadei întreprinse, voi, în două-trei zile, fără a pleca în expediţie, fără vreo osteneală, veţi afla că Teba a fost asediată şi separată de restul Beoţiei. (21) Că oraşele Thespiae şi Plateea * se reclădeau, că tezaurul de la Delfi ** era înapoiat zeului, nu de către focidieni, ci de către tebanii care plănuiseră ocuparea templului, deoarece, zicea el, pe Filip îl convinsese că toţi cei care au plănuit nelegiuirea nu sînt mai puţin vinovaţi decît cei care au adus-o la îndeplinire; şi de aceea, spunea el, tebanii au pus preţ pe capul lui. (22) Eschine pretindea că auzise pe unii eubeeni, îngroziţi şi tulburaţi de strînsele raporturi dintre Atena şi Filip, zicînd: „Nu ne şcapă din vedere, ambasadori, în ce condiţii voi aţi încheiat pacea cu Filip şi ştim bine că, dacă voi îi predaţi oraşul Amfipolis ***

* Oraşul Plateea fusese nimicit în 373 î.e.n. iar Thespiae anexat puţin timp după aceea de către Filip.

** Monarhii şi particularii îşi manifestau recunoştinţa faţă de oracolul de la Delfi, trimiţînd daruri bogate şi lăsînd tezaurul lor în depozit, sub protecţia zeului Apolo. Datorită acestor bogăţii, sanctuarul din Delfi a atras nu o dată privirile lacome ale cuceritorilor. Astfel, generalul focidian Philomelos îşi întreţinea armata prin împrumuturi făcute tezaurului (356 î.e.n.), iar succesorul său Onomarhos topise o parte din darurile adunate în templu.

*** Amfipolis de pe Strymon în Macedonia Septentrională se afla în stăpînirea atenienilor încă de pe vremea lui Kimon, fiul lui Miltiade.

https://biblioteca-digitala.ro

lui Filip, el v-a făgăduit că vă va da vouă în schimb Eubeea!" De altfel, continua el, a mai pus la cale un lucru, dar nu vrea să vorbească şi de acesta, căci acum unii din colegii lui de ambasadă erau geloşi pe el. Prin aceste vorbe el făcea aluzii şi lăsa să se înţeleagă că este vorba de Oropos *. (23) El a fost mult aplaudat cum era natural şi preţuit de toţi ca un mare orator şi un bărbat de stat extraordinar; după aceasta, el coborî de la tribună foarte maiestuos. Ridicîndu-mă şi eu, am spus că nu ştiu nimic despre aceste lucruri şi în acelaşi timp încercai să amintesc unele declaraţii pe care le făcusem în Consiliu. Acest individ şi Filocrate, aşezîndu-se unul la dreapta, altul la stînga mea, strigau, mă tulburau, aruncîndu-mi fel de fel de ironii. Iar voi, voi rîdeaţi, nu voiaţi să mă ascultaţi şi nici să credeţi altceva decît ceea ce Eschine vă raportase...

IV. Decretul propus şi redactat de Filocrate

(48) Vedeţi, atenieni, ce plin de laude şi de bunăvoinţă este decretul; el cere ca să menţină „pacea şi alianţa pe care Filip a jurat că le va păzi pentru el şi pentru urmaşii săi", şi „să se acorde lui Filip laude pentru că promite să ne satisfacă toate drepturile". Dar, de fapt, Filip nu promitea nimic; departe de a face o astfel de declaraţie, regele spunea că el nici

* Teritoriu disputat de Atica şi Beoţia, care îl ocupase din anul 366 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

nu ştie ce ar putea face spre a vă fi pe plac. (49) Dar exista un om care vorbea şi promitea pentru Filip! Acela era Eschine. Filocrate, prinzînd momentul în care voi vă arătaţi entuziasmaţi de discursurile lui Eschine, a adăugat în decret următoarea clauză: „Dacă focidienii nu fac ceea ce trebuie şi nu predau amfictionilor templul, poporul atenienilor va întrebuinţa forţa împotriva acelora care s-ar opune acestei predări". (50) Aşadar, atenieni, atunci cînd voi rămîneţi acasă în loc să plecaţi în expediţie, atunci cînd lacedemonienii, simţind pericolul, se întorseseră la ei în ţară şi atunci cînd nu erau prezenţi alţi amfictioni decît cei din Tesalia şi din Teba, Filocrate, în termenii cei mai binevoitori din lume, a propus să li se predea acestora templul, atunci cînd el propunea ca sanctuarul să fie dat amfictionilor (căror amfictioni? Acolo nu mai erau decît tesalienii şi tebanii); el însă nu propunea „de a se convoca amfictionii... de a aştepta pînă la reuniunea lor... de a trimite pe Proxenos * în ajutorul focidienilor... nici ca atenienii să iasă din zidurile lor", nimic din toate acestea. (51) De altfel Filip v-a trimis două scrisori pentru a vă invita, dar nu pentru ca voi să plecaţi în expediţie. Nicidecum. Căci el n-ar fi putut să vă cheme în acel moment, fiindcă lăsase să treacă timpul în care voi aţi fi putut pleca în expediţie; şi nici pe mine nu m-ar fi putut împiedica atunci cînd voiam să mă îmbarc

* General atenian însărcinat cu supravegherea Termopilelor şi a Golfului Maliac. Baza operaţiilor sale se afla în nordul Eubeii, la Oreos.

https://biblioteca-digitala.ro

pentru a veni aici, şi nici lui Eschine nu i-ar fi putut porunci să rostească un discurs prin care nu trebuia să vă îndemne la o expediţie. Dar el voia numai ca voi să credeţi că el va face ceea ce doriţi, să nu votaţi nimic care să fie împotriva lui ; pentru ca focidienii neîncrezători în speranţele date de voi, nici să nu se apere şi nici să nu reziste, ci disperaţi să se predea în mîinile lui. Citeşte chiar textul scrisorilor lui Filip.

(Scrisorile)

(52) Pe Zeus, deci aceste scrisori ne cheamă, şi asta cu toată graba. Dacă ceva bun s-ar fi găsit în aceste scrisori, ce altceva s-ar fi cuvenit să facă aceşti oameni decît ca să vă spună ca voi să plecaţi în expediţie şi să propună ca Proxenos, pe care-l ştiau că se află în acele locuri, să dea imediat ajutor ? Este însă limpede că ei au făcut totul în sens contrar. E şi firesc, căci ei nu erau atenţi la ceea ce le scria Filip, căci ştiau cele ce are el în gînd, întocmind scrisoarea sa, la acestea şi ei colaborau şi-i dădeau ajutor. (53) Iar cînd focidienii aflară cele ce s-au petrecut în adunarea voastră, cînd primiră decretul lui Filocrate şi cunoscură raportul şi promisiunile lui Eschine, fură cu totul zdrobiţi. Gîndiţi-vă ! Erau printre focidieni oameni cu judecată şi fără încredere în Filip ; aceştia au fost făcuţi să aibă încredere în el. De ce ? Deoarece ei credeau că nici dacă Filip i-ar înşela pe ei de zece ori, niciodată ambasadorii Atenei n-ar îndrăzni să înşele pe atenieni şi că deci erau adevărate cele ce vă raportase Eschine şi că pieirea se apropie de tebani şi

https://biblioteca-digitala.ro

nu de focidieni. (54) Erau şi alţii care credeau că trebuie să sufere orice şi să se lupte ; însă hotărîrea lor slăbise din pricină că fuseseră convinşi că Filip le va fi favorabil şi că, dacă ei nu vor urma sfaturile lui, voi veţi porni împotriva lor, voi în care aceştia sperau că vor găsi ajutor. Cîţiva însă credeau că veţi regreta cîndva că aţi încheiat pacea cu Filip ; acestora li se atrase atenţia că pacea votată de voi angaja şi pe urmaşii voştri, aşa încît renunţară cu totul la ajutor din partea Atenei. De aceea ei au îngrămădit toate acestea într-un singur decret. (55) După părerea mea, aceasta este cea mai mare dintre crimele comise faţă de voi ; căci încheind pacea cu un om muritor care îşi datorează puterea unor împrejurări, condamnînd cetatea la o dezonoare veşnică, lipsind cetatea pe lîngă altele chiar şi de binefacerile pe care i le rezerva jocul norocului, au împins atît de departe perversitatea, încît au săvîrşit o crimă nu numai faţă de atenienii de acum, dar chiar şi faţă de toate generaţiile ce se vor perinda în viitor. (56) Oare aceasta nu este o faptă cu totul înspăimîntătoare ? Niciodată voi n-aţi fi consimţit să se adauge la pace clauza care s-o prelungească şi la urmaşi, dacă voi n-aţi fi avut atunci încredere în promisiunile aduse de Eschine, promisiuni în care s-au încrezut şi focidienii şi care le-au adus pieirea. Predîndu-se lui Filip şi lăsîndu-i pe mînă oraşele care nu manifestau nici o rezistenţă, focidienii au avut o soartă cu totul diferită decît aceea pe care Eschine v-o anunţase...

https://biblioteca-digitala.ro

(64) Nu s-a petrecut, atenieni, nimic mai groaznic şi mai grav în Grecia, nici în timpul nostru şi cred că nici în trecut. Ei, bine! Asupra unor chestiuni atît de importante şi atît de numeroase a hotărît, ca un stăpîn, un singur om, Filip, datorită acestor oameni. Şi totuşi, Atena exista încă pe atunci, Atena, cetatea al cărui rol tradiţional era să conducă Grecia şi să nu privească cu indiferenţă asemenea acte. Cum au fost distruşi nenorociţii focidieni, se poate vedea nu numai după decretele amfictionilor, ci chiar după faptele săvîrşite. (65) Un spectacol înspăimîntător, atenieni, şi vrednic de milă! Mergînd acum de curînd la Delfi, mi-a fost dat să văd case distruse, ziduri dărîmate, ţara văduvită de oameni în puterea vîrstei, doar cîteva femei, cîţiva copii şi bătrîni demni de milă. Nu se află nici un cuvînt care să poată să exprime nenorocirile pe care le vedem acum acolo. Cu toate acestea vă aud pe toţi spunînd că focidienii au votat odinioară împotriva tebanilor, cînd se propunea înrobirea noastră. (66) Atenieni, ce credeţi că ar face strămoşii noştri, dacă ar fi rechemaţi la viaţă, cum ar gîndi şi ar vota cu privire la cei ce au fost pricina ruinei focidienilor? În ce mă priveşte, cred că ei, chiar dacă i-ar lapida cu propriile lor mîini, s-ar socoti la adăpostul oricărei învinuiri. Nu este oare ruşinos (ba mai mult decît atît, dacă s-ar găsi un cuvînt mai tare) ca acei care au dat votul lor salvator pentru noi să pătimească, din pricina acestor indivizi, soartă cu totul ne-

https://biblioteca-digitala.ro

meritată şi ca cineva să privească cu indiferenţă la cei ce au suferit ceea ce n-a suferit nici o seminţie grecească ? Cine are răspunderea acestor fapte ? Cine a urzit această înşelăciune ? Nu acest individ ?...

VII. Rezumatul acuzaţiilor

(177)... Doresc deci să rezum toate acuzaţiile formulate de mine, pentru ca să vă arăt că m-am achitat de tot ceea ce am promis la începutul discursului meu. Am stabilit că raportul lui Eschine nu cuprindea adevărul şi că el a mințit. Pentru aceasta am adus drept probe înseşi faptele lui şi nu vorbe goale. (178) Am dovedit că Eschine a fost cauza pentru care voi aţi refuzat să aflaţi de la mine adevărul, fiind stăpîniţi de promisiunile şi declaraţiile acestuia ; v-am dovedit că el v-a dat sfaturi cu totul contrarii ; că s-a opus păcii propuse de aliaţii noştri, susţinînd pe cea propusă de Filocrate ; că a pierdut timpul ca voi să nu puteţi veni în ajutorul focidienilor, chiar dacă aţi fi voit ; că, în timpul misiunii lui, el a săvîrşit multe fapte îngrozitoare ; că a trădat şi a vîndut totul ; că a primit daruri ; că n-a scăpat nici un prilej de a comite nelegiuiri. Aşadar, aceste lucruri pe care vi le-am promis la început, acestea vi le-am dovedit.

(179) Să vedeţi acum ce a urmat după acestea ; argumentul ce-l voi aduce este simplu. Voi aţi depus jurămîntul că veţi vota potrivit legilor şi decretelor poporului şi Consiliului celor cinci sute. Este limpede

https://biblioteca-digitala.ro

că acest individ, cît timp a durat ambasada sa, a lucrat împotriva legilor, a decretelor şi dreptăţii ; deci se cuvine ca el să fie condamnat de nişte judecători înţelepţi. De altfel, chiar dacă n-ar fi vinovat de nimic altceva, două sînt faptele care sînt suficiente pentru a-l condamna la moarte : căci el nu a dat în mîinile lui Filip numai Focida, dar chiar şi Tracia. (180) Într-adevăr, nimeni n-ar putea să arate pe întreg pămîntul două poziţii mai favorabile pentru cetatea noastră decît Termopilele pe uscat şi Chersonesul pe mare. Indivizii aştia au vîndut în chip ruşinos lui Filip ambele poziţii pentru ca să se servească de ele spre paguba voastră. Multe discursuri s-ar putea rosti asupra acestui lucru. Să le lăsăm pe toate celelalte. Dar ce crimă poate fi mai mare decît crima de a părăsi Tracia şi poziţiile ei întărite şi nu este greu de arătat cît de mulţi bărbaţi au fost condamnaţi de voi la moarte sau la amenzi pentru acest motiv : Ergofilos *, Kefisodotos **, Timomachos ***, iar odinioară Ergocles ****, Dionysios ***** şi alţii, despre care aş putea spune că toţi împreună au pricinuit cetăţii mai puţin rău decît Eschine...

---

* Ergofilos fusese condamnat la amendă în 362 î.e.n.

** Încheind un tratat al Atenei, în calitate de ambasador, tratat care a nemulţumit pe atenieni, oratorul Kefisodotos a fost destituit, judecat şi condamnat la o amendă de cinci talanţi în 358 î.e.n.

*** Pentru a scăpa de consecinţele procesului, Timomachos s-a exilat în 360 î.e.n.

**** Ergocles pare să fi fost prieten cu Trasibul.

***** Personaj necunoscut.

https://biblioteca-digitala.ro

VIII. Viaţa lui Eschine

(199) Şi individul ăsta spurcat, avînd pe conştiinţă asemenea fapte, va îndrăzni să vă privească pe voi în faţă şi cu vocea lui răsunătoare vă va vorbi îndată despre viaţa dusă de el ; mă cuprinde scîrba faţă de o asemenea viaţă ! Aceşti judecători nu ştiu ei oare că la început tu citeai cărţile mamei tale *, cînd ea îndeplinea rituri magice şi că, în copilăria ta, tu te învîrteai la sărbătorile bachice printre cetele de beţivi ? (200) Că mai tîrziu ai avut sarcina de grefier, fiind la ordinele magistraţilor şi că săvîrşeai fapte necinstite în schimbul a două sau trei drahme ? Că, în sfîrşit, nu de mult, tu erai foarte fericit că-ţi scoteai hrana jucînd rolul al treilea în reprezentaţiile plătite de horegi ? Despre viaţă vei spune că nu ai dus-o ? Se vede cît de colo că e chiar aceea pe care ai dus-o ! Dar pentru libertatea luată... El însuşi a chemat în judecată pe un altul pentru desfrîu. Dar să nu vorbim încă de aceasta...

IX. Peroraţia

(341) Vedeţi dar că nu numai sub orice raport, dar chiar din punct de vedere al legăturilor noastre cu Filip, este o necesitate ca Eschine să fie condamnat. Ţineţi seamă de faptul că, dacă Filip va fi constrîns

* Glaucotheea, mama lui Eschine, se ocupa cu purificări şi iniţieri religioase, fiind ajutată de fiul ei.

https://biblioteca-digitala.ro

să întreţină raporturi bune cu cetatea noastră, atunci îşi va schimba atitudinea. În momentul de faţă atitudinea lui constă în a înşela masele de cetăţeni şi a favoriza pe puţini ; dacă va afla că aceşti puţini au pierit, de acum înainte Filip va voi să vă fie pe plac vouă celor mulţi, stăpîni pe toate. (342) El va persista în aceeaşi îndrăzneală şi nerușinare şi atunci cînd, înlăturînd pe aceşti oameni, veţi fi avut grijă să dispară în acelaşi timp toţi aceia care păreau dispuşi să facă orice pentru Filip. Ce-i drept, acei care au săvîrşit asemenea fapte cînd socoteau că vor fi pedepsiţi, ce credeţi că vor pune la cale dacă voi le veţi face concesii ? Ce va însemna pe lîngă ei Euthycrates, Lastene şi ceilalţi. Există pentru un cetăţean un spectacol mai corupător ? (343) Oare nu vor deveni cetăţenii noştri mai răi decît toţi ceilalţi, văzînd că din ospitalitatea lui Filip rezultă bani, reputaţie, posibilităţi de tot felul, iar pentru cei ce s-au arătat drepţi şi au cheltuit din avutul lor, rezultă încurcături, ură, invidie, stîrnite de aceşti indivizi ? Să nu faceţi aşa, căci nici din punct de vedere al gloriei, nici din punct de vedere al pietăţii, nici din punct de vedere al siguranţei şi nici din vreun alt punct de vedere nu rezultă pentru voi nici un folos, achitîndu-l pe Eschine şi lăsîndu-l să plece liber ; dimpotrivă, prin pedepsirea lui, voi trebuie să daţi exemplu nu numai concetăţenilor voştri, ci şi tuturor grecilor.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL
PENTRU COROANĂ

După înfrîngerea de la Cheroneea (338 î.e.n.), partidul macedonean susținător al păcii dobîndi preponderența în Atena. Cu toate acestea, lui Demostene i se încredință onoarea de a rosti elogiul funebru al soldaților căzuți la Cheroneea și, datorită marelui său prestigiu care se menținea încă, cîștigă în toate procesele ce i-au fost intentate pe linie politică. Așa se întîmplă și în procesul coroanei.

Imediat după înfrîngerea de la Cheroneea, Demostene propune și poporul aprobă un decret de refacere a fortificațiilor cetății. Marele orator, ales să supravegheze lucrările de reconstrucție a fortificațiilor, contribui cu o sumă însemnată de bani la cheltuielile pentru ridicarea zidurilor. Atunci Ctesifon propune să se acorde o coroană de aur lui Demostene pentru virtutea lui și pentru ca el să nu înceteze ca, prin discursurile și faptele sale, să contribuie la binele cetății și cere ca decernarea coroanei să se facă în teatru în timpul serbărilor Dionysiace.

Orice decret, înainte de a fi supus deliberării poporului, trebuia să fie prezentat Senatului și să fie adoptat de el. Cînd decretul cu avizul favorabil al Senatului a fost adus în fața poporului spre a se pronunța, Eschine îl declară ilegal și anunță că va intenta autorului o acțiune de ilegalitate. Eschine va fi depus acuzația înaintea arhonților thesmoteți pe cînd trăia încă Filip și puțin înainte de serbările Dionysiace din 336 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

Căci propunerea lui Ctesifon a fost sustrasă din deliberările poporului pînă la pronunţarea tribunalului, adică pînă în anul 330 î.e.n.

Eschine, în acţiunea lui, acuză pe Ctesifon de o întreită ilegalitate :

1) Ctesifon a propus încoronarea lui Demostene pe cînd acesta era în exerciţiul magistraturii sale, legea oprind încoronarea unui magistrat care nu şi-a prezentat socotelile.

2) Decretul prescrie ca decernarea coroanei să se facă în timpul serbărilor Dionysiace, pe cînd legea prevedea ca să fie decernate în Adunarea poporului coroanele acordate de popor.

3) Motivele aduse în sprijinul propunerii nu corespund realităţii ; nu este adevărat că Demostene prin discursurile şi faptele sale a contribuit la binele poporului ; legea opreşte să se introducă neadevăruri în actele publice.

Pe cînd Alexandru era ocupat în Asia şi, după ce mişcarea antimacedoneană pentru libertatea grecilor condusă de Agis, regele Spartei, fusese înăbuşită, Eschine socoti că acum, în anul 330 î.e.n., a sosit momentul să se redeschidă procesul intentat lui Ctesifon în 336 î.e.n.

Procesul a fost judecat de tribunalul heliaştilor în număr probabil de cîteva sute sau chiar cîteva mii. La judecarea procesului au asistat oameni din toată Grecia, fiindcă lupta care se dădea nu era numai o dispută între doi oameni, cei mai mari oratori ai secolului care, de şaisprezece ani se urmăreau cu o ură neîmpăcată, ci între două partide care împărţeau Grecia în două, partidul naţional şi partidul macedonean. La judecată trebuia să se stabilească care din cele două partide a avut dreptate şi care a dat atîta dovadă de un patriotism adevărat.

A vorbit mai întîi acuzatorul, apoi din partea apărării Ctesifon, urmat de Demostene în calitate de sinegor ; el rosti discursul *Pentru coroană*, considerat în antichitate, ca şi azi, o capodoperă a elocinţei atice.

După ce oratorii şi-au spus cuvîntul, tribunalul şi-a dat verdictul. Ctesifon a fost achitat cu aproape unanimitate de voturi iar Eschine n-a obţinut nici a cincea parte ; aşadar

https://biblioteca-digitala.ro

Demostene şi-a primit coroana de aur. Prin acest verdict, Marea Adunare judiciară, care reprezenta poporul Atenei, aprobă politica marelui patriot şi pedepsi pe acuzator cu o amendă de o mie de drahme şi cu pierderea dreptului de a mai intenta procese de acest fel. Atins în creditul lui politic şi în drepturile sale de cetăţean, Eschine se exilă voluntar pentru totdeauna, la Rodos, unde deschise o şcoală de retorică, devenită celebră; aci el îşi începu lecţiile, după cum se spune, citind amîndouă discursurile despre coroană şi dînd dreptate adversarului său.

PENTRU COROANĂ

(Fragmente)

I. Fărădelegile lui Eschine şi ale celorlalţi greci, trădători şi vînduţi ca şi el

...(42) Eu însă am ajuns să vorbesc prea mult despre lucruri pe care, poate, s-ar fi cuvenit să le amîn pentru altă dată. Mă întorc deci spre a vă dovedi că fărădelegile acestor oameni au fost pricina situaţiei create acum.

După ce aţi fost înşelaţi de Filip prin mijlocirea acestor oameni care, îndeplinind sarcina de ambasador, s-au lăsat corupţi şi care v-au raportat vouă numai minciuni, după ce nefericiţii foceeni * au fost

* Aluzie la războiul sacru (355—346 î.e.n.) şi la situaţia tragică în care ajunseseră foceenii, ale căror oraşe fuseseră dărîmate de către macedoneni.

https://biblioteca-digitala.ro

înşelaţi şi oraşele lor distruse, ce s-a întîmplat oare? (43) Tesalienii cei vrednici de dispreţ * şi tebanii cei naivi ** îl socoteau pe Filip prieten, binefăcătorul şi eliberatorul lor; acesta reprezenta totul pentru ei şi nu ascultau de nimeni altul, orice le-ar fi spus. Voi, atenienii, deşi neîncrezători şi nemulţumiţi de cele întîmplate, aţi respectat totuşi pacea, căci singuri nu puteaţi întreprinde nimic. Şi ceilalţi greci, la fel de înşelaţi şi amăgiţi în speranţele lor ca şi voi, erau mulţumiţi cu pacea, deşi de multă vreme şi-ei erau atacaţi în felurite chipuri.

(44) Apoi, cînd Filip, cutreierînd pretutindeni, subjuga pe iliri, triballi *** şi chiar pe unii dintre greci şi strîngea în mîna sa forţe numeroase şi importante, cînd din cetăţile greceşti porneau spre Macedonia, datorită libertăţii oferită de pace, soli care erau corupţi cu bani — Eschine era unul dintre aceştia — atunci toţi aceia împotriva cărora Filip făcuse aceste pregătiri fură atacaţi. Dacă ei n-au înţeles, asta este altă problemă care nu mă priveşte pe mine. (45) Eu, de fapt, vă înştiinţam şi protestam în faţa voastră totdeauna, oricînd şi oriunde eram trimis ****. Dar cetăţile sufereau de o boală grea,

* Tesalienii şi tebanii priveau pe Filip ca pe cel mai bun prieten al lor, deşi Filip, sporindu-şi puterea, ducea împotriva lor un război surd, care a sfîrşit prin a-i supune. Tesalienii ajunseră demni de dispreţ, ca unii ce-şi pierduseră independenţa.

** Tebanii, ca şi beoţienii în general, se bucurau de o apreciere puţin măgulitoare din partea celorlalţi greci.

*** E cu putinţă ca ilirii şi triballii să fi locuit în nordul Macedoniei şi în ţinuturile ocupate azi de Albania şi Bulgaria.

**** Două ambasade sînt menţionate în *Filipica a doua* (par. 19) şi în *Filipica a treia* (par. 72).

https://biblioteca-digitala.ro

fiindcă oamenii lor politici și magistrații primeau daruri și erau corupți cu bani, iar mulțimea sau nu prevedea nimic, sau se lăsa prinsă în mrejele vieții dulci și a răgazului de fiecare zi. Și fiindcă toți încercau același simțământ, fiecare se gîndea că prăpădul va cădea asupra tuturor celorlalți, numai asupra lui nu, și că situația lui, grație primejdiei în care se afla un altul, va fi în siguranță acum și totdeauna. (46) Astfel s-au întîmplat, cred eu, că, pe de o parte, democrațiile din pricina nepăsării lor mari și-au pierdut libertatea, iar, pe de alta, diriguitorii care credeau că vînd totul afară de persoana lor, au băgat de seamă că s-au vîndut întîi pe ei înșiși. În loc de prieteni și oaspeți, cum erau numiți cînd primeau daruri de la Filip, acum, în auzul lor, li se dau nume de lingușitori, dușmani ai zeilor și toate celelalte nume pe care le merită pe drept. (47) Căci nimeni, atenieni, nu cheltuiește bani, urmărind interesul trădătorului și nici cînd a devenit stăpîn peste ce a cumpărat nu-și mai ia ca sfătuitor un trădător pentru rest; căci altfel nimeni n-ar fi mai fericit decît trădătorul. Lucrurile însă nu stau așa. De ce? Atîta mai lipsește. Cînd cel ce caută să poruncească e stăpîn pe situație, devine și stăpînul acelora care l-au pus în această situație și, cunoscînd ticăloșia lor, atunci, da, atunci îi urăște, n-are încredere în ei și-i acoperă de insulte. (48) Iată și dovezi: căci chiar dacă faptele lor aparțin acum trecutului, ele însă trebuie să fie prezente totdeauna în mintea oamenilor înțelepți. Lastene fu numit prieten,

https://biblioteca-digitala.ro

pînă în momentul cînd a predat Olintul *; Timolaos, pînă în momentul cînd a făcut să piară Teba **; Eudicos şi Simos din Larissa ***, pînă în clipa cînd au dat Tesalia pe mîna lui Filip. Apoi, întreg pămîntul s-a umplut de trădători, goniţi din cetăţile lor, copleşiţi de ocări şi pradă tuturor suferinţelor. Cîte n-au avut de pătimit Aristratos în Sicyona **** ? Dar Perillos în Megara ? N-au fost ei oare aruncaţi ca nişte netrebnici ? (49) Din aceste fapte s-ar putea vedea foarte limpede că acela care apără cu mai multă rîvnă patria şi se opune mai dîrz unor astfel de oameni, acela vă dă vouă, Eschine, ca unor trădători şi vînduţi, prilejul de a mai primi daruri şi numai graţie majorităţii cetăţenilor adunaţi aici, precum şi acelora ce stau împotriva planurilor voastre voi trăiţi încă şi primiţi bani, fiindcă prin voi înşivă aţi fi pierit de mult.

(50) Despre faptele petrecute atunci s-ar putea spune încă multe, eu însă cred că am spus mai mult decît era necesar. Vinovat de aceasta este Eschine, cînd a vărsat asupra mea, ca să zic aşa, drojdia răutăţii şi a fărădelegilor lui, de care eu trebuie să mă spăl în faţa celor care, prea tineri fiind, n-au putut ur-

* Lastene şi Euthycrates, magistraţi superiori în Olint, au predat cetatea în mîinile lui Filip care după aceasta i-a osîndit la moarte, aşa cum relatează Diodor din Sicilia (XV, 53).

** Teba a fost distrusă de Alexandru cel Mare, care a cruţat doar templele şi casa poetului Pindar.

*** Eudicos şi Simos aparţineau puternicii familii a Aleuazilor din Larissa, care au exercitat o mare influenţă în Tesalia.

**** Cetate în nordul Peloponesului, lîngă golful Corintului.

https://biblioteca-digitala.ro

mări faptele petrecute atunci. Poate că cele spuse de mine v-au mîhnit pe voi care, înainte de a scoate eu un cuvînt, cunoşteaţi venalitatea de atunci a lui Eschine. (51) Totuşi, el numeşte această atitudine prietenie şi ospitalitate, iar în discursul său zice într-un loc : „Cel care îmi impută ospitalitatea lui Alexandru". Eu să-ţi imput ospitalitatea lui Alexandru ? De unde ai primit-o sau cum te-ai învrednicit cu ea ? Eu nu ţi-aş da ţie nici numele de oaspete al lui Filip şi nici al lui Alexandru, căci nu sînt atît de nebun ; afară doar de cazul cînd ar trebui să-i numim pe secerători şi pe cei care fac o treabă oarecare pentru bani, prieteni şi oaspeţi ai celor care îi plătesc. (52) Dar lucrurile nu stau aşa. Pentru ce ? Pentru că mai e mult pînă acolo. Eu însă şi împreună cu mine toţi aceşti cetăţeni te numim pe tine, Eschine, un om plătit cu bani altădată de Filip şi acum de Alexandru. Dacă nu crezi, întreabă-i ; sau mai bine îi voi întreba eu pentru tine. Oare, atenieni, este stipendiatul sau oaspetele lui Alexandru ?... Auzi cele ce spun ?...

II. Demostene împiedică prin sfaturile sale date atenienilor ca Filip să devină stăpînul Greciei

(61) Cetăţeni ai Atenei, Filip a putut trage mari foloase, căci nu arareori la greci, ci mai totdeauna s-a întîmplat să existe nenumăraţi trădători şi oameni vînduţi şi atîţia duşmani ai zeilor cîţi nu ne amintim să fi existat vreodată. După ce i-a luat colaboratori

https://biblioteca-digitala.ro

şi complici pe aceştia, Filip a contribuit ca situaţia în Grecia să se înrăutăţească, căci grecii şi înainte vreme nu erau în bune raporturi unii cu alţii şi trăiau dezbinaţi. Înşelîndu-i pe unii, împărţind altora daruri, corupîndu-i pe toţi prin fel de fel de mijloace, regele i-a împărţit în mai multe partide, deşi interesul tuturor era numai unul: acela de a-l împiedica pe Filip să ajungă puternic.

(62) Atunci cînd grecii toţi se aflau într-o astfel de situaţie şi nu-şi dădeau seama de răul ce încolţea şi creştea, trebuia ca voi, atenieni, să cercetaţi ce fel de demersuri se cuvenea să întreprindă cetatea şi cum să acţioneze, şi cu privire la aceasta să-mi cereţi mie socoteala; căci cel ce a luat asupra lui apărarea intereselor Greciei am fost eu. (63) Se cuvenea oare, Eschine, ca cetatea noastră să renunţe la mîndria ei pentru ca împreună cu tesalienii şi dolopii * să ajute pe Filip să dobîndească dominaţia asupra grecilor şi să distrugă gloria şi drepturile strămoşilor? Sau trebuia să nu facă aceasta (ceea ce ar fi fost cu adevărat înspăimîntător), ci să lase să aibă loc acele evenimente pe care le vedea petrecîndu-se în cazul cînd nimeni nu le-ar fi oprit şi pe care le presimţea pe cît se pare încă de multă vreme? (64) Dar acum mi-aş îngădui să întreb pe cel care critică cu cea mai mare exigenţă lucrurile petrecute, căror partide ar fi voit să i se alăture cetatea? Oare acelora care au contribuit la nenorocirile şi ruşinea ce s-au abătut asupra grecilor,

* Populaţie tesalică din regiunea Pindului, dolopii sînt pomeniţi şi în *Iliada*, c. IX, v. 484.

https://biblioteca-digitala.ro

partide din care făceau parte tesalienii și cei deopotrivă cu ei, sau celelalte partide care îngăduiau aceste fapte în speranța unui avantaj propriu (în această partidă i-am putea așeza pe arcadieni *, messenieni ** și argieni ***) ? (65) Mulți din aceștia — ba chiar toți — au avut o soartă mai rea decît noi. Căci dacă Filip, după ce a ieșit învingător, s-ar fi retras plecînd îndată și și-ar fi văzut apoi liniștit de treburi, fără a năpăstui pe nici unul dintre aliații lui, nici dintre ceilalți greci, s-ar putea aduce imputări și învinuiri acelor care s-au opus faptelor săvîrșite de el. Dar dacă Filip le-a răpit tuturor deopotrivă demnitatea, hegemonia, libertatea și, cînd i-a fost cu putință, le-a înlocuit chiar forma de guvernămînt, voi de ce n-ați luat oare cele mai nimerite hotărîri, urmînd sfaturile mele ?

(66) Dar mă întorc iar de unde am pornit. Cum ar fi trebuit să acționeze cetatea noastră, Eschine, cînd vedea că Filip se pregătește să ia conducerea ei și să-și impună dominația asupra Greciei ? Sau ce trebuia să declar eu, sfetnicul poporului, și să propun atenienilor (căci aceasta este chestiunea de cea mai mare importanță), eu care știam că din totdeauna și pînă în ziua cînd m-am ridicat la tribună patria noastră a luptat necontenit pentru întîietate, onoare și pentru glorie și că a sacrificat și bani, și oameni mai

* Arcadienii locuiau în centrul Peloponesului, la nord de Laconia.

** Din Messenia, ținut în Pelopones.

*** Locuitorii Argosului, capitala Argolidei.

https://biblioteca-digitala.ro

mulți pentru onoarea și interesele tuturor decît a cheltuit pentru sine fiecare dintre celelalte popoare. (67) Ce trebuia să fac cînd am văzut că însuși Filip, împotriva căruia noi luptam, și-a pierdut din setea de dominație și putere un ochi, și-a rupt clavicula, și-a schilodit o mînă și un picior *, și și-ar fi sacrificat oricare parte a trupului de care soarta ar fi vrut să-l priveze numai ca să trăiască cu ce i-a mai rămas din el, în cinste și glorie? (68) Totuși, nimeni n-ar îndrăzni să spună că un om crescut la Pela, un oraș obscur pe atunci și disprețuit, trebuia să aibă atîta mărinimie sufletească, încît să dorească stăpînirea asupra grecilor și să urmărească acest gînd, iar voi, care sînteți atenieni și cărora tribuna și teatrul vă oferă zi de zi pilde ale virtuții strămoșilor, trebuie să fiți atît de răi încît, fără înrîurirea cuiva și de bună voie, să dați pe mîna lui Filip libertatea Greciei. (69) Nimeni n-ar putea să spună acest lucru.

Rămînea deci și în același timp era necesar ca voi să vă împotriviți cu toată dreptatea nedreptății pe care o săvîrșea Filip. Acest lucru voi l-ați făcut încă de la început în chip firesc și din datorie; chiar și eu am făcut propuneri și v-am dat sfaturi în acest sens, în timpul cînd luam parte la treburile publice. O mărturisesc deschis. Dar ce trebuia să fac eu? Îți pun această întrebare, trecînd cu vederea peste Amfipo-

* În asediul Methonei Filip pierduse un ochi; cu prilejul expediției împotriva ilirilor fusese rănit la umăr, iar în expediția împotriva triballilor, la mînă.

https://biblioteca-digitala.ro

lis, Pidna, Potideea, insula Halones *, nu aminteşe nimic despre acestea. (70) Cît despre ocuparea localităţilor Serrion, Doriscos **, şi despre jefuirea insulei Peparethos ***, precum şi despre toate pierderile suferite de cetate nu ştiu nici măcar dacă s-au întîmplat. Totuşi, tu ai declarat că, vorbind despre cele ce se întîmplau, eu am îndemnat la ură împotriva lui Filip pe cetăţenii care sînt de faţă, pe cînd decretele de atunci cu privire la acestea aparţin lui Eubulos****, Aristofon ***** şi Diopeithes ******, nu mie. O, Eschine, tu care vorbeşti cu uşurinţă despre tot ceea ce vrei, mă auzi ? Să nu mai vorbim nici despre acestea ! (71) Dacă acela care punea stăpînire pe Eubeea ******* şi făcea din această insulă o bază de operaţii împotriva Aticei, care încerca să pună mîna pe Me-

---

* Insuliţă în faţa Macedoniei (cuib de piraţi) pe care Filip a luat-o în stăpînire către anul 343 î.e.n. (vezi şi discursul lui Demostene *Asupra Halonesului).*

** Serrion şi Doriscos, aşezări din Tracia cucerite de Filip în 346 î.e.n.

*** Peparethos, azi Skopelos, insulă din grupul Sporadelor, aşezată în faţa Tesaliei, importantă ca poziţie maritimă. A fost pustiită în anul 340 î.e.n. de flota lui Filip.

**** Eubulos din Anaflystos era conducătorul partidului care milita pentru pace.

***** Aristofon din Colyttos, orator cu renume care ar fi avut de secretar pe Eschine.

****** Diopeithes din Sfettos, orator. Nu trebuie confundat cu omonimul lui, generalul despre care se vorbeşte în *Filipice.*

******* Filip a făcut trei tentative de a cuceri Eubeea. În ultima expediţie, care a avut loc în anul 343—342 î.e.n., el a ras de pe faţa pămîntului Porthmosul şi a aşezat regimuri tiranice în Eretria şi Oreos, cetăţile Eubeii.

https://biblioteca-digitala.ro

gara *, care se făcea stăpîn pe Oreos, care distrugea portul Porthmos, care aşeza tiran în Oreos pe Philistides şi în Eretria ** pe Cleitarchos, care îngenunchea Helespontul, care împresura Bizanţul, care pe unele cetăţi greceşti le distrugea, iar în altele readucea pe cei alungaţi, oare cel ce săvîrşea toate acestea, comitea el nedreptăţi, încălca el tratatele, călca în picioare pacea, da ori ba ? Era oare necesar ca vreunul dintre greci să apară spre a-l împiedica să săvîrşească aceste fapte, da ori ba ? (72) Iar dacă nu şi dacă trebuia să vedem Elada devenind aşa cum spune proverbul pradă misienilor ***, cînd atenienii trăiau şi existau, atunci, o recunosc, eu, vorbind despre aceste lucruri, m-am amestecat fără să mă privească situaţia, iar cetatea noastră, ascultîndu-mă, s-a amestecat într-o treabă care n-o privea de loc ; şi toate faptele săvîrşite să fie socotite crime şi greşeli ale mele. Iar dacă trebuia să apară cineva pentru a împiedica aceste fapte, cine ar fi făcut-o ? Oare nu atenienii ? Aceasta era ţinta acţiunilor mele. Văzînd că Filip caută să aducă în sclavie pe toţi grecii, eu m-am opus şi n-am încetat să vă atrag atenţia şi să vă sfătuiesc să nu vă predaţi lui...

* Cu prilejul ultimei expediţii în Eubeea, Filip a încercat să cucerească Megara, fapt care i-ar fi înlesnit pătrunderea în Peloponez.

** Eretria (azi Nea Psara), oraş vechi pe coasta occidentală a Eubeii, în faţa Aticii. Distrus de perşi în 490 î.e.n., el a fost ulterior reconstruit.

*** Expresia „prada misienilor" are sensul de „prada primului venit". Misienii erau poporul cel mai dispreţuit de greci.

https://biblioteca-digitala.ro

III. Tulburarea produsă în Atena la vestea ocupării Elateei de către Filip

(168) Aţîţînd astfel cetăţile una împotriva alteia prin mijlocirea acestor oameni şi încurajat de decretele şi răspunsurile lui, Filip sosi cu armata şi ocupă Elateea *, avînd convingerea că orice s-ar întîmpla, noi şi tebanii n-am putea ajunge la o înţelegere. Dar voi vă amintiţi cu toţii de tulburarea ce s-a produs atunci în cetate. Cu toate acestea, ascultaţi cîteva cuvinte şi anume cele absolut necesare.

(169) Era spre seară cînd cineva veni să anunţe pritanilor că Elateea a fost ocupată. La auzul acestei veşti, unii dintre pritani, ridicîndu-se îndată pe la mijlocul mesei, alungară negustorii ce erau în piaţă şi dădură foc barăcilor **, alţii trimiseră după strategi şi chemară trompetul ; în cetate era mare zarvă. A doua zi, la ivirea zorilor, pritanii convocară Consiliul în sala de şedinţe, iar voi îndată aţi pornit la Adunare. Iar înainte ca Senatul să delibereze şi să pregătească decretul prealabil, întreg poporul se afla sus (pe colina Pnyx ***). (170) Apoi îndată ce senatorii sosiră şi pritanii aduseră la cunoştinţa Adunării ştirea primită de ei şi prezentară pe cel ce adusese vestea, crainicul întrebă : Cine doreşte să ia cuvîntul ?"

* Localitate pe drumul ce duce de la Termopile la Atena.

** Pritanii au recurs la incendierea barăcilor pentru a vesti pe locuitorii răspîndiţi pe ogoare. Ceilalţi fuseseră înştiinţaţi prin trompeţi.

*** Colina Pnyx, azi Pnica, la sud-vest de Acropolă, unde se făcea Adunarea poporului, atunci cînd negustorii au invadat întreaga agora.

https://biblioteca-digitala.ro

Nimeni nu se urcă la tribună. Crainicul întrebă de mai multe ori, dar nimeni nu se ridică la tribună, deşi erau de faţă toţi strategii, toţi oratorii şi deşi patria chema cu glasul care este al tuturor pe omul care să vorbească pentru salvarea ei. Căci glasul crainicului care se face auzit, atunci cînd legea o ordonă, e drept să fie socotit glasul obştesc al patriei. (171) Cu toate acestea, dacă ar fi trebuit ca cei ce doresc salvarea patriei să vină la tribună, voi toţi, judecători şi ceilalţi atenieni, ridicîndu-vă, v-aţi fi urcat la tribună. Căci toţi, o ştiu bine, doreaţi salvarea patriei ; dacă ar fi trebuit să vină cei foarte bogaţi, s-ar fi urcat la tribună cei Trei sute ; dacă ar fi trebuit să vină cei care sînt în acelaşi timp şi devotaţi patriei, şi bogaţi, s-ar fi urcat la tribună cei care mai tîrziu au adus mari contribuţii voluntare. Şi ei ar fi făcut aceasta şi din dragoste pentru patrie, şi datorită bogăţiei lor. (172) Dar pe cît se pare, acel moment şi acea zi cerea nu numai un om devotat şi bogat, ci unul care să fi urmărit de la început evenimentele şi care să fi cugetat cu suflet curat la cauzele şi scopul acţiunilor întreprinse de Filip. Într-adevăr, un cetăţean care n-ar fi cunoscut politica lui Filip şi n-ar fi cercetat-o cu grijă de mult, oricît ar fi fost de devotat şi bogat, n-ar fi fost în stare să ştie nici ce trebuie să facă, nici ce sfat să vă dea. (173) Se ivi deci acel om pe care îl cereau împrejurările, iar acela eram eu. Urcîndu-mă la tribună, v-am spus atunci ceea ce trebuie să ascultaţi şi acum cu atenţie din două motive : întîi, ca să ştiţi că eu singur dintre toţi oratorii şi oamenii poli-

https://biblioteca-digitala.ro

tici n-am părăsit în momentele de primejdie postul în care mă aşezase iubirea de patrie şi că, prin discursurile şi propunerile mele scrise, eu am căutat să fac pentru voi ceea ce se impunea în acele împrejurări înspăimîntătoare ; al doilea, ca să ştiţi că puţinul timp pe care mi l-aţi îngădui, vă va face cu mult mai cunoscători în chestiunile de politică în general. (174) Iată ce am spus eu atunci : „Cred că cei care s-au alarmat prea mult sub pretextul că tebanii au fost cîştigaţi de Filip nu cunosc situaţia prezentă ; într-adevăr, eu ştiu bine că dacă lucrul ar sta aşa, noi am auzi nu că Filip se află în Elateea, ci la hotarele noastre. De altfel sînt convins că el a venit acum spre a fi sigur de tebani. Aflaţi de la mine adevărul şi în această problemă. (175) Filip a cîştigat de partea sa pe toţi tebanii pe care a avut posibilitatea sau să-i convingă cu bani, sau să-i înşele. Pe cei care de la început i s-au opus şi sînt şi acum împotriva lui, nu-i este cu putinţă să-i convingă în nici un chip. Cu ce scop aşadar şi pentru care motive a ocupat Elateea ? Arătîndu-şi puterea şi desfăşurîndu-şi trupele în vecinătatea tebanilor, el voia să îmbărbăteze şi să le dea curaj prietenilor lui, iar pe cei ce-i stau în cale să-i înspăimînte pentru ca ei sau să-i acorde de frică ceea ce ei refuză încă, sau să fie siliţi s-o facă. (176) Dacă deci în momentul de faţă noi ne vom hotărî — zicem — să ne reamintim de ofensele pe care au putut să ni le aducă altădată tebanii şi să pierdem încrederea în ei, în convingerea că au trecut de partea duşmanilor, mai întîi vom face ceea ce ar dori Filip, apoi mă

https://biblioteca-digitala.ro

tem că, dacă cei ce au fost pînă acum împotriva lui, i-ar face lui Filip o bună primire și toți într-un glas ar trece de partea lui, amîndouă părțile, și Filip, și tebanii ar năvăli în Atica. Dar dacă voi îmi veți da ascultare și veți voi să cercetați serios situația și să nu vă sfădiți privitor la cele ce eu am să vă spun, cred că veți găsi nimerite sfaturile mele și în stare să înlăture pericolul ce amenință cetatea. (177) Așadar, ce susțin eu că trebuie să facem? Mai întîi, trebuie să sfîrșim de a ne teme pentru soarta noastră; în schimb, toți trebuie să tremurăm pentru tebani; căci ei sînt cu mult mai aproape de nenorocire decît noi și vor înfrunta primejdia înaintea noastră. Apoi trebuie ca oamenii în stare să lupte și împreună cu ei cavalerii să pornească spre Eleusis și să arate tuturor că voi înșivă sînteți de fapt sub arme, pentru ca partizanii voștri din Teba să aibă aceeași libertate de a vorbi despre dreptate cu cei ce sînt de partea lui Filip, știind că, după cum cei ce vînd patria lui Filip au în Elateea o armată care să-i ajute, tot așa și voi sînteți gata și-i veți ajuta pe cei ce vor să lupte pentru libertate dacă cineva se va năpusti asupra lor. (178) După acestea vă îndemn să alegeți zece soli și să le dați depline puteri, pentru ca, în înțelegere cu strategii, să hotărască data plecării lor la Teba și organizarea expediției militare. Ambasadorilor ce sfaturi le dau eu cînd vor fi ajuns la Teba? Fiți acum atenți la cele ce vă spun! Le dau sfatul să nu ceară nimic tebanilor (ar fi un lucru rușinos în această împrejurare), ci să le promită că-i vom ajuta dacă vor cere, încredințați că ei trec

https://biblioteca-digitala.ro

prin momente foarte grele şi că noi prevedem cele ce se vor întîmpla mai bine decît ei. În chipul acesta, dacă ei vor primi ajutorul nostru şi ne vor asculta, noi vom fi obţinut cele ce voim şi vom fi făcut aceasta cu o mărinimie vrednică de cetatea noastră. Iar dacă trimişii noştri nu vor izbuti, tebanii se vor învinui numai pe ei înşişi dacă greşesc cu ceva acum, iar noi nu vom fi făcut nimic ruşinos, nici josnic." (179) Înşirînd aceste lucruri şi altele de acelaşi fel, am coborît de la tribună. După ce toţi m-au aprobat, şi nu s-a auzit nici un glas împotrivă, eu nu m-am mărginit la aceasta şi am făcut o propunere scrisă. Nu m-am mulţumit nici cu propunerea scrisă, fără a fi plecat în această misiune, şi nici să merg ca sol fără a-i convinge pe tebani. Dimpotrivă, de la început pînă la sfîrşit am urmat linia mea de conduită şi cu toată inima m-am devotat vouă pentru a lupta împotriva pericolelor care ameninţau cetatea noastră...

IV. Atenienii, în toate timpurile, înfruntînd primejdiile, au luptat pentru întîietate, onoare şi glorie

(199) Şi fiindcă acuzatorul stăruie mult asupra evenimentelor petrecute, vreau să vă vorbesc despre un lucru la care nu vă aşteptaţi. Pe Zeus şi pe ceilalţi zei *, nimeni să nu se mire de exagerarea mea, ci fie-

* Ceilalţi zei ai grecilor erau : Atena, Afrodita, Artemis, Demetra, Hera, Apolo, Hermes, Poseidon şi Pluton, fiecare avînd atribuţii speciale.

https://biblioteca-digitala.ro

care să judece cu bunăvoință ceea ce spun. Chiar dacă cele ce aveau să se întîmple ar fi fost evidente pentru toți, dacă toți le-ar fi știut de mai înainte și dacă tu le-ai fi prevestit, Eschine, și le-ai fi adeverit prin strigăte și vociferări, tu, care n-ai scos un cuvînt, și așa cetatea noastră n-ar fi trebuit să renunțe la atitudinea ei, dacă ea totuși se gîndea la glorie, la strămoși și la posteritate. (200) Acum se pare că n-a izbutit în acțiunea ei; acest lucru se poate întîmpla oricărui om, dacă așa este voința zeilor. Atunci însă, socotindu-se vrednică să conducă pe alții și apoi renunțînd la aceasta, cetatea noastră ar fi fost acuzată că a predat lui Filip pé toți grecii. Căci dacă ea ar fi părăsit fără luptă acele bunuri pentru care strămunii noștri au înfruntat tot felul de pericole, cine nu te-ar fi scuipat pe tine în obraz, Eschine? Dar să nu mai vorbesc despre cetate și nici despre mine. (201) Cu ce ochi, pe Zeus! am privi noi pe toți grecii care sosesc în cetatea noastră dacă evenimentele ar fi ajuns unde au ajuns, dacă Filip ar fi comandat și stăpînit pe toți grecii, dacă alții i s-ar fi împotrivit, fără ca noi să le fi venit în ajutor cu nimic. Și aceasta s-a întîmplat, deși cetatea noastră înainte vreme n-a optat niciodată pentru o situație sigură, dar lipsită de glorie, ci a înfruntat pericolul, salvînd onoarea. (202) Există vreun grec, există vreun barbar ori printre tebanii și lacedemonienii, care avuseseră puterea înaintea tebanilor, se află unul singur care să nu știe că regele perșilor ar fi lăsat cetății noastre toate bunurile de care dispunea, încuviințînd cu generozitate dobîndirea altor

https://biblioteca-digitala.ro

bunuri, cu condiția numai ca să se supună poruncilor și să îngăduie altuia să comande asupra grecilor ? (203) Dar pe cît se pare, pentru atenienii de atunci, o astfel de purtare nu era nici moștenită din străbuni, nici suportabilă, nici înnăscută ; niciodată nimeni, în decursul vremii, n-a putut convinge cetatea noastră să se alăture celor puternici, dacă aceștia săvîrșeau nedreptăți, pentru a se bucura de siguranță în sclavie, ci ea a trăit mereu în mijlocul primejdiilor, luptînd pentru întîietate, onoare și glorie. (204) Și voi socotiți că această atitudine este atît de impunătoare și de potrivită firii voastre, încît lăudați cu deosebire pe acei dintre străbuni care au avut-o. Și pe bună dreptate, căci cine n-ar admira curajul acelor bărbați care au consimțit să părăsească și țara și cetatea, urcîndu-se în trireme * pentru a nu se supune poruncilor unui stăpîn ? Ei au ales ca strateg pe autorul acestei rezoluții, pe Temistocle **. Pe de altă parte, ei au ucis cu pietre pe Kyrsilos *** care exprimase părerea de a se supune poruncilor date (și nu numai pe el, deoarece și pe femeia lui au omorît-o cu pietre femeile voastre). (205) Căci atenienii de atunci nu căutau un orator sau un strateg care să le asigure o sclavie fericită, ci ei socoteau că nu merită să trăiască dacă nu

* Cu prilejul incursiunilor făcute de persani în Atica, în timpul războiului cu mezii, atenienii părăsiră teritoriul atic.

** Temistocle, general și om politic atenian, șef al partidului aristocratic (525—460 î.e.n.), unul din făuritorii victoriei navale de la Salamina.

*** Lapidarea lui Kyrsilos sau Lykidus, cum îl numește Herodot (IX, 4), s-a petrecut după lupta de la Salamina.

https://biblioteca-digitala.ro

le este permisă o viață în libertate. Fiecare din aceștia aveau credința că nu s-a născut numai pentru tatăl și pentru mama sa, dar și pentru patrie. Ce deosebire este aici? Cel care socotește că s-a născut numai pentru părinți, așteaptă o moarte hotărîtă de destin și care vine în mod natural, cel care se socotește născut și pentru patrie, acela va prefera să moară decît să-și vadă patria înrobită și va găsi că insultele și rușinea pe care va fi silit să le îndure într-o patrie înrobită sînt mai de temut decît moartea însăși.

(206) Dac-aș încerca așadar să spun că eu am fost acela care am aprins în sufletele voastre sentimente vrednice de strămoșii voștri, n-ar fi nimeni care să nu fie îndreptățit să-mi aducă imputări. Acum eu declar că asemenea hotărîri curajoase vă aparțin și dovedesc că și înaintea mea cetatea era însuflețită de aceleași sentimente. Cu toate acestea, afirm că am și eu o parte de contribuție în fiecare din faptele îndeplinite. (207) Eschine însă, acuzîndu-mă pentru întreaga mea politică și cerîndu-vă să vă purtați cu asprime față de mine ca unul ce am fost cauza spaimelor și primejdiilor cetății, pe de o parte, dorește să mă lipsească pe mine acum de o cinstire, iar pe de altă parte, vouă vă răpește laudele pentru toate timpurile. Dacă voi, în credința că politica mea n-a fost cea mai bună, îl veți condamna prin votul vostru pe Ctesifon, s-ar crede că ați săvîrșit o greșeală și nu că ați cedat în fața loviturilor nedrepte ale soartei. (208) Nu este cu putință, nu este cu putință ca voi să fi săvîrșit greșeli, atenieni, voi, care ați înfruntat

https://biblioteca-digitala.ro

pericolul pentru libertatea şi salvarea tuturor grecilor. Nu, o jur pe strămoşii care cei dintîi dintre greci s-au expus primejdiei la Maraton, pe cei ce au luptat cot la cot la Plateea, jur pe cei care au luptat pe mare la Salamina * şi Artemision **, pe toţi ceilalţi bărbaţi viteji, ale căror trupuri se odihnesc în mormintele publice ***, pe toţi aceia pe care cetatea i-a îngropat, socotindu-i deopotrivă vrednici de aceeaşi cinstire, Eschine, şi nu numai pe cei care obţinuseră izbînzi sau învinseseră ei singuri. Era şi drept ; datoria de bărbaţi viteji toţi şi-o făcuseră, iar cît priveşte soarta lor, fiecare a avut parte de aceea pe care i-a hărăzit-o divinitatea...

V. Datorită străduinţelor şi decretelor lui Demostene, tebanii, Eubeea şi Bizanţul au luptat alături de Atena împotriva lui Filip

(219) Cu toate acestea, atenieni, au existat la voi, înaintea mea, mulţi oratori renumiţi şi însemnaţi aşa cum au fost Callistratos, Aristofon, Kefalos, Trasibul

* Insulă în portul Aticii cu o poziţie strategică, vestită prin lupta ce s-a dat între greci şi perşi la 480 î.e.n. Pentru aceleaşi motive, de o celebritate identică se bucurau şi Maratonul şi Plateea.

** Promontoriu pe coasta nordică a Eubeii, unde grecii au învins flota lui Xerxes în 480 î.e.n.

*** Era un obicei consacrat la atenieni să îngroape cu toate onorurile în Kerameikos pe cei ce căzeau pe cîmpul de luptă. Dintre oratorii enumeraţi aici, singurul care s-a remarcat în urma păcii din 346 î.e.n. prin ostilitatea arătată lui Filip a fost Hegesip.

https://biblioteca-digitala.ro

şi o mie alţii, totuşi, nici unul dintre aceştia, în nici o împrejurare, nu s-a jertfit pe sine cu totul cetăţii; căci unul propunea decrete, dar nu mergea în ambasade, altul pleca în ambasade, dar nu propunea decrete. Fiecare din ei îşi lăsa pentru sine un timp de repaus şi — dacă s-ar fi întîmplat ceva — o portiţă de scăpare. (220) „Cum deci, ar putea riposta cineva, tu te-ai ridicat atît de mult prin putere şi îndrăzneală, încît singur eşti în stare să faci de toate?" Nu spun aceasta, dar eu eram atît de conştient de gravitatea pericolului ce a cuprins cetatea, încît mi se părea că nu putea fi vorba de nici o preocupare pentru siguranţa personală şi că trebuia să ne mulţumim dacă cineva, nelăsînd la o parte nimic, făcea tot ce trebuia să facă. (221) În ce mă priveşte, eram convins poate prosteşte, cu toate acestea eram convins, că nici un cetăţean n-ar putea face propuneri mai bune ca mine, că nimeni n-ar putea acţiona şi că nici un ambasador nu şi-ar putea îndeplini sarcina cu mai mult zel şi mai multă justeţe ca mine. De aceea, eu îmi luam asupra mea toate sarcinile. Grefier *, citeşte scrisorile lui Filip.

Scrisorile.

(222) La această situaţie l-a dus pe Filip politica mea, Eschine. Eu am fost acela care l-am făcut să se înspăimînte pe el, Filip, care altădată profera ameninţări multe şi îndrăzneţe cuvinte împotriva cetăţii.

* Funcţia de grefier (greceşte *gramateus*) era considerată o funcţie inferioară încredinţată adesea sclavilor, furnizînd oamenilor puţin scrupuloşi profituri ilicite.

https://biblioteca-digitala.ro

Ca mulțumire pentru aceasta, atenienii aici de față îmi acordară pe bună dreptate o coroană ; tu, care erai de față nu te-ai opus, iar Diondas *, care atacă decretele, nu obținu partea legală de voturi. Citește-mi aceste decrete, care n-au fost condamnate de judecători atunci și care n-au fost atacate nici de Eschine.

Decretele.

(223) Bărbați atenieni, aceste decrete, atît cel propus ieri de Aristonicos, ca și cel propus acum de Ctesifon, aici de față, sînt aidoma unul altuia și nu se deosebesc între ele nici măcar printr-un cuvînt sau vreo silabă. Eschine nu le-a contestat în justiție nici el singur, nici nu și-a luat ca ajutor în acuzație pe Diondas, care le atacase. Cu toate acestea, presupunînd că acum Eschine mi-ar aduce acuzații bazate pe adevăr, atunci pe Demomeles și pe Hiperide **, autorii acestor decrete, i-ar fi urmărit în justiție cu mult mai multă dreptate decît pe Ctesifon. (224) De ce ? Fiindcă Ctesifon are acum putința să se întemeieze pe Demomeles, Hiperide și Aristonicos, pe hotărîrile tribunalelor și pe faptul că însuși Eschine nu i-a acuzat pe acești bărbați, care făcuseră aceleași propuneri ca și Ctesifon acum. Se mai întemeiază și pe faptul că legile nu îngăduie să se aducă acuzații în legătură cu fapte o dată judecate, precum și pe multe alte argumente ; atunci, dimpotrivă, aceeași cauză s-ar fi

* Adversar politic al lui Demostene, prieten al lui Filip.

** Demomeles era fiul lui Demon și văr cu Demostene. Hiperide, fiul Glaucipei, era din demosul Collytos.

https://biblioteca-digitala.ro

examinat în ea însăşi, fără a se recurge la vreunul din aceste cazuri precedente. (225) În acea vreme însă, Eschine nu putea să facă ceea ce face acum, adică, pentru a calomnia, să aleagă din date vechi şi din multe decrete ceea ce nimeni nu prevedea şi nici n-ar fi crezut că are să fie amintit azi, să încurce împrejurările şi să aducă pentru fapte îndeplinite pretexte false, în loc de motive adevărate, pentru a avea aerul că spune ceva. (226) Aceasta era cu neputinţă atunci, căci toate discursurile ar fi fost rostite faţă în faţă cu realitatea şi cu evenimentele recente, cînd voi le aveaţi pe fiecare din acestea proaspăt în minte şi, ca să zic aşa, aproape în mînă. De aceea Eschine, fugind de probe în faţa faptelor, vine acum, închipuindu-şi, după cîte îmi pare, că este vorba de o întrecere între oratori şi nu de o cercetare severă a conduitei noastre politice şi că se va judeca frumuseţea discursurilor şi nu felul în care au fost servite interesele cetăţii.

(227) Apoi Eschine face pe sofistul *, se cuvine, susţine el, să nu ţineţi seama, venind aici, de părerea pe care o aveaţi de acasă cu privire la noi ; cînd voi verificaţi socotelile unui mînuitor de bani, bănuindu-l că el reţine pentru sine surplusul, voi renunţaţi la această părere, dacă jetoanele sînt exacte şi nu se găseşte nici unul în plus ; tot aşa s-ar cuveni ca voi, faţă de probele aduse în discurs, să renunţaţi la părerea cu

* Sofiştii, reprezentanţii curentului filozofic din secolul V î.e.n., erau preocupaţi de teoria cunoaşterii adevărului absolut. Termenul are şi sensul peiorativ de şarlatan, impostor.

https://biblioteca-digitala.ro

care ați venit aici. Vedeți dar cît de slabă, pe cît se pare, este prin firea lucrurilor orice faptă săvîrșită pe temeiuri nedrepte. (228) Prin această năstrușnică comparație, Eschine a mărturisit că, azi cel puțin, e lămurit pentru voi în ce ne privește pe amîndoi, că eu vorbesc în favoarea patriei, iar el pentru Filip, căci altfel nu s-ar sili el să vă schimbe convingerea, dacă părerea voastră asupra fiecăruia dintre noi n-ar fi fost de mult stabilită. (229) De altfel, eu vă voi arăta cu ușurință nu întrebuințînd jetoane (căci nu așa se verifică actele politice), ci amintindu-vă pe scurt fiecare fapt și folosindu-vă tot pe voi, care mă ascultați ca verificatori și ca martori totodată, că el nu susține lucruri conforme cu dreptatea atunci cînd pretindea ca voi să vă schimbați această părere. Deoarece politica mea, pe care Eschine o condamnă, a făcut ca tebanii, în loc să năvălească împreună cu Filip în țara noastră, așa cum credeau toți, i-a oprit pe ei de la aceasta, făcîndu-i să treacă de partea noastră. (230) Am făcut apoi ca războiul, în loc să se desfășoare în Atica, să se oprească la hotarele Beoției, la o depărtare de șapte sute de stadii de țara noastră ; ca Atica să se bucure de pace, să dispară amenințarea dinspre mare, în loc ca pirații, venind din Eubeea, s-o jefuiască în tot timpul războiului ; bizantinii au luptat alături de noi împotriva lui Filip, în loc ca acesta să stăpînească Helespontul prin cucerirea Bizanțului. (231) Oare, Eschine, verificarea actelor politice ți se pare ție asemenea unei verificări a jetoanelor ? Sau este mai bine să tragem cu buretele peste

https://biblioteca-digitala.ro

toate actele politice, decît să ne gîndim cum să le păstrăm veşnic în memorie ? Şi nu mai adaug că s-a întîmplat ca alţii să încerce cruzimea care s-a putut vedea atunci cînd Filip a devenit dintr-o dată stăpîn asupra unui popor, pe cînd voi (şi bine aţi făcut) aţi avut parte de roadele bunătăţii pe care Filip o manifesta în chip făţarnic faţă de atenieni spre a acoperi planurile sale privitoare la restul Greciei. (232) Să lăsăm deoparte toate acestea. Dar eu nu mă voi teme să declar că acela care ar vrea să cerceteze purtarea unui orator, cu dreptate şi fără a căuta să-l calomnieze, acela nu ar aduce acuzaţii de felul acelora pe care tu mi le aduci, născocind exemple şi imitînd în bătaie de joc expresii şi gesturi (căci, desigur, de aceasta depinde soarta grecilor, şi anume dacă am folosit cutare expresie şi nu alta, dacă eu am întins mîna aici şi nu acolo) ; (233) bizuindu-se pe faptele înseşi, el ar cerceta ce mijloace, ce forţe avea cetatea noastră cînd eu am început să mă ocup cu treburile statului ; ce i-am adus eu, după aceasta, prin străduinţa mea cînd eram în fruntea treburilor şi care era situaţia duşmanilor noştri. Apoi dacă eu am contribuit la scăderea forţelor noastre, el ar arăta că vina este a mea, iar dacă am contribuit la creşterea lor însemnată, el nu m-ar calomnia. Fiindcă tu ai fugit de această discuţie, o voi face eu. Voi, atenieni, urmăriţi-mi expunerea şi vedeţi dacă voi spune adevărul.

(234) Cetatea noastră avea de aliaţi pe insulari, dar nu pe toţi, ci pe cei mai slabi (căci nici Chios, nici

https://biblioteca-digitala.ro

Rodos, nici Corcira* nu mai erau cu noi) ; contribuţia în bani era cam de 45 de talanţi, şi aceştia strînşi cu anticipaţie ; în privinţa infanteriei şi cavaleriei, nu dispuneam decît de contingentele de la noi. Dar ceea ce era mai supărător pentru noi şi favorabil pentru duşmani era faptul că aceşti indivizi pregătiseră pe toţi vecinii, pe megareni, tebani şi eubeeni, să arate ură faţă de noi mai degrabă decît prietenie. (235) Aşa era la început situaţia cetăţii noastre şi nimeni n-ar putea spune nimic contrariu. Aruncaţi-vă acum privirea asupra lui Filip, împotriva căruia noi ducem lupta. Întîi, el comanda singur ca monarh absolut peste soldaţii care îl însoţeau (fapt care în război reprezintă un avantaj imens) ; apoi, soldaţii săi erau într-una oţeliţi în război, în fine, avea din belşug bani şi făcea tot ce voia, fără a anunţa prin decrete, fără a delibera în public, fără a fi dat în judecată de către sicofanţi, fără a fi urmărit pentru ilegalitate, fără a da socoteală cuiva, ci, într-un cuvînt, el era suveranul absolut, comandant şi stăpîn peste toate. (236) Iar eu, care luasem poziţie împotriva acestuia (căci şi acest lucru merită să fie cercetat), pe ce eram stăpîn ? Pe nimic. Chiar dreptul de a vorbi în faţa poporului, singurul de care am beneficiat, voi l-aţi oferit din capul locului în mod egal şi celor plătiţi de Filip, şi

* În urma războiului social din anul 355 î.e.n. Atena a recunoscut independenţa insulelor Chios, Rodos şi Corcira, ca şi a celorlalte insule mai importante. Ea nu şi-a păstrat decît cîteva insule ca : Lemnos, Imbros, Samos, Peparethos, Proconesos, Tenedos, Thasos şi Skiathos. Impozitele se reduseseră la 45 de talanţi pe care-i încasa pe vremea primei confederaţii, conform statutului stabilit de Aristide.

https://biblioteca-digitala.ro

mie. Voi însă, ori de cîte ori indivizii triumfau asupra mea (și aceasta se întîmplă de multe ori prin diferite pretexte), plecați de la adunare după ce luaserăți hotărîri în interesul dușmanilor. (237) Și totuși, fără a ține seama de poziția mea de inferioritate față de Filip, eu v-am cîștigat ca aliați pe cei din Eubeea, Ahaia*, apoi Corintul, Teba, Megara, Leucada**, Corcira. De la aceștia s-au strîns 15000 de pedestrași străini, 2000 de călăreți, fără a socoti trupele formate din soldați cetățeni, iar în ce privește banii, de pretutindeni eu am ridicat contribuții cît mai mari. (238) Dacă vorbești, Eschine, despre sarcinile militare ce reveneau tebanilor, bizantinilor sau eubeenilor, sau dacă discuți acum despre inegalitatea de drepturi, din capul locului tu te prefaci a nu ști că și altădată, din acele trireme care au luptat pentru eleni, ele toate fiind în număr de trei sute, cetatea noastră a dat două sute de trireme; ea nu s-a socotit jignită, și n-a dat în judecată pe cei ce i-au dat aceste sfaturi și, fără să se indigneze din această cauză (ceea ce ar fi fost o rușine), a adus mulțumiri zeilor că, în mijlocul pericolului comun care amenința pe eleni, ea singură a dat de două ori mai mult pentru salvarea tuturor. (239) În sfîrșit, tu cauți în zadar să placi poporului, calomniindu-mă. Pentru ce dar vorbești acum despre ceea ce ar fi trebuit să faci și pentru ce n-ai propus aceasta atunci, cînd te aflai în cetate și erai prezent la adunare, dacă

* Ținut în nordul Peloponesului, azi Aghia Mavra.

** Leucas, azi Leucada sau San Mauro, insulă pe coasta Acarnaniei.

https://biblioteca-digitala.ro

totuşi o permiteau împrejurările grele în care eram siliţi să facem nu ceea ce am fi voit, ci să primim ceea ce evenimentele ne îngăduiau ? Căci cel ce oferea mai mult, repede ar fi primit pe cei respinşi de noi şi pe deasupra le-ar fi dat şi bani, fiind gata pentru aceasta de multă vreme.

(240) Dar întrucît azi sînt judecat pentru faptele din trecut, dacă atunci eu aş fi discutat amănunţit asupra egalităţii în repartizarea sarcinilor militare, dacă atunci cetăţile de care este vorba ne-ar fi părăsit pe noi şi s-ar fi alăturat lui Filip şi dacă totodată acesta s-ar fi făcut stăpîn pe Eubeea, Teba şi Bizanţ, ce credeţi că ar fi făcut şi ar fi spus aceşti oameni nelegiuiţi ? (241) Nu ar fi spus că aceste cetăţi au fost părăsite de noi ? Nu ar fi spus că au fost îndepărtate atunci cînd ele voiau să fie alături de noi ? Apoi ar fi zis ei : „Pornind din Bizanţ, Filip a pus mîna pe Hellespont şi s-a făcut stăpîn pe căile de aprovizionare cu grîu ale grecilor ; un război greu şi între vecini a fost sfîrnit datorită tebanilor, în Atica ; pe mare nu se putea naviga din cauza piraţilor care pornesc din Eubeea". N-ar fi spus ei aceste cuvinte şi cîte altele pe lîngă acestea ? (242) Sicofantul, atenieni, este un om rău, un individ pismuitor şi buclucaş, totdeauna şi pretutindeni. Acest individ care are doar numele de om este prin natura lui o vulpe care n-a făcut niciodată nimic bun, nimic vrednic de un om liber, o maimuţă tragică, un Oenomaos * de la ţară, un fals

* Juçînd rolul lui Oenomaos la Collytos în Atica, se spune că Eschine a suferit un eşec lamentabil.

https://biblioteca-digitala.ro

orator. Căci ce folos a tras patria de pe urma talentului tău oratoric ? (243) Acum ne vorbeşti despre trecut ? E întocmai ca un medic care în vizitele sale la bolnavi n-ar spune şi n-ar indica bolnavilor suferinzi mijloacele prin care să scape de boală, iar după ce unul din bolnavi a murit, acest medic, după îndeplinirea îndatorilor prescrise pentru morţi, însoţind convoiul mortuar la groapă, ar spune : „Dacă omul acesta ar fi întrebuinţat cutare sau cutare leac, n-ar fi murit !" Nesăbuitule, acum vorbeşti ?...

VI. Dacă atenienii şi toţi ceilalţi greci au suferit mult, e drept a se socoti ca o cauză a acestor nenorociri destinul comun tuturor grecilor şi desfăşurarea oarecum nenorocită a evenimentelor ?

(270) Voiesc ca, lăsînd la o parte chestiunile personale, să mai spun cîteva cuvinte despre treburile publice. Dacă tu poţi, Eschine, să indici dintre oamenii de sub soare, dintre greci sau dintre barbari, vreunul care n-a suferit altădată de pe urma stăpînirii lui Filip, iar acum a lui Alexandru, eu sînt gata să admit că norocul sau nenorocul meu (cum vrei să-l numeşti) a fost pricina tuturor nenorocirilor. (271) Iar dacă mai mulţi dintre oameni, chiar cei care nici nu m-au văzut şi nici nu mi-au auzit glasul vreodată, au suferit multe nenorociri, nu numai ei — luaţi în parte — ci chiar cetăţi şi neamuri întregi, cu atît mai mult este drept şi mai aproape de adevăr să imputăm aceste nenorociri destinului comun, după cît se

https://biblioteca-digitala.ro

pare, tuturor oamenilor și desfășurării nenorocite a evenimentelor care nu este așa cum ar fi trebuit să fie. (272) Tu însă, neținînd seamă de aceasta, mă învinovățești, numai pe mine, care am fost conducătorul treburilor acestui oraș. Cu toate acestea, știi bine că, dacă nu în întregime, cel puțin în parte, calomniile tale se răsfrîng asupra tuturor și mai ales asupra ta. Într-adevăr, dacă eu aș fi luat hotărîri în privința treburilor publice, atunci v-aș fi îngăduit vouă, celor lalți oratori, să mă acuzați. (273) Dar pentru că erai prezenți în toate adunările, fiindcă de fiecare dat cetatea propunea să se delibereze în comun asupr intereselor publice, fiindcă toți ați găsit atunci c aceasta este cea mai bună cale de urmat și mai ales tu (căci nu-mi cedai mie din bunăvoință speranțe, glorie, onoruri, tot ceea ce era strîns legat de faptele săvîrșite de mine atunci, ci, desigur, biruit de adevăr și fiindcă nu aveai nimic mai bun de propus) vrei să spui că nu săvîrșești un lucru nedrept și înspăimîntător cînd condamni acum hotărîrile împotriva cărora nu aveai atunci nimic mai bun de propus? (274) Eu cel puțin găsesc cam aceleași reguli statornicite și fixate la toți oamenii. Dacă săvîrșește cineva o crimă voluntară, atunci atrage asupra sa ură și pedeapsă. Dacă greșește cineva fără voie, obține iertare în locul pedepsei. Dacă un altul, fără a săvîrși o crimă sau o greșeală ci, devotîndu-se folosului obștesc, a avut de pătimit alături de toți din pricina unui insucces, este nedrept să-i arunci ocări sau să-i faci imputări, ci este drept să împărtășești, alături de el, durerile nereușI-

https://biblioteca-digitala.ro

tei. (275) Cercetînd lucrurile așa cum se cuvine, se va vedea că această regulă există nu numai în legile scrise, dar chiar natura le-a stabilit sub formă de lege nescrisă și de obiceiuri ale oamenilor. Eschine însă așa de mult i-a întrecut pe toți oamenii prin cruzimea lui de sicofant, încît mă mai acuză pe mine de fapte pe care el însuși le consideră drept lovituri date de soartă.

(276) Și în afară de acestea, Eschine, ca unul care socotește că ar fi vorbit în toate discursurile sale cu sinceritate și cu dragoste de patrie, vă îndeamnă să vă păziți de mine și să luați seama să nu vă înșel, să nu vă amăgesc. Mă numește dibaci, vrăjitor, sofist, spunînd cîte și mai cîte despre mine, ca și cum dacă cineva ar lua-o înainte, spunînd despre altul ceea ce i se potrivește lui, realitatea ar fi chiar așa și cei ce-l ascultă n-ar cerceta cine este cel care vorbește astfel. Eu însă știu că voi îl cunoașteți și socotiți că toate aceste însușiri i se potrivesc lui mai degrabă decît mie. (277) Cît despre elocința mea — nu mă voi apăra. Eu știu bine că puterea oratorilor depinde de cele mai multe ori de cei ce-l ascultă ; căci de primirea ce i-o faceți și de bunăvoința pe care i-o arătați depinde și destoinicia oratorului. Dar, în sfîrșit, dacă am și eu o experiență în această artă, voi toți veți recunoaște că ea a fost pusă întotdeauna în apărarea intereselor publice, niciodată împotriva voastră și nici în interesul meu personal. Eschine, dimpotrivă, s-a folosit de talentul său oratoric, vorbind nu numai în interesul dușmanilor, dar chiar și împotriva acelora care l-au supărat cumva sau care i s-au împotrivit. El nu în-

https://biblioteca-digitala.ro

trebuinţează deci elocinţa în scopul apărării dreptăţii şi nici pentru apărarea intereselor patriei. (278) Căci un cetăţean desăvîrşit nu trebuie să ceară ca judecătorii chemaţi să se pronunţe asupra treburilor obşteşti să-i aprobe nici ura, nici duşmănia şi nici un alt sentiment de felul acesta. El nu trebuie să se urce la tribună cu aceste sentimente personale, ci mai degrabă să le alunge din suflet, iar în caz de nevoie să se folosească de ele cu blîndeţe şi măsură. În ce împrejurări un om politic şi un orator trebuie să fie plin de vehemenţă ? Atunci cînd interesele generale ale cetăţii sînt puse în primejdie şi cînd poporul se află încleştat în lupta cu duşmanii. Numai în astfel de împrejurări se arată cetăţeanul liber şi cinstit. (279) Cînd însă este lucru dovedit că n-am fost dat în judecată pentru o faptă publică incorectă (şi, adaug, nici pentru vreuna particulară), nici în numele cetăţii, nici în numele său propriu, şi cînd cineva vine acum pregătit să mă acuze în privinţa decernării coroanei şi a unor laude aduse şi consacră pentru aceasta discursuri atît de lungi, este o dovadă de ură personală, de invidie, de micime de suflet, de lipsă de mărinimie. A ataca acum pe Ctesifon, părăsind lupta împotriva mea, acest fapt dovedeşte o răutate cumplită. (280) Aceste consideraţii, Eschine, mă tac să cred că, punînd la cale acest proces, ai vrut să te făleşti oarecum cu discursurile şi vocea ta, nicidecum să ceri pedeapsă pentru vreo faptă rea. Căci, Eschine, nu elocinţa oratorului este un lucru de preţ şi nici tonul vocii sale, ci faptul că nutreşte gînduri şi sentimente

https://biblioteca-digitala.ro

aidoma cu cei mulți și faptul că urăști și iubești pe acei pe care și cetatea îi urăște sau îi iubește. (281) Cel care este însuflețit de astfel de simțăminte, acela va vorbi totdeauna cu dragoste pentru patrie, iar cel care lingușește pe aceia din partea cărora patria prevede o primejdie pentru ea, nu se sprijină pe aceeași ancoră ca cei mulți și nu așteaptă scăparea din același loc. Eu dimpotrivă (vezi tu?) am avut aceleași interese ca și cetățenii prezenți și n-am făcut nimic pentru mine și nici în particular. (282) Oare n-ai făcut și tu la fel? Dar cum? Îndată după înfrîngere, tu ai plecat ca ambasador la Filip, care în acele vremuri era pricina nenorocirilor patriei și aceasta după ce ai refuzat totdeauna mai înainte această misiune, așa cum toți o știu. De altfel, cine este omul care înșală cetatea? Nu este acela care nu vorbește ceea ce gîndește? Oare nu împotriva lui crainicul îndreaptă blestemele sale? Nu împotriva unuia ca acesta? Căci ce fărădelege mai mare s-ar putea imputa unui orator decît că vorbește altfel decît gîndește? Tu deci te-ai dovedit un astfel de om. (283) Apoi tu vorbești și îndrăznești să privești pe concetățenii tăi în față?! Oare crezi că ei nu știu cine ești, sau că pe toți îi stăpînește atît de adînc somnul și uitarea, încît nu-și amintesc de discursurile pe care le țineai în timpul războiului, cînd te blestemai și jurai, protestînd că nu există nici o legătură între tine și Filip, ci că, din pricina dușmăniei personale, eu îți aduc această acuzare care nu este adevărată. (284) La primele știri sosite

https://biblioteca-digitala.ro

de pe cîmpul de luptă, îndată, fără să-ţi pese de blesteme şi jurăminte tu recunoşteai în chip public şi-ţi dădeai aere de prietenie, ca şi cînd ai fi fost în relaţii de prietenie şi de ospeţie cu Filip, folosind aceste numiri pentru vînzarea ta. Căci din ce motive de egalitate şi dreptate Filip era oaspete, prieten şi cunoscut cu Eschine, fiul Glaucotheei, cîntăreaţa din tamburină * ? Eu nu văd nici unul, ci tu te vînduseşi pentru a distruge interesele concetăţenilor prezenţi. Dar, cu toate acestea, cînd tu însuţi te-ai dovedit atît de neîndoios vinovat de trădare şi cînd în timpul evenimentelor te-ai denunţat pe tine însuţi, îmi aduci mie insulte şi pe mine mă acuzi de fapte de care ai putea face răspunzător mai degrabă pe alţii decît pe mine.

(285) Cetatea, Eschine, datorită mie a pus la cale şi a săvîrşit nenumărate acţiuni măreţe şi importante pe care le are încă vii în minte. Iată dovada : cînd poporul trebuia să aleagă, îndată după aceste evenimente, pe cel care avea să rostească elogiul funebru ** al celor morţi pentru patrie, nu te-a ales pe tine, deşi fuseseşi propus şi deşi aveai o voce frumoasă, n-a ales nici pe Demade ***, nici pe Heghemon ****, care nu de mult a mijlocit pacea, nici pe vreun altul dintre voi,

* Muzica zgomotoasă produsă de tobe şi cimbale era proprie cultelor orgiastice ale Frigiei.

** Pentru elogierea celor morţi poporul nu a ales nici pe Eschine şi nici pe un altul care să verse lacrimi false în faţa nenorocirii poporului.

*** Demade, orator din partida promacedoneană căzut prizonier la Cheroneea şi eliberat de Filip, a făcut parte din ambasada însărcinată să trateze pacea alături de Focion şi Eschine.

**** Orator al partidului promacedonean.

https://biblioteca-digitala.ro

ci pe mine. Cînd tu şi Pythocles* v-aţi urcat la tribună pentru a-mi aduce cu cruzime şi nerușinare, o, Zeus şi toţi zeii, acuzaţiile pe care tu mi le aduci acum şi cînd îmi aruncaţi insulte, poporul m-a ales bucuros pe mine. (286) Tu ştii bine motivul, totuşi, ţi-l voi spune şi eu. Concetăţenii noştri cunoşteau două lucruri : pe de o parte, iubirea mea de patrie şi devotamentul cu care eu mi-am îndeplinit sarcinile publice iar, pe de alta, fărădelegea voastră. Lucrurile pe care le-aţi tăgăduit sub prestare de jurămînt în vremurile de prosperitate, tot voi le-aţi recunoscut a doua zi după prăbuşirea noastră. Atenienii credeau că oamenii care cîştigaseră în nenorocirile publice putinţa de a-şi manifesta nepedepsiţi sentimentele, aceştia fiind de multă vreme duşmani ascunşi, deveniseră de acum duşmani pe faţă. (287) Apoi mai credeau că oratorul, însărcinat cu discursul funebru al eroilor morţi pentru patrie şi care avea să laude vitejia acestora, nu se cuvine nici să fi locuit sub acelaşi acoperămînt, nici să fi participat la aceleaşi sacrificii cu acei împotriva cărora ei luptaseră. De asemeni, credeau că el nu trebuie să fie onorat în Atena, după ce cu prilejul nenorocirilor Greciei a participat în Macedonia la ospeţe şi cîntări de peane, împreună cu ucigaşii compatrioţilor lui şi nici ca să plîngă cu lacrimi prefăcute, jucînd rol de actor, nenorocirile celor morţi, ci ca el să simtă durerea noastră în suflet. Concetăţenii descopereau această durere în ei înşişi şi în mine,

* Pythocles, la început prieten al lui Demostene, a sfîrşit prin a fi corupt de Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

dar în voi nu! (288) De aceea ei m-au ales pe mine şi nu pe voi. De altfel nu numai poporul s-a purtat astfel faţă de mine, ci şi părinţii şi fraţii celor morţi, aleşi de popor să se ocupe cu înmormîntarea, nu s-au purtat în alt chip. Deşi ei trebuiau să organizeze ospăţul funebru * la ruda cea mai apropiată de cei morţi, aşa cum este datina la înmormîntările particulare, ei l-au făcut la mine. Şi era firesc ; căci dacă fiecare din aceştia prin legătura de sînge era mai apropiat decît mine de fiecare din cei morţi, nici unul nu era în acelaşi timp mai apropiat de toţi ca mine, prin suflet şi prin demnitatea mea de cetăţean ; deoarece acela care arăta cel mai mare interes în salvarea şi izbînda acestora, tot el, atunci cînd ei au avut de pătimit suferinţe nemeritate, a luat parte în cea mai mare măsură la jalea pricinuită de moartea tuturor eroilor...

* După ospăţul funebru, părinţii defunctului se retrăgeau la ei acasă, continuînd-şi singuri ospăţul.

https://biblioteca-digitala.ro

III. ORATORI CONTEMPORANI CU DEMOSTENE

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ESCHINE

Eschine se numără printre oratorii contemporani ai lui Demostene și este unul care a combătut cu violență politica acestuia.

Oratorul s-a născut în demosul Cotocides din Atena, în anul 390 î.e.n., dintr-o familie de condiție modestă. Tatăl său, Atrometos, a fost atlet, soldat mercenar și la urmă a deschis o școală de gramatică. A murit la vîrsta de 95 de ani. Mama sa, Glaucotheea, se ocupa cu inițieri religioase în calitatea ei de slujitoare a unui cult mistic. Din cauza situației familiare modeste, Eschine n-a putut primi în copilărie și tinerețe educația fiilor de familie înstăriți. Cultura, cît a avut, o datorează tatălui său și sie însuși. Pentru a trăi, a fost mai întîi grefier al unor funcționari inferiori, apoi actor, îndeletnicire către care îl îndrepta și vocea lui frumoasă. Legăturile cu lumea politică i-au înlesnit numirea ca grefier al Adunării poporului. A intrat în partidul păcii, al cărui șef era Eubulos. Cariera lui oratorică și politică începe în anul 348 î.e.n. cînd se numără printre adversarii lui Filip. Repede însă își schimbă atitudinea politică și combate violent politica lui Demostene. În 346 î.e.n. face parte din ambasada lui Filostratos, însărcinată cu negocierea păcii. În legătură cu atitudinea avută în această ocazie, Eschine este acuzat de Demostene în 343 î.e.n., dar este achitat. În 339 î.e.n. este pylagor în consiliul amfictionilor și, în această calitate, oferă lui Filip pretextul de a interveni ca răzbunător al zeului

https://biblioteca-digitala.ro

de la Delfi: urmarea a fost cucerirea Elateei și înfrîngerea de la Cheroneea (338 î.e.n.). După Cheroneea, Ctesifon propune să se acorde lui Demostene o coroană de aur în teatru, dar Eschine introduce acțiune de ilegalitate împotriva lui Ctesifon. Procesul se judecă abia în 330 î.e.n. Eschine pierdu procesul și, fiind condamnat la o amendă pe care n-a putut-o plăti, se exilă în Asia și apoi se instală la Rodos, unde deschide o școală de retorică devenită celebră. Fără îndoială a murit aci, căci ultimii săi ani sînt puțin cunoscuți.

De la Eschine au ajuns pînă la noi trei discursuri Asupra ambasadei necredincioase, Impotriva lui Timarh *și* Împotriva lui Ctesifon. *El n-a fost logograf.*

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL
ÎMPOTRIVA LUI TIMARH

Pacea lui Filocrates din 346 î.e.n. oferea lui Filip numai avantaje în dauna atenienilor. Demostene şi Eschine luaseră parte la negocierea ei şi făcuseră parte din cele două ambasade trimise de atenieni la Pela, cea dintîi pentru a cere lui Filip să trimită plenipotenţiari la Atena pentru ratificarea păcii, iar cea de-a doua pentru a primi jurămîntul lui Filip şi al aliaţilor lui. Tratatul lăsa mînă liberă lui Filip atît cu privire la focidieni, cît şi la regele Traciei, Kersobleptes; astfel el putea oricînd să intervină în Grecia centrală sau să împiedice aprovizionarea Atenei cu grîu prin strîmtorile Propontidei. Tratatul de pace oferea astfel partidului antimacedonean subiecte de a pune în mişcare opinia publică, iar evenimentele survenite justificară neîncrederea în colegii săi, arătată de Demostene încă de pe cînd se afla în ambasade.

La întoarcerea din ambasada a doua, Eschine, ca orice magistrat, trebuia ca în termen de treizeci de zile de la sosire să prezinte o dare de seamă în faţa unor magistraţi însărcinaţi să cerceteze atît întrebuinţarea fondurilor băneşti primite, cît şi conducerea afacerilor politice încredinţate. Şedinţa acestor magistraţi era publică şi orice cetăţean putea să aducă acuzaţii magistratului cercetat. În faţa unor evenimente atît de grave care ameninţau independenţa Greciei, cînd Eschine îşi pregătea

https://biblioteca-digitala.ro

darea de seamă, Demostene îl acuză că în ambasadă nu a respectat instrucţiunile primite şi că a trădat interesele Atenei. La acuzaţie, Demostene îşi asocie un coacuzator, pe Timarh, fiul lui Arizelos din demosul Sfettos, om politic foarte activ, dar cu o viaţă particulară puţin onestă. După tradiţie amîndoi au semnat actul de acuzare, dar nu se ştie sigur. Oricum ar fi fost, acuzatorul principal era Timarh şi de el încercă Eschine să scape, întîrziind astfel un proces periculos.

În acest scop oratorul îl acuză pe Timarh de moravuri decăzute şi de risipire a averii, ceea ce însemna, după o lege a lui Solon, că i se lua dreptul de a vorbi în adunări deliberative sau în tribunale. În virtutea acestei legi erau îndepărtaţi de la tribună acei ce nu-şi îndepliniseră datoriile militare, care se sustrăseseră de la datoriile faţă de părinţi, care îşi risipiseră averea sau se prostituaseră.

Luînd forma unei acţiuni judiciare, afacerea se judecă în faţa unui juriu la fel ca un proces public. În faţa juriului îşi rosti Eschine discursul de acuzare, către sfîrşitul anului 346 î.e.n. şi începutul anului 345 î.e.n. E probabil că răspunsul lui Timarh va fi fost scurt şi că Demostene şi alţi oameni influenţi, ca sinegori, se însărcinaseră cu apărarea lui. Timarh însă a fost condamnat cu pierderea tuturor drepturilor civile. După tradiţie, el n-a mai putut suporta această situaţie şi s-a spînzurat.

https://biblioteca-digitala.ro

ÎMPOTRIVA LUI TIMARH

(Fragmente)

I. În democrație respectarea legilor are o mare importanță. Fondul juridic al procesului îl formează prescripțiunile legale referitoare la moravurile copiilor, adolescenților și ale oamenilor deplini.

1. Niciodată pînă acum, atenieni, n-am pornit o acțiune publică împotriva nici unuia dintre cetățeni și pe nici unul nu l-am necăjit pentru darea de socoteli, ci dimpotrivă, cred că pot spune că am păstrat cuvenita rezervă în amîndouă ocaziile. Acum, văzînd că patria este grav păgubită de către acest Timarh, care se urcă la tribună împotriva legilor și că eu însumi sînt calomniat, așa cum o voi arăta de-a lungul discursului, (2) am socotit că ar fi o mare rușine pentru mine dacă n-aș veni în ajutorul patriei, legilor, în ajutorul vostru și al meu. Știind că Timarh este vinovat de faptele pe care le-ați auzit, cu puțin înainte, de la grefierul care le-a citit, l-am invitat pe calea justiției să-și legitimeze urcarea la tribună. După părerea mea, atenieni, cuvintele ce de obicei se spun în legătură cu procesele politice, sînt pline de adevăr: dușmăniile particulare se întorc spre binele multor afaceri publice. (3) De altfel, de faptul că Timarh va apărea în acest proces, de vină nu este nici cetatea, nici legile, nici voi, nici eu, ci el însuși. Căci legile porunceau acestui individ care a dus o viață plină de ocări să nu se urce la tribună, poruncă — după pă-

https://biblioteca-digitala.ro

rerea mea — uşor de urmat, ba chiar foarte uşor ; şi el avea putinţa de asemenea, dacă era om înţelept, să nu mă calomnieze şi să nu mă acuze. Iată primele mele reflecţii asupra cărora cred că am stăruit de ajuns.

(4) În ceea ce priveşte consideraţiile pe care vi le voi prezenta, ştiu bine că voi neapărat le-aţi auzit din gura altora mai înainte, dar mi se pare că este momentul potrivit ca să vi le repet şi eu acum. Am auzit spunîndu-se că în toată lumea sînt trei forme de guvernămînt : tirania, oligarhia şi democraţia *. Şi tiraniile şi oligarhiile sînt conduse de bunul plac al căpeteniilor, statele democrate însă sînt cîrmuite de legi temeinice. (5) Atenieni, voi ştiţi bine că legile sînt chezăşia siguranţei cetăţenilor dintr-un stat democrat şi a constituţiei lui şi că neîncrederea şi garnizoanele puternice sînt scăparea regilor şi a şefilor oligarhici. Căci oligarhii şi cei ce conduc pe baza inegalităţii trebuie să se păzească de cei în stare să răstoarne statul prin forţa armelor, iar noi, care avem o constituţie bazată pe egalitate şi dreptate, trebuie să ne păzim de aceia ale căror vorbe şi purtare în viaţă contravin legilor. Prin urmare, voi veţi fi tari dacă veţi avea legi bune şi dacă nu vă veţi lăsa răsturnaţi de cei ce le calcă. (6) După părerea mea, se cuvine ca atunci cînd facem legi să fim atenţi ca să întocmim legi bune şi folositoare cetăţii, iar după ce le vom fi făcut se im-

* Problema formei optime de guvernămînt este frecvent dezbătută de scriitorii greci. Printre alţii o găsim la Herodot (III, 80), care imaginează o discuţie amplă asupra acestei probleme la curtea regilor persani ; cu acest prilej sînt arătate rînd pe rînd binefacerile democraţiei, oligarhiei şi monarhiei.

https://biblioteca-digitala.ro

pune ca noi să ne supunem acestor legi şi să pedepsim pe cei ce le calcă, dacă voim ca cetatea noastră să se bucure de fericire. Observaţi dar, atenieni, cîtă grijă au pus Solon *, vechiul legiuitor, Dracon ** şi ceilalţi legiuitori din acele vremuri pentru păstrarea obiceiurilor. (7) Mai întîi, ei au adus legi cu privire la conduita copiilor noştri şi au arătat în chip clar cu ce să se ocupe un copil de condiţie liberă şi cum trebuie să fie educat, apoi, în al doilea rînd, au întocmit legi pentru adolescenţi şi, în sfîrşit, în al treilea rînd, pentru celelalte vîrste la rîndul lor, avînd în vedere nu numai pe particulari, ci şi pe cei ce deţin funcţii publice. Ei v-au încredinţat vouă şi v-au făcut pe voi păzitorii acestor legi pe care le-au săpat în piatră. (8) Năzuiesc şi eu să urmez în discursul meu aceeaşi ordine a şi autorii acestor legi. Mai întîi vă voi vorbi despre legile care se ocupă de purtarea cuviincioasă a copiilor noştri, apoi de cele privitoare la adolescenţi şi, în al treilea rînd, despre cele care se referă la celelalte vîrste, ţinînd seama nu numai de persoanele particulare, ci şi de oamenii ce deţin funcţii publice, căci astfel mă gîndesc că veţi înţelege mai uşor spusele mele. Vo-

* Solon (sec. VI î.e.n.), celebru legiuitor atenian ale cărui reforme au dat un puternic impuls dezvoltării statului atenian şi care au constat într-o suprimare a datoriilor rezultate de pe urma ipotecilor funciare şi din eliberarea din robie a datornicilor, reforme cunoscute sub numele grec de *seisachteia*.

** Legile lui Dracon (sec. VII î.e.n.) prevedeau pedeapsa cu moartea chiar pentru delicte ca trîndăvia şi furtul. Cu toată duritatea lor, legile lui Dracon au avut o mare însemnătate istorică contribuind la victoria statului democratic sclavagist în formaţie asupra sistemului gentilic.

https://biblioteca-digitala.ro

iesc, atenieni, ca în acelaşi timp să vă arăt cum sînt legile cetăţii noastre şi apoi să le pun faţă în faţă cu obiceiurile lui Timarh ; veţi afla atunci că viaţa lui este o înfruntare a tuturor acestor legi.

(9) Din capul locului, legiuitorul este evident că nu are încredere în profesorii cărora sîntem obligaţi să le încredinţăm copiii noştri şi a căror viaţă depinde de bunele lor moravuri, în timp ce relele moravuri le-ar ruina-o. Astfel, legea fixează cu precizie ora la care trebuie să meargă la şcoală copilul de condiţie liberă, numărul colegilor cu care trebuie să vină la şcoală şi la ce oră trebuie el să plece. (10) Ea interzice profesorilor * să deschidă şcolile şi profesorilor de gimnastică să deschidă palestrele ** înainte de răsăritul soarelui şi să le lase deschise după apusul soarelui, socotind foarte suspecte singurătatea şi întunericul. Ea arată de asemenea care sînt copiii ce pot să meargă în aceste locuri, ce vîrstă să aibă şi care este autoritatea care se va îngriji de punerea în aplicare a acestor reguli. Ea se ocupă şi de atribuţiile pedagogilor, de sărbătorirea Muzelor *** în şcoli şi a lui Her-

---

* La Atena nu exista un învăţămînt organizat de stat, aşa cum de altfel arată explicit acest pasaj. Profesorii erau simpli particulari, aşa cum a fost de pildă tatăl lui Eschine.

** Palestrele erau şcoli de gimnastică, frecventate de adolescenţi între 14 şi 18 ani, prevăzute cu un teren cu arbori şi peluze, adesea situate în preajma unei ape curgătoare.

*** Muzele, personificări ale diferitelor activităţi intelectuale şi artistice, se bucurau de comemorări entuziaste în cadrul şcolilor şi prilejuiau jocuri şi sacrificii organizate prin contribuţiile elevilor.

https://biblioteca-digitala.ro

mes * în palestre şi de participarea copiilor la corurile ciclice. (11) Legea stabileşte, în sfîrşit, ca heregul care va cheltui averea sa pentru serbările voastre să fi ajuns la vîrsta de patruzeci de ani pentru ca persoana care instruieşte pe copiii voştri să fi dobîndit un grad de înţelepciune. Grefierul vă va citi aceste legi pentru ca voi să înţelegeţi că legiuitorul era convins că un copil bine crescut, devenind bărbat, va fi folositor cetăţii, iar cînd firea omenească va fi stricată încă din copilărie prin principii rele, legiuitorul a socotit că din copiii rău crescuţi vor ieşi cetăţeni asemenea cu Timarh. Citeşte-ne aceste legi

Legile:

(12) *[Profesorii ** să nu deschidă şcolile înainte de răsăritul soarelui; să le închidă înainte de apusul soarelui. Să nu se îngăduie adulţilor de a intra în şcoli cînd copiii sînt înăuntru, afară de fiul profesorului, de fratele sau ginerele lui; dacă cineva va intra, să fie pedepsit cu moartea. Gymnasiarhul *** nu va permite sub nici un motiv ca adulţii să participe la serbările lui Hermes, iar dacă le va îngădui şi nu-i va izgoni din gymnaziu, gymnasiarhului să i se aplice legea care pedep-*

* Hermes, zeul panhelenic cu numeroase atribuţii, crainic al zeilor, ocrotitor al drumurilor şi călătorilor, era socotit şi zeu al elocinţei, bucurîndu-se de cinstiri în incinta şcolilor.

** Semnalăm că în acest text de lege nu se vorbeşte de heregii însărcinaţi cu organizarea corului de copii şi care erau aleşi de triburi.

*** Gymnasiarhul sau conducătorul gymnazionului veghea asupra pregătirii viitorilor participanţi la concursuri, ca şi asupra comportării lor. La Atena s-au bucurat de mare faimă gymnaziile Academia, Lyceul şi Kynosarges. Gymnasiarhul purta un himation roşu şi încălţăminte albă. În Cirene întîlnim şi femei în această funcţie.

https://biblioteca-digitala.ro

seşte pe corupătorii copiilor de condiţie liberă. Horegii numiţi de popor să aibă vîrsta trecută de patruzeci de ani.]

(13) După acestea, atenieni, legiuitorul vorbeşte despre delicte care, oricît ar fi de mari, cred că au existat în cetate, căci pentru a le înfrîna, strămoşii noştri au făcut asemenea legi. În termeni limpezi legea stabileşte că dacă un tată, un frate, un unchi, un tutore sau, în fine, un bărbat cu autoritate asupra unui copil îl vinde pe acesta pe bani pentru desfrînare, copilul nu va putea fi urmărit în judecată, ci autorii acestui fapt: primul, pentru că l-a vîndut şi al doilea, pentru că l-a cumpărat. Pedeapsa stabilită este aceeaşi pentru fiecare din ei. În continuare, legea spune că nu este obligat copilul ajuns la vîrsta bărbăţiei să întreţină sau să dea locuinţă tatălui care l-a vîndut pentru a-l prostitua; dacă a decedat însă, legea stabileşte să-l îngroape şi să îndeplinească pentru el celelalte rituri. (14) Gîndiţi-vă, atenieni, cît de înţeleaptă este această dispoziţie: tatăl care atunci cînd era în viaţă l-a lipsit pe copil de avantajele conferite de drepturile părinteşti ca şi de dreptul de a vorbi în adunare, după moarte, cînd el nu mai simte bunele servicii ce i se fac, din respect faţă de legile divine şi umane, această dispoziţie hotărăşte ca el să fie îngropat de copil şi să i se îndeplinească celelalte rituri. Ce altă lege care să vegheze asupra siguranţei copiilor au făcut legiuitorii? Cea privitoare la prostituţie, condamnînd la cele mai mari pedepse pe cel care ar prostitua un copil liber sau o femeie. (15) Ce altă lege încă? Cea privitoare la insulte care, sub un singur

https://biblioteca-digitala.ro

nume, vorbește despre toate delictele de acest fel. În ea se spune în termeni hotărîți: dacă cineva va insulta un copil — insultă și cel care și-a procurat unul cu bani — ori un bărbat ori o femeie, fie liber, fie sclav sau se va purta ca un criminal față de ei, acesta va cădea sub acuzația de insultă; legea indică și pedeapsa corporală sau bănească ce trebuie să i se aplice. Grefier, citește această lege.

Legea

(16) *[Dacă vreunul dintre atenieni va săvîrși o siluire asupra unui copil liber, cel care are autoritate asupra copilului să-l dea în judecata tesmotheților, cerînd pedepsirea lui. Dacă tribunalul îl va condamna la moarte, fiind dat celor Unsprezece, să fie executat în aceeași zi. Dacă va fi condamnat la amendă, s-o plătească în termen de unsprezece zile de la darea sentinței, dacă nu o va putea plăti îndată; neplătind în termen, să fie închis pînă o va plăti. Să fie supuși la aceeași urmărire judiciară și cei ce au săvîrșit vreo silnicie față de sclavi.]* *...

(18) Amintiți-vă, atenieni, că aici legiuitorul nu vorbește de copilul însuși, ci de cei din jurul lui, de tată, de frate, de tutore, de profesor și, într-un cuvînt, despre cei ce au autoritate asupra lui. Îndată ce copilul a ajuns la vîrsta majoratului ** și îndată ce a cunoscut legile cetății și poate să deosebească binele de rău, lui și nu altuia, Timarh, i se adresează legiui-

* Un text mai complet asupra acestei legi se păstrează în discursul lui Demostene *Împotriva lui Midias*.

** Vîrsta majoratului obliga pe efebi la înscrierea în listele cetățenești, în urma unui examen numit *dokimasia*. Cu acest prilej se statornicise obiceiul ca tînărul să-și tundă pletele, închinîndu-le unei divinități, de cele mai multe ori zeului Apolo din Delfi.

https://biblioteca-digitala.ro

torul. (19) Şi cum vorbeşte legiuitorul ? Dacă vreunul dintre atenieni se va prostitua, să nu i se îngăduie să facă parte din cei nouă arhonţi — fiindcă după părerea mea, această magistratură poartă coroană — nici să îndeplinească o funcţie sacerdotală, căci preotul trebuie să fie cu trupul curat ; să nu fie avocat public, zice legea, să nu exercite vreo magistratură nici în cetate, nici în afară, magistratură cîştigată prin alegere sau prin tragere la sorţi. (20) Să nu îndeplinească funcţia de crainic, nici pe cea de ambasador, să nu devină acuzator şi nici denunţător plătit al vreunuia din acei care au făcut parte din ambasadă, să nu-şi spună părerea nici în Consiliu, nici în Adunarea poporului, nici chiar dacă ar fi cel mai elocvent dintre oratori. Dacă cineva va călca aceste dispoziţii, îşi atrage acuzaţia de moravuri rele, pentru care legiuitorul a stabilit pedepse foarte mari. Citeşte-le şi această lege pentru ca voi să ştiţi că, în dispreţul acestor legi frumoase şi înţelepte, Timarh, omul atît de nemernic, precum îl cunoaşteţi, a îndrăznit să se urce la tribună.

Legea :

(21) *[Dacă un atenian se va prostitua, să nu i se îngăduie să facă parte din numărul celor nouă arhonţi, nici să îndeplinească vreo funcţie sacerdotală şi nici pe aceea de avocat public, să nu exercite vreo magistratură nici în cetate, nici în afara ei, nici cîştigată prin alegere, nici prin tragere la sorţi, nici să nu fie trimis în calitate de crainic. Să nu-şi poată exprima părerea, să nu ia parte la sacrificiile publice, să nu poarte coroană în public, să nu intre în incinta purificată a pieţei.*

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă va călca cineva vreuna din aceste opreliști, după condamnarea lui pentru prostituire, să fie pedepsit cu moartea.] *

(22) Legiuitorul a întocmit această lege pentru tineri pînă la patrusprezece ani, care săvîrșesc ușor greșeli față de trupurile lor; cele pe care vi le-a citit cu puțin înainte grefierul, se ocupă de copii, iar cele despre care vă voi vorbi acum, se ocupă de ceilalți cetățeni. După stabilirea acestor legi, legiuitorul se gîndește la ce formalități trebuie să îndeplinim cînd, strînși în adunare, deliberăm asupra celor mai însemnate afaceri ale statului. Și cum începe? „Legi, zice el, asupra cuviinței publice". Acesta este titlul. El pornește întîi de la moralitate, deoarece cu cît aceasta este mai mare, cu atît cetatea este mai bine administrată. (23) Și cum ordonă el ca proedrii ** să deschidă dezbaterile? După ce victima pentru purificare va fi purtată în jurul incintei și după ce crainicul va fi înălțat către zei rugăciunile tradiționale, proedrii — ordonă legea — vor pune la vot proiectele referitoare la sacrificiile noastre, la crainic, la

* Textul acesta nu este autentic. Lipsește din el o recomandare importantă care se găsește în discursul lui Demostene *Împotriva lui Androtion*, la paragraful 30 și care sună astfel: *„Este interzis prostituatelor de a lua cuvîntul și de a propune decrete"*.

** În vremea lui Eschine biroul Adunării poporului se schimba la fiecare ședință. Fiecare din cele zece triburi conduceau dezbaterile parlamentare a zecea parte dintr-un an prin intermediul a cincizeci de pritani. Președintele pritanilor, numit pe o zi, convoca ședințele și, la începutul fiecăreia, trăgea la sorți pe cei nouă proedri, unul de fiecare trib, cu excepția celui în funcțiune. Un al doilea vot alegea epistatul (președintele) proedrilor, însărcinați cu conducerea dezbaterilor.

https://biblioteca-digitala.ro

ambasadori, la lucrurile omeneşti, iar după acestea crainicul întreabă: „Cine vrea să ia cuvîntul dintre cei ce au trecut de cincizeci de ani?" După ce aceştia toţi au vorbit, el dă cuvîntul acelora dintre atenieni care vor să ia cuvîntul şi cărora nu le este interzis acest drept. (24) Gîndiţi-vă, atenieni, la înţelepciunea acestei dispoziţii. Legiuitorul şi-a dat bine seama că cei înaintaţi în vîrstă au o judecată mai bună decît cei tineri, dar încep să fie lipsiţi de iniţiativă, experienţa făcîndu-i prudenţi. Urmărind să-i obişnuiască pe cei înzestraţi cu judecata cea mai bună să se oblige ei a lua cuvîntul la dezbateri, fiindcă nu putea să-i invite pe fiecare după numele său, el îi cheamă la tribună şi-i îndeamnă să vorbească, indicîndu-i în chip colectiv, după categoria vîrstei. Totodată el învaţă pe tineri să respecte pe cei mai în vîrstă, să le cedeze rîndul la orice ocazie, să cinstească bătrîneţea la care vom ajunge cu toţii, dacă vom continua să trăim. (25) Astfel erau acei vechi oratori Pericle, Temistocle şi Aristide, care purta un supranume opus celui pe care îl merită Timarh ăsta. Obiceiul pe care acum îl au toţi, adică să vorbească ţinînd mîna afară din haină, acestora li se părea o atitudine îndrăzneaţă şi se fereau de ea. Pot să vă dau pentru acest fapt o dovadă de netăgăduit. Voi toţi, o ştiu bine, aţi mers la Salamina şi aţi văzut statuia lui Solon şi sînteţi gata să mărturisiţi că, în piaţa publică din acest oraş, Solon este reprezentat ţinînd mîna sub manta. Această atitudine este o amintire şi o reproducere a aceleia pe care Solon o

https://biblioteca-digitala.ro

avea cînd vorbea în fața poporului. (26) Gîndiți-vă, atenieni, cît de mult se deosebește Timarh de Solon și de acei bărbați de care cu puțin înainte am amintit. Acelora le era rușine să vorbească ținînd mîna afară din haină*, iar Timarh, da, Timarh — nu de mult, ci acum de curînd — aruncîndu-și haina în mijlocul adunării, făcu o demonstrație atletică ; starea lui era atît de respingătoare și de rușinoasă din cauza beției și a desfrîului, încît oamenii cumsecade își acopereau fața rușinîndu-se la gîndul că cetatea noastră se servește de astfel de sfătuitori ! (27) Cu gîndul la asemenea cazuri, legiuitorul a arătat limpede pe acei cetățeni care trebuie să vorbească în fața poporului și pe acei cărora le este interzis acest drept. El nu îndepărtează de la tribună pe acel ce nu se trage din strămoși strategi și nici pe cel care, din grijă pentru existență, exercită vreo meserie, ci dimpotrivă, îl primește cu dragă inimă și de aceea el pune să se repete întrebarea : „Cine vrea să ia cuvîntul ?“ (28) Care sînt cetățenii pe care legiuitorul nu-i crede demni să vorbească în fața poporului ? Cei care au dus o viață rușinoasă : lor nu le îngăduie să vorbească în fața poporului. Unde arată el aceasta? Sub titlul : „Examenul oratorilor“ textul prevede : „Dacă unul care a lovit pe tatăl său, pe mama sa, pe care nu-i întreține și cărora nu le dă locuință, ar voi să vorbească în adunare“, acestuia nu-i este permis să se urce la tribună. Pe Zeus, cu toată dreptatea, spun eu ! De ce ? Dacă cineva este răuvoitor față de

* Aluzie la gesticulația excesivă vădită de Timarh la tribună.

https://biblioteca-digitala.ro

acei pe care trebuie să-i cinstească la fel ca şi pe zei, atunci ce vor suferi din partea lui ceilalţi cetăţeni şi patria sa ? (29) Cui, în al doilea rînd, legiuitorul îi mai interzice dreptul de a vorbi ? Pe drept cuvînt „aceluia; zice legiuitorul, care n-a luat parte la expediţia militară pentru care a fost destinat sau care şi-a aruncat scutul*". Şi de ce nu ? Prietene, nu te socoti vrednic să dai sfaturi cetăţii pe care n-ai fost în stare s-o aperi, din lipsă de curaj. Cui vorbeşte legiuitorul în al treilea rînd ? „Aceluia care s-a dedat prostituţiei — acestea sînt cuvintele lui — sau care a avut legături ruşinoase" ; într-adevăr, acela care şi-a vîndut trupul pentru infamie, uşor, a crezut el, va vinde şi interesele cetăţii. (30) În al patrulea rînd, cui se adresează legiuitorul ? „Celui care a risipit, zice el, averea părintească, sau ceea ce a moştenit." Autorul legii a socotit că cel care a administrat rău propria sa avere, tot atît de rău va conduce şi interesele statului şi este de părere că nu este cu putinţă ca un om nechibzuit în viaţa lui particulară să fie virtuos în acelaşi timp în afacerile publice şi, în sfîrşit, a crezut că un orator nu trebuie să fie cu grijă numai pentru stilul discursului, fără să se fi îngrijit şi de purtarea lui. (31) El credea de asemenea că un om de bine, chiar dacă ar fi lipsit de elocinţă şi ar vorbi fără artă, vorbele lui ar fi folositoare pentru cel ce l-ar auzi, în timp ce un nemernic, dedat în chip ridicol desfrîului, care a risipit în chip ruşinos

*Aruncarea scutului era privită de vechii greci ca un semn de laşitate.

https://biblioteca-digitala.ro

averea părintească, chiar dacă ar fi un orator desăvîrşit, nu va putea fi de nici un folos ascultătorilor săi. (32) Pe astfel de cetăţeni legea îi îndepărtează de la tribună, acestora le interzice de a vorbi poporului. Dacă, împotriva acestor dispoziţii, vreunul din aceştia nu numai că va vorbi, ci va calomnia şi se va arăta nerușinat, iar cetatea nu va mai putea suporta un astfel de om, legea spune că orice atenian, căruia nu-i este interzis să vorbească, va putea cere ca el să fie supus unei cercetări şi vă impune ca voi să hotărîţi asupra cazului. Şi eu, potrivit acestei legi, mă prezint acum în faţa voastră.

(33) Acestea sînt legile votate mai de mult; voi aţi adoptat o lege nouă după lupta cu pumnii dată de Timarh în adunare, copleşiţi fiind de ruşine din cauza celor petrecute*. Această lege spune că pentru fiecare şedinţă a adunării se va alege prin tragere la sorţi un trib care se va urca la tribună şi va prezida dezbaterile. Ce a prescris autorul legii? Că membrii tribului trebuie să ţină sfat pentru a asigura menţinerea legilor democratice, în convingerea că, dacă noi nu vom recurge la ajutor din orice parte împotriva acelora ce au dus o viaţă ruşinoasă ca Timarh, nu vom putea delibera cu privire la afacerile cele mai serioase ale statului. (34) Nu este de

---

* În vederea menţinerii ordinii în Adunarea poporului, pentru a evacua pe intruşi ca şi pentru anumite operaţii electorale, se făcea apel şi la alte persoane în afara celor oficiale.

https://biblioteca-digitala.ro

nici un folos, atenieni, să încercăm a înlătura de la tribună astfel de oameni prin strigăte de dezaprobare, căci ei nu se ruşinează, ci trebuie să-i dezobişnuim de această viaţă prin pedepse ; căci numai aşa ar putea deveni ei suportabili. Grefierul vă va citi legile stabilite cu privire la buna purtare a oratorilor în adunare. Timarh, care este de faţă, şi ceilalţi oratori de acelaşi soi cu el, ca să le fie permis să vorbească şi să acţioneze cum vor ei, au atacat legea referitoare la preşedinţia tribunilor ca nevenită la timp.

Legile:

(35) *[Dacă vreunul dintre oratori cuvîntînd înaintea Consiliului sau înaintea poporului se depărtează de subiectul deliberării, dacă nu tratează separat fiecare subiect, sau dacă tratează acelaşi subiect de două ori în aceeaşi şedinţă, dacă aruncă insulte, dacă vorbeşte de rău pe cineva, sau dacă întrerupe un orator, dacă în mijlocul discuţiilor, ridicîndu-se, va vorbi fără a se urca la tribună, dacă va face observaţii preşedintelui sau îl va necăji, după ridicarea şedinţei adunării şi a senatului, proedrii să-i impună o amendă pînă la cincizeci de drahme pentru fiecare contravenţie şi să-l înscrie în rolul încasatorilor. Dacă el va merita o pedeapsă mai mare, proedrii, după ce i-au impus amenda de cincizeci de drahme, să-l citeze în faţa Senatului şi a adunării, în prima şedinţă. După ce a fost citat, el să fie judecat şi, dacă va fi condamnat prin vot secret, proedrii să-l înscrie în rolul încasatorilor.]* ...*

* Fără să fie autentic, textul acesta cuprinde totuşi unele prevederi conforme cu realitatea.

https://biblioteca-digitala.ro

II. Tabloul vieții lui Timarh

A) *Desfrîul lui Timarh*

(37) Vreau ca, așa cum mi-am propus la începutul discursului meu, după ce v-am vorbit despre legile voastre, să le compar cu obiceiurile lui Timarh, ca să vedeți cît de mult se deosebesc ele de legile voastre. Vă cer iertare, atenieni, dacă, silit să vă înfățișez moravurile lui de natură dezonorantă, dar fiind săvîrșite de el, sînt împins să mă folosesc de un limbaj asemănător faptelor lui Timarh. (38) Căci n-ar fi drept să-mi imputați mie dacă, urmărind să vă lămuresc exact, aș întrebuința termeni corespunzători faptelor, ci să imputați aceasta mai degrabă lui Timarh. Într-adevăr, el a dus o viață atît de rușinoasă, încît nu este cu putință ca omul care povestește exact faptele lui să vorbească cu decență, ci în termeni tot atît de rușinoși ca și faptele. Mă voi sili totuși să întrebuințez cît mai puțin astfel de termeni.

(39) Remarcați dar, atenieni, de cîtă moderație vreau să dau dovadă față de acest Timarh. Las la o parte faptele rușinoase cîte, copil fiind, le-a săvîrșit împotriva trupului său ; acestea să fie lăsate nepedepsite, ca și faptele săvîrșite de cei Treizeci de tirani, ca și cele săvîrșite înaintea arhontatului lui Euclid *, ca și orice fapt prescris pentru totdeauna ; însă faptele pe care le-a săvîrșit avînd judecată și fiind

* Arhontatul lui Euclid (403—402 î.e.n.) marchează introducerea unui regim de legalitate după guvernarea oligarhică a celor Treizeci de tirani.

https://biblioteca-digitala.ro

ajuns la vîrsta adolescenței și în deplină cunoaștere a legilor cetății, cu privire la acestea eu aduc acuzația mea și asupra lor vreau să vă atrag atenția.

(40) Întîi de toate Timarh, după ce a trecut de vîrsta copilăriei, s-a instalat în casa de sănătate a lui Euthydicos din Pireu, sub pretextul de a învăța medicina, în realitate însă cu gîndul de a se vinde, după cum au dovedit acest lucru faptele lui de mai tîrziu. Cîți negustori, cîți alți străini și cîți cetățeni de ai noștri au abuzat în această vreme de trupul lui Timarh, voi trece bucuros peste acestea, ca să nu mi se spună că cercetez totul prea amănunțit. Voi vorbi însă despre actele la care s-a dedat în casele oamenilor, dezonorînd persoana sa și patria, primind bani pentru un act pe care legea îl oprea și pentru care îi interzicea urcarea la tribună.

(41) Atenieni, există un oarecare Misgolas, fiul lui Naucrate, din demosul Collytos *, bărbat de altfel cumsecade căruia nimeni n-ar putea să-i impute nimic, dar dedat cu patimă acestor moravuri și obișnuit să aibă totdeauna pe lîngă el jucători și cîntăreți din citeră. Iar eu vă spun acestea nu dintr-un orgoliu grosolan, ci ca voi să știți ce caracter are.

Pricepînd din ce motive acest Timarh își petrece timpul în casa de sănătate și dînd bani, Misgolas îl scoase de acolo și-l luă pe lîngă sine pe acest tînăr durduliu, de vîrstă fragedă, plin de vicii și gata să consimtă la obiceiurile pe care acela prefera să le

* Demosul Collytos al tribului Aigeis pare să corespundă actualului cartier Placa de la poalele Acropolei.

https://biblioteca-digitala.ro

practice, iar acesta să le suporte. (42) Şi Timarh al nostru nu stătu la îndoială şi primi tîrgul, deşi nu era lipsit de nici una din condiţiile impuse unui trai modest, căci el moştenise de la tatăl său o frumoasă avere pe care a risipit-o după cum voi arăta în partea următoare a discursului meu. Dar el săvîrşea toate, ca sclavul celor mai ruşinoase plăceri, al lăcomiei la mîncare, al cheltuielilor nesăbuite pentru mese, al cîntăreţelor din flaut * şi al curtezanelor sale, al jocului său cu zaruri şi al celorlalte pasiuni de care nu trebuie să fie stăpînit un suflet generos şi liber. Şi ticălosul ăsta nu s-a ruşinat ca, părăsind casa părintească, să locuiască la Misgolas, care nu-i era nici prieten de familie, nici de aceeaşi vîrstă cu el, nici tutore, ci numai străin şi mai în vîrstă decît el ; nu i-a fost dar ruşine să trăiască la un bătrîn desfrînat, el care era în floarea vîrstei. (43) Multe alte fapte nesăbuite a săvîrşit în acea vreme Timarh, între ele este însă una pe care vreau s-o povestesc. În Atena se desfăşura procesiunea Dionysiilor urbane **. Luau parte la procesiune Misgolas, stăpînul lui Timarh şi Phaidros, fiul lui Callias din demosul Sfettos ***. Înţelegîndu-se să ia parte împreună cu ei şi Timarh, Misgolas şi

* Flautistele erau considerate artiste şi curtezane în acelaşi timp. Pentru fiecare şedinţă muzicală erau retribuite cu două drahme.

** Marile Dionysii sau Dionysiile urbane *(Dionysia ta en astei)* prilejuiau manifestări dramatice deosebit de fastuoase, celebrate în luna Elafebolion (martie-aprilie), avînd un caracter panhelenic.

*** Demos în Atica, ai cărui locuitori erau vestiţi prin causticitatea lor.

https://biblioteca-digitala.ro

Phaidros îşi terminaseră pregătirile, dar Timarh nu veni. Înfuriat, Misgolas plecă să-l caute împreună cu Phaidros. După informaţiile primite, ei îl găsiră pe Timarh într-o casă, luînd masa cu nişte străini. Amenînţîndu-i pe străini, Misgolas şi Phaidros * le porunci să-i urmeze la închisoare, fiindcă au corupt un adolescent de condiţie liberă. De frică, aceştia fugiră, părăsind banchetul. (44) Toţi cei care în acea vreme au cunoscut pe Misgolas şi pe Timarh ştiu că sînt adevărate cele ce spun. Eu mă bucur foarte mult că am dat în judecată un om cunoscut de voi şi încă nu după altceva cunoscut, ci după obiceiurile lui cu privire la care vă veţi da votul. Într-adevăr, pentru fapte necunoscute, acuzatorul trebuia fără îndoială să aducă dovezi clare ; în privinţa celor cunoscute de toţi, însă, după părerea mea, a susţine acuzaţia nu este o sarcină prea grea, faptele trebuie numai reamintite ascultătorilor...

(51) Atenieni, dacă Timarh ar fi rămas lîngă Misgolas şi nu s-ar fi dus la altul, el ar fi păstrat o oarecare măsură în purtarea lui, atîta cît termenul de „măsură" poate fi folosit pentru astfel de obiceiuri, iar eu n-aş fi stat la îndoială să-l acuz de nimic, decît de ceea ce legiuitorul numeşte pe numele său, adică de faptul de a fi avut o legătură ; tocmai aceasta este, cred, şi vina omului care s-a dat unui singur amant,

* Misgolas şi Phaidros uzează aici de o procedură anume prevăzută de legea atică împotriva unor anumitori categorii de criminali. Nu putem şti dacă-n situaţia de faţă procedura a fost just aplicată.

https://biblioteca-digitala.ro

pe bani. (52) Dar să vă reamintesc alte fapte din viaţa lui Timarh. Trecînd cu vederea peste legăturile lui cu nişte oameni necioplţi ca alde Cedonide, Autoclide şi Thersandros, în casele cărora el a fost întreţinut, vă voi dovedi că nu numai lui Misgolas şi-a dat trupul pe bani, ci şi altuia după el, apoi încă unuia şi că de la acesta a trecut la un altul şi, desigur, el nu vă va apare ca un om care a avut legături cu unul singur, ci — pe Dionysos ! nu ştiu cum mă voi mai exprima mereu pe ocolite — ca unul care duce o viaţă de continuă prostituire ; căci acela care se dă la întîmplare oricui şi pe bani, trebuie, cred eu, să răspundă de această crimă.

(53) După ce Misgolas renunţă la el din pricina cheltuielilor făcute pentru dînsul şi-l goni, Anticles, fiul lui Callias din demosul Eunonymeia *, îl primi la rîndul său pe Timarh. Anticles lipseşte acum şi se găseşte la Samos **, împreună cu colonii. Trecînd peste acestea, voi vorbi despre cele ce au urmat. După ce a rupt legăturile cu Anticles şi Misgolas, Timarh al nostru nu şi-a schimbat purtarea şi nici nu s-a apucat de treburi mai onorabile, ci îşi petrecea timpul în tripouri, unde era aşezată o masă pentru luptele de cocoşi şi pentru jocul cu zaruri ; socotesc că unii dintre voi au văzut acest fel de localuri, iar dacă nu, a.i

* Demosul Eunonymeia, unul din cele mai populate demosuri aparţinînd tribului Erechteis.

** Insula Samos, situată în Marea Egee, a făcut parte din cea de a doua Ligă maritimă fondată la Atena în anul 378 î.e.n. Deşi îşi luase angajamentul să nu împroprietărească pe cetăţenii atenieni pe terenurile aliaţilor, Atena n-a respectat acest angajament, aşa cum rezultă din text.

https://biblioteca-digitala.ro

auzit vorbindu-se despre ele. (54) Printre cei ce luau parte la aceste distracţii era şi un oarecare Pittalacos, un om în slujba statului. Dispunînd de bani şi cunoscînd felul de viaţă al lui Timarh, acesta îl luă lă rîndu-i şi-l ţinu la el. Şi ticălosul de Timarh nu simţi nici un dezgust în a se dezonora cu un om aflat în slujba cetăţii, ci se gîndea numai dacă va primi bani pentru viciile lui, iar de morală niciodată nu s-a îngrijit. (55) La atîtea acte şi atîtea excese am auzit că s-a dedat acest om asupra persoanei lui Timarh, cîte, pe Zeus Olimpianul *, eu n-aş îndrăzni să vi le expun aci; căci eu aş primi mai degrabă moartea decît să vă înfăţişez limpede prin vorbe ceea ce Pittalacos a săvîrşit în realitate.

În timpul cînd Timarh era cu Pittalacos, debarcă la Atena, venind din Helespont, Hegesandros, despre care ştiu bine că voi vă miraţi de ce nu v-am amintit încă; atît de cunoscute de toţi sînt faptele pe care le voi povesti. (56) Sosi aşadar acest Hegesandros pe care voi îl cunoaşteţi mai bine decît mine. Tocmai călătorise pe mare în Helespont, în calitate de casier împreună cu Timomah ** din demosul Achar-

* Superstiţioşi din fire, atenienii invocau adesea pe zei, prin jurăminte. În textul de faţă este invocat Zeus, socotit stăpînul tuturor forţelor naturii şi părinte al zeilor şi al oamenilor.

** Evenimentele la care face aluzie Eschine sînt următoarele: Timomah, cumnatul omului de stat Callistratos, fusese însărcinat cu comanda flotei care staţiona în apele Traciei, pentru a proteja aşezările ateniene din această regiune, în ipoteza unei ameninţări. Cum Cotys, regele Traciei, pune stăpînire pe ele, Timomah este condamnat de trădare în 361 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

nai *, pe atunci strateg şi se întorcea aici ca să se bucure, cum se spune, de cîştigurile mari pe care le scosese din naivitatea cinstită a acestui comandant, cîştiguri care se ridicau la nu mai puţin de optzeci de mine de argint: şi într-un fel oarecare, Hegesandros a contribuit nu mai puţin ca alţii la pieirea lui Timomah. (57) Hegesandros, care trăia într-o atît de mare abundenţă şi venea des la Pittalacos, tovarăşul său la jocul de zaruri, văzîndu-l aici pentru prima oară pe Timarh, fu fermecat de el, poftele i se aprinseră şi voi să-l ia la el; credea că el se apropia oarecum de firea lui Timarh. Mai întîi vorbi cu Pittalacos, rugîndu-l să-i cedeze amantul. Cum nu-l convinse, Hegesandros se adresă lui Timarh însuşi; nu pierdu mult timp, ci îndată îl convinse. Răutatea şi necredinţa arătate de Timarh în această împrejurare fură atît de îngrozitoare, încît numai prin ele, în chip firesc, ar fi putut deveni odios...

B. *Risipitor al averii părinteşti*

(94) Un oarecare logograf ** însă, care a compus cu dibăcie apărarea lui Timarh, zice că eu mă con-

* Acharnai, demos atic al tribului Oeneis, a dat numele unei comedii a lui Aristofan.

** Legea obliga la Atena ca fiecare cetăţean să-şi susţină singur dreptatea. Dar cei mai mulţi apelau la serviciile unui logograf, adică ale unui profesionist care redacta discursul în schimbul unei retribuţii, iar cel în cauză urma să-l înveţe şi să-l debiteze în faţa forului de judecată. Aici Eschine insinuează că Demostene este adevăratul autor al apărării lui Timarh.

https://biblioteca-digitala.ro

trazic. După părerea lui nu se poate ca același om să se și prostitueze și să mănînce averea părintească, căci, susține el, doar un copil poate să greșească față de trupul lui, iar să-și mănînce averea părintească poate doar un bărbat. El mai spune că cei ce se pîngăresc pe ei săvîrșesc această dezonoare pe bani; mirîndu-se deci, el se plimbă prin piață, întrebîndu-se cu aere de neîncredere dacă pare adevărat că același om s-a și prostituat și și-a risipit și averea părintească. (95) Dacă cineva nu cunoaște situația, voi încerca eu s-o fac cunoscută cît mai limpede. Cît timp le ajunse averea moștenitoarei * pe care Hegesandros o luase în căsătorie și banii pe care acesta îi cîștigase în călătoria cu Timomah, cei doi amanți, Timarh și Hegesandros trăiră în tot felul de plăceri și în belșug. După ce toată această avere fu risipită la jocuri și în trai bun, Timarh înaintase în vîrstă și nimeni nu-i mai dădea nimic; dar firea lui, pornită spre nerușinare și vicii, dorea necontenit să fie satisfăcută și, prin exces de corupție, îi impunea desfrîu peste desfrîu, așa că el revenea mereu spre deprinderile lui de toate zilele și tocmai de aceea dînsul se îndreptă spre devorarea averii părintești. (96) Și el nu numai o mîncă ci, dacă s-ar putea spune, o devoră. Căci vindea fiecare din bunurile sale nu după valoarea lor și nici nu putea să aștepte un preț mai bun și mai favorabil, ci vindea numaidecît pe prețul care i se oferea. (97) Acestuia

* Legea ateniană prevedea ca fiica rămasă singură moștenitoare (în grecește *kleros*) să fie obligată să se căsătorească cu ruda ei cea mai apropiată.

https://biblioteca-digitala.ro

îi lăsase tatăl său o avere din care altul ar fi destinat o parte și serviciilor publice, dar el nu o putu păstra nici pentru el. Avea o casă îndărătul Acropolei, un pămînt în demosul Sfettos, altul în demosul Alopeke *, în afară de nouăsprezece sclavi, meșteri cizmari, dintre care fiecare îi aducea un venit de doi oboli pe zi, iar mai marele atelierului îi aducea trei oboli ** pe zi; pe lîngă aceștia, avea o femeie dibace în a lucra pînza de in, care își ducea în tîrg spre vînzare produsele ei, un om care broda, diferite creanțe și mobile. (98) Aici, pe Zeus îl eu voi aduce martori care să vă declare lămurit și în termeni precișî că cele spuse de mine mai înainte sînt adevărate, căci nici un pericol ca în cealaltă ocazie, și nici o rușine nu amenință în acest caz pe cel ce declară adevărul. Casa din Atena, Timarh o vîndu lui Nausicrate, poetul comic, casă pe care mai tîrziu o cumpără de la Nausicrate Cleainetos, conducătorul de coruri. Pămîntul din demosul Sfettos îl cumpără de la el Mnesitheos Myrrinusios ***, un loc întins dar lăsat în paragină de Timarh. (99) Cît privește locul din demosul Alopeke, care se află la o depărtare de unsprezece-douăsprezece stadii de ziduri — cu toate că mama lui îl ruga fierbinte, după cum sînt informat, să nu-l vîndă ci, dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru a i-l lăsa ei

---

* Demos în Atica al tribului Antiochis, de unde erau originari Aristide și Socrate.

** Trei oboli erau o sumă suficientă pentru întreținerea zilnică a unei persoane modeste.

*** Myrrinusios, adică originar din Myrrina. O localitate Myrrina se afla în insula Lemnos, o a doua în Asia Mică.

https://biblioteca-digitala.ro

să se înmormînteze acolo, dar el o refuză — locul fu vîndut pe două mii de drahme. Nu păstră nici una din servitoare și nici un sclav, ci pe toți îi vîndu. Cît despre adevărul faptelor, eu voi aduce martori care să declare că tatăl său i-a lăsat moștenire acești sclavi, iar dacă Timarh declară că nu i-a vîndut, să-i aducă de față. (100) Pentru faptul că a cheltuit îndată ce le-a încasat, sumele date cu împrumut de tatăl său, voi aduce martor pe Metaghene din Sfettos. Acesta îi datora tatălui său mai mult de treizeci de mine, iar lui Timarh i-a înapoiat șapte mine, adică ceea ce mai rămăsese de plată la moartea tatălui său. Grefier, cheamă pe Metaghenes din Sfettos. Citește însă mai întîi depozițiile lui Nausicrate, cel care a cumpărat casa, apoi și celelalte mărturii, despre care de asemenea am vorbit...

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL
ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

După condamnarea lui Timarh din 345 î.e.n., Demostene reia în anul 343 î.e.n. acuzaţia împotriva lui Eschine. Împrejurările erau acum favorabile; începeau să apară consecinţele greşelilor săvîrşite; nu numai condiţiile păcii încheiate cu Filip erau puse în discuţie, ci şi Filocrate, autorul tratatului de pace cu Filip; amicul lui Eschine fusese dat în judecată de Hiperide întrucît primise bani de la duşmanii cetăţii pentru a da poporului sfaturi contrare intereselor lui. Fiind condamnat la moarte, Filocrate s-a exilat.

În aceste momente, Demostene cheamă în judecată pe Eschine în faţa unui tribunal prezidat probabil de thesmotheţi pentru a răspunde de purtarea lui în cea de-a doua ambasadă, care avusese misiunea să primească jurămîntul lui Filip şi al aliaţilor lui. Demostene în discursul său *Asupra ambasadei necredincioase* îl acuză pe Eschine că a înşelat poporul prin false rapoarte prezentate în Adunare după întoarcerea din ambasada a doua, că a dat poporului sfaturi contrare intereselor lui, favorizînd pe Filip, că n-a ţinut seama în timpul ambasadei de instrucţiunile primite, că, tărăgănînd lucrurile, a făcut cetatea să piardă ocazii favorabile; de asemeni că a primit ca recompensă bani de la Filip. Din aceste capete de acuzaţii numai trei aveau o importanţă deosebită: rapoartele false, încetineala şi venalitatea, şi pe ele Demostene îşi întemeiază acuzaţia.

https://biblioteca-digitala.ro

Eschine însă în apărarea lui ocoleşte cu dibăcie chestiunea, expune cu mult spirit şi cu multe amănunte fapte care sînt înafara cauzei, neglijînd acuzaţiile cele mai grave.

Rezultatul procesului a fost că Eschine, susţinut şi de Focion, a fost achitat cu majoritate de voturi.

Procesul acesta a durat o zi întreagă, numai discursul lui Eschine a durat patru ceasuri iar al lui Demostene şi mai mult. Dar faptele nu trebuie să ne surprindă, întrucît atenienii erau nişte auditori inepuizabili.

ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

(Fragmente)

I. Despre prima ambasadă

...(20) De la început deci, iniţiativa tuturor acestor negocieri a fost luată nu de mine, ci de Demostene şi Filocrate*. În cursul ambasadei, Demostene ceru cu stăruinţă să ia parte la masă alături de noi. El obţinu acest lucru nu convingîndu-mă pe mine, ci pe colegii mei, Aglaocreon din Tenedos** pe care voi l-aţi ales ca reprezentant al aliaţilor noştri şi pe Iatrocles. El susţine că pe drum eu l-am îndemnat să ne unim spre a supraveghea împreună, zice el, pe

* Atît Filocrate cît şi Eschine erau consideraţi de Demostene agenţii lui Filip.

** Eschine prezintă pe Demostene căutînd să intre în contact cu cei doi soli, Aglaocreon din Tenedos şi Iatrocles, care se aflau permanent în societatea lui (a lui Eschine).

https://biblioteca-digitala.ro

„fiara" de Filocrate, îndemn cu totul plăsmuit de el. Într-adevăr, cum aş fi putut eu să-l aţîţ pe Demostene împotriva lui Filocrate *, pe care ştiam că l-a apărat într-un proces de ilegalitate şi că Demostene a fost propus ca membru în ambasadă de Filocrate **. (21) Pe lîngă acestea, nu existau între noi, ca între colegi, relaţii de prietenie, ci în toată călătoria am fost siliţi să ţinem piept lui Demostene, un om nesuferit şi obositor. Pe cînd noi discutam ceea ce trebuie să spunem lui Filip şi pe cînd Kimon *** ne declara că el se teme că Filip ne va fi nouă superior în discutarea drepturilor, Demostene ne încredinţă că el are la îndemînă nenumărate argumente **** şi că despre drepturile noastre asupra cetăţii Amfipolis şi asupra cauzelor războiului va vorbi astfel, încît va închide gura lui Filip, ca şi cum ar fi cusută cu papură uscată. De asemenea, ne încredinţa că va convinge pe atenieni să cheme din exil pe generalul Leostene *****, iar pe Filip să dea înapoi atenienilor cetatea Amfipolis. (22) Dar să nu mai lungesc vorba, povestind lăudăroşeniile acestui individ. De îndată ce am ajuns în Macedonia, ne-am înţeles între noi colegii ca, la prezentarea noastră în faţa lui Filip, să ia cuvîntul întîi cel mai bă-

* Filocrate a fost apărat de Demostene cu atîta căldură, încît acuzatorul n-a putut obţine a cincea parte din voturi.

** Acest fapt nu era suficient pentru a justifica complicitatea lui Demostene cu Filocrate.

*** Unul dintre ambasadorii Atenei.

**** Eschine prezintă pe Demostene ca pe un orator cu bogate resurse, emfatic şi plin de zel.

***** General atenian, ostracizat pentru faptul de a fi eşuat la Amfipolis.

https://biblioteca-digitala.ro

trîn * dintre noi şi apoi ceilalţi, după vîrstă. Din întîmplare cel mai tînăr dintre noi era Demostene, după cum ne-a spus chiar el. Am fost chemaţi în faţa regelui — şi acum acordaţi-mi toată atenţia. Aici veţi observa gelozia excesivă a acestui personaj şi în acelaşi timp deosebita lui laşitate, răutatea şi cursele întinse colegilor cu care lua masa ** împreună, astfel de curse încît cineva s-ar sfii să le întindă chiar şi celor mai răi duşmani. Căci el pretinde că preţuieşte mai mult decît orice şi masa oferită oficial de statul nostru, el care nu este din ţara noastră şi — vom vedea — nici din neamul nostru. (23) Iar noi, care avem aici, în patrie, templele noastre şi monumentele strămoşilor şi ne îndeletnicim cu aceleaşi ocupaţii ca şi voi, care întreţinem legături de oameni liberi şi care contractăm căsătorii şi stabilim legături de rudenie şi dobîndim urmaşi conform legii, noi, aci, în Atena, eram vrednici de încrederea voastră, fiindcă altfel nu ne-aţi fi ales ca soli. Apoi ajunşi în Macedonia, devenirăm deodată trădători. Şi omul acesta în care totul este vîndut, chiar şi glasul, ca un al doilea Aristide *** simte dezgust şi dispreţuieşte venalitatea noas-

* Fiecare dintre ambasadori resimţea o deosebită mîndrie raportînd concetăţenilor lui că a intervenit, luînd cuvîntul într-o afacere atît de importantă.

** Este vorba de masa oferită de cetate la care participau pritanii şi unde puteau fi invitaţi oaspeţii cetăţii.

*** Bărbat politic atenian cunoscut pentru virtuţile lui militare şi civile şi supranumit de popor „cel drept". Ostracizat în 483 î.e.n. şi apoi rechemat pe vremea invaziei lui Xerxes, a contribuit la victoria grecilor de la Salamina (480 î.e.n.) şi Plateea (479 î.e.n.). A mai contribuit şi la formarea imperiului colonial atenian, conducînd finanţele Greciei cu o probitate rămasă proverbială.

https://biblioteca-digitala.ro

tră. (24) Ascultați deci discursurile pe care eu le-am rostit pentru voi și apoi pe acelea pe care Demostene, puternicul sprijin al cetății, le-a rostit, căci vreau să resping una după alta și punct cu punct fiecare din acuzațiile sale. Vă voi lăuda pînă la punctul cel mai înalt pe voi toți, judecătorii, fiindcă mă ascultați în liniște și fără părtinire; de aceea, dacă nu voi respinge vreuna din acuzații, nu voi veți fi de vină, ci eu...

(Urmează, rezumat în stil indirect, discursul lui Eschine rostit în fața lui Filip, în care îi amintește de obligațiile contractate de el față de atenieni și stabilește drepturile de stăpînire ale acestora asupra cetății Amfipolis.)

(34) După aceste discursuri și alte cîteva, îi veni rîndul lui Demostene pentru a se achita de sarcina avută. Toți erau atenți în nădejdea că vor asculta minuni de elocință; minunatele lui promisiuni ajunseseră — după cum se află în urmă — pînă la Filip și la cei din jurul lui. Pe cînd erau astfel dispuși să-i dea ascultare, această ființă fioroasă * începu să bolborosească mort de frică un exordiu obscur și de-abia atinse subiectul, că deodată își pierdu cumpătul și tăcu, fără să mai poată găsi șirul cuvintelor. (35) Văzîndu-l în ce stare se găsește**, Filip îl îndemnă să-și

* Therion în grecește are semnificația de fiară, termen injurios, curent întrebuințat de oratori la adresa rivalilor lor.

** Eschine, care fusese cîndva într-o situație asemănătoare, găsește prilejul nimerit pentru a se răzbuna.

https://biblioteca-digitala.ro

recapete curajul şi să nu socotească accidentul drept o nenorocire, aşa cum se petrec lucrurile cu actorii pe scenă, ci puţin cîte puţin să-şi recheme în linişte amintirile şi să continue a vorbi aşa cum avea intenţia. Dar Demostene, o dată ce a fost tulburat şi s-a depărtat de ceea ce scrisese, nu-şi mai putu reveni în fire ci, încercînd din nou să vorbească, suferi acelaşi accident. Şi cum tăcerea lui se prelungi, crainicul ne invită să ne retragem.

(36) Îndată ce am fost singuri, încruntîndu-şi sprîncenele, Demostene, acest bun cetăţean, declară că eu am fost cauza pieirii şi a cetăţii, şi a aliaţilor ei. Încremenii nu numai eu, ci şi toţi colegii mei şi cînd îi cerui să dezvăluie cauza care-l făcuse să vorbească astfel, el răspunse întrebîndu-mă dacă am uitat situaţia Atenei şi dacă nu-mi amintesc că poporul este sleit de oboseală şi că doreşte cu înfocare pacea. (37) „Te fălești atît de mult, zise el, cu cele cincizeci de corăbii votate de popor şi care nu vor fi echipate niciodată? Tu ai aţîţat atît de mult pe Filip, rostind astfel de cuvinte încît sîntem departe de a face ca pacea să urmeze războiul, ci dimpotrivă, ele vor provoca un război îndîrjit!“ Cînd începusem să-l combat cu temei, slujitorii lui Filip ne chemară la rege. (38) După ce am intrat şi ne-am aşezat, Filip începu îndată să răspundă la fiecare din discursurile rostite şi se opri, cum era firesc, la discursul meu, poate fiindcă, pare-se, eu nu trecusem cu vederea peste nimic din cele ce aveau să se discute. De mai multe ori în expunerea sa el pronunţă numele meu. În ce priveşte pe Demostene, care

https://biblioteca-digitala.ro

ieşise atît de ruşinat din situaţia lui, Filip nu-i adresă nici un cuvînt. Acest individ crăpa de ciudă. (39) Dar cînd regele termină discursul pe un ton prietenesc şi împăciuitor şi acuzaţia că eu sînt cauza războiului şi a tulburărilor, acuzaţie pe care acesta o pronunţase împotriva mea în faţa colegilor, căzu, şi din acest moment el îşi pierdu cu totul capul, încît la masa la care am fost invitaţi, el avu o purtare îngrozitor de necuviincioasă.

(40) Pe drum, cînd ne întorceam acasă din ambasadă, dintr-o dată Demostene vorbi cu fiecare dintre noi într-un chip neaşteptat de politicos. Dacă pînă în acel moment eu nu ştiusem ce înţeles au cuvintele de prefăcut, de om imposibil de înţeles, de cameleon şi altele de acelaşi fel, acum ştiu, fiindcă acest om m-a făcut să înţeleg vicleniа sub toate formele ei. (41) Luîndu-ne pe fiecare în parte, unuia îi promitea să-i înlesnească un împrumut prin subscripţie şi să-i dea ajutor de bani din propria sa avere, altuia să-l facă strateg, iar în ce mă priveşte, se ţinea scai de mine, mă fericea pentru talentul meu şi, lăudînd discursul pe care-l rostisem, mă plictisea cu nenumărate laude. Pe cînd noi toţi luam masa în Larissa *, începu să facă glume pe seama lui şi a încurcăturii în care s-a găsit în timp ce-şi ţinea discursul şi ne asigură că, dintre toţi oamenii de sub soare, Filip este cel mai înzestrat cu talentul vorbirii. (42) Şi eu exprimai o părere asemănătoare, spunînd că regele a răspuns din memorie la toate discursu-

* Oraş în Tesalia, aşezat pe rîul Pencios. Azi, important centru comercial.

https://biblioteca-digitala.ro

rile noastre. Iar Ctesifon, care era cel mai bătrîn dintre noi, exagerînd bătrîneţea şi numărul anilor săi, adăuga că în viaţa lui atît de lungă, el niciodată n-a văzut un bărbat atît de plăcut şi cu atîta farmec. (43) Atunci acest Sisif *, bătînd din mîini, strigă : „O, Ctesifon, nici tu n-ai repeta aceste lucruri în faţa poporului şi nici acesta — vorbind despre mine — n-ar îndrăzni să declare în faţa atenienilor că Filip este un orator dibaci şi înzestrat cu o bună memorie !" Nesimţind şi neprevăzînd cursa despre care veţi auzi îndată, el ne-a obligat să repetăm aceste cuvinte în faţa voastră. Iar pe mine în mod particular m-a rugat stăruitor ca să nu uit, ci să spun că şi el, Demostene, a vorbit despre Amfipolis.

(44) Pînă aci, martori ai celor spuse de mine, sînt colegii mei pe care acesta n-a încetat să-i insulte şi să-i calomnieze în acuzaţia sa ; discursurile rostite de la tribună în faţa voastră, voi le-aţi auzit, aşa încît n-aş putea să nu spun adevărul. Vă rog dar să aveţi răbdare şi să ascultaţi şi restul expunerii mele. Căci eu ştiu bine că fiecare dintre voi doreşte să mă audă vorbind despre faptele referitoare la Kersobleptes** şi despre acuzaţiile aduse în legătură cu focidienii şi mă grăbesc să ajung la acestea ; dar, dacă nu veţi auzi întîi faptele care preced aceste evenimente, voi nu veţi

* Sisif, fiu al lui Aiolos, regele vînturilor, fondator şi rege al Corintului. Datorită unei impietăţi, a fost supus în Infern la supliciul de a urca un deal împingînd veşnic o stîncă uriaşă care, o dată ajunsă în vîrf, se rostogolea înapoi, supliciul începînd din nou.

** Rege al odrişilor (Tracia), care ameninţa posesiunile Atenei în Chersonesul tracic.

https://biblioteca-digitala.ro

putea urmări uşor dezvoltarea lor. Dacă din contră, îmi veţi permite mie, care sînt acuzat, să vorbesc aşa cum înţeleg eu, voi veţi putea, primind informaţii sigure, să mă scăpaţi pe mine, dacă nu sînt vinovat, şi să judecaţi punctele contestate în lumina faptelor asupra cărora toţi sînt de acord.

(45) Îndată ce ne-am întors la Atena şi am redactat un scurt raport în faţa Consiliului asupra însărcinării noastre şi am predat scrisoarea de la Filip, atunci Demostene fu cel dintîi care ne lăudă şi jură pe altarul Consiliului că el felicită cetatea că a trimis în ambasadă asemenea oameni care, şi prin cuvîntările lor, şi prin buna lor credinţă s-au arătat vrednici de Atena. (46) Despre mine, el spuse în cîteva cuvinte că eu n-am trădat speranţele celor ce m-au ales în ambasadă. În sfîrşit, el propuse să ni se dea fiecăruia o coroană de măslin pentru serviciile aduse poporului şi ca a doua zi să ne invite la masă în Pritaneu*. Pentru a dovedi că eu am spus în faţa voastră întreg adevărul, grefierul să ia decretul şi să citească depoziţiile colegilor mei.

(Decretul propus de Demostene şi depoziţiile ambasadorilor).

(47) Pe cînd noi prezentam un raport asupra misiunii îndeplinite în faţa Adunării poporului, Ctesifon, pe care vîrsta îl îndemna să vorbească cel dintîi, urcîndu-se la tribună, spuse între altele şi ceea ce se înţelesese cu Demostene să vă spună asupra caracte-

* Incinta în care se reuneau pritanii.

https://biblioteca-digitala.ro

rului afabil al lui Filip, asupra frumuseţii şi a zelului pe care-l dovedea ca tovarăş de băutură *. După Filocrate şi Derkylos **, mă urcai eu la tribună. (48) După ce am expus celelalte puncte dezvoltate de ambasada noastră, ajunsei şi la problema asupra căreia mă înţelesesem într-o reuniune cu colegii mei şi anume că Filip în cuvîntarea lui de răspuns a dovedit talent şi o memorie bună *** ; iar cît priveşte rugămintea lui Demostene, n-am uitat că el şi-a luat sarcina să vorbească cu privire la Amfipolis, dacă nouă ne-ar fi putut scăpa ceva. (49) În sfîrşit, după noi toţi se ridică cel din urmă Demostene. Îşi luă după obiceiul lui un aer de om grav, se scărpină în cap şi văzînd că poporul a primit cu demonstraţii favorabile discursul meu, el declară că admiră pe auditori şi ambasadori cînd îşi pierd timpul ; unii uită de a delibera, alţii de a-şi da părerea, mulţumindu-se să flecărească asupra a ceea ce s-a petrecut la străini, în loc să se ocupe de propriile lor treburi, căci nimic de altfel nu este mai uşor decît de a face un raport asupra ambasadei. (50) „Voiesc de asemenea, zise el, să vă arăt cum trebuie să se procedeze." În acelaşi timp el puse să se citească decretul poporului. După citirea decretului, el continuă : „Conform acestui decret, noi am fost

* După servirea mesei şi după cele trei libaţii de vigoare, începea symposionul, la care se servea vin, iar pentru delectarea convivilor erau aduşi mimi şi flautiste, spre a crea o bună dispoziţie printre participanţi. Cu aceste prilejuri se manifesta Filip.

** Cu prilejul unei a treia solii, i-a revenit lui Derkylos sarcina de a aduce la Atena vestea distrugerii Focidei.

*** Demostene era ferm convins că Eschine elogiase pe Filip peste limitele îngăduite.

https://biblioteca-digitala.ro

trimişi şi am adus la îndeplinire instrucţiunile care sînt prevăzute în el. Ia şi scrisoarea pe care am adus-o de la Filip." După ce scrisoarea a fost citită, zise: „Acum aţi primit răspunsul, nu vă rămîne decît să deliberaţi". (51) Deoarece din murmurele celor prezenţi la adunare reieşea că el este dibaci şi concis şi deoarece cei mai mulţi susţineau că este rău şi gelos, atunci el zise: „Vedeţi de ce discursuri voi avea nevoie pentru a vă expune tot restul. Lui Eschine i s-a părut că Filip este un orator dibaci, mie nu; căci dacă cineva ar ridica regelui avantajele hărăzite de soartă spre a le da altuia, acesta n-ar avea de invidit la el mare lucru. (52) Lui Ctesifon i s-a părut frumoasă figura lui Filip, deşi, după mine, actorul Aristodemos *, colegul nostru în ambasadă, nu este mai puţin frumos. I se aduc elogii memoriei, dar mai sînt şi alţii cu o asemenea memorie. Nu-l întrece nimeni la băutură, dar nici Filocrate nu se lasă mai prejos. Sînt unii care susţin că sarcina de a vorbi despre Amfipolis mi-a fost încredinţată mie; dar acest orator nu mi-a lăsat nimic de spus nici mie şi nici vouă. (53) Toate acestea sînt nimicuri, zise el. Eu voi propune decretul următor: se va acorda un bilet de liberă trecere crainiculuí care a sosit din partea lui Filip precum şi ambasadorilor care vor sosi; pritanii vor convoca Adunarea poporului, pentru două zile consecutive spre a delibera nu numai asupra păcii, dar şi asupra alian-

* Includerea în ambasadă a unui actor celebru ca Aristodemos din Metapont se explică prin faptul că ei puteau circula cu uşurinţă chiar pe vreme de război. În afară de aceasta, el se bucura de prietenia lui Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

ței ; în ceea ce ne privește pe noi, ambasadorii, ni se vor aduce laude dacă se va crede că merităm și vom fi invitați a doua zi să luăm masa în Pritaneu !“ (54) Pentru a dovedi adevărul spuselor mele, grefierul să ia decretele ca să vedeți, judecători, nestatornicia lui Demostene și gelozia lui, complotul urzit cu Filocrate și felul lui de comportare, înșelător și viclean. Cheamă și pe colegii mei de ambasadă și citește depozițiile lor și decretele lui Demostene...

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *ÎMPOTRIVA LUI CTESIFON*

Pentru împrejurările în care s-a rostit acest discurs, spre a nu mai repeta faptele, trimitem pe cititori la expunerea ce precede discursul *Pentru coroană* al lui Demostene. Aci urmează o scurtă analiză a discursului *Împotriva lui Ctesifon.*

După un scurt exordiu în care oratorul arată importanţa capitală a acţiunilor de ilegalitate în democraţie şi atrage în consecinţă atenţia judecătorilor asupra responsabilităţii lor, Eschine trece la discutarea chestiunii de drept, susţinînd cu probe că Demostene nu poate fi încoronat înainte de darea socotelilor şi că proclamarea coroanei nu se poate face în teatru.

Ajungînd la al treilea cap de acuzaţie, Eschine se sileşte să arate că, împotriva afirmaţiilor din decretul propus de Ctesifon, Demostene niciodată n-a acţionat şi n-a pledat pentru asigurarea fericirii poporului şi că politica lui a dus Atena la dezastru. Acestei părţi din discurs oratorul îi dă o importanţă deosebită, de aceea este şi cea mai întinsă. Intîi vorbeşte despre viaţa particulară a lui Demostene şi apoi trece la viaţa lui publică. Pe aceasta el o împarte în patru perioade şi se sileşte să arate că în nici una n-a făcut nici un bine pentru cetate.

Aici oratorul ar fi putut să încheie, el însă prelungeşte expunerea, uneori repetîndu-se. Astfel ne înfăţişează portretul lui Demostene, vorbeşte despre antecedentele şi despre familia lui. Comparînd pe Demostene cu oamenii politici iluştri din trecut care n-au fost încoronaţi, Eschine arată deprecierea acestor

https://biblioteca-digitala.ro

distincţiuni prin faptul că se acordă la întîmplare oricui. Revenind asupra importanţei în democraţie a proceselor de ilegalitate, el scoate din nou în evidenţă responsabilitatea judecătorilor. Serviciile atribuite de decret lui Demostene nu corespund realităţii cum este cazul alianţei cu Teba, care se datoreşte împrejurărilor şi nu lui Demostene. Încoronarea lui Demostene ar fi o insultă adusă nenorociţilor căzuţi la Cheroneea, iar condamnarea lui ar ridica prestigiul Atenei. Şi oratorul încheie declarînd că în această chestiune el a făcut ceea ce a putut şi că acum este datoria judecătorilor să judece în ultimă instanţă potrivit intereselor cetăţii.

ÎMPOTRIVA LUI CTESIFON

(Fragmente)

I. Afacerea Amfissei. Eschine pylagor

...(107) Există* cetăţeni ai Atenei o cîmpie numită Cirrha** şi un port numit Portul groaznic şi blestemat***. Odinioară acest ţinut îl locuiau cirrheenii şi cragalizii****, duşmani neîmpăcaţi ai legilor şi care săvîrşeau nelegiuiri împotriva templului

---

* Cel de-al treilea război sacru a fost provocat de un discurs al lui Eschine, ţinut în Adunarea amfictionilor de la Delfi.

** Oraşul aşezat în golful cu acelaşi nume.

*** Portul Cirrha servea şi pe locuitorii din Delfi.

**** Populaţie din Focida, învecinată cu cirrheenii. Numele de cragalizi apare şi sub forma craugalizi şi acragalizi.

https://biblioteca-digitala.ro

din Delfi* și împotriva ofrandelor, făcîndu-se vinovați chiar față de amfictioni. Indignați de cele ce se petreceau au fost, după cum se spune, mai întîi strămoșii voștri** apoi și ceilalți amfictioni, care întrebară pe zei cu ce pedeapsă trebuie să lovească pe acești oameni. (108) Pythia le răspunse să ducă război zi și noapte*** împotriva cirrheenilor și cragalizilor și, după pustiirea țării și a cetății lor și după vinderea locuitorilor ca robi, să închine ținutul lui Apolo Pythianul, Artemidei, zeițelor Leto și Atena Pronoia**** spre a rămîne necultivat și acest pămînt să nu-l lucreze nici ei și nici altuia să nu-i fie îngăduit să o facă*****. Primind acest oracol, amfictionii, avînd și încuviințarea lui Solon******, un bărbat dibaci în stabilirea de legi și care se ocupa mult cu poezia și filozofia, au hotărît să ducă război împotriva celor nelegiuiți, potrivit oracolului. (109) Strîngînd o mare armată alcătuită din trupe ale amfictionilor, ei duseră locuitorii în robie, dărîmară pînă la temelie și portul, și cetatea lor și închinară zeilor pămîntul, po-

* Templul de la Delfi, aflat sub protecția zeului Apolo, se bucura de o vază panhelenică. Cu un rol politic covîrșitor în treburile statelor grecești, el a militat în favoarea Spartei.

** Eschine arată că impietatea la care s-au dedat atenienii, le-a fost impusă de Demostene în 339 î.e.n.

*** Formula era prevăzută în textul oracolului.

**** Epitet al zeiței Atena, deoarece sanctuarul ei se găsea în fața templului lui Apolo.

***** Prescripția era respectată și pe vremea scriitorului Pausanias (secolul II e.n.).

****** Arhonte atenian în anul 594 î.e.n. Oratorul face aluzie la primul război sacru, care a avut loc între 600—590 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

trivit oracolului ; pe lîngă aceasta ei făcură un puternic jurămînt că nici ei înşişi nu vor lucra pămîntul sfînt şi nici altuia nu-l vor încredinţa să-l lucreze *, ci că vor ajuta pe Zeu şi pămîntul sfînt cu mîna, cu piciorul, cu glasul şi cu toate puterile lor. (110) Şi nu le fu de ajuns acest jurămînt, ci pe deasupra ei făcură o rugăciune şi un greu blestem. Sta scris în blestem : „Dacă oarecine, fie cetate, fie particular, fie popor va călca aceste jurăminte, să cadă sub blestemul lui Apolo, al Artemidei şi al zeiţelor Leto şi Atena Pronoia !" (111) Prin blestem se mai cerea de la zei ca nici pămîntul să nu le dea roade, nici femeile să nu nască copii asemenea părinţilor ci monştri şi nici vitele să nu fete potrivit legilor firii şi ca ei să fie biruiţi în războaie, în procese, în luptele politice şi să fie nimiciţi şi ei, şi casele, şi familiile lor. „Şi fie ca ei — continua blestemul — să nu poată aduce cu sfinţenie un sacrificiu nici lui Apolo, nici Artemidei, nici zeiţei Leto şi nici Atenei Pronoia şi ca nici măcar ofranda lor să nu fie primită de aceşti zei." (112) Ca să se vadă că spun adevărul, grefierul să dea citire oracolului zeului. Ascultaţi blestemele. Amintiţi-vă de jurămintele pe care strămoşii voştri le-au făcut împreună cu ceilalţi amfictioni !

* Diferendul ivit între cirrheeni şi cragalizi, pe de o parte, şi templul de la Delfi, pe de altă parte, a fost hotărîtor în declanşarea războiului.

https://biblioteca-digitala.ro

[Cucerind-o, niciodată nu veți prăvăli turnul acestei cetăți / mai înainte ca valul Amfitritei, zeița cu ochi albaștri / vuind pe țărmurile sfinte, nu va scălda sanctuarul zeului.] *

(Jurăminte, blesteme)

(113) Cu toate că acest blestem, aceste jurăminte și acest oracol au rămas săpate în piatră ** încă și acum, locrienii din Amfissa *** și mai ales conducătorii lor, dușmani îndîrjiți ai legilor ****, cultivară cîmpia, zidiră din nou Portul cel groaznic și blestemat și se așezară în acel loc; încasau taxe de trecere și de la cei ce debarcau acolo ***** și corupeau cu bani pe unii dintre pylagorii ****** care mergeau la Delfi. Unul dintre aceștia a fost Demostene. (114) Ales de voi pylagor, acesta primește două mii de drahme de la amfissieni pentru a nu pomeni nimic despre ei în consiliul amfictionilor. Pe lîngă aceasta, au căzut la înțelegere cu el ca și în viitor să-i trimită la Atena, în fiecare lună, douăzeci de mine din acei groaznici și blestemați bani, cu condiția ca el să ajute pe amfissieni în Atena în tot chipul; din această cauză i s-a întîmplat, încă mai

* În original, oracolul este redat în versuri.

** Oracolul era săpat pe plăci de marmură, expuse nu numai la Delfi, ci în fiecare din orașele incluse în amfictionie.

*** Oraș de vază în Locrida, la nord-vest de Delfi.

**** Observația este justificată, dacă ținem seama că venea din partea unui orator cu convingeri democratice.

***** Este vorba de cei ce veneau pe mare pentru a consulta oracolul.

****** Pylagorii erau delegații amfictionilor.

https://biblioteca-digitala.ro

mult decît înainte ca, de oricine se atingea fie particular, fie un rege, fie cetate democratică, pe fiecare din aceştia să-i arunce în nenorociri ce nu-şi puteau afla leac. (115) Luaţi acum seama în ce măsură divinitatea şi soarta au pedepsit nelegiuirile amfissienilor ! Sub arhontatul lui Teofrast *, hieromnemon fiind Diognetes ** Analflystios, voi aţi ales pylagor pe acel cunoscut Midias *** Anagyrasios — aş fi vrut din mai multe motive ca el să trăiască — şi pe Thrasycles **** din Oion şi pe mine ca al treilea împreună cu aceştia. Ni s-a întîmplat ca, îndată după sosirea noastră la Delfi, pe Diognetes hieromnemonul să-l apuce numaidecît frigurile ; aceeaşi boală îl atinsese şi pe Midias. (116) Ceilalţi amfictioni se adunară în consiliu. Ni se aduse ştirea de către cei ce voiau să arate bunăvoinţă pentru cetate că amfissienii, atunci supuşi tebanilor şi servindu-i slugarnic, propuneau un decret potrivnic cetăţii noastre ; prin decret ei amendau poporul atenienilor cu cincizeci de talanţi pentru că a aşezat ca ofrandă

* Arhontatul lui Teofrast este situat între anii 340—339 î.e.n.

** Diognetes pare să fi fost hieromnemon doi ani consecutiv, adică în 341—340 î.e.n. În această calitate veghea asupra integrităţii teritoriului sacru de la Delfi, asupra întreţinerii templului şi a organizării jocurilor Pythice în cinstea lui Apolo. Diognetes era originar din Anaflystos, demos în Atica.

*** Despre Midias din Anagyrus vezi Demostene, discursul *Împotriva lui Midias.*

**** Personaj necunoscut din Oion, demos atic.

https://biblioteca-digitala.ro

scuturi de aur pe zidurile noului templu * înainte de a fi fost consacrat şi că a pus pe ele cuvenita inscripţie: „Atenienii consacră lui Apolo aceste prăzi luate de ei de la mezi şi tebani cînd aceştia luptau împotriva grecilor". Chemîndu-mă la el, hieromnemonul mă rugă să intru în consiliul amfictionilor şi să rostesc un cuvînt în folosul cetăţii noastre; de altfel eu şi luasem o asemenea hotărîre. (117) Începînd să vorbesc şi înfăţişîndu-mă înaintea consiliului cu mult curaj **, fiindcă ceilalţi pylagori erau absenţi ***, unul dintre amfissieni, un om foarte nerușinat şi după părerea mea lipsit de orice educaţie, îndemnat chiar de un zeu să săvîrşească o greşeală, zise strigînd: „Greci, dacă aţi fi înţelepţi, nici măcar numele poporului atenienilor nu l-aţi pronunţa în aceste zile, ci i-aţi izgoni din templu ca pe nişte oameni blestemaţi!" (118) În acelaşi timp, el aminti de alianţa noastră cu focidienii **** pe care o pro-

---

* Templul cel nou menţionat aici şi ridicat prin subscripţie panhelenică în secolul al IV-lea î.e.n. înlocuia un templu mai vechi ce data din secolul al VI-lea î.e.n.

** Emoţia care l-a stăpînit pe Eschine la începutul discursului a provocat intervenţia unui amfissean.

*** Pasajul de faţă pledează pentru faptul că pylagorii (reprezentanţii statelor amfictionice) care nu votau părăseau sala de şedinţe în momentul votării. După ce ia cuvîntul, Eschine părăseşte sala.

**** Alianţa fusese încheiată între focidieni şi atenieni la începutul celui de-al doilea război sacru. Luînd partea unei populaţii revoltate împotriva unei hotărîri a amfictionilor, atenienii deveniseră părtaşi la o fărădelege.

https://biblioteca-digitala.ro

pusese Crobylos * şi înşiră la adresa cetăţii multe alte lucruri supărătoare pe care nici atunci nu le suportam ascultîndu-le şi de care nici acum nu-mi amintesc cu plăcere. Auzindu-l, am fost cuprins de o indignare atît de mare, cum niciodată în viaţa mea n-am mai fost. Voi trece peste celelalte cuvinte cu care i-am răspuns ; dar mi-a venit numai să amintesc de nelegiuirea săvîrşită de amfissieni care au cultivat pămîntul sfînt şi de acolo, de unde stam în picioare, îl arătam amfissienilor ; într-adevăr, cîmpia Cirrha se întinde mai la vale de templu şi este uşor s-o cuprinzi cu privirea.

(119) „Vedeţi, ziceam eu, amficţioni, că această cîmpie a fost lucrată de amfissieni, care au ridicat acolo olării şi colibe ; vedeţi cu ochii voştri că Portul cel groaznic şi blestemat a fost rezidit, ştiţi prin voi înşivă şi că nu este nevoie de alţi martori că amfissienii au stabilit taxe vamale şi strîng contribuţii de bani într-un port sfînt ** !" În acelaşi timp, pun să li se citească oracolul zeului, jurămîntul străbunilor, blestemul pe care l-au făcut şi declar : (120) „Eu, în numele atenienilor, în numele meu propriu, în numele copiilor şi familiei mele, vin potrivit jurămîntului în ajutorul zeului şi al pămîntului sfînt cu mîna, cu piciorul, cu glasul şi cu toate

* Prin numele de *Crobylos* (nume care înseamnă o coafură asiatică la modă în Atica) Eschine ironizează pe oratorul Hegesip, element influent în rîndurile partidului antimacedonean şi care arată o grijă exagerată pentru pieptănătură.

** Este vorba de o taxă vamală ce trebuia plătită de corăbieri la intrarea lor într-un port.

https://biblioteca-digitala.ro

puterile de care dispun şi descarc cetatea noastră de îndatoririle ei faţă de zei ; iar voi, voi hotărîţi despre voi înşivă. Coşurile pentru sacrificii sînt gata *, victimele se află lîngă altare iar voi veţi cere zeilor tot binele pentru state şi pentru indivizi. (121) Gîndiţi-vă cu ce glas, cu ce suflet, cu ce ochi, cu ce încredere veţi îndrepta rugăciunile voastre către zei, dacă lăsaţi nepedepsiţi pe aceşti nelegiuiţi copleşiţi de blesteme ? Căci nu în termeni tăinuiţi, ci cu toată limpezimea stau scrise în textul blestemelor pedepsele pe care trebuie să le suporte cei ce săvîrşesc fărădelegi şi cei ce le îngăduie, iar către sfîrşitul lui textul spune : «Fie ca cei ce nu pedepsesc pe cei nelegiuiţi să nu aducă sacrificii cu toată sfinţenia nici lui Apolo, nici Artemidei, nici Latonei şi nici Atenei Pronoia şi fie ca ofrandele lor să nu fie primite de aceşti zei !»" (122) După ce am spus asemenea cuvinte şi multe altele de acelaşi fel, îndată ce am terminat şi am ieşit din adunare, o mare larmă şi o mare tulburare se produse printre amfiqtioni şi nu se mai vorbea de scuturile pe care noi le-am închinat zeilor în templu, ci numai despre pedepsirea amfissienilor. Fiindcă trecuse o bună parte a zilei, crainicul făcu cunoscut că delfienii, care sînt în vîrstă de peste optsprezece ani, fie sclavi, fie liberi, să vină la revărsatul zorilor cu tîrnăcoape şi cazmale în locul numit Thytheion ** şi din nou acelaşi crainic vesti

* Referire la deschiderea coşurilor în care se aflau lucrurile necesare sacrificiului.

** Locul în care erau sacrificate victimele.

https://biblioteca-digitala.ro

în chip solemn că hieromnemonii şi pylagorii să meargă în acelaşi loc ca să dea ajutor zeului şi pămîntului sfînt : „Cetatea, care nu va fi prezentă, va fi îndepărtată din templu şi va fi socotită nelegiuită şi copleşită de blesteme !“ (123) Ziua următoare, dis-de-dimineaţă, am mers la locul menţionat înainte, am coborît în cîmpia Cirrha şi, după ce am dărîmat portul şi am ars locuinţele, ne-am întors. Dar, pe cînd noi eram ocupaţi cu acestea, locrienii din Amfissa, care locuiesc la şaizeci de stadii departe de Delfi, veniră înarmaţi şi în număr mare asupra noastră ; şi, dacă n-am fi scăpat cu greu, refugiindu-ne la Delfi, ne-am fi expus primejdiei de a pieri.

(124) În ziua următoare Cottyphos *, însărcinat să pună la vot propunerile, convocă adunarea amfictionilor, căci ei socotesc adunare ori de cîte ori cineva convoacă nu numai pe pylagori şi hieromnemoni, ci şi pe cei ce aduc sacrificii şi consultă oracolul. Îndată se produseseră multe acuzaţii împotriva amfissienilor, iar cetăţii noastre i se aduseră multe laude. La sfîrşitul discuţiilor ei votară ca hieromnemonii să meargă la Termopile înainte de următoarea adunare a amfictionilor, la o zi fixă, avînd hotărîrea în virtutea căreia amfissienii vor fi pedepsiţi pentru nelegiuirile pe care le-au săvîrşit cu privire la zeu, la pămîntul sfînt şi la amfictioni. Spre a se vedea că spun adevărul, grefier, citeşte decretul !...

* Cottyphos, originar din Tesalia, a îndeplinit funcţia de hieromnemon şi pe vremea lui Alexandru cel Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

(132) De asemenea a existat vreun fapt la care să nu ne fi gîndit și care să nu se fi întîmplat în zilele noastre? Căci noi nu am dus viața obișnuită a oamenilor, ci ne-am născut pentru a uimi pe cei ce vor veni după noi. Regele perșilor ** care a deschis un drum prin Atos ***, care a înlănțuit Helespontul ****, care cerea grecilor pămînt și apă *****, cel ce îndrăznea în scrisorile sale să scrie că el este stăpînul tuturor semințiilor ce se întind de la răsăritul pînă la apusul soarelui, departe de a lupta pentru a fi stăpînul altora, nu luptă el acum pentru scăparea lui proprie ******? Nu vedem noi că sînt vrednici de această glorie și că merită să aibă comanda în războiul contra perșilor aceiași oameni ******* care au eliberat și templul de la Delfi? (133) Iar Teba, Teba,

* Alianța dintre Atena și Teba a fost realizată datorită eforturilor lui Demostene.

** Eschine are în vedere atît pe Xerxes, regele persan învins de greci cu ocazia războaielor medice, cît și pe Darius al III-lea Codomanul, cu care s-a războit Alexandru cel Mare.

*** Este vorba de muntele Atos din sudul peninsulei Chalcidice.

**** Pentru înlănțuirea Helespontului vezi discursul lui Isocrate *Panegiricul*, vol. I, p. 144, n. *.

***** Cerînd pămînt și apă, regii persani Darius și Xerxes pretindeau grecilor supunerea totală.

****** Vestea morții lui Darius survenită în iulie 330 î.e.n. nu ajunsese încă la Atena pe vremea procesului care a avut loc în august-septembrie, 330 î.e.n.

******* La Congresul din Corint din anul 337 î.e.n. alcătuit din delegații cetăților grecești de la sud de Termopile, comanda supremă a forțelor grecești revine macedonenilor, care se erijează în arbitrii destinelor lumii grecești.

https://biblioteca-digitala.ro

cetatea vecină, n-a dispărut într-o singură zi * din mijlocul Greciei ? Şi cu toate acestea pe bună dreptate, deoarece ea n-a chibzuit îndeajuns politica ei, fiind stăpînită de orbire şi nebunie nu omenească, ci trimisă de zei **. Nenorociţii de lacedemonieni, care au sprijinit într-o mică măsură pe foceeni *** la începutul războiului pricinuit de luarea templului, ei, care altădată cereau să fie conducătorii grecilor, acum sînt sortiţi să devină ostateci şi să dea în vileag nenorocirea lor ; aceştia trebuie să fie trimişi la Alexandru ****, ca să pătimească, şi ei, şi patria lor, ceea ce va socoti acela de cuviinţă şi să fie judecaţi după pretenţia celui care este învingător şi care a fost pe deasupra şi insultat. (134) Iar cetatea noastră, refugiul comun al grecilor, la care altădată veneau una după alta ambasadele cetăţilor spre a găsi scăpare alături de noi, Atena acum nu mai luptă pentru hegemonia Greciei, ci pentru pămîntul patriei. Şi aceste nenorociri ni s-au întîmplat nouă de cînd a venit la cîrma statului Demostene. Într-adevăr, bine glăsuieşte poetul Hesiod despre asemenea oameni. Căci dînd poveţe mulţimii şi sfaturi cetăţilor, într-un

* Distrugerea Tebei de către Alexandru cel Mare, s-a petrecut în anul 335 î.e.n.

** Divinitatea după concepţia grecilor se complăcea în a prăbuşi în suferinţi pe muritorii care atinseseră fericirea supremă.

*** Archidamos, regele Spartei, venise în ajutorul focidienilor, dîndu-le posibilitatea să pună stăpînire pe templul de la Delfi.

**** În timpul absenţei lui Antipatros, regele Agis al Spartei ridicase întreg Peloponesul împotriva dominaţiei macedonene. Regele Agis a fost ucis de Antipatros la Megalopolis în Pelopones, în anul 330 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

loc din poezia sa le dă îndemnul de a alunga pe oamenii de stat răi. (135) Voi cita şi eu aceste versuri * : căci de aceea cred eu că în copilărie învăţam maximele poeţilor **, pentru ca, ajunşi bărbaţi, să le aplicăm învăţătura în viaţă :

„Tîrgul întreg fu ades prăpădit pentr-un singur nemernic
Care urzeşte păcate şi nelegiuiri unelteşte.
Pacoste mare acestora Zeus din cer le trimite :
Foamete-ntovărăşită de ciumă, norodul se stinge...
Căci hotărît-a în astfel Olimpicul Zeus ce-o dată
Marea lor oaste o pierde, ori zidul cetăţii îl surpă
Sau Poseidon a lor năvi, ca pedeapsă, în mări le scufundă!" ***

(136) Dacă, lăsînd la o parte forma versificată, voi veţi cerceta numai ideile poetului, cred că vi se va părea că aceste versuri nu fac parte din poema lui Hesiod, ci că sînt un oracol asupra politicii lui Demostene. Căci politica lui a făcut să piară şi flota şi armata de uscat şi atîtea alte cetăţi.

(137) Eu cred că nici Frynondas ****, nici Eurybates *****, nici unul dintre toţi ticăloşii din trecut n-a fost un amăgitor şi un şarlatan mai nemernic ca acest om. O, pămînt, o, zei, o, voi,

---

* Ele aparţin poetului beoţian Hesiod (sec. VIII î.e.n.) şi fac parte din poemul didactic *Lucrări şi zile* (vv. 238—243).

** Citarea poeţilor urmărea nu numai efecte literare, ci şi moral-religioase.

*** Traducerea lui Ştefan Bezdechi din *Munci şi zile* de Hesiod, Ed. ştiinţifică, 1957, p. 54. De menţionat că şi oracolele erau redate în versuri.

**** Atenian din timpul războiului peloponesiac, vestit prin purtarea lui extravagantă.

***** Lidian din Efes care a trădat pe Cresus. Numele este sinonim cu acela de trădător.

https://biblioteca-digitala.ro

genii * şi voi, muritori care voiţi să auziţi adevărul, acest om are îndrăzneala să declare, privindu-vă în faţă, că tebanii au făcut alianţă cu voi nu din, cauza împrejurărilor, nu din cauza pericolului care-i înconjura, nu din cauza gloriei voastre, ci din cauza discursului lui Demostene. (138) Şi mai înainte de acesta, totuşi au plecat în ambasadă la tebani mulţi cetăţeni care urmau o politică protebană : întîi Thrasybulos din Collytos **, bărbat care s-a bucurat la tebani de o încredere ca nimeni altul, apoi Thrason din demosul Erchia***, care era un proxen **** al tebanilor ; (139) Leodamas din Acharnai *****, un orator nu mai puţin convingător ca Demostene, dar care, după părerea mea, avea mai mult farmec ; Archedemos Pelex ******, orator abil, care prin politica sa s-a expus la multe pericole din

---

* Geniile (greceşte : *daimones)* erau forţe care acţionează asupra oamenilor, distincte de zei (theoi).

** Thrasybulos din demosul Collytos (Atica) contribuise, alături de Thrasybulos din Steiria, la restabilirea regimului democratic.

*** Trason din Erchia — cunoscut prin acţiunea întreprinsă în 379 î.e.n. pentru eliberarea Cadmeii — în 356—355 î.e.n. este menţionat ca ambasador al Atenei la prinţul trac Ketriporis.

**** *Proxenos* era cetăţeanul care în cetatea sa îşi lua benevol sarcina de a apăra interesele cetăţenilor dintr-o cetate străină, în schimbul unor onoruri şi privilegii din partea acestora.

***** Leodamas din demosul atic Acharnai, orator influent în partidul filoteban.

****** Archedemos Pelex este cunoscut numai din acest pasaj.

https://biblioteca-digitala.ro

cauza tebanilor ; Aristofon din Azenia *, care multă vreme a suportat acuzaţia că este de partea Beoţiei şi Pyrrandros Anaflystios **, care trăieşte încă şi acum. Nici unul din aceştia n-a putut să atragă pe tebani în alianţa voastră. Cauza *** o cunosc ; însă din pricina nenorocirii lor sînt obligat să nu spun o vorbă. (140) Dar, după părerea mea, cînd Filip a răpit tebanilor Niceea **** şi a dat-o tesalienilor, cînd războiul pe care el mai înainte îl îndepărtase de ţinutul beoţienilor, acelaşi război îl îndreptă prin Focida împotriva aceleiaşi Tebe şi cînd, în sfîrşit, după ce a pus stăpînire pe Elateea *****, a întărit-o şi a aşezat acolo o garnizoană, tebanii numai atunci, sub ameninţarea catastrofei, au chemat pe ate-

---

* Aristofon din Azenia Arcadiei (Peloponez) (438—338 î.e.n.), orator cu faimă, prezent în viaţa politică a Atenei mai mult de o jumătate de veac.

** Pyrrhandros din demosul atic Anaflystos a luat parte activă la formarea Confederaţiei împotriva Spartei, după eliberarea Cadmeii. Contrar criticii pe care i-o aduce Eschine, el şi-a îndeplinit cu succes solia din anul 378—377 î.e.n.

*** Eschine face aluzie la actele violente la care s-au dedat tebanii după lupta de la Leuctra, acte menţionate şi de Demostene în discursul *Pentru coroană* (par. 18 şi 35).

**** Poziţie fortificată în Locrida Epicnemidiană, smulsă de Filip de la Eschine şi dată tesalienilor. În 342 î.e.n. devine sediul unei gărnizoane macedonene. Denaturarea acestor fapte putea să declanşeze în 338 î.e.n. o stare de animozitate între Filip şi tebani.

***** Elateea, cel mai de vază oraş din Focida, străjuia drumul de la Termopile spre Beoţia. Aici se stabileşte Filip din iarna anului 339 î.e.n., adică de la începutul campaniei.

https://biblioteca-digitala.ro

nieni * şi voi aţi plecat ** şi înarmaţi aţi intrat în Teba cu infanteria şi cavaleria, înainte ca Demostene să fi scos o singură vorbă cu privire la alianţă ***. (141) Deci ceea ce v-a adus pe voi în Teba a fost împrejurarea, groaza şi nevoia de o alianţă, nu Demostene. Căci în cursul tratativelor, Demostene v-a pricinuit trei neajunsuri, cele mai mari dintre toate; întîi, fiindcă pe cînd Filip era numai cu numele în război cu voi, în realitate ura cu mult mai mult pe tebani, după cum evenimentele însăşi au dovedit-o ****. Şi de ce trebuie să vorbesc mai multe? Demostene v-a ascuns această împrejurare de o importanţă atît de mare, făcîndu-vă să credeţi că alianţa avea să se facă nu datorită împrejurărilor, ci datorit ambasadei lui. (142) La început el convinse ***** poporul ca să nu mai delibereze asupra condiţiilor în care trebuie să se facă pacea, ci să se mulţumească numai dacă ea se va face; o dată luată această măsură, el lăsă pe mîna tebanilor întreaga Beoţie, scriind în decret că, dacă vreo cetate

* Nu este exclus ca o fracţiune tebană cu simpatii pentru atenieni să le fi anunţat cucerirea Elateei.

** La propunerea lui Demostene, atenienii au trimis trupe la Eleusis nu spre a răspunde la un apel al tebanilor, ci pentru a le arăta că erau gata să intre în acţiune şi să facă astfel posibilă o alianţă cu ei.

*** Faptele s-au petrecut înainte de încheierea tratatului, dar sub îndrumarea lui Demostene.

**** Atitudinea lui Filip faţă de tebani a fost nemiloasă. Prizonierii au fost vînduţi ca sclavi, iar în Cadmeea a fost aşezată o garnizoană macedoneană şi un consiliu format din trei sute de partizani ai lui Filip.

***** Demostene îşi făcea un merit deosebit pentru faptul că a urmat o politică practică demnă de Atena — vezi şi discursul *Pentru coroană*, par. 178.

https://biblioteca-digitala.ro

se va despărți de Teba, atenienii vor da ajutor beoțienilor din Teba ; el întrebuința astfel expresii înșelătoare și schimba faptele potrivit obiceiului său. Ca și cum beoțienii, suferind din greu, în realitate aveau să se mulțumească cu asocierea amăgitoare de cuvinte ale unui Demostene, fără a se indigna mai degrabă de nenorocirile pe care le sufereau ! (143) Apoi, din cheltuielile de război, două părți vi le-a atribuit vouă, pentru care primejdiile erau mai îndepărtate, iar a treia parte a atribuit-o tebanilor, primind plată pentru o astfel de împărțeală. Comanda pe mare o împărți între ei și voi, dar toată cheltuiala v-a lăsat-o în grija voastră ; comanda pe uscat, dacă trebuie să vorbesc fără înconjur, el se grăbi s-o ofere numai tebanilor, așa încît în războiul care a urmat, Stratocles *, generalul vostru, n-a mai fost liber să ia hotărîri privitoare la salvarea soldaților săi. (144) Și eu nu sînt singurul care-i aduc acuzații cu privire la condițiile alianței ; în timp ce eu vorbesc, ceilalți tac ; totuși, toți îi fac imputări, și voi aveți cunoștință de acestea, dar nu vă mîniați. Aveți această atitudine cu privire la Demostene pentru că v-ați obișnuit să ascultați nelegiuirile lui, așa că astea nu vă mai miră. Lucrurile însă nu trebuie să se petreacă așa, ci trebuie să vă indignați și să pedepsiți, dacă vreți ca și în viitor cetatea să înflorească.

(145) A doua nelegiuire și mai mare decît cea dintîi constă în faptul că, fără știrea voastră, el a

* Stratocles era comandant la Cheroneea, alături de Chares și Lysicles.

https://biblioteca-digitala.ro

luat dintr-o dată sediul Senatului cetății și conducerea democratică și le-a strămutat la Teba, în Cadmeea, înțelegîndu-se cu boiotarchii * ca atenienii să urmeze o politică comună cu a tebanilor. Prin aceasta dobîndi o putere atît de mare încît, urcîndu-se la tribună atunci, el declara că va pleca în ambasadă ** oriunde va crede de cuviință, (146) chiar dacă voi nu-l veți trimite; iar dacă vreun general l-ar contrazice ***, el, înrobind pe magistrați și obișnuindu-i să nu cîrtească împotriva lui, susținea că va face să se fixeze prin judecată drepturile tribunei și cele ale conducerii militare. Căci, adăuga el, voi ați avut de la tribună de pe urma lui mai multe servicii decît de pe urma generalilor. Cît privește trupele străine, dînsul a furat solda celor absenți, a jefuit banii destinați întreținerii armatei și a vîndut amfissienilor zece mii de mercenari ****, cu toate protestările și plîngerile mele în Adunare și astfel, după smulgerea acestor trupe de mercenari, el a aruncat în primejdie cetatea nepregă-

---

* Boiotarchii erau magistrați aleși pentru fiecare dintre cetățile beoțiene. Ei formau un consiliu care dirija operațiile militare, luau chiar efectiv comanda în momente grele și aveau o mare libertate de acțiune.

** Vecinătatea lui Filip impunea diplomației multe practici incompatibile cu spiritul democratic.

*** Lupta între strategi și oratori pentru obținerea influenței se continuă și acum.

**** Se pare că Demostene, însărcinat cu recrutarea de mercenari, luase din tezaurul statului o anumită sumă de bani. Faptul nu-i poate fi imputat, întrucît Demostene nu i-a întrebuințat în folosul său personal, ci în vederea unor acțiuni în folosul și pentru salvarea patriei sale.

https://biblioteca-digitala.ro

tită din punct de vedere militar *. (147) Ce credeți că ar fi putut dori Filip mai mult în împrejurările de atunci ? Nu oare ca, pe de o parte, să lupte separat cu forțele cetății noastre, iar pe de altă parte, separat în Amfissa cu trupele de mercenari, ca să surprindă pe greci descurajați din cauza acestei înspăimîntătoare lovituri care s-a produs ? Și cu toate că e răspunzător de nenorociri atît de mari, Demostene nu se mulțumește cu faptul că rămîne nepedepsit, ci se indignează la gîndul că nu va fi încoronat cu o coroană de aur ; nu-i este destul că este proclamat în fața voastră, ci se indignează dacă încoronarea nu va fi proclamată în fața Greciei întregi. Astfel, după cît se pare, atunci cînd o fire rea pune mîna pe nedrept pe o putere mare, pricinuiește nenorociri publice **.

(148) A treia nelegiuire săvîrșită de el și cea mai mare din cele arătate mai înainte este aceea despre care vă voi vorbi acum. Filip nu disprețuia pe greci ; el știa — căci nu era lipsit de bun-simț — că pune în primejdie situația lui prezentă în scurtul timp de o zi al unei lupte și de aceea voia să facă pace și era pe punctul de a trimite ambasadori ; pe de altă parte, conducătorii Tebei se temeau de primejdia care îi

* Demostene nădăjduia ca, sprijinindu-se pe cei 10.000 de mercenari amfissieni aflați în solda lui, să poată împiedica înaintarea lui Filip. Dar în 338 î.e.n. Filip a devenit stăpîn peste Amfissa.

** Atribuirea unei cununi lui Demostene, considerat vinovat de dezastrul de la Cheroneea în urma căreia hegemonia în lumea greacă a trecut în mîinile Macedoniei, însemna după Eschine o sfidare a suferințelor îndurate de colectivitatea grecească.

https://biblioteca-digitala.ro

ameninţa şi pe bună dreptate, căci nu un om politic, străin de război şi care a dezertat de la postul său *, le atrăgea atenţia, ci războiul din Focida, care dura de zece ani, le dădea o învăţătură de veşnică aducere aminte. (149) Dîndu-şi seama că aşa stau lucrurile, Demostene bănui că boiotarchii, în schimbul aurului primit de la Filip, vor face o pace separată fără să-i dea de ştire. La gîndul că i-ar fi cu neputinţă să trăiască, dacă ar fi lipsit de partea lui de cîştig, îl făcu să alerge la adunare într-un moment în care nimeni nu vorbea nici că trebuie, nici că nu trebuie să se facă pace. Şi cum spera ca printr-o înştiinţare făcută cu voce solemnă de crainic va face pe boiotarchi să-i aducă partea lui de cîştig, el jură pe Atena, (150) a cărei statuie, după cît se pare, Fidias ** o sculptase pentru a servi lui Demostene la primirea de mită şi de false jurăminte. Da! El jură că, dacă cineva va susţine că trebuie să se facă pace cu Filip, el îl va apuca de păr şi îl va tîrî la închisoare; în acest chip el imita exact politica acelui Cleofon *** care, pe timpul războiului cu lace-

* Faptul că la Cheroneea Demostene a părăsit cîmpul de luptă alături de alţi comandanţi, socotind pierdute toate şansele unei izbînzi, a fost exploatat de duşmanii lui Demostene cu diferite prilejuri. Numai în cuprinsul acestui discurs acuzaţia de dezertare adusă lui Demostene revine de zece ori.

** Pe Acropola Atenei se aflau trei statui închinate zeiţei Atena şi făurite de mîna lui Fidias: statuia numită Atena Lemnias, statuia Atena Promachos şi statuia din aur şi fildeş aflată în Partenon.

*** Spre deosebire de Eschine, care prezenta pe Cleofon ameninţînd pe oricine ar fi pomenit de încheierea unui tratat de pace cu Sparta, Aristotel (în *Constituţia Atenei*, XXXIV) ni-l arată apărînd beat în Adunarea poporului.

https://biblioteca-digitala.ro

demonieni, ruină după cît se spune, cetatea noastră. Dar magistraţii Tebei nu-l ascultară, ba chiar întoarseră din drum pe soldaţii noştri care plecaseră în Beoţia, pentru ca voi să deliberaţi asupra păcii. (151) Atunci Demostene îşi pierdu mintile cu desăvîrşire şi, urcîndu-se la tribună, numi pe boiotarchi trădătorii grecilor şi el, care nu privise niciodată pe duşmani în faţă, declară că va propune un decret în baza căruia voi să trimiteţi ambasadori la Teba spre a cere tebanilor trecere liberă pentru trupe împotriva lui Filip. Magistraţii tebanilor, copleşiţi de ruşinea de a părea cu adevărat trădătorii grecilor, renunţară la pace şi porniră în grabă la pregătirea războiului.

(152) Aici se cuvine să amintesc şi pe acei cetăţeni viteji pe care el i-a trimis la o primejdie sigură, cu toate că sacrificiile s-au arătat neprielnice şi auspiciile funeste. Apoi cu picioarele lui de fugar, cu acele picioare cu care a părăsit cîmpul de luptă, el a păşit pe mormîntul celor căzuţi pentru patrie, cutezînd să le aducă laude pentru curajul lor *. O, tu cel mai nevrednic dintre toţi oamenii atunci cînd este vorba de fapte mari şi folositoare, dar cel mai vrednic de admirat pentru îndrăzneala în cuvinte, vei încerca îndată după aceasta, privind spre feţele lor, să susţii

* Cu toată opoziţia făcută de Eschine şi prietenii lui, atenienii, recunoscători faţă de patriotismul lui Demostene, l-au însărcinat să pronunţe elogiul celor căzuţi la Cheroneea. În urma acestei înfrîngeri (338 î.e.n.), două treimi din trupele greceşti fură duse în captivitate, iar mii de trupuri rămaseră pe cîmpul de luptă. După această înfrîngere, era exclusă orice încercare de opoziţie faţă de Filip.

https://biblioteca-digitala.ro

că meriți să fii încununat pentru nenorocirile pe care le-ai pricinuit cetății? Și dacă el o spune, voi ați consimți să vă supuneți, făcînd să intre în pămînt o dată cu cei morți însăși memoria voastră? (153) Pentru o clipă numai părăsiți cu gîndul acest tribunal și închipuiți-vă că vă aflați în cuprinsul unui teatru. Închipuiți-vă că vedeți un crainic care înaintează pe scenă și rostește o proclamație potrivit decretului lui Ctesifon. Gîndiți-vă și spuneți-mi dacă, după părerea voastră, rudele celor morți vor vărsa lacrimi mai multe pentru tragediile și suferințele eroilor care vor apare pe scenă decît pentru nerecunoștința cetății? (154) Care grec, care om crescut în idei liberale nu va fi cuprins de durere, amintindu-și de acest procedeu, dacă nu de altul; anume că odinioară, în aceeași zi, înainte de a se reprezenta tragedii ca și acum, pe timpul cînd cetatea era guvernată prin legi mai bune și avea conducători mai destoinici, crainicul, înaintînd și prezentînd pe orfanii ai căror părinți muriseră în război, adolescenți împodobiți cu o armură completă *, rostea cea mai frumoasă proclamație și cea mai potrivită să îndemne la virtute: „Pe acești tineri, ai căror părinți au murit în război luptînd cu curaj, poporul i-a crescut pînă la adolescență, iar acum, înarmîndu-i cu această armură completă, îi trimite cu binecuvîntarea zeului

* Armura completă a hoplitului era alcătuită din cască, chiuasă, cnemide sau jambiere, scut și lănci. Soldații se echipau pe contul lor și pentru a servi ca hopliți trebuiau să dovedească că au o stare materială prosperă care le îngăduie întreținerea lor și procurarea armelor.

https://biblioteca-digitala.ro

să se întoarcă la rosturile lor particulare şi îi invită să ocupe în teatru locurile de onoare!" (155) Aşa vorbea atunci crainicul, acum însă el este departe de a vorbi la fel. Dacă acum crainicul ar prezenta în faţa tinerilor pe cel vinovat, pe cel ce a făcut ca aceşti copii să nu mai poată rosti cuvîntul „tată", ce cuvinte ar putea întrebuinţa? Chiar dacă el va citi dispoziţiile din decretul privitor la acordarea unei cununi lui Demostene, indignarea provocată de adevărul faptelor nu va putea fi înnăbuşită şi se va vedea că glasul ei vine să contrazică vocea crainicului. „Pe acest bărbat — dacă şi acesta mai este bărbat — demosul atenienilor îl încoronează; pe el, cel mai rău dintre toţi, îl încoronează pentru virtutea şi caracterul său nobil, pe el, laşul care şi-a părăsit postul de luptă!" (156) În numele lui Zeus şi al tuturor celorlalţi zei, cetăţeni ai Atenei, să nu ridicaţi pe cheltuiala voastră un trofeu în teatrul lui Dionysos şi nici să învinuiţi de nebunie în faţa Greciei întregi poporul atenienilor! Să nu le amintiţi nefericiţilor tebani suferinţele lor de neuitat şi fără de vindecare, că, exilaţi din pricina acestuia, i-aţi primit în cetate, în timp ce copiii, templele şi mormintele lor piereau răpuse de venalitatea lui Demostene şi de aurul primit de la regele Persiei. (157) Şi fiindcă n-aţi fost de faţă la năruirea Tebei, duceţi-vă cu gîndul la nenorocirile ei, închipuiţi-vă că vedeţi cetatea lor cucerită, zidurile năruite, casele în flăcări, femeile şi copiii duşi în robie, bătrîne şi bătrîni deprinzînd într-un tîrziu al vieţii o altă viaţă decît

https://biblioteca-digitala.ro

aceea de oameni liberi, plîngînd şi implorîndu-vă pe voi să-i salvaţi şi mîniindu-se nu atît împotriva celor ce le pricinuiseră nenorocirea, ci mai degrabă împotriva celor ce purtau răspunderea nenorocirii lor. Aceştia vă imploră ca în nici un chip să nu încoronaţi această pacoste a Greciei, ci să vă păziţi de geniul lui rău şi de soarta nenorocită care-l însoţeşte *. (158) Într-adevăr, niciodată o cetate şi nici vreun particular n-a rămas nepăgubit atunci cînd a apelat la sfatul lui Demostene. Şi voi, cetăţeni ai Atenei, care aţi statornicit prin lege ca, dacă vreunul din luntraşii ce vîslesc spre Salamina ar răsturna fără voia lui o corabie, să nu mai aibă voie să navigheze în strîmtoarea Salaminei, pentru ca nimeni să nu aducă pagubă elenilor, nu vă roşeşte obrazul atunci cînd îngăduiţi să conducă din nou treburile voastre publice acela care a scufundat în prăpastie Grecia întreagă şi cetatea voastră ?!...

III. Familia lui Demostene

(168) Dar ar putea să-mi răspundă cineva că el este un zelos democrat ! Sigur, dacă voi veţi privi la frumuseţea cuvintelor lui, veţi fi înşelaţi ca şi mai înainte, iar dacă veţi privi la caracterul şi la sensul adînc al spuselor lui, nu veţi mai fi înşelaţi. De aceea judecaţi astfel despre el. Voi cerceta împreună cu cei

* Eschine prezintă în mod consecvent pe Demostene ca pe un nelegiuit ale cărui acţiuni erau sortite totdeauna eşecului.

https://biblioteca-digitala.ro

de față calitățile pe care trebuie să le aibă din fire un partizan al poporului și un cetățean cuminte, apoi acestora le voi opune caracteristicile reale ale cetățeanului oligarhic și ale unui rău cetățean, iar voi, comparîndu-i pe cei doi, să judecați cu cine din aceștia seamănă Demostene nu prin vorbele lui, ci prin viața lui. (169) Voi toți cred că veți recunoaște că un prieten al poporului trebuie să aibă aceste calități. În primul rînd, el trebuie să fie de condiție liberă din partea tatălui și din partea mamei pentru ca din pricina nenorocirii de a nu se fi născut din părinți liberi să nu devină dușman legilor care mențin democrația. În al doilea rînd, străbunii lui trebuie să fi adus oarecari servicii poporului, sau cel puțin — fapt indispensabil — trebuie ca ei să nu fi fost dușmani ai poporului, pentru ca el să nu caute să facă rău cetății spre a răzbuna nenorocirile străbunilor. (170) În al treilea rînd, el trebuie să fie din fire înțelept și măsurat în viața lui de toate zilele pentru ca, din cauza cheltuielilor lui dezordonate, să nu se lase corupt în dauna poporului. În al patrulea rînd, el trebuie să fie un om cu judecată și înzestrat cu darul vorbirii, căci este frumos ca, datorită inteligenței lui, să aleagă calea cea mai bună și ca arta oratorică și cuvîntul său să convingă pe ascultători, iar dacă unirea acestor două calități nu este cu putință, atunci judecata trebuie așezată totdeauna înaintea vorbirii. În al cincilea rînd, sufletul său trebuie să fie bine călit, pentru ca să nu părăsească poporul în vreme de nenorociri și de război. Iar partizanul oligarhiei posedă cu

https://biblioteca-digitala.ro

necesitate tot ce este opus acestor calităţi ; deci de ce trebuie să reluăm enumerarea lor ? Gîndiţi-vă numai pe care din acestea le are Demostene, iar aprecierea să se facă după toată dreptatea.

(171) Acest individ a avut ca tată — căci nu trebuie să mintim — un om liber, pe Demostene din Paiania * ; din partea mamei sale şi a bunicului după mamă, vă voi arăta cum stau lucrurile. Bunicul era un oarecare Gylon din Kerameicos **. Acesta, deoarece predase duşmanilor fortăreaţa Nympheon ***, din Pont, pe care o stăpînea atunci cetatea noastră, fiind condamnat la moarte în urma unui denunţ, el pleacă în exil fără a aştepta judecata ; ajunse în Bosfor **** şi acolo primi drept recompensă de la tirani un loc, numit Grădinile. (172) Apoi, pe Zeus ! se însură cu o femeie bogată, care avea mult aur, dar care era de neam scit *****. Aceasta îi dărui două fete pe care el, trimiţîndu-le aici cu zestre mare, pe una o căsători cu cineva, care nu interesează — căci nu vreau să atrag asupra mea ura multora — iar pe a doua Demostene din Paiania, dispreţuind legile cetăţii, o luă

---

* Demostene era originar din demosul atic Paiania, unde poseda un atelier de fabricat arme.

** Gylon din Kerameicos (Atica) era bunicul dinspre mamă al lui Demostene şi se ocupa cu comerţul de grîu în regiunea Pontului Euxin.

*** Oraş în Chersonesul Tauric, la sud de Panticapeia. Pontul era o regiune în Asia Mică.

**** Regatul Bosforului cuprindea ţinuturile colonizate de greci pe malurile Bosforului cimerian. Dinaştii acestui regat întreţineau excelente relaţii cu atenienii.

***** Este cu putinţă să fi fost fiica vreunui grec stabilit pentru comerţ în regiunea Bosforului.

https://biblioteca-digitala.ro

în căsătorie. Aceasta îl născu pe Demostene, acest încurcă-lume, acest sicofant. Aşadar, prin bunicul dinspre mamă el ar fi un duşman al poporului ; iar după mamă el este scit, un barbar care vorbeşte grecește, aşa că prin perversitatea lui el nu este din ţara noastră. (173) Din punct de vedere al vieţii lui de toate zilele, cine este el ? După ce a risipit în chip ridicol averea părintească, el din trierarh * a devenit logograf. În această situaţie el a pierdut încrederea clienţilor. Dezvăluind părţilor adverse cuprinsul cuvîntărilor sale, el se repezi la tribună **, cîştigînd mulţi bani din politică, păstrînd însă din ei foarte puţini. Acum însă, cînd aurul regelui Persiei *** i-a acoperit cheltuielile, totuşi, nici aceasta n-a fost de ajuns, căci nici o bogăţie vreodată n-a săturat o fire stricată. Într-un cuvînt, el trăieşte nu din veniturile personale, ci din cîştigurile pe care le dobîndeşte exploatînd primejdiile voastre. (174) În privinţa judecăţii şi a elocinţei, care sînt dispoziţiile sale fireşti ?

* În 363 î.e.n. Demostene este ales trierarh, adică însărcinat cu echiparea unei corăbii pe cont personal. În vederea acestei sarcini, Demostene cheltuieşte o bună parte din averea sa, lucru pe care-l ridiculizează Eschine.

** Demostene debutează din anul 363 î.e.n., cînd trebuie să-şi susţină procesul său împotriva tutorilor săi spoliatori, Afobos, Demofon şi Teripides. Pledoaria care ni s-a păstrat, arată talentul deosebit al tînărului orator. După mărturiile biografilor, Demostene, avînd o voce slabă şi o dicţiune puţin clară, s-a supus unei serii de exerciţii pentru ameliorarea acestor lipsuri.

*** Demostene este învinuit de Eschine că şi-a însuşit 70 de talanţi din cei 300 de talanţi ce-i încredinţase Darius al III-lea pentru a ridica statele greceşti împotriva lui Alexandru cel Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

Este dibaci la vorbă şi pornit spre rele în viaţa lui. Căci s-a înjosit în aşa măsură folosindu-se de corpul său şi de puterea lui virilă încît nu vreau să vorbesc despre faptele lui — întrucît, ce-i drept, am văzut că sînt urîţi cei ce vorbesc prea deschis despre faptele ruşinoase ale aproapelui lor. De aici ce rezultă pentru cetate? Rezultă vorbe frumoase, dar fapte rele. (175) Pentru curajul său * îmi rămîn numai cîteva cuvinte de spus. Într-adevăr, dacă el ar nega că este laş, sau dacă voi n-aţi fi încredinţaţi de aceasta, cuvîntul meu nu s-ar opri asupra acestei chestiuni, deoarece chiar el o mărturiseşte în adunare iar voi o ştiţi; îmi rămîne doar să amintesc ** legile întocmite cu privire la oameni de acest fel. Vechiul legiuitor Solon credea că trebuie supuşi deopotrivă aceloraşi pedepse şi cei ce refuză serviciul militar, şi cel ce părăseşte postul în luptă, şi cel lipsit de curaj, căci sînt procese şi pentru lipsă de curaj. Dar vreunul dintre voi s-ar putea mira că există procese pentru un defect moral. Totuşi există. Pentru ce motiv? Pentru ca fiecare dintre voi, temîndu-se mai mult de pedepsele legilor decît de duşmani, să devină un luptător mai curajos pentru patrie. (176) Deci legiuitorul îndepărtează de la purificarea lustrală din agora pe cel ce refuză serviciul militar, pe cel lipsit de curaj şi pe dezertor şi nu-i permite să fie încoronat şi nici

* Eschine impută lui Demostene lipsă de curaj datorită educaţiei primite şi laşitate manifestată pe cîmpul de luptă.

** Eschine, ca fost grefier, cunoaşte amănunţit legislaţia ateniană.

https://biblioteca-digitala.ro

să ia parte la sacrificiile publice. Iar tu, Ctesifon, ne ceri să încoronăm pe acela pe care legile ne opresc să-i încoronăm şi prin decretul tău chemi pe un nevrednic în orchestră pe timpul reprezentării tragediilor şi în incinta sacră a lui Dionysos pe cel care prin lipsa lui de curaj a predat duşmanilor templele *. Ca să nu vă îndepărtez însă de la subiect, amintiţi-vă acest lucru atunci cînd Demostene spune că este prieten al poporului ; luaţi seama nu la vorbele lui, ci la viaţa lui şi cercetaţi nu ceea ce spune despre el, ci cine este în realitate...

IV. Peroraţie

(255) Aşadar, chibzuiţi nu ca şi cînd ar fi vorba să hotărîţi ca pentru o cetate străină, ci ca pentru cetatea voastră. Nu risipiţi onorurile, ci atribuiţi-le cu judecată ! Păstraţi recompensele voastre pentru persoane mai cinstite, pentru bărbaţi mai demni. Luînd seama la voi înşivă nu numai cu urechile, ci şi cu ochii, vedeţi care dintre voi sînt aceia care vor da ajutor lui Demostene. Cine sînt aceia care-l însoţeau la vînătoare sau aceia alături de care se antrena la exerciţii în gimnaziu pe cînd era tînăr ? Dar, pe Zeus din Olimp, el şi-a petrecut viaţa nu vînînd porci

* Prin fuga lui de la Cheroneea, Demostene părăsise sanctuarele divine în mîinile duşmanilor.

https://biblioteca-digitala.ro

sălbatici nici îngrijindu-se de vigoarea trupului său, ci pregătind curse * cetățenilor bogați. (256) Țineți seama însă de lăudăroșenia lui cînd va pretinde că, trimis în ambasadă, a smuls din mîinile lui Filip Bizanțul **; că a despărțit pe acarnanieni *** de Filip; că prin discursurile sale a îngrozit pe tebani, căci el socotește că voi ați ajuns pînă la un grad atît de mare de prostie, încît credeți chiar aceste lucruri, ca și cum ați hrăni în cetate pe zeița Convingerii și nu pe un calomniator. (257) Cînd la sfîrșitul cuvîntării sale va chema să-l apere părtașii la venalitatea sa, închipuiți-vă că vedeți la tribuna de pe care vă vorbesc eu acum, puși în linie de bătaie împotriva nerușinării acestora, pe binefăcătorii cetății: pe Solon, care a împodobit democrația cu cele mai frumoase legi ****, pe acel vestit filozof și mare legiuitor care vă cere înțelepțește cum i se cuvine lui ca în nici un chip să nu puneți discursurile lui Demostene mai presus de jurămintele și de legile voastre; (258) pe Aristide, care a statornicit pentru greci contribuțiile, pe Aristide ale cărei fete după moartea lui

* Eschine face ironii la adresa lui Demostene spunînd că n-a avut timpul necesar nici să vîneze și nici să se antreneze în gymnazii, preocupat fiind să întindă curse cetățenilor bogați.

** În 341 î.e.n. Demostene, fiind trimis în Bizanț, a izbutit să reia relațiile întrerupte în timpul războiului social.

*** Partida antimacedoneană căuta să răscoale Grecia împotriva lui Filip.

**** Întrucît Solon era considerat întemeietorul regimului democratic, lui îi erau atribuite toate vechile legiuiri.

https://biblioteca-digitala.ro

au fost înzestrate de popor * şi care, indignîndu-se de înjosirea adusă dreptăţii, vă întreabă dacă nu vă simţiţi ruşinaţi. Căci, zice el, pe Arthmios din Zeleia **, care a adus în Grecia aur de la perşi, care locuia în cetate şi era proxen al Atenei, părinţii voştri, deşi erau pe punctul de a-l omorî, l-au exilat numai din cetate şi din tot ţinutul guvernat de atenieni, (259) iar voi îl veţi încorona pe Demostene care nu a adus aur *** de la mezi, ci a primit aur de la ei, pe care încă îl stăpîneşte. Temistocle, în sfîrşit, şi cei morţi la Marathon, la Plateea şi chiar mormintele strămoşilor noştri nu credeţi că vor plînge dacă va fi încoronat omul care, după propria-i mărturisire ****, susţine pe barbari împotriva grecilor?

(260) În ce mă priveşte iau martori Pămîntul, Soarele, Virtutea, Raţiunea şi Educaţia, prin care noi deosebim faptele cele bune de cele rele, că eu am susţinut interesele patriei prin discursurile mele. Dacă elocinţa mea a fost potrivită şi pe măsura fărădelegii, eu am vorbit după dorinţa mea şi după puterile

---

* Statul atenian a luat asupra lui căsătoria celor două fiice ale lui Aristide constituindu-le ca dotă 3000 de drahme fiecărcia. De observat că dotele erau mici la greci.

** Arthmios din Zeleia (oraş în Troada) făcea parte din emisarii însărcinaţi de Mardinios să provoace neînţelegeri printre cetăţile greceşti.

*** Demostene este învinuit de faptul că ar fi sustras o parte din aurul adus de Arthmios de la perşi. Cetatea Atena a recunoscut ulterior că învinuirile aduse lui Demostene au fost neîntemeiate şi i s-au dat despăgubiri sub diferite forme.

**** Aluzie la campania întreprinsă de Demostene în acord cu perşii împotriva macedonenilor.

https://biblioteca-digitala.ro

mele. Dacă am dezvoltat acuzarea mai prejos, am vorbit după puterile mele. Voi, atenieni, țineți seama de lucrurile pe care vi le-am spus ca și de acelea pe care nu vi le-am spus, voi singuri, și prin votul vostru luați o hotărîre care să sprijine atît dreptatea, cît și interesele statului !

https://biblioteca-digitala.ro

Partizanul politic și prietenul lui Demostene, alături de care s-a ridicat împotriva Macedoniei, Hiperide s-a născut în anul 386 î.e.n. dintr-o familie modestă care i-a îngăduit totuși să beneficieze de o educație aleasă, fiind după unii discipolul lui Isocrate și Platon. La început a fost logograf, realizînd din această ocupație o situație prosperă. La un moment dat a început să se ocupe activ de politică în care a intrat în anul 360 î.e.n. Devine aliatul lui Demostene și este unul din șefii partidei naționale. După înfrîngerea de la Cheroneea (338 î.e.n.) el ia măsurile necesare pentru apărarea Atenei. Pe la mijlocul domniei lui Alexandru cel Mare neînțelegeri grave îl separă de Demostene, iar în afacerea lui Harpalos, Hiperide este unul dintre acuzatorii lui Demostene. Moartea lui Alexandru îi apropie din nou și amîndoi, cu avînt și puteri sporite, coalizează întreaga Grecie împotriva Macedoniei. Hiperide obține să se voteze războiul împotriva lui Antipatros, conducătorul Macedoniei. La Lamia, Antipatros este învins de Leostene, comandantul grecilor. Dar după înfrîngerea de la Cranon, Macedonia cere Atenei să-i predea pe Demostene și pe Hiperide, șefii rezistenței. Demostene se refugiază în templul lui Poseidon din Calauria și sfîrșește luînd otravă, iar Hiperide este prins și supus din ordinul lui Antipatros unor torturi. A fost

https://biblioteca-digitala.ro

omorît în 322 î.e.n., după ce el însuşi îşi sfîrtecase limba cu dinţii ca să nu poată declara nimic.

Din cele 77 de discursuri cunoscute de cei vechi, din care 52 sînt considerate autentice, nu ne-au rămas decît cinci discursuri, toate incomplete. Ultimul discurs descoperit pe un papirus din Egipt, este Discursul funebru *rostit în onoarea celor morţi în anul 323 î.e.n. în războiul lamiac.*

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL FUNEBRU

La greci, înmormîntarea eroilor căzuți în război se făcea cu deosebită solemnitate. În Atena, începînd din sec. IV î.e.n., la solemnitatea înmormîntării eroilor asista întregul popor și un orator anume ales făcea în numele cetății elogiul celor căzuți în lupte. În fiecare an, fie că era război, fie că nu, în Atena se alegea oficial un orator.

Pentru anul 323 î.e.n. oratorul oficial ales a fost Hiperide. În acest an, Atena și întreaga Grecie fac suprema sforțare în războiul lamiac pentru recîștigarea independenței și libertății grecilor. După moartea lui Alexandru cel Mare se pun bazele unei ligi a tuturor grecilor împotriva lui Antipatros și a Macedoniei. În fruntea ligii se afla generalul atenian Leostene, ales strateg al anului 323 și care avusese un rol de seamă în pregătirea și organizarea ligii. Imediat după moartea lui Alexandru, Hiperide obține votarea războiului împotriva lui Antipatros. Încep ostilitățile și Antipatros este asediat de către Leostene în cetatea Lamia din Tesalia. Asediul ținu mult și în iarna anului 323—322 î.e.n. Leostene fu rănit mortal. După moartea lui, liga slăbește și se descompune. Hiperide pronunță elogiul lui Leostene și a soldaților căzuți sub comanda lui în primul an al războiului lamiac, la înmormîntarea lor ; aceasta a avut loc înainte de înfrîngerea lui Antiphilos, urmașul la comandă al lui Leostene și înainte de trista pace impusă Atenei, deci

https://biblioteca-digitala.ro

pe la începutul primăverii anului 322 î.e.n. Pe aceşti viteji, morţi în războiul lamiac, în cursul anului 323 î.e.n. şi pe Leostene, generalul lor, îi laudă Hiperide în acest discurs funebru, care era considerat de critici antici ca o capodoperă a elocinţei epideictice.

DISCURSUL FUNEBRU

(Fragmente)

I. Elogiul lui Leostene şi al soldaţilor săi.

...(6) Mă voi abţine de a vorbi despre faptele de interes generale ale cetăţii. Aşa cum am spus, voi vorbi în schimb despre Leostene * şi despre soldaţii săi. Dar cum să încep cuvîntarea mea sau ce să amintesc mai întîi ? Oare să vorbesc despre familia fiecăruia dintre ei ? Cred însă că aceasta ar fi un lucru prea simplu. (7) Căci cel care face elogiul altor oameni, adunaţi din toate părţile spre a locui într-un singur oraş, aducînd fiecare trăsăturile caracteristice ale neamului său, acesta trebuie să facă genealogia fiecăruia, rînd pe rînd ; cît despre atenieni, cărora, ca fii de baştină ai pămîntului ** lor,

* Leostene, strategul din anul 323 î.e.n. conduce războiul pus la cale de Liga grecească împotriva lui Antipatros după moartea lui Alexandru cel Mare.

** Faptul de a fi fost autohtoni, constituia un titlu de mîndrie pentru atenieni.

https://biblioteca-digitala.ro

naşterea comună le conferă o noblețe de neîntrecut, cred că este de prisos să facă cineva elogiul în special al unei serii de familii. (8) Să evoc atunci aşa cum se obişnuieşte educaţia lor, copilăria lor, creşterea şi formarea lor într-o disciplină plină de înţelepciune ? Însă după părerea mea, noi toţi ştim că ne instruim copiii ca să devină oameni distinşi ; cei morţi în acest război la vîrsta bărbăţiei, dînd dovadă de o vitejie neobişnuită, este evident că în copilărie s-au bucurat de o aleasă educaţie. (9) Aşadar, socotesc că este foarte simplu să povestesc faptele lor de bărbăţie dovedite în acest război şi serviciile aduse de ei în folosul patriei şi al grecilor. Voi începe, aşa cum se cuvine, de la comandant.

(10) Văzînd că întreaga Grecie este umilită, adică aproape îngenuncheată de frică, ruinată de cei ce primesc bani de la Filip şi Alexandru pentru a lucra împotriva patriei lor şi că cetatea noastră are nevoie de un bărbat şi întreaga Grecie de o cetate capabilă să ia în mînă conducerea treburilor ei, Leostene s-a încredinţat pe sine cetăţii şi grecilor, făcînd din cetatea noastră apărătoarea cauzei libertăţii. (11) Recrutîndu-se şi o trupă de mercenari * şi fiind în fruntea forţelor Atenei **, pe cei dintîi care s-au opus libertăţii

* Pausanias povesteşte că Leostene recrutase un corp de 50.000 de mercenari. Numărul pare exagerat, dar faptul este atestat şi de Diodor din Sicilia.

** Fără să se ştie precis dacă a fost însărcinat cu o anumită misiune, este un fapt cert că cetatea Atena i-a pus la dispoziţie bani în vederea înarmării.

https://biblioteca-digitala.ro

grecilor, adică pe beoţieni, macedoneni, eubeeni şi pe aliaţii lor, i-a învins, luptînd în Beoţia *.

(12) De aci pornind la Termopile ** şi ocupînd trecerile prin care barbarii merseseră împotriva grecilor, împiedică pe Antipatros *** să pătrundă în Grecia ; apoi, surprinzîndu-l în acele locuri şi învingîndu-l în luptă, Leostene îl închise în Lamia **** şi-l ţinu acolo asediat. (13) Pe tesalieni, focidieni, etolieni şi pe toţi cei din acea regiune şi i-a făcut aliaţi ***** ; conducerea acelora cărora Filip şi Alexandru se făleau că le comandă cu forţa, o luă Leostene cu voia lor. S-a întîmplat ca Leostene să reuşească în toate planurile pe care şi le făcuse, totuşi, nu s-a putut împotrivi destinului ******. (14) Drept este ca noi să fim recunoscători lui Leostene nu numai pentru cele ce a

---

* Iată împrejurările în care Leostene a ieşit învingător : în timp ce Leostene împreună cu mercenarii lui se afla la Termopile, Atena i-a trimis o întărire constînd din 7.500 de oameni, pe care beoţienii i-au oprit în preajma muntelui Citheron. Leostene le-a venit în ajutor, deschizîndu-le drum liber.

** În realitate aici nu era un defileu propriu-zis între doi munţi, ci o cărare între munte şi mare.

*** Antipatros, aghiotant al lui Alexandru cel Mare şi vicerege al Macedoniei în timpul absenţei acestuia, a supus întreaga Grecie, înlăturînd orice rezistenţă şi condamnînd la moarte pe oratorii ce susţineau propaganda antimacedoneană. A murit în anul 318 î.e.n.

**** Oraş situat pe rîul Spercheios, în Tesalia meridională.

***** Trupele macedonene se serviseră adesea de cavaleria tesaliană.

****** În timpul asedierii Lamiei, Leostene a fost lovit de o piatră, fapt care i-a provocat moartea după două zile.

https://biblioteca-digitala.ro

săvîrşit în timpul vieţii, ci şi pentru lupta * dată în urmă, după moartea lui, şi pentru toate foloasele obţinute de greci în această campanie ; pe temeliile ** puse de Leostene se întemeiază cei ce clădesc viitorul.

(15) Şi nimeni să nu creadă că eu nu ţin seamă de nici unul dintre ceilalţi cetăţeni şi că laud numai pe Leostene ; căci, din întîmplare, glorificarea luptelor date de el reprezintă şi glorificarea celorlalţi cetăţeni. Într-adevăr, dreptul de a lua hotărîri înţelepte aparţine generalului, dar faptul de a ieşi învingător în luptă aparţine celor ce consimt să-şi expună pericolelor fiinţa lor. Astfel, ori de cîte ori laud victoria obţinută de noi, o dată cu conducerea lui Leostene elogiez şi vitejia soldaţilor lui. (16) Şi cum s-ar putea să nu lauzi cu drept cuvînt pe aceia dintre cetăţeni care au murit în acest război ? Căci ei şi-au dat viaţa pentru libertatea grecilor, în credinţa că aceasta este cea mai evidentă dovadă a voinţei de a asigura Greciei libertatea, anume de a muri luptînd pentru ea...

II. Scopul măreţ urmărit de Leostene şi soldaţii săi.

(23) Căci, n-a existat nici o expediţie în care să se vadă mai bine vitejia soldaţilor, pentru că în această expediţie zi de zi soldaţii trebuiau să se aşeze în dispozitiv de luptă şi să dea într-o singură campanie mai

* Este vorba de o luptă dată de Antiphilos, urmaşul lui Leostene, la hotarele Macedoniei împotriva lui Antipatros.

** Hiperide face aluzie la două sau trei succese repurtate împotriva flotei macedonene.

https://biblioteca-digitala.ro

multe lupte decît au dat alte armate în alte părți ale lumii, în trecut. Trebuiau să facă față asprimii iernilor și lipsurilor atît de îndelungate ale celor necesare traiului de fiecare zi. Toate aceste eforturi ar fi greu să le exprimi prin cuvinte. (24) Pe generalul care a îndemnat pe concetățenii săi să facă fără șovăire sforțări sufletești atît de mari, pe Leostene și pe soldații care cu însuflețire s-au oferit pe ei înșiși unui astfel de general ca să lupte alături de el, nu trebuie oare să-i socotim noi mai fericiți că și-au arătat astfel curajul decît nefericiți că și-au pierdut viața? Jerfindu-și trupul muritor, ei au cîștigat o glorie nemuritoare și prin curajul lor personal, au asigurat grecilor libertatea lor comună. (25) Căci nimic nu poate aduce fericire deplină dacă nu te bucuri de independență. Nu amenințarea unui om, ci glasul legii trebuie să aibă putere deplină pentru a decide fericirea oamenilor; într-un stat liber nu trebuie să ne temem de a fi acuzați, ci de a fi dovediți vinovați, și nici nu trebuie să lăsăm în puterea celor lingușitori pe cei puternici. De asemeni nu trebuie să lăsăm siguranța nimănui în mîna celor ce lingușesc pe cei puternici și calomniază pe cetățeni, ci siguranța trebuie să se bizuie pe garanția legilor. (26) Întru apărarea acestor idei, supuși la nenumărate eforturi și cu prețul primejdiilor de fiecare zi nimicind pentru totdeauna temerile concetățenilor și ale grecilor, acești soldați și-au dat viața pentru ca alții să poată trăi o viață demnă.

https://biblioteca-digitala.ro

(27) Astfel, datorită acestor eroi, părinții lor s-au acoperit de glorie, mamele lor atrag privirile tuturor cetățenilor, surorile au găsit sau vor putea găsi soți demni de ele, bucurîndu-se de ocrotirea legilor, copiii lor vor avea, ca ajutor pentru a cîștiga bunăvoința poporului, vitejia celor despre care nu vom spune că au murit. Este desigur o nelegiuire de a da numele de morți acelora care au părăsit viața pentru un scop atît de frumos, căci ei și-au schimbat doar viața, trecînd în rîndul nemuritorilor. (28) Dacă pentru alții moartea este un izvor ce pricinuiește atîtea supărări, pentru aceștia ea a devenit cauza principală a unor mari foloase ; cum să nu credem pe bună dreptate că ei sînt fericiți sau cum să credem că ei au părăsit viața și că nu le-a fost dat să renască într-o viață mai frumoasă ca cea dintîi ? (29) Căci dacă odinioară, copii fiind, erau lipsiți de rațiune, acum au devenit oameni desăvîrșiți. Înainte vreme, într-un timp îndelungat și trecînd prin multe primejdii, ei și-au dovedit virtutea ; acum, după ce au renăscut, ei pot să devină cunoscuți îndată de toți și să stăruiască în memoria tuturor datorită curajului lor.

(30) Deci care este împrejurarea în care noi ne vom aminti de vitejia lor ? Oare ni se oferă vreun prilej să nu-i vedem pe ei formînd obiectul rîvnei și laudelor celor mai alese ? Oare acest prilej nu este însăși prosperitatea cetății ? Prosperitatea aceasta dobîndită prin ei pe cine altcineva decît pe ei înșiși îi va face să

https://biblioteca-digitala.ro

aibă parte de laude şi amintire ? Oare amintirea lor nu o evocă chiar şi fericirea vieţii particulare ? Dar noi, graţie vitejiei lor, ne vom bucura neîndoielnic de succesele lor !...

IV. Peroraţia

(41) Este greu poate să mîngîi pe cei ce sînt loviţi de o asemenea nenorocire ; fiindcă marea lor întristare nu poate fi potolită nici cu vorba, nici cu legea, ci firea fiecăruia şi dragostea pentru cel mort hotărăsc marginile durerii lor. Cu toate acestea, trebuie să avem curaj şi să ne înfrînăm durerea atît cît se poate şi să ne amintim nu numai de cei dispăruţi, dar şi de renumele cinstit pe care l-au lăsat după ei. (42) Căci dacă ei au suportat încercări vrednice de lacrimile noastre, ei au săvîrşit şi isprăvi care merită mari laude. Şi dacă n-au avut parte de o bătrîneţe supusă morţii, ei au cîştigat desigur o frumoasă glorie care nu va îmbătrîni niciodată şi au devenit fericiţi din toate punctele de vedere. Pentru aceia dintre ei care au murit fără să lase copii, laudele grecilor vor fi pentru ei asemenea unor copii nemuritori, iar pentru copiii celor care au lăsat urmaşi, bunăvoinţa patriei va fi ca pavăză a acestor orfani. (43) Pe lîngă acestea dacă a muri este acelaşi lucru cu a nu te fi născut, ei vor fi salvaţi de boli, de dureri şi de celelalte nenorociri care se abat asupra vieţii oameni-

https://biblioteca-digitala.ro

lor ; iar dacă în locaşul lui Hades ne păstrăm simţirea şi dacă divinitatea se îngrijeşte de noi acolo, aşa cum socotim noi *, este natural ca cei ce au apărat pe zei spre a nu li se nimici onorurile, să aibă parte de ocrotirea zeilor mai mult decît toţi ceilalţi...

* Hiperide, ca fost discipol al lui Platon, aminteşte despre o viaţă viitoare, dar fără să insiste asupra acestui fapt. De altfel ideea aceasta nu o întîlnim în nici un alt discurs funebru.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Licurg a fost contemporan cu Demostene și unul din șefii partidului național, împreună cu acesta.

S-a născut pe la 390 î.e.n. din familia de nobili a Eteobutazilor. A fost, zice-se, elevul lui Isocrate și Platon. Fiindcă era nobil și bogat, n-a fost obligat să se facă logograf, ci a intrat de-a dreptul în politică, alături de Demostene. După venirea la putere a partidului său, ca om de stat, el se arată un dibaci administrator al finanțelor publice. De aceea și-a putut procura fonduri pentru măreațe lucrări publice: șantierul naval, arsenalul, teatrul lui Dionysos, gimnaziul. Numărul corăbiilor de război a fost ridicat la patru sute, îngrijindu-se și de o rezervă de arme.

Lui i se datorește legea prin care se hotărăște ridicarea de statui de aramă celor trei poeți tragici și adunarea într-un singur text oficial a operelor lor. Intensa lui activitate publică l-a implicat în multe procese în care era acuzat de nereguli financiare. Din toate a ieșit biruitor.

Fiindcă se socotea oarecum cenzor al vieții publice, el apare în fața tribunalelor nu numai ca apărător al cauzelor sale, ci și ca acuzator public, ba chiar unul temerar. Pentru mulți din cei acuzați de el pentru călcarea dispozițiilor legale și a

https://biblioteca-digitala.ro

legilor morale, el a obținut condamnarea la moarte, iar Leocrate împotriva căruia a rostit discursul din care publicăm fragmente, abia a scăpat de moarte prin paritate de voturi. Muri în urma unei boli în anul 324 î.e.n. Dintre toate discursurile lui s-a păstrat numai cel pronunțat împotriva lui Leocrate.

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL *ÎMPOTRIVA LUI LEOCRATE*

Acest discurs a fost rostit de Licurg în faţa tribunalului heliaştilor, unde acuzaţia lui fusese deferită după ce fusese adusă înaintea Adunării poporului sau a Consiliului celor cinci sute.

Leocrate era un negustor bogat din Atena. După dezastrul de la Cheroneea, el fuge din Attica în insula Rodos, unde se opreşte la început, răspîndind zvonul că Atena a fost cucerită şi ruinată. La întoarcerea lui în Atena în anul 330 î.e.n., Licurg, în rolul de acuzator public, îl dă în judecată sub învinuire de trădare, însă Leocrate se apără, susţinînd că a părăsit Atena pentru interesele comerţului său, dar n-a trădat.

Această acuzaţie este lipsită de temei juridic, deoarece acuzatul părăsise Atena fără să aibă vreo obligaţie publică, civilă sau militară şi fiindcă decretul prin care emigrarea este asimilată cu trădarea se votase după părăsirea Atenei de către acuzat. Licurg nu interpretează textul legilor în spirit juridic, ci animat de pasiune patriotică, el judecă acţiunile oamenilor de la înălţimea moralei celei mai pure. De aceea, negăsind în purtarea lui Leocrate o crimă juridică, el susţine că, dacă nici una din legi pare că nu i se poate aplica, aceasta se explică prin faptul că purtarea lui este mult mai criminală decît actele vizate de legi.

https://biblioteca-digitala.ro

Leocrate n-a fost condamnat. Totuşi Licurg a avut un mare succes pentru că acuzatul era cît pe-aci să fie condamnat la moarte pentru o vină care cădea în prevederile moralei, nu şi ale dreptului.

ÎMPOTRIVA LUI LEOCRATE

(Fragmente)

I. Vina lui Leocrate

(14) Judecători, trebuie să luaţi în considerare faptul că procesul lui Leocrate nu este procesul unor oameni obişnuiţi. În cazul că ar fi vorba de o persoană necunoscută de greci, depindea numai de voi să apreciaţi dacă sentinţa a fost dată în spiritul dreptăţii sau cu încălcarea acesteia. Dar sentinţa pe care o veţi da cu privire la Leocrate va prilejui discuţii printre toţi grecii care-şi vor da seama de deosebirea dintre comportarea strămoşilor noştri şi atitudinea acuzatului. Aşadar, prin fuga lui la Rodos, ca şi prin veştile transmise negustorilor de acolo, Leocrate a atras atenţia asupra lui. (15) Purtaţi de treburile lor prin lumea largă, aceşti negustori au răspîndit cele auzite din gura lui Leocrate privitor la situaţia din Atena. Iată de ce este în interesul tuturor ca sentinţa ce se va da să fie dreaptă. Fiţi încredinţaţi, atenieni, că dacă Leocrate va fi absolvit de sancţiune, veţi face ca toată lumea să creadă că voi nesocotiţi tocmai acele vir-

https://biblioteca-digitala.ro

ţuţi care reprezintă superioritatea voastră de necontestat în faţa întregii omeniri: pietatea faţă de zei, respectul faţă de părinţi şi străbuni, dragostea voastră plină de zel pentru binele patriei *.

(16) Atenieni, acum vă rog să ascultaţi pînă la capăt acuzaţia mea şi să nu vă pară rău dacă voi începe prin a depăna şirul nenorocirilor ce se abătuseră pe vremea aceea asupra cetăţii noastre. Mînia voastră să cadă asupra capului celor vinovaţi de dezastrul de atunci, dezastru care mă sileşte şi pe mine să evoc acele întîmplări. Era după lupta de la Cheroneea ** şi voi toţi alergaserăţi în Adunare. Potrivit decretului votat, femeile şi copiii trebuiau aduşi de la ţară în incinta fortificată, iar strategii aveau sarcina, în măsura în care socoteau necesar, să rînduiască gărzi formate din atenieni şi din ceilalţi locuitori ai Atenei. (17) Trecînd cu vederea această obligaţie, Leocrate şi-a strîns întregul lui avut şi cu ajutorul sclavilor l-a transportat într-o barcă, îndreptîndu-se spre o corabie ce se afla la o depărtare de ţărm, gata să pornească în larg. La căderea nopţii, Leocrate împreună cu hetera *** Eirenis porni cu

* Un titlu de mîndrie pentru orice elen era îndeplinirea conştiincioasă a tuturor obligaţiilor impuse de pietatea faţă de zei, de respectul faţă de părinţi şi străbuni ca şi de dragostea pentru binele patriei.

** În urma luptei de la Cheroneea din anul 338 î.e.n. între greci şi Filip al II-lea, regele Macedoniei, hegemonia în lumea grecească a trecut în mîinile regelui macedonean. Măsurile de pază luate de atenieni erau indispensabile.

*** Hetairele erau femei de condiţie liberă, înzestrate cu o frumoasă cultură şi întreţinînd legături cu oameni de vază.

https://biblioteca-digitala.ro

barca spre corabie, furișîndu-se prin portița aceea mică fără să fi simțit nici o strîngere de inimă în fața porturilor patriei pe care le părăsea lipsite de apărarea la care avea datoria să vegheze. N-a simțit acest Leocrate nici un fel de strîngere de inimă privind din depărtare Acropola, templul lui Zeus Soter *, templul zeiței Atena **, ocrotitoarea cetății, trădînd fără teamă pe zeii noștri, al căror ajutor avea să-l implore imediat după aceea în mijlocul pericolului în care s-a aflat. (18) După ce corabia a tras la țărm, Leocrates, ca un purtător de veşti fericite pentru patria sa, a răspîndit ştirea că la plecarea lui dușmanii puseseră stăpînire pe Atena, că Pireul era asediat şi că numai el singur s-a putut salva. Şi nu i-au roşit obrajii vorbind de nenorocirea ce se abătuse asupra patriei sale, nenorocire care pentru el a fost o salvare. Locuitorii din Rodos l-au crezut într-atît, încît şi-au echipat triremele şi au silit corăbiile noastre de transport să tragă la țărm, iar mulți negustori ca şi cei ce aveau comanda corăbiilor şi care erau în drum spre porturile noastre se văzură nevoiți să descarce pe loc grîul şi toată cealaltă încărcătură. Asemenea fapte a săvîrşit Leocrate. (19) Şi spre a vă dovedi că eu spun numai adevărul, vi se vor citi depozițiile tuturor martorilor şi în primul rînd depozițiile

* Zeus, căpetenia zeilor era divinizat în diverse sanctuare, numite după epitetul ce i se consacra : *Soter—„mîntuitor"*, *nephelegeretes — „cel ce adună norii"*, *aighiochos — „aducător de furtună"*, *horkios — „protector al jurămîntului prestat"*.

** Sanctuarul zeiței Atena sau Parteñonul, ridicat pe colina Acropolei din îndemnul lui Pericles, sub supravegherea unor artişti celebri ca Ictinos, Fidias şi alții.

https://biblioteca-digitala.ro

vecinilor lui Leocrate şi ale locuitorilor din cartierul lui, căci ştiu prea bine că în timpul cît a durat războiul, el a dezertat şi s-a îmbarcat pe o corabie, părăsind Atena ; apoi vi se vor citi depoziţiile celor ce erau de faţă la Rodos, atunci cînd el s-a dedat la răspîndirea ştirilor false şi în fine depoziţia lui Phrykinos care, aşa cum o ştie toată lumea, a acuzat în adunare pe Leocrate care luase de la cetate în arendă, în calitate de coasociat al lui Phrykinos, dreptul de a încasa taxa vamală numită *pentecosté* *. Acest Leocrate prin fuga lui a dăunat societăţii.

(20) Dar înainte ca martorii să păşească la tribună, doresc să vă reţin cîteva clipe. Cunoaşteţi, fără îndoială, judecători, atît uneltirile celor acuzaţi, cît şi intervenţiile cu ajutorul banilor şi stăruinţele la care recurg apărătorii celor acuzaţi. Datorită acestor intervenţii şi stăruinţe, mulţi martori se prefac că uită depoziţiile făcute anterior, lipsesc de la procese, invocînd un pretext oarecare, ori se sustrag. Aşadar, somaţi-i ca, în cazul cînd au cunoştinţă de cele întîmplate, să se prezinte la tribună fără nici o ezitare şi să nu vă sacrifice pe voi şi cetatea de dragul unor beneficii şi să nu dezerteze asemenea lui Leocrate de la locul unde-i cheamă datoria. În caz contrar, să nu jure cu strîmbătate, cu mîna pe altar, aşa cum a statornicit legea. Iar dacă nu se vor hotărî nici pentru una şi nici pentru cealaltă, noi îi vom chema în faţa

* *Pentecosté*, subînţeles *moira*, „*parte*", impozitul vamal reprezentînd a cincizecea parte a produselor care intrau sau ieşeau din Atica. Acest drept era luat în arendă de către unele societăţi care îşi asumau sarcina încasării impozitului.

https://biblioteca-digitala.ro

judecății, în numele vostru, invocînd legile și principiile democratice. Citește mărturiile !

(Depozițiile martorilor)

(21) Dar vremea s-a scurs, atenieni, și au venit corăbii de la Atena la Rodos. S-a aflat atunci că cetatea voastră n-a căzut pradă nici unei nenorociri. Cuprins de frică, Leocrate a fugit de la Rodos la Megara *, unde a locuit mai mult de cinci ani, bucurîndu-se de protecția unui megarean. Și lipsit de orice sentiment de pudoare că-și duce viața la hotarul Aticei, patria unde a crescut, a trăit pe pămînt străin, asemenea unui metec **. (22) Condamnîndu-se singur la un exil perpetuu, a chemat la el pe Amyntas, soțul surorii sale mai mari și pe Antigenes, unul din prietenii lui din demosul Xypete ***. A rugat pe Amyntas să-i cumpere sclavii și casa în schimbul unui talant și i-a recomandat să-i plătească datoria și să achite sumele datorate societăților de sprijin. (23) După ce a pus lucrurile la punct, Amyntas a vîndut sclavii în schimbul unei sume de treizeci și cinci de mine lui Timochares din Acharnai, care luase în căsătorie pe sora cea mai mică a lui Leocrate. Neavînd bani, Timochares a încheiat un act de împru-

* Așezare în Atica, datorată, după scriitorul Pausanias (sec. II e.n.), carianului Foroneus, care a ridicat sanctuare în cinstea zeiței Demetra, numite *„megara" (palate)*.

** Legea obliga pe metec (străinul domiciliat la Atena) să-și aleagă un *patron „prostates"*, care să-l reprezinte în toate împrejurările.

*** Xypete (grecește Xypetaion) — demos în Atica al tribului Kekropis.

https://biblioteca-digitala.ro

mut *, încredințîndu-l lui Lysicles. Apoi a achitat lui Amyntas dobînda de o mină. Dar ca să vă convingeți că nu e vorba de o întîmplare simplă, ci de purul adevăr, vi se vor citi depozițiile martorilor în această privință. Dacă Amyntas ar mai fi trăit, l-aș fi invitat pe el martor. Dar în situația de față voi cita în fața voastră pe cei ce știu cum s-au petrecut faptele...

II. Descrierea primejdiilor prin care trecea patria cînd o trăda Leocrate

(36) Cu privire la citație și la mărturisirea crimei de către Leocrate, cred că am vorbit destul, judecători ; acum voiesc să vă amintesc în ce împrejurări și în cît de mari pericole se afla cetatea cînd o trăda Leocrate. Grefier, ia decretul lui Hiperide și citește-l !

(Decretul)

(37) Ați auzit, judecători, decretul. El poruncește Consiliului celor cinci sute să coboare la Pireu spre a delibera sub arme asupra apărării Pireului și spre a fi gata să îndeplinească toate hotărîrile pe care poporul le crede că sînt în interesul lui. Cu toate acestea, judecători, dacă cetățenii scutiți de serviciul militar fiindcă au sarcina de a delibera asupra afacerilor cetății se gă-

* Deoarece grecii socoteau dobînda lunar, dobînda anuală se ridica la 34% un procent foarte ridicat, mai ales între rude.

https://biblioteca-digitala.ro

sesc totuşi sub arme *, credeţi că spaima care pusese atunci stăpînire pe cetate, era mică şi neînsemnată ? (38) Şi el, acest Leocrate, plecă în astfel de împrejurări din cetate ; în fugă luă cu sine bunurile sale, trimise să i se aducă statuile, zeii strămoşeşti şi împinse pînă acolo trădarea încît, dacă ar fi depins numai de el, templele ar fi fost pustii, zidurile lipsite de apărători iar cetatea şi ţara ar fi fost părăsite. (39) Şi cu toate acestea, judecători, în acele vremi putea să existe vreun cetăţean ori chiar un străin care să nu fi fost cuprins de milă, oricît de puţin ar fi stat aici mai înainte ? Cine ar fi fost atunci atît de stăpînit de ură împotriva poporului şi Atenei, încît să poată răbda să se vadă singur în afara rîndurilor de luptă cînd soseau ştiri despre înfrîngerea şi dezastrul de curînd întîmplate ; cînd cetatea rămînea neclintită în mijlocul evenimentelor, iar speranţele scăpării nu se mai bizuiau decît pe bărbaţii trecuţi de cincizeci de ani ** ; (40) cînd vedeai femei libere înspăimîntate, încremenite de groază întrebînd dacă mai sînt în viaţă, unele un soţ, altele un părinte, altele un frate, oferind un spectacol nedemn de ele şi de stat ; cînd se puteau vedea bărbaţi cu

* Membrii Consiliului celor cinci sute erau scutiţi de serviciul militar în timpul cît se aflau în funcţiune. Dar datorită situaţiei precare în care se afla atunci Atena, aceştia au renunţat la acest privilegiu.

** Atenienii erau supuşi obligaţiilor militare de la 18 la 60 de ani. De la 18 la 20 de ani făceau de serviciu în garnizoana Aticei ; de la 20 la 25 de ani puteau fi trimişi în afara hotarelor, iar de la 50 de ani în sus puteau fi chemaţi să presteze serviciul militar numai în situaţii excepţionale.

https://biblioteca-digitala.ro

trupurile slăbite, înaintaţi în vîrstă, scutiţi de serviciul militar, circulînd istoviţi de oboseală şi în pragul morţii prin toată cetatea, prinzînd de umăr cu agrafa mantaua sumeasă ? (41) Deşi multe şi groaznice rele se abăteau asupra cetăţii, deşi nenorocirile cele mai crunte izbeau pe fiecare cetăţean, cînd se cuvenea mai degrabă să fii îndurerat şi să verşi lacrimi asupra nenorocirilor cetăţii, atunci cînd vedeai că poporul prin decret dădea sclavilor libertate, străinilor cetăţenie atenianã *, celor pedepsiţi cu pierderea drepturilor civile redobîndirea lor. Era acelaşi popor care mai înainte se lăuda că este autohton şi liber. (42) O schimbare atît de profundă suferise cetatea Atena, încît ea, care mai înainte lupta pentru libertatea celorlalţi greci, acum era mulţumită dacă putea să lupte pentru asigurarea salvării proprii ; odinioară ea îşi întindea puterea asupra unui mare teritoriu al barbarilor, acum ea se expunea pericolelor pentru teritoriul ei propriu din partea macedonenilor. Poporul pe care odinioară lacedemonienii şi peloponesienii şi grecii care locuiesc în Asia îl chemau în ajutor, acum acelaşi popor trebuia să ceară ajutor de la Andros **, Keos ***, Tre-

* Se recurgea la astfel de măsuri numai în momente critice pentru patrie ; de pildă, după lupta de la insulele Arginuse au fost eliberaţi sclavii, iar metecilor li s-a acordat dreptul de cetăţenie.

** Insulă din grupul Cicladelor, între Eubeea şi Tenedos.

*** Insula Keos sau Kea (azi Zea), la sud de Eubeea, făcea parte din grupul Cicladelor, beneficiind de o climă mai plăcută chiar decît a Aticei.

https://biblioteca-digitala.ro

zena * şi Epidaur. ** (43) De aceea, judecători, pe omul care în mijlocul unei astfel de spaime şi al unor primejdii atît de mari şi sub apăsarea unei ocări atît de copleşitoare a părăsit patria şi care n-a luat nici armele pentru ea şi nici nu s-a pus la dispoziţia strategilor, ci a fugit şi a trădat poporul, ce judecător iubitor de ţara sa şi hotărît să arate sentimente de pietate faţă de ea l-ar putea achita prin votul său, ce apărător chemat ar putea da ajutor cu cuvîntul său unui trădător de patrie care a îndrăznit să nu ia parte la doliul patriei şi să nu contribuie cu nimic la salvarea cetăţii şi a poporului, atunci cînd şi pămîntul însuşi îşi dădea arborii săi, morţii mormintele lor şi templele armele închinate zeilor ? (44) Într-adevăr, în acele vremuri n-a fost nici un om tînăr ori vîrstnic care să nu se fi oferit pentru salvarea cetăţii. Unii se îngrijeau de repararea zidurilor, alţii de apărarea şanţurilor, alţii de construirea meterezelor ; nimeni din cei din oraş nu rămînea inactiv. La nimic din toate acestea Leocrate nu şi-a oferit contribuţia. (45) Amintindu-vă de acestea, este drept ca voi să pedepsiţi cu moartea pe omul care n-a dat nici un ajutor, care n-a găsit de cuviinţă să ia parte la înmormîntarea acelora care au murit la Cheroneea pentru libertatea şi salvarea poporului ; aceştia n-au avut parte de înmormîntarea legiuită, în măsura în care aceasta depindea de el, cel ce nu s-a ruşinat să treacă pe lîngă mormintele lor, cînd se întorcea după opt ani să le salute patria.

* Oraş în Argolida (Pelopones).
** Oraş în Argolida, metropola multor colonii.

https://biblioteca-digitala.ro

III. Elogiul eroilor căzuți la Cheroneea

(46) Despre aceștia, judecători, voiesc să vă vorbesc puțin mai mult și să vă rog să mă ascultați și să nu credeți că asemenea laude nu sînt la locul lor în procesele publice, întrucît laudele oamenilor de seamă pun în lumină ticăloșia celor mișei. Ba, mai mult încă : este drept ca ei să nu fie lipsiți, tocmai în procesele de interes comun ale Statului, de lauda care reprezintă singura răsplată pentru primejdiile înfruntate de cetățenii viteji ; căci ei și-au dat viața pentru salvarea cetății întregi. (47) Da, aceștia au înfruntat dușmanii la hotarele Beoției pentru libertatea grecilor, nu și-au pus speranțele lor de scăpare în ziduri ; nu au îngăduit dușmanilor să pustiască țara lor ; au crezut însă că vitejia lor este o pavăză mai sigură decît meterezele de piatră și le-a fost rușine să vadă pustiit pămîntul care i-a hrănit. Și au avut dreptate ! (48) Așa cum fiecare om nu iubește la fel pe părinții săi firești și pe cei adoptivi, tot așa iubește mai puțin o patrie de care nu este legat prin naștere. Însuflețiți de aceste sentimente, ei au luat parte la primejdii în mod egal cu oamenii cei mai de seamă ; n-a avut însă parte de același noroc, căci ei n-au trăit să se bucure de roadele vitejiei lor ci, murind, au lăsat în urma lor gloria fără a fi învinși, ci dîndu-și viața acolo unde fuseseră rînduiți să lupte pentru libertate. (49) Dar dacă trebuie să spun, sub aparența unui paradox, un simplu adevăr, ei au murit victorioși. Căci răsplata pe care o aduce războiul oamenilor viteji este libertatea și gloria, iar cei ce au murit au parte și de una și

https://biblioteca-digitala.ro

de alta. Apoi nu se poate să declarăm învinşi pe acei al căror suflet nu s-a cutremurat de frica celor care-i atacau. Singurii despre care nimeni n-ar putea susţine cu dreptate că n-au fost învinşi sînt cei care au murit vitejeşte în război, căci ei, fugind de sclavie, au ales o moarte glorioasă. (50) Vitejia acestor bărbaţi a scos limpede la lumină aceasta; ei singuri dintre toţi reprezentau libertatea Greciei. Îndată ce aceştia şi-au pierdut viaţa, Grecia a căzut în sclavie; o dată cu trupurile lor a fost înmormîntată şi libertatea celorlalţi greci. De aceea este limpede pentru toţi că ei n-au luptat pentru propria lor fiinţă, ci s-au expus primejdiilor pentru libertatea comună. (51) Şi astfel ei şi-au dovedit vitejia nu fără motiv, căci voi, atenieni, singurii dintre greci, ştiţi să cinstiţi pe bărbaţii viteji! Dacă la alte popoare veţi găsi în pieţele publice ridicate statui de atleţi, la voi vedeţi pe cele ale strategilor învingători * şi pe ale celor ce au omorît tirani. Bărbaţi cu asemenea calităţi ca aceştia nu poţi găsi în toată Grecia, pretutindeni însă poţi vedea uşor pe învingătorii la jocuri a căror răsplată este coroana. Aşadar, după cum voi atribuiţi binefăcătorilor voştri ** cele mai mari onoruri, tot aşa este drept să pedepsiţi pe cei ce dezonorează patria şi o trădează.

* Primul care s-a bucurat de această onoare a fost Solon şi după el tiranoctonii.

** Cetăţenii sau străinii care aduseseră servicii patriei purtau numele de *euvergetai* „binefăcători" şi erau întreţinuţi în pritaneu beneficiind de scutiri de impozite şi de alte privilegii.

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Peroraţia

(149) În ce mă priveşte, apărînd patria, zeii şi legile, am acuzat pe acest om în chip imparţial şi după toată dreptatea fără a calomnia viaţa lui privată şi fără a aduce vreo acuzaţie străină de cauză. Iar în ce vă priveşte, fiecare dintre voi trebuie să socotească că, achitîndu-l pe Leocrate, va condamna patria la moarte şi la sclavie; că dintre acele două urne aşezate în faţa voastră una este a trădării şi alta a salvării Atenei; că voturile voastre vor hotărî sau ruina patriei, sau siguranţa şi fericirea ei. (150) Dacă îl veţi achita pe Leocrate prin voturile voastre, veţi încuraja pe alţii să trădeze cetatea, sanctuarele şi corăbiile ei; dar dacă îl veţi condamna la moarte, prin aceasta îi veţi îndemna să apere şi să păstreze patria, bogăţiile şi fericirea ei. Gîndiţi-vă, atenieni, că ţara şi arborii ei vă imploră; că porturile, arsenalele şi zidurile cetăţii vă cer stăruitor; că templele şi altarele vă roagă fierbinte să le veniţi în ajutor, amintindu-vă crimele de care Leocrate este acuzat, faceţi din el un exemplu care să arate că în sufletul vostru nu este mai puternică mila şi lacrimile decît datoria de a apăra legile şi poporul!

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

SUMARUL

II. DEMOSTENE

Biografia 7

Discursuri politice

Discursul *Filipica întîia* 9
Discursurile olintice 33
Discursul *Olintica întîia* 35
Discursul *Olintica a doua* 48
Discursul *Olintica a treia* 61
Discursul *Filipica a doua* 77
Discursul *Asupra situației din Chersones* . . . 92
Discursul *Filipica a treia* 120

Discursuri judiciare

Discursul *Împotriva legii lui Leptines (Fragmente)* 149
Discursul *Împotriva lui Midias (Fragmente)* . . 163
Discursul *Asupra ambasadei necredincioase (Fragmente)* 177
Discursul *Pentru coroană (Fragmente)* . . . 194

https://biblioteca-digitala.ro

Eschine

Discursul *Împotrivă lui Timarh (Fragmente)* . . 235
Discursul *Asupra ambasadei necredincioase (Fragmente)* 261
Discursul *Împotriva lui Ctesifon (Fragmente)* . 273

Hiperide

Discursul funebru (Fragmente) 307

Licurg

Discursul *Împotriva lui Leocrate (Fragmente)* . . 319

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Redactor : ION ACSAN
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 28.03.1969. Bun de tipar 30.06.1969. Apărut 1969. Tiraj 40.175 ex. broșate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed 13,08. Coli tipar 10,50. A. nr. 1550/1969. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—085=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 255 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

https://biblioteca-digitala.ro

oratorii greci

CITIȚI ULTIMELE APARIȚII ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOȚI»

499—500	Al. Philippide	— *Visuri în vuietul vremii* * *Floarea din prăpastie*, 2 vol.
501	F.M. Dostoievski	— *Nopți albe*, povestiri
502	Ioan Slavici	— *Spaima zmeilor*, basme
503	Victor Hugo	— *Legenda secolelor*, poezii
504—505	J. Burckhardt	— *Cultura Renașterii în Italia*, 2 vol.
506	* * *	— *Panciatantra (Cele cinci cărți ale înțelepciunii)*
507—508	M. Proust	— *În căutarea timpului pierdut*, vol. V—VI: *Guermantes*
509	Th. Wilder	— *Idele lui martie*, roman
510	J. Bojer	— *Fascinația minciunii* * *Foamea cea mare*, romane
511	K. Čapek	— *Fabrica de absolut*, roman
512	Al. Balaci	— *Dante*, monografie
513—514	Ch. Diehl	— *Marile probleme ale istoriei Bizanțului* * *Figuri bizantine*, 2 vol.
515	Sh. Anderson	— *Winesburg în Ohio*, nuvele

Citiți «Biblioteca pentru toți» — cea mai populară colecție românească de literatură.

bpt biblioteca pentru toți

editura pentru literatură

Vol. I și II lei 10

https://biblioteca-digitala.ro